Saurashtra University
Re – Accredited Grade 'B' by NAAC
(CGPA 2.93)

Vyas, Chetnaben C., 2004, બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો, અનુકૂલન અને તેમની સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ, thesis PhD, Saurashtra University

http://etheses.saurashtrauniversity.edu/id/eprint/23

Copyright and moral rights for this thesis are retained by the author

A copy can be downloaded for personal non-commercial research or study, without prior permission or charge.

This thesis cannot be reproduced or quoted extensively from without first obtaining permission in writing from the Author.

The content must not be changed in any way or sold commercially in any format or medium without the formal permission of the Author

When referring to this work, full bibliographic details including the author, title, awarding institution and date of the thesis must be given.

Saurashtra University Theses Service
http://etheses.saurashtrauniversity.edu
repository@sauuni.ernet.in
© The Author

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો, અનુકૂલન અને તેમની સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ

○ પ્રયોજક ○

ચે

બી.એસસી; એમ.એડ્.

ડૉકટર ઓફ ફિલોસોફી (શિક્ષણ) ની ઉપાધિ માટેના નિયમો અન્વયે સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં રજૂ કરવા માટે

મહાનિબંધ

○ માર્ગદર્શક ○

ડૉ. બિંદુબહે

એમ.એ;એમ.એડ;પીએચ.ડી.(શિક્ષણ)

સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટિ,રાજકોટ
અનુસ્નાતક શિક્ષણ કેન્દ્ર
શ્રીમતી એમ. એમ. શાહ કોલેજ ઓફ એજ્યુકેશન
વઢવાણ શહેર.

સપ્ટે

STATEMENT UNDER UNIVERSITY Ph.D. RULES
ORDI. Ph.7

I hereby declare that :

[1] The researchwork embodied in this thesis of: ' A COMPARISON AMOND CHILD WORKER STUDENTS AND OTHER STUDENTS ACCORDING TO THEIR ATTITUDE TOWARDS STUDY , ADJUSTMENT AND PROBLEMS' submitted for Ph.D degree has not been submitted for my other degree of this or any other University on any previous occasion.

[2] to the best of my knowledge no work of this type has been reported on the above subject. since I have discovered new relations of facts, this work can be considered to be contributory to the advancement of knowledge on psychology and education; and

[3] all the work presented in the thesis is original and where ever references have been made to the work of others; it has been clearly indicated as such and the sources of information are included in the bibliography.

[Dr. Binduben L. Popat]
Counter signed by the
Guiding Teacher

Date:

[Chetnaben C.Vyas]
Signature of the
Research Student

Date:

Certificate of Approval

This thesis, directed and supervised by the Candidate's guide, has been accepted by the department of education, SaurashtraUniversity, Rajkot in the fulfilment of the requirement for the degree of -

DOCTOR OF PHILOSOPHY
(EDUCATION)

Title **"A COMPARISON AMONG CHILD WORKER STUDENTS AND OTHER STUDENTS ACCORDING TO THEIR ATTITUDE TOWARDS STUDY, ADJUSTMENT AND PROLEMS"**

“બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના
અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણો, અનુકૂલન અને તેમની
સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ”

Candidate: Chetnaben C. Vyas

(Dr. Binduben L. Popat)
Guide

(Dr.Binduben L. Popat)
Principal
Smt.M.M.Shah College
of Education,
VADHAVAN CITY

કૃતજ્ઞોઽસ્મિ......

'ન હિ જ્ઞાનેન સદૃશં પવિત્રમિહ વિદ્યતે ।' શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગીતાજીમાં કહ્યું છે કે; આ સૃષ્ટિમાં જ્ઞાન જેવું પવિત્ર કરનારું કોઈ તત્વ નથી.

બાળપણથી જ મારા પૂ. પિતાજી તથા પૂ. માતાજી તરફથી વિદ્યાનો અમૂલ્ય વારસો મળ્યો. મારા માતા–પિતાની ઈચ્છા મને ડૉકટર બનાવવાની હતી. જીવનની રાહે મેડિકલ સાયન્સમાં તો ન જઈ શકી પરંતુ ઊંડે ઊંડે એમની ઈચ્છા પૂરી કરવાની તમન્ના પ્રેરણા થઈ આજે આ સંશોધન સુધી દોરી લાવી. આ તકે આ અમૂલ્ય વારસા અને પ્રેરણાદાતા એવા મારાં માતા–પિતા તરફ સપ્રણામ કૃતજ્ઞતા વ્યકત કરું છું.

પ્રારંભમાં મારાં માર્ગદર્શક ડૉ. પ્રવીણાબેન બુદ્ધદેવે સુંદર માર્ગદર્શન પૂરું પાડયું. સંજોગોવશાત્ એમને રાજકોટ છોડવાનું થતાં મારું સંશોધન કાર્ય થોડું અટકયું. પરંતુ તેમ છતાં તેમણે મને સંશોધનકાર્ય માટે પ્રેરણા અને દિશાદર્શન આપીને આભારી કરી છે. ત્યારબાદ વઢવાણ શહેરની શ્રીમતી એમ.એમ. શાહ કોલેજ ઑફ એજયુકેશનનાં પ્રાચાર્યા ડૉ. બિંદુબેન પોપટે મને માર્ગદર્શક તરીકેની સંમતિ આપી મારાં કાર્યને વેગ આપી પૂર્ણ કરાવ્યું, તેમનું આ તકે સહૃદય આત્મીયજન તરીકે ઋણ સ્વીકાર કરી આભાર વ્યકત કરતાં આનંદ અનુભવું છું.

આ કાર્યમાં આદરણીય સુશ્રી અરુણાબેન દેસાઈને કેમ ભૂલી શકાય? તેમનાં આશિષ અને પથદર્શનથી હું કૃતકૃત્ય થઈ છું. તેમના તરફ પણ સવંદન કૃતજ્ઞતા વ્યકત કરું છું.

આ સંશોધનમાં જેમણે પ્રારંભથી સતત પ્રેરણા, માર્ગદર્શન તેમ જ સહયોગ પૂરા પાડયાં છે, એવા અમારા આત્મીયજન શ્રી એન. એ. હરિયાણી, જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીશ્રી, જામનગર પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા વ્યકત કરું છું.

તેમ જ આ કાર્યમાં સહયોગી બની રહેલ શ્રી ચંદ્રમૌલી જોશી, શ્રી ડી.સી.જાકાસણિયા, શ્રી વી.સી. પરમાર, શ્રી પ્રદીપભાઈ જોબનપુત્રા, શ્રી ડી.એમ. રાઠોડ, શ્રી વારિજભાઈ લુહાર, શ્રી દીપકભાઈ ગજેરા તેમ જ શ્રી દીપકભાઈ ખંધેડિયા સાથે શ્રી કરણસિંહજી વિદ્યાલયના સહકર્મીઓ અને સમગ્ર વિદ્યાર્થીગણનો આ તકે આભાર વ્યકત કરું છું. તેમ જ આ સંશોધનનું મૂળ છે તેવા વિદ્યાર્થીઓ અને તેમની માહિતી સાચાં સ્વરૂપે અમોને પૂરી પાડનાર સૌરાષ્ટ્રના તમામ જિલ્લાના ક્ષેત્રમાં સમાવિષ્ટ વિદ્યાલયોના આચાર્યશ્રીઓનો પણ આભાર વ્યકત કરું છું.

સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીના કુલપતિ માન. શ્રી માવાણી સાહેબ, લીગલ અધિકારી શ્રી કિરીટભાઈ પાઠક, તથા પી. જી. વિભાગના તમામ અધિકારી/કર્મચારી ગણનો પણ મને વહીવટી સહયોગ બદલ આભાર વ્યકત કરું છું.

આ તકે મારા પુત્ર રાજનો અંતરથી આભાર વ્યકત કરું છું, જેણે મને સતત સહાયતા સાથે ઉત્સાહ અને પ્રેરણા આપી છે–તેનું એચ.એસ.સી.(વિજ્ઞાન)નું વર્ષ હોવા છતાં.– સાથે ભાઈ વિ✓જીત જોશી અને ભત્રીજી આસ્થા, આ તમામનો પુનઃ આભાર વ્યકત કરું છું.

અંતે આ સંશોધન કાર્યમાં સહાયિત, જેનો અહીં ઉલ્લેખ નથી, તેમનો સૌનો આભાર વ્યકત કરી; આ સંશોધન સમાજ ઉપયોગી બની રહેશે અને બાળમજૂરી કરતાં ભૂલકાંઓનાં જીવનમાં કયાંક આશાદીપ પ્રજ્ઞ્વલિત કરશે એવી અંતઃકરણની ઈચ્છા–અપેક્ષા સાથે આ સંશોધનકાર્ય વિદ્યાપ્રદાત્રી મા શારદાનાં ચરણોમાં અર્પણ કરું છું.

રાજકોટ — ચેતનાબેન વ્યાસ

સપ્ટેમ્બર–૨૦૦૪ — સંશોધક

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	શીર્ષક	પૃષ્ઠ ક્રમાંક
પ્રકરણ – ૧ :	સમસ્યા કથન અને શબ્દોની વ્યાખ્યા	૧
૧.૧.૦	પ્રસ્તાવના	૨
૧.૨.૦	સમસ્યાકથન	૪
૧.૩.૦	અભ્યાસના હેતુઓ	૪
૧.૪.૦	ચલો	૪
૧.૫.૦	ઉત્કલ્પનાઓ	૭
૧.૬.૦	શબ્દોની વ્યવહારુ વ્યાખ્યા	૧૮
૧.૭.૦	અભ્યાસનું મહત્વ	૧૯
૧.૮.૦	અભ્યાસક્ષેત્રની મર્યાદા	૧૯
૧.૯.૦	હવે પછીનાં પ્રકરણની રૂપરેખા	૨૦
પ્રકરણ – ૨ :	સંબંધિત સાહિત્યની સમીક્ષા	૨૨
૨.૧.૦	પ્રસ્તાવના	૨૩
૨.૨.૦	સંદર્ભ સાહિત્યનું મહત્વ	૨૪
૨.૩.૦	સમીક્ષાના હેતુઓ	૨૫
૨.૪.૦	સમીક્ષા માટેના પ્રશ્નો	૨૬
૨.૫.૦	સંબંધિત અભ્યાસની સંખ્યા	૨૬
૨.૬.૦	વિદ્યાર્થીઓના વલણ અંગે પ્રાપ્ત થયેલા સંશોધન	૨૭
૨.૭.૦	વલણ સંશોધનની લાક્ષણિકતાઓનું વિશ્લેષણ/અર્થઘટન	૩૯
૨.૮.૦	વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન અંગે પ્રાપ્ત થયેલા સંશોધનો	૪૫
૨.૯.૦	અનુકૂલન સંશોધનની લાક્ષણિકતાઓનું વિશ્લેષણ/અર્થઘટન	૭૦
૨.૧૦.૦	સમસ્યા અંગે પ્રાપ્ત સંશોધનોની સમીક્ષા	૮૩
૨.૧૧.૦	સમસ્યા સંશોધનની લાક્ષણિકતાઓનું વિશ્લેષણ/અર્થઘટન	૧૦૫
૨.૧૨.૦	પ્રસ્તુત અભ્યાસની વિશિષ્ટતાઓ	૧૧૬

પ્રકરણ – ૩ :	સંશોધન યોજના	૧૧૯
૩.૧.૦	પ્રસ્તાવના	૧૨૦
૩.૨.૦	વ્યાપવિશ્વ	૧૨૦
૩.૩.૦	નમુના પસંદગી	૧૨૧
૩.૪.૦	સંશોધન પધ્ધતિ	૧૨૪
૩.૫.૦	ઊપકરણોની પસંદગી	૧૨૫
૩.૬.૦	વલણ માપદંડની રચના	૧૨૬
૩.૬.૧	ઊપકરણના પ્રાથમિક સ્વરૂપની રચના	૧૨૬
૩.૬.૨	પ્રાથમિક સ્વરૂપની અજમાયશ	૧૨૭
૩.૬.૩	વલણમાપદંડની અંતિમ સ્વરૂપની રચના	૧૨૮
૩.૬.૪	વલણમાપદંડની વિશ્ર્વસનીયતા	૧૨૯
૩.૬.૫	વલણમાપદંડની પ્રમાણભૂતતા	૧૩૦
૩.૭.૦	સમસ્યાસૂચિની રચના	૧૩૧
૩.૭.૧	ઊપકરણના પ્રાથમિક સ્વરૂપની રચના	૧૩૧
૩.૭.૨	પ્રાથમિક સ્વરૂપની અજમાયશ	૧૩૨
૩.૭.૩	સમસ્યાસૂચિનાં અંતિમ સ્વરૂપની રચના	૧૩૩
૩.૭.૪	સમસ્યાસૂચિની વિશ્ર્વસનીયતા	૧૩૪
૩.૭.૫	સમસ્યાસૂચિની પ્રમાણભૂતતા	૧૩૫
૩.૮.૦	માહિતીનું એકત્રીકરણ	૧૩૫
૩.૯.૦	ગુણાંકન યોજના	૧૩૬
૩.૧૦.૦	માહિતીનાં પૃથક્કરણની અંકશાસ્ત્રીય પદ્ધતિ	૧૩૭
૩.૧૦.૧	'ટી' કસોટી	૧૩૭
૩.૧૦.૨	પિયર્સનો સહસંબંધાંક	૧૩૮
પ્રકરણ – ૪ :	માહિતીનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન	૧૪૦
૪.૧.૦.	પ્રસ્તાવના	૧૪૩

❍ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનુ પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

૪.૨.૧.	અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને અભ્યાસ સાથે મજૂરીકામ	૧૪૫
૪.૨.૨.	અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને જાતીયતા	૧૪૬
૪.૨.૩.	અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણ અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૧૪૮
૪.૨.૪.	અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ શ્રેણી	૧૫૦
૪.૨.૫.	અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને જ્ઞાતિ	૧૫૩
૪.૨.૬.	અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૧૫૫
૪.૨.૭.	અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને કુટુંબનું કદ	૧૫૮

❍ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિકઅનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

૪.૩.૧.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ	૧૬૦
૪.૩.૨.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને જાતીયતા	૧૬૧
૪.૩.૩.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૧૬૩
૪.૩.૪.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને શ્રેણી	૧૬૫
૪.૩.૫.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ	૧૬૮
૪.૩.૬.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૧૭૦
૪.૩.૭.	કૌટુંબિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ	૧૭૩

❍ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

૪.૪.૧.	શારીરિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ	૧૭૫
૪.૪.૨.	શારીરિક અનુકૂલન અને જાતીયતા	૧૭૬
૪.૪.૩.	શારીરિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૧૭૮
૪.૪.૪.	શારીરિક અનુકૂલન અને શ્રેણી	૧૮૦

૪.૪.૫.	શારીરિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ	૧૮૩
૪.૪.૬.	શારીરિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૧૮૫
૪.૪.૭.	શારીરિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ	૧૮૮
❍	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન	
૪.૫.૧.	માનસિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ	૧૯૦
૪.૫.૨.	માનસિક અનુકૂલન અને જાતીયતા	૧૯૧
૪.૫.૩.	માનસિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૧૯૩
૪.૫.૪.	માનસિક અનુકૂલન અને શ્રેણી	૧૯૫
૪.૫.૫.	માનસિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ	૧૯૮
૪.૫.૬.	માનસિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૨૦૦
૪.૫.૭.	માનસિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ	૨૦૩
❍	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન	
૪.૬.૧.	શાળાકીય અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ	૨૦૫
૪.૬.૨.	શાળાકીય અનુકૂલન અને જાતીયતા	૨૦૬
૪.૬.૩.	શાળાકીય અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૨૦૮
૪.૬.૪.	શાળાકીય અનુકૂલન અને શ્રેણી	૨૧૦
૪.૬.૫.	શાળાકીય અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ	૨૧૩
૪.૬.૬.	શાળાકીય અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૨૧૫
૪.૬.૭.	શાળાકીય અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ	૨૧૮
❍	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન	

૪.૭.૧.	સામાજિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ	૨૨૦
૪.૭.૨.	સામાજિક અનુકૂલન અને જાતીયતા	૨૨૧
૪.૭.૩.	સામાજિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૨૨૩
૪.૭.૪.	સામાજિક અનુકૂલન અને શ્રેણી	૨૨૫
૪.૭.૫.	સામાજિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ	૨૨૮
૪.૭.૬.	સામાજિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૨૩૦
૪.૭.૭.	સામાજિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ	૨૩૩
❍	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન	
૪.૮.૧.	સમસ્યા અને અભ્યાસ સાથે મજૂરીકામ	૨૩૫
૪.૮.૨.	સમસ્યા અને જાતીયતા	૨૩૬
૪.૮.૩.	સમસ્યા અને ભૌગોલિક વિસ્તાર	૨૩૮
૪.૮.૪.	સમસ્યા અને શ્રેણી	૨૪૦
૪.૮.૫.	સમસ્યા અને જ્ઞાતિ	૨૪૩
૪.૮.૬.	સમસ્યા અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૨૪૫
૪.૮.૭.	સમસ્યા અને કુટુંબનું કદ	૨૪૮
પ્રકરણ – ૫ :	સારાંશ, તારણો અને ભલામણો	૨૫૦
૫.૧.૦	પ્રસ્તાવના	૨૫૧
૫.૨.૦	પરિણામોનો સાર	૨૫૧
૫.૨.૧.	વલણ પર વિવિધ ચલોની અસર	૨૫૨
૫.૩.૧.	કૌટુંબિક અનુકૂલન પર વિવધ ચલોની અસર	૨૫૬
૫.૪.૧.	શારીરિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર	૨૬૦
૫.૫.૧.	માનસિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર	૨૬૪
૫.૫.૨.	શાળાકિય અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર	૨૬૮

૫.૫.૩.	સામાજિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર	૨૭૨
૫.૫.૪.	સમસ્યા પર વિવિધ ચલોની અસર	૨૭૭
૫.૩.૦	તારણો	૨૮૧
૫.૪.૦	શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ	૨૮૯
૫.૫.૦	ભાવિ સંશોધનો અંગે ભલામણો	૨૯૮
સંદર્ભ સૂચિ		૨૯૯
પરિશિષ્ટ :		૩૧૧
૧	પરામર્શકશ્રીને પત્ર	૩૧૨
૨	વલણ–પ્રારંભિક પ્રશ્નો	૩૧૩
૩	પરામર્શકશ્રીઓની નામાવલી	૩૧૪
૪	પરામર્શકશ્રીને પત્ર	૩૧૫
૫	સમસ્યા–પ્રારંભિક પ્રશ્નો	૩૧૬
૬	પરામર્શકશ્રીઓની નામાવલી	૩૧૭
૭	વલણ–પ્રાથમિક સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી	૩૧૮
૮	સમસ્યા–પ્રાથમિક સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી	૩૨૦
૯	અનુકૂલન સંશોધિની	૩૨૩
૧૦	વલણ માપદંડ–અંતિમ સ્વરૂપ	૩૨૬
૧૧	સમસ્યાસૂચિ–અંતિમ સ્વરૂપ	૩૨૮

★ ★ ★

સારણી સૂચિ

ક્રમ	શીર્ષક	પૃષ્ઠક્રમાંક
૨.૧	વલણ માટે પ્રાપ્ય થયેલ સંશોધનો	૨૭
૨.૨	અનુકૂલન માટે પ્રાપ્ય થયેલ સંશોધનો	૪૫
૨.૩	સમસ્યા માટે પ્રાપ્ય થયેલ સંશોધનો	૮૩
૩.૧	વ્યાપવિ✓માં સમાવિષ્ટ માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા	૧૨૧
૩.૨	નમૂનામાં સમાવિષ્ટ માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા	૧૨૨
૩.૩	જિલ્લા પ્રમાણે તથા સંચાલનના પ્રકારને આધારે નમૂનામાં સમાવાયેલ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા	૧૨૩
૩.૪	શાળાઓની ભૌતિક સ્થિતિને આધારે નમૂનામાં સમાવાયેલ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા	૧૨૪
૩.૫	વલણ માપદંડના પ્રારંભિક અજમાયશ માટેના નમૂનાના પાત્રોની વિગત	૧૨૮
૩.૬	વલણ માપદંડના કુલગુણ અને વિધાન ગુણ વચ્ચે સહસંબંધાંક	૧૨૮
૩.૭	સમસ્યા સૂચિ પ્રારંભિક અજમાયશ માટેના નમૂનાના પાત્રોની વિગત	૧૩૨
૩.૮	સમસ્યા સૂચિના કુલગુણ અને વિધાન ગુણ વચ્ચે સહસંબંધાંક સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા અને તેનાતફાવતની સાર્થકતા	૧૩૩
૪.૧	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૪૫
૪.૨	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૪૬
૪.૩	માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૪૭

૪.૪	શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૪૮
૪.૫	ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૪૯
૪.૬	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૦
૪.૭	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૧
૪.૮	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૨
૪.૯	મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૩
૪.૧૦	મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૪
૪.૧૧	મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/- થી ઓછી આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૫
૪.૧૨	મા.શાળાના ૨૦૦૦થી ૩૫૦૦ આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૫૬

૪.૧૩ મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૫૭

૪.૧૪ મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળ –મજૂરી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાપ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૫૮

૪.૧૫ મા. શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા. ૧૫૯

૪.૧૬ માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૦

૪.૧૭ માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૧

૪.૧૮ માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેનાતફાવતની સાર્થકતા ૧૬૨

૪.૧૯ શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૩

૪.૨૦ ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૪

૪.૨૧ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૫

૪.૨૨ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૬

૪.૨૩ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૭

૪.૨૪ મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૮

૪.૨૫ મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૬૯

૪.૨૬ મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/–થી ઓછી આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૦

૪.૨૭ મા.શાળાના ૨૦૦૦/–થી ૩૫૦૦/– આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૧

૪.૨૮ મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦/–થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૨

૪.૨૯ મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળ –મજૂરી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૩

૪.૩૦ મા. શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા. ૧૭૪

૪.૩૧ માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૫

૪.૩૨ માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૬

૪.૩૩ માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૭

૪.૩૪ શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૮

૪.૩૫ ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૭૯

૪.૩૬ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૮૦

૪.૩૭ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૮૧

૪.૩૮ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૮૨

૪.૩૯ મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૮૩

૪.૪૦	મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૮૪
૪.૪૧	મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/–થી ઓછી આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૮૫
૪.૪૨	મા.શાળાના ૨૦૦૦/–થી ૩૫૦૦/– આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૮૬
૪.૪૩	મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦/–થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૮૭
૪.૪૪	મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ –મજૂરી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૮૮
૪.૪૫	મા.શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા.	૧૮૯
૪.૪૬	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૯૦
૪.૪૭	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૯૧
૪.૪૮	માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૧૯૨

૪.૪૯ શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૩
૪.૫૦ ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૪
૪.૫૧ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૫
૪.૫૨ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૬
૪.૫૩ માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૭
૪.૫૪ મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૮
૪.૫૫ મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૧૯૯
૪.૫૬ મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/–થી ઓછી આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૨૦૦
૪.૫૭ મા.શાળાના ૨૦૦૦/–થી ૩૫૦૦/– આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા ૨૦૧

૪.૫૮	મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦/-થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૨
૪.૫૯	મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળ -મજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૩
૪.૬૦	મા. શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા.	૨૦૪
૪.૬૧	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૫
૪.૬૨	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ -મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૬
૪.૬૩	માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૭
૪.૬૪	શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૮
૪.૬૫	ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૦૯
૪.૬૬	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૦

૪.૬૭	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૧
૪.૬૮	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૨
૪.૬૯	મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૩
૪.૭૦	મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૪
૪.૭૧	મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/-થી ઓછી આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૫
૪.૭૨	મા.શાળાના ૨૦૦૦/-થી ૩૫૦૦/- આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૬
૪.૭૩	મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦/-થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૭
૪.૭૪	મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળ -મજૂરી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૧૮
૪.૭૫	મા.શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા.	૨૧૯

૪.૭૬	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૦
૪.૭૭	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૧
૪.૭૮	માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૨
૪.૭૯	શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૩
૪.૮૦	ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૪
૪.૮૧	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૫
૪.૮૨	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અનેસામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૬
૪.૮૩	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાંસામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૭
૪.૮૪	મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિકઅનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૮

૪.૮૫	મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૨૯
૪.૮૬	મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/–થી ઓછી આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૦
૪.૮૭	મા.શાળાના ૨૦૦૦/–થી ૩૫૦૦/– આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૧
૪.૮૮	મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦/–થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૨
૪.૮૯	મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળ –મજૂરી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૩
૪.૯૦	મા. શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા.	૨૩૪
૪.૯૧	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૫
૪.૯૨	માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૬
૪.૯૩	માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૭

૪.૯૪	શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૮
૪.૯૫	ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૩૯
૪.૯૬	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોનીસરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૦
૪.૯૭	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૧
૪.૯૮	માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૨
૪.૯૯	મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૩
૪.૧૦૦	મા.શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોનીસરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૪
૪.૧૦૧	મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦/-થી ઓછી આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૫
૪.૧૦૨	મા.શાળાના ૨૦૦૦/-થી ૩૫૦૦/- આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા	૨૪૬

૪.૧૦૩	મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦/–થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાંઅભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતનીસાર્થકતા	૨૪૭
૪.૧૦૪	મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળ મજૂરી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતનીસાર્થકતા	૨૪૮
૪.૧૦૫	મા. શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા.	૨૪૯

પ્રકરણ–૧

સમસ્યા કથન અને શબ્દોની વ્યાખ્યા

૧.૧.૦ પ્રસ્તાવના

૧.૨.૦ સમસ્યા કથન

૧.૩.૦ અભ્યાસના હેતુઓ

૧.૪.૦ ચલો

૧.૫.૦ ઉત્કલ્પનાઓ

૧.૬.૦ શબ્દોની વ્યવહારુ વ્યાખ્યા

૧.૭.૦ અભ્યાસનું મહત્વ

૧.૮.૦ અભ્યાસ ક્ષેત્રની મર્યાદા

૧.૯.૦ હવે પછીના પ્રકરણની રૂપરેખા

પ્રકરણ-૧
સમસ્યા કથન અને શબ્દોની વ્યાખ્યા

૧.૧.૦ પ્રસ્તાવના

સૃષ્ટિના સર્જનહારની સર્જનાત્મકતાનું સુંદર પાવન જીવંત સ્વરૂપ એટલે બાળક, સ્વામી વિવેકાનંદે કહ્યું છે કે "બાળક એ ઈશ્વરે માનવજાત પર લખેલ જીવંત પ્રેમપત્ર છે." બાળક એ સુદ્દઢ સમાજનો પાયો છે, સુવિકસિત રાષ્ટ્રનું ભવિષ્ય છે. બાળકનું સુંદર ઘડતર એ એનાં ભાવિ જીવન અને સમાજ તથા રાષ્ટ્ર, તમામને આવરી લેનાર મહત્વનું ઘટક છે. માતા-પિતા, કુટુંબના સભ્યો, શિક્ષક તથા સમાજનું ઉતરદાયિત્વ છે કે બાળકને તંદુરસ્ત વાતાવરણ પૂરું પાડે. બાળકનાં ઘડતરમાં વિદ્યાભ્યાસ, શિક્ષણ, કેળવણીનું આગવું અને મહત્વનું પ્રદાન રહેલું છે.

બાળક એવો કુમળો છોડ છે જેને જરૂરી પોષકબળ પૂરા પાડી મુકતપણે ખીલવા દેવામાં આવે તો તેનો સર્વાંગી વિકાસ થાય છે અને તે ઉદ્યાનની શોભા બની રહે છે. પરંતુ આ સમયે એને જરૂરી પરિબળોનો અભાવ હોય તથા તેના પર કોઈ કારણસર આર્થિક ઉપાર્જન માટે કે અન્ય કારણે શારીરિક કે માનસિક બોજ નાખી દેવામાં આવે તો તેનો યોગ્ય વિકાસ થઈ શકતો નથી, તેનામાં રહેલી શકિત બહાર આવી શકતી નથી અને તેનો સર્વાંગી વિકાસ રુંધાઈ જાય છે.

બાળક વિદ્યાભ્યાસ માટે શાળામાં પ્રવેશે છે. શાળાએ વિદ્યાર્થીના સર્વાંગી વિકાસમાં મુખ્ય ભાગ ભજવે છે, શાળામાં આવતો વિદ્યાર્થી શાળામાં સારી રીતે અભ્યાસ કરી શકે તે જરૂરી છે. આ સમયે કોઈ સમસ્યા ન હોય અને તે તણાવમુકત હોય તો તેનું મન વિદ્યાભ્યાસમાં સારી રીતે રહે છે અને તે વિદ્યા આત્મસાત કરી શકે છે.

વ્યકિતના સંપૂર્ણ અને તંદુરસ્ત વ્યકિતત્વ વિકાસના પાયામાં જે પરિબળો રહેલા છે તેમાં ઘરનું વાતાવરણ, લાગણી, સ્નેહ, આનંદ વગેરે રહેલા છે. આ સાથે તેનો વિદ્યાભ્યાસ તરફનો લગાવ, એનાં અભ્યાસ તરફનાં વલણો, એનું અનુકૂલિત મન અને અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓ પણ એટલા જ અગત્યના છે.

માતા-પિતાની આર્થિકસ્થિતિ નબળી હોવાને લીધે ઘણા બાળકો અભ્યાસ

સાથે કોઈ ને કોઈ વ્યવસાયમાં જોડાય છે. જેની અસર શિક્ષણ પર સીધી અને આડકતરી બંને રીતે પડે છે. માતા–પિતા વ્યવસાય અર્થે બહાર જતા હોય ત્યારે પણ સંતાનોને ઘરની કામગીરીમાં જોડાવું પડે છે. આની અસર અભ્યાસ પણ પડે છે. જેને લઈ અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણોમાં બદલાવ આવે છે, એના અનુકૂલનો પર અસર થાય છે તેમજ અભ્યાસમાં સમસ્યાઓ ઉદ્‌ભવે છે. જેને લઈ તે પોતાનાં તંદુરસ્ત ભવિષ્ય તરફ ડગ માંડી શકતો નથી.

ઊપરની પરિસ્થિતિમાં તેના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો કેવા છે, તે સહઅભ્યાસ પ્રવૃતિઓમાં સામેલ કેટલી હદે થાય છે, વર્ગમાં બરાબર ધ્યાન આપી શકે છે કે કેમ ? અભ્યાસ તરફ પૂરતો સમય ન ફાળવી શકવાને કારણે અભ્યાસ તરફ હતાશા ઊત્પન્ન થાય છે. અભ્યાસમાં ઘરનો પૂરતો સહકાર મળતો નથી. વગેરે બાબતોને જાણવા માટેનો અહીં પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. શાળામાં અભ્યાસ કરતા એવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કે જેઓ કોઈ વ્યવસાય, ઘરકામ કે બાળમજૂરીમાં જોડાયેલા નથી તેમની સાપેક્ષમાં કામમાં જોડાયેલા વિદ્યાર્થીઓના શાળામાં શિક્ષકો, સહાધ્યાયીઓ સાથેનાં વલણમાં કોઈ તફાવત છે કે નહિ તે જાણવા માટેનો અત્રે પ્રયાસ કરવામાં આવેલ છે.

ઘર, કુટુંબના સભ્યો, શાળા અને સમાજ સાથે અનુકૂલન એ સહજ વસ્તુ છે. પરંતુ કોઈ અસાધારણ પરિસ્થિતિમાં બાળકને અનુકૂલન સાધવામાં પણ તકલીફ પડે છે. નાની ઉંમરમાં બાળમજૂરી કે અન્ય કામને લઈ તેના કૌટુંબિક, શારીરિક, માનસિક, શાળાકીય અને સામાજિક અનુકૂલન સાધવામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સાપેક્ષમાં તફાવત હોઈ શકે છે, જે જાણવાનો પણ અત્રે પ્રયાસ કરવામાં આવેલ છે.

સમસ્યાઓ તો સજીવ માત્રનાં જીવનમાં આવતી ઘટના છે. પરંતુ જયારે કોઈ માનવનિર્મિત પરિસ્થિતિને લઈ કે કોઈ અકળ કારણસર વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓનો સામનો તેને કરવો પડે છે, ત્યારે તેને લઈ તે તંદુરસ્ત અભ્યાસ કરી શકતો નથી અને જીવનના વિકાસના પાયારૂપ વિદ્યાભ્યાસ દ્વારા પોતાનો સંપૂર્ણ વ્યકિતત્વ વિકાસ સાધી શકતો નથી. સમસ્યાઓ તો કરોળિયાનું એ જાળું છે જેમાં અટવાયેલું બાળક ન તો અભ્યાસ તરફ તંદુરસ્ત વલણ કેળવી શકે છે સારી રીતે અનુકૂલિત થઈ શકે છે. સમય પહેલાની બાળમજૂરીને લઈ અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓ કઈ કઈ છે ? સમસ્યાઓનો વલણ અને અનુકૂલન સાથે સંબંધ રહેલો છે. આ બધી બાબતોને સાંકળી બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યઓ અંગે અભ્યાસ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલ છે.

૧.૨.૦ સમસ્યા કથન

પ્રસ્તુત સંશોધનનો વિષય આ પ્રમાણે હતો. "બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણો, અનુકૂલન અને તેમની સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ"

અહીં સૌરાષ્ટ્રના છ જિલ્લાઓની માધ્યમિક શાળાઓમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓ તથા વિદ્યાર્થીનીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. જેમાં સરકારી તથા બીન સરકારી બંને શાળાઓના ધોરણ ૮,૯,૧૦ ના વિદ્યાર્થીઓનો અભ્યાસમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે.

૧.૩.૦ અભ્યાસના હેતુઓ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો, અનુકૂલનો અને તેમની સમસ્યોઓની તુલના કરવા અંગે હતો.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓને કેટલાક ચલોને આધારે સરખાવવા માટે આ પ્રમાણે હેતુઓ નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા.

① બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણો તેમની જાતીયના, વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિકસ્થિતિ અને કુટુંબનાં કદને આધારે અભ્યાસ કરવો.

② બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન તેમની જાતીયતા, વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અને કુટુંબના કદને આધારે અભ્યાસ કરવો.

③ બાળમજૂર વિદ્યાથિઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા તેમની જાતીયતા, વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિકસ્થિતિ અને કુટુંબનાં કદને આધારે અભ્યાસ કરવો.

૧.૪.૦ અભ્યાસમાં સમાવિષ્ટ ચલોઃ

સંશોધન સમસ્યામાં સમાયેલા ચલોને ઓળખવા અને તેમને વ્યાખ્યાયિત કરવાએ સંશોધન પ્રક્રિયાનું અગત્યનું સોપાન છે. સંશોધનના સંદર્ભમાં પાંચ પ્રકારના

ચલો છે જે પૈકી પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સમાવેલી સ્વતંત્ર ચલ, પરતંત્ર ચલ અને પરિવર્તક ચલ અંગેની વિગત અત્રે પ્રસ્તુત છે.

સ્વતંત્રચલ:

સ્વતંત્રચલએ એવો ઘટક છે કે જેને સંશોધક અવલોકન હેઠળની ઘટના પરનો તેનો સંબંધ નક્કી કરવા માટે તેને પસંદ કરે છે, લાગુ પાડે છે કે માપે છે. આ એવો ચલ છે કે જેને સંશોધકો કોઈ અન્ય ચલના ફેરફાર લાવવા માટે લાગુ પાડે છે કે તેમાં ફેરફાર કરે છે. આ ચલને સંશોધક સ્વતંત્રચલ તરીકે ગણે છે કારણ કે અન્ય ચલ પરની તેની અસર તપાસાય છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સ્વતંત્રચલ તરીકે બાળમજૂરી, જાતીયતા, વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, માતા-પિતાની આવક કુટુંબનું કદ વગેરેનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

સ્વતંત્ર ચલો તેના વર્ગીકરણ સાથે અત્રે દર્શાવેલ છે.

૧. બાળમજૂરી	૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ
	૨. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ
૨. જાતીયતા	૧. કુમાર
	૨. કન્યા
૩. શ્રેણી	૧. શ્રેણી આઠ
	૨. શ્રેણી નવ
	૩. શ્રેણી દસ
૪. વિસ્તાર	૧. શહેરી
	૨. ગ્રામ્ય
૫. જ્ઞાતિ	૧. અનામત
	૨. બિન અનામત
૬. કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ	૧. રૂા.૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી માસિક આવક
	૨. રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ રૂા.ની

	માસિક આવક
	૩. રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે માસિક આવક
૭. કુટુંબનું કદ	૧. બે બાઈ બહેનો કે તેથી ઓછા
	૨. ત્રણ થી ચાર ભાઈ બહેન
	૩. ચારથી વધુ ભાઈ બહેન

૨.પરતંત્ર ચલઃ

પરતંત્ર ચલએ એવો ઘટક છે કે જેને સ્વાતંત્રચલની અસર તપાસવા માટે અવલોકવામાં આવે છે. સ્વતંત્રચલનો અમલ કરવાથી દૂર કરવાથી કે તેમાં ફેરફાર કરવાથી જે ઘટક ઉદ્દભવે છે, દૂર થાય છે કે ફેરફાર પામે છે તેને પરતંત્ર ચલ કહે છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં પરતંત્ર ચલો તરીકે ત્રણ ચલોનો ઊપયોગ કરવામાં આવેલ છે જે આ મુજબ છે.

① માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણો

② માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન

③ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને બાળમજૂરીને લઈ અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓ

૩. નિયંત્રિત ચલઃ

અંકુશિત ચલ એ (નિયંત્રિત ચલ) એવો ચલ છે કે જે સંશોધન દરમ્યાન સ્વતંત્રચલ ઊપરાંત તેની પણ અસર પરતંત્રચલ પર થઈ શકે તેમ છે. પરંતુ સંશોધક નિયંત્રિત કરે છે જેથી તે અસરહીન બને છે કે તેની અસર તટસ્થ થાય છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં નિયંત્રિત ચલ તરીકે માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

૪. પરિવર્તક ચલઃ

પરિવર્તક ચલ એ એવા પ્રકારનો ગૌણ સ્વતંત્ર ચલ છે કે જે મુખ્ય સ્વતંત્ર ચલ અને પરતંત્ર ચલ વચ્ચેના સંબંધને અસર કરે છે કે કેમ તે તપાસવા માટે સંશોધક દ્વારા પસંદ કરવામા આવે છે. સંશોધક સ્વતંત્ર ચલ અને પરતંત્ર ચલ વચ્ચે સંબંધનો અભ્યાસ પરિવર્તક ચલની પ્રત્યેક કક્ષાઓમાં કરે છે એ પરિવર્તક ચલની બધી કક્ષાઓમાં આ સંબંધો સમાન ન હોય તો સંશોધકો તારણ કાઢી શકે છે કે સ્વતંત્ર ચલ અને પરતંત્ર ચલ વચ્ચેના સંબંધ પર પરિવર્તક ચલે અસર કરી છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પરિવર્તક ચલ તરીકે ચાર ચલોનો ઉપયોગ કર્યો હતો, પ્રત્યેક ચલ તથા તેની કક્ષા વિગત આ પ્રમાણે છે.

૧.૫.૦ ઉત્કલ્પનાઓ:

અભ્યાસ હેતુઓની સિધ્ધિ અર્થે તથા સંશોધનની ક્રિયા દિશાસૂચક બને તે માટે વ્યવહારુ ઉત્કલ્પનાને આધારે કેટલીક શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં આવી. અભ્યાસમાં સમાયેલા બધાં ચલોને ધ્યાનમાં રાખતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓને સરખાવવા માટે ૧૦૫ શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં આવી.

વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણને લગણી ઉત્કલ્પનાઓ:

૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહી હોય.

૩. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪ શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય

૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬. શ્રેણી ૮ માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭ શ્રેણી ૯ માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮. શ્રેણી ૧૦ માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચેના સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯. અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦. બીન અનામત બાળમજૂરી કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી રૂા.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહી હોય.

૧૩. રૂા.૩૫૦૦થી વધારે આવક માતાપિતાની હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની

સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૪. કુટુંબમાં બેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૫.કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કૌટુંબિક અનુકૂલન માટેની ઉત્કલ્પનાઓ

૧૬ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૭ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજુર વિદ્યાર્થીનીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૮. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનન સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવતનહીં હોય.

૨૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૧. શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકુલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૨. શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૩. શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક

તફાવત નહીં હોય.

૨૪ . અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૬. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૭. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૫૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૮. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધુ હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૨૯. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૦. કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શારીરિક અનુકૂલનો માટેની ઉત્કલ્પનાઓ

૩૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૨. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૩. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ, પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકોવચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૬.શ્રેણી૮માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૭.શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકુલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૮.શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩૯. અનામતજ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૦. બિન અનામતજ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થકતફાવત નહીં હોય.

૪૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ ની હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૩. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ જેના વાલીની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ થી ઉપર છે તેવા તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૪. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેનો હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૫. કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેનો હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માનસિક અનુકૂલન માટેની ઉત્કલ્પનાઓ

૪૬. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૭. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વદ્યાર્થીનીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૮. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૧. શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૨. શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૩. શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૫. બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૬. માતા પિતાની માસિક આવક ૨૦૦૦ રૂા. હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૭. માતા પિતાની માસિક આવક ૨૦૦૦ રૂા. થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૮. માતા પિતાની માસિક આવક ૩૫૦૦ રૂા. થી વધારે હોય એવા બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૫૯. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૦. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેનો હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે

સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૨. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૩.સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૬. શ્રેણી આઠમાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૭. શ્રેણી નવમાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૮. શ્રેણી દસમાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૬૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૦.બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય એવા બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ હોય એવા બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૩.માતા પિતાની આવક રૂા. ૩૫૦૦ થી વધારે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોવચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૪. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૫. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

સામાજિક અનુકૂલનની ઉત્કલ્પનાઓ

૭૬.બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૭.બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૮.સામાન્ય વદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૭૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના

શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૧. ધોરણ ૮માં ભણતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૨. ધોરણ ૯માં ભણતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૩. ધોરણ ૧૦માં ભણતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૫.બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૬. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા. ૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા સામાન્ય તથા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૮. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી રૂા.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૮૯. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે હોય એવા બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૦. કુટુંબમાં બે કે તેની ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૧. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ

અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

સમસ્યાને લગણતી ઉત્કલ્પનાઓઃ

૯૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૨. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૩.સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૪. શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યોઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૬.શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૭.શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૮.શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૯૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦૦.બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય

વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦૩ માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળ –મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦૪. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૧૦૫.કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેનો હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહી

૧.૬.૦ શબ્દોની વ્યવહારૂ વ્યાખ્યાઓઃ

બાળમજૂરઃ આર્થિક ઊપાર્જન માટે અભ્યાસ સાથે કામ કરતા વિદ્યાર્થી બાળમજૂર છે.

અનુકૂલનઃ શ્રી પી.ટી. પંડયા રચિત અનુકુલન સંશોધિની પર પાત્રોએ આપેલ પ્રતિચારના આધારે પ્રાપ્ત કરેલ પ્રાપ્તાંક.

સમસ્યા સૂચિઃપ્રયોજન દ્વારા રચિત અને પ્રમાણિત કરેલ સમસ્યાવલી પર પાત્રોએ આપેલ પ્રતિચારના આધારે પ્રાપ્ત કરેલ પ્રાપ્તાંક.

વલણઃ   પ્રયોજન દ્વારા રચિત અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણ માપદંડ પર માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓએ આપેલ પ્રતિચારના આધારે પ્રાપ્ત કરેલ પ્રાપ્તાંક.

૧.૭.૦ અભ્યાસનું મહત્વઃ

૧. શાળામાં આવનાર તમામ વિદ્યાર્થીઓનું વર્તન અલગ પડતું હોય છે. બાળ –કોનું વર્તન સમસ્યા અને અનુકુલન પ્રેરિત હોય છે. ઘર સમાજની આર્થિકસ્થિતિ, સમસ્યા અંગેની અસર અભ્યાસ પર પડે છે. આ સંશોધનમાં પરિણામો વિદ્યાર્થીના વર્તનને સમજાવવાં શિક્ષકોને તથા આચાર્યોને ઊપયોગી થશે.

૨. પ્રસ્તુત સંશોધનનાં તારણો આ ક્ષેત્રે કામ કરતી સંસ્થાઓમાં કાર્યકરોને, માતા–પિતાની આર્થિક પરિસ્થિતિની બાળકો પર થતી અસર જાણવામાં ઉપયોગી થશે.

૩. પ્રસ્તુત સંશોધનનાં તારણો સંશોધન કરનાર, સંશોધેલને બાળકની સમસ્યાઓની જાણકારી મેળવવામાં અને તેની બાળકો પર થતી અસર જાણવામાં ઊપયોગી થશે.

૪. પ્રસ્તુત સંશોધનનાં તારણો વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન આપવા માટે માર્ગદર્શકને ઊપયોગી થશે.

૫. માતા–પિતાને પોતાના સંતાનોની સમસ્યા, અનુકૂલન અને અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના કારણે થતી અસરના પરિણામોથી વાકેફ થઈ કરી શકે છે.

૬. અન્ય સંશોધનનાં ક્ષેત્રો માટે પણ આ સંશોધનના તારણો ઊપયોગી બનશે. સરકારી અને બીન સરકારી શાળાના આચાર્યોને વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા, અનુકૂલન અને તેની અભ્યાસ પર થતી અસર જાણવા ઊપયોગી થશે.

૧.૮.૦ અભ્યાસ ક્ષેત્રની મર્યાદાઃ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ સઘન બનાવવા માટે નમૂનામાં સૌરાષ્ટ્રના સાત જિલ્લાઓના

માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

★ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માહિતીના એકત્રીકરણ કરવા માટે ઊપયોગમાં લેવામાં આવેલ ઊપકરણો ગુજરાતી માધ્યમનાં હતા માટે ગુજરાતી માધ્યમની શાળાઓનો જ નમુનામાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

★ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માત્ર માધ્યમિક શાળાના જ વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

★ વિદ્યાર્થીઓના પ્રતિચારો મેળવતી વખતે હાજર રહેલ વિદ્યાર્થીઓનોજ સમાવેશ કરવામાં આવેલ હતો. ગેરહાજર વિદ્યાર્થીઓના પ્રતિચાર માટે બીજી વખત પ્રયત્ન કરવામાં આવેલ નથી.

★ પરતંત્ર ચલો પૈકી અનુકૂલન માટેનું ઊપકરણ અન્ય દ્વારા રચિત લેવામાં આવેલ હતું તેથી તે ઊપકરણોની મર્યાદા પ્રસ્તુત અભ્યાસની મર્યાદા ગણી શકાય.

૧.૯.૦ હવે પછીના પ્રકરણોની રૂપરેખા:

★

પ્રયોજકે હાથ ધરેલા સંશોધનોને યોગ્ય દિશા તથા માર્ગદર્શન મળી રહે તેમજ સમસ્યાના સ્પષ્ટીકરણ અને ઊત્કલ્પનાની પૂર્તિ અર્થે દેશ વિદેશના થયેલા સંશોધનોના વિવિધ ચલોની સિધ્ધિ પરની અસરોના અભ્યાસથી પ્રયોજકને સાચો રાહ મળેલ છે. આ સંશોધનોની વિગતો હવે પછીના પ્રકરણમાં દર્શાવેલ છે.

ત્યાર પછીના ત્રીજા પ્રકરણમાં અભ્યાસની સંશોધન યોજના તેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. અભ્યાસનું વ્યાપ વિશ્વ અને નમૂના પસંદગીની પ્રક્રિયા દર્શાવી છે. માધ્યમિક શાળાનાં બાળકોના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણ માપદંડની અને સમસ્યાવલીની રચના કરી છે. અભ્યાસ પર અસર કરતા પરિબળોના સંદર્ભમાં અભ્યાસની માહિતીના એકત્રીકરણની પ્રવિધિ દર્શાવેલ છે. તેમજ પ્રાપ્ત માહિતીના પૃથ્થકરણની રીતનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે.

અભ્યાસ દરમ્યાન પ્રાપ્ત થયેલ માહિતીનું ઊત્કલ્પનાઓની ચકાસણીના સંદર્ભમાં વિવિધ આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતઓ થકી થયેલા માહિતીનાં વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન ચોથા પ્રકરણમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

અભ્યાસના પરિણામોનો સારાંશ શૂન્ય ઊત્કલ્પનાઓનો સ્વીકાર અથવા

અસ્વીકારના સ્વરૂપમાં જ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને તે ઉપરથી અભ્યાસના તારણો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. તથા પ્રસ્તુત અભ્યાસો દ્વારા સૂચિત થતા અને પ્રસ્તુત અભ્યાસ અને પુરોગામી અભ્યાસનાં પૂરક સંશોધનો માટેની ભલામણો પાંચમાં અને અંતિમ પ્રકરણમાં રજુ કરવામાં આવી છે.

ㅇ ㅇ ㅇ

પ્રકરણ–૨

સંબંધિત સાહિત્યની સમીક્ષા

૨.૧.૦ પ્રસ્તાવના

૨.૨.૦ સંદર્ભ સાહિત્યનું મહત્વ

૨.૩.૦ સમીક્ષાના હેતુઓ

૨.૪.૦ સમીક્ષા માટેના પ્રશ્નો

૨.૫.૦ સંબંધિત અભ્યાસની સંખ્યા

૨.૬.૦ વિદ્યાર્થીઓના વલણ અંગે પ્રાપ્ત થયેલાં સંશોધનો

૨.૭.૦ વલણ અંગેનાં સંશોધનની લાક્ષણિકતાનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

૨.૮.૦ વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન અંગે પ્રાપ્ત થયેલાં સંશોધનો

૨.૯.૦ અનુકૂલન અંગેનાં સંશોધનની લાક્ષણિકતાનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

૨.૧૦.૦ વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ અંગે પ્રાપ્ત થયેલાં સંશોધનો

૨.૧૧.૦ સમસ્યા અંગેનાં સંશોધનની લાક્ષણિકતાનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

૨.૧૨.૦ પ્રસ્તુત અભ્યાસની વિશિષ્ટતાઓ

પ્રકરણ-૨
સંબંધિત સાહિત્યની સમીક્ષા

૨.૧.૦ પ્રસ્તાવના:

જિંદગીના ધ્યેય સુધી પંહોચવા માટે હંમેશાં દિશાદર્શન આવશ્યક છે. શબ્દોનું પોતાનું એક મહાન અસ્તિત્વ છે, પોતાની ગરિમા છે. જ્ઞાનના સાગર જેવા તે અનોખા દિશાદર્શક બની રહે છે. સંશોધનના રાહે આવા દિશાદર્શકની આવશ્યકતા રહે છે. અજાણી દિશાઓમાં વહેતાં કાર્યને ગતિ આપવા માટે સંદર્ભ સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે. સંદર્ભગ્રંથો જ્ઞાનના સાગરસમા છે જે અનોખી રાહ દર્શાવે છે. આ અભ્યાસ આગળના કાર્ય માટે ઊંડાણ ભરી સમજ અને દિશાસૂઝ આપે છે, જેને લઈ આગળના કાર્ય માટે સમજ કેળવાય છે.

સંશોધન કાર્યએ એવી પ્રક્રિયા છે જેમાં એક ધ્યેય છે પરંતુ કઈ દિશાએથી જવું અને કયાં સુધી પંહોચવું એ સંશોધનકાર જાણતો નથી. સંદર્ભ સાહિત્ય એ સંશોધક માટે દિશાદર્શકની ગરજ સારે છે. સંશોધનનું સૈધ્ધાંતિક કે વ્યવહારિક મૂલ્ય ન હોય તે સંશોધન કરવાનો કોઈ અર્થ નથી, કયા ક્ષેત્રમાં સંશોધન કાર્યની જરૂર છે, કઈ બાબતને લઈ સંશોધન કરવું, અજાણી દિશાઓમાં કઈ રીતે આગળ વધવું તેની માહિતી પ્રાપ્ત કરવા પણ સંદર્ભ સાહિત્યનું પઠન કરવું આવશ્યક છે.

સંદર્ભ સાહિત્યનાં અધ્યયન દ્વારા સંશોધન પોતાના પસંદ કરેલ ક્ષેત્રને સમજી શકે છે. સંશોધનના વ્યાપથી પૂરચા પરિચિત થઈ શેક છે. જે ક્ષેત્રમાં સંશોધન કરવાનું હોય તે બાબતે ઊંડાણપૂર્વક સંશોધક માહિતગાર બને તો જ તે પોતાના અભ્યાસને ન્યાય આપી શકે. સંદર્ભ સાહિત્ય દ્વારા પોતાના વિષય સાથે સંબંધિત સંશોધનની માહિતી મળે છે. આમાં માર્ગદર્શન કે પ્રેરણા મેળવવા માટે તથા પોતાના અભ્યાસનાં દરેક પાસાંનો સંપૂર્ણ પરિચય મેળવવા માટે સંદર્ભ સાહિત્યનો અભ્યાસ અગત્યનો છે.

૨.૨.૦ સંદર્ભ સાહિત્યનું મહત્વઃ

સંદર્ભ સાહિત્ય એ સંશોધક માટે દિવાદાંડીનું કાર્ય કરે છે. આજે મોટાભાગનાં જ્ઞાનનું સંક્રમણ પુસ્તકો દ્વારા જ થાય છે.

જ્ઞાનની જયોત અંતરમાં પ્રગટાવવા ઈચ્છતા હોઈએ તો સંદર્ભસાહિત્યનો અભ્યાસ કરવો જ પડે છે. સંબંધિત સાહિત્યના અભ્યાસથી અભ્યાસકને

- સમસ્યા પસંદગી માટેના વિવિધ ક્ષેત્રોનો ખ્યાલ આવે છે.
- સમસ્યા પસંદ કરવામાં સુઝ મળે છે. પસંદિત સમસ્યાનેઅગાઉ થયેલાં સંશોધનોથી અલગ પ્રકારનું બનાવી નાવિન્ય લાવી શકાય છે.
- સમસ્યા પસંદગીની યર્થાથતા સમજાય છે
- પસંદિત સમસ્યાના હેતુઓ,ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં માર્ગદર્શન મળી રહેછે.
- જરૂરી માહિતી એકઠી કરવા માટે, ઊપકરણોની પસંદગી કરવામાં કે ઊપકરણો રચવામાં દિશા સૂઝ મળે છે.
- માહિતી એકત્રીકરણની પ્રક્રિયાનો પરિચય મળે છે.
- માહિતીના પૃથ્થકરણ માટે શકય અંકશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતઓનું જ્ઞાન મળે છે.
- અગાઉનાં સંશોધન કે અભ્યાસમાં રહી ગયેલી ખામીની માહિતી મળવાથી પોતાના અભ્યાસમાં તે નિવારી શકાય છે.
- સમસ્યાને અનુરૂપ નિદર્શ પસંદગીની પ્રયુકિતની જાણકારી મળે છે.
- સમગ્ર અભ્યાસ કાર્યની રીતી અંગે દિશાદર્શન મળે છે.
- અગાઉનાં સંશોધનોનાં તારણો સાથે પોતાને મળેલાં તારણો સરખાવી શકાય છે.

૨.૩.૦ સમીક્ષાના હેતુઓ:

સંશોધન સમીક્ષાની પદ્ધતિ નિશ્ચિત ન હોવાથી સંશોધક દ્વારા કરવામાં આવતી સમીક્ષાઓમાં વૈવિધ્ય જોવા મળે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધકે સંયોજનાત્મક પદ્ધતિઓ સંબંધિત સાહિત્યની સમીક્ષા કરી હતી.

અગાઉનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે 'એઈટ્થ મેન્ટલ મેઝરમેન્ટ ઈયર બૂક' માં એકાવન મૂલક સંદર્ભ કસોટીની સમીક્ષા ભોગાયતા (૧૯૮૭) એ કરી હતી. દેસાઈ અને ઉચાટે (૧૯૮૨) સ્વ-સંકલ્પના અને દોંગા (૧૯૮૯)એ સ્મૃતિનાં માપન પર આધારિત પોતાના પી.એચ.ડી.મહાનિબંધમાં મૂલ્ય સંકલ્પનાઓની વ્યાખ્યા,માપન, ઉપકરણો અને અસર કરનારાં પરિબળોના સંદર્ભમાં ભૂતકાળમાં થયેલાં સંશોધનની સમીક્ષા સંયોજનાત્મક સ્વરૂપમાં કરેલ છે.

'નકુમ' (૧૯૮૧) અને જોષીએ (૧૯૯૯)માં મૂલ્ય તરેહ પર આધારિત પોતાના પી.એચ.ડી. મહાનિબંધમાં વ્યાવિશ્વનો નમૂનો, ઉપકરણો, અંકશાસ્ત્રીય, પ્રયુકિત અને તારણોના સંદર્ભમાં ભૂતકાળમાં થયેલાં સંશોધનોની સમીક્ષા સંયોજનાત્મક સ્વરૂપમાં રજાુ કરેલ છે.

પ્રસ્તુત સમીક્ષા માટે જે હેતુઓ નકકી કરવામાં આવ્યા હતા તે આ પ્રમાણે છે.

(૧) સંબંધિત સંશોધનની સંખ્યા જાણવી.

(૨) સંબંધિત સંશોધનોનું વિષયક્ષેત્ર જાણવું.

(૩) સંશોધન માટે પસંદ કરવામાં આવેલ નમુનાની સંખ્યા, સ્વરૂપ તથા પસંદગીની રીતો જાણવી.

(૪) સંશોધનમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ તૈયાર કરેલ કે સ્વનિર્મિત ઉપકરણોની માહિતી મેળવવી.

(૫) માહિતીનાં વિશ્લેષણમાં વાપરવામાં આવેલ વિવિધ પ્રકારની અંકશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતઓ જાણવી.

૬) જે તે સંશોધનનાં પ્રાપ્ત થયેલાં પરિણામો જાણવા.

૨.૪. ૦ સમીક્ષા માટેના પ્રશ્નોઃ

સંશોધકે સંબંધિત સાહિત્યનો અભ્યાસ કરતાં પહેલા કેટલલાંક પ્રશ્નો રચ્યા હતા. તે પ્રશ્નોના સંદર્ભમાં વિવિધ સંશોધનની સમીક્ષા કરવામાં આવી હતી. જે આ પ્રમાણે છે.

૧. આ પ્રકારના સંશોધનની સંખ્યા કેટલી હતી?
૨. નમૂના પસંદગીમાં કેટલાં પાત્રોનો સમાવેશ થયો હતો?
૩. નમૂનાનું સ્વરૂપ કેવું હતું?
૪. નમૂનો કઈ કઈ રીતે પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો.?
૫. માહિતી એકત્રીકરણ માટે કયાં કયાં ઉપકરણોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.
૬. માહિતી વિશ્લેષણ માટે કઈ કઈ રીતો ઉપયોગમાં લેવામાં આવી હતી?
૭. અભ્યાસને અંતે કેવાં પરિણામો પ્રાપ્ત થયાં હતાં?

૨.૫.૦ સંબંધિત અભ્યાસની સંખ્યા

પસંદ કરેલ સમસ્યોને મદદરૂપ થાય તે હેતુથી, સમસ્યાને અનુરૂપ પુસ્તકો, સામયિકો, સંશોધનના અહેવાલો, શોધનિબંધો અને બૂચનાં સંશોધન સર્વેક્ષણો વગેરે ઉપલબ્ધ સાહિત્યનો પ્રયોજકે અભ્યાસ કર્યો હતો. આ માટે પ્રયોજકે એમ.એસ. યુનિવર્સિટી, વડોદરા, હંસા મહેતા લાયબ્રેરી, કેઈસની લાયબ્રેરી, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, ગુજરાત યુનિ.ની લાયબ્રેરી, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી અને એમ.એમ. શાહ કોલેજ ઓફ એજયુકેશન, શ્રીમતી સદગુણાબેન સી.યુ. શાહ પી.ટી.સી. કોલેજ, વઢવાણના પુસ્તક કાર્યાલયોની મુલાકાત લીધી હતી, અને જરૂરી માહિતી એકઠી કરી હતી. જેમનો સંદર્ભ સાહિત્યમાં ક્રમાનુક્રમે ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૨.૬.૦ વિદ્યાર્થીઓના વલણ અંગે પ્રાપ્ત થયેલાં સંશોધનો

સારણી ૨.૧
વલણ માટે પ્રાપ્ય થયેલ સંશોધનો

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	વર્ષ
૧.	બેન્ડીંગ અને પેટર	૧૯૫૯
૨.	રૈના અને રૈના	૧૯૬૮
૩.	ગણનામાલ અને કુલનાડર્વેલ	૧૯૭૧
૪.	માથુર અને સીંગ	૧૯૭૨
૫.	બદામી	૧૯૭૩
૬.	બદામી અને બદામી	૧૯૭૪
૭.	સુદ	૧૯૭૪
૮.	માયાકુમારી	૧૯૭૬
૯.	બોરીવાલા	૧૯૭૭
૧૦.	નૈયર	૧૯૭૭
૧૧.	પ્રમોદકુમાર	૧૯૭૮
૧૨.	શ્રી વાસ્તવે	૧૯૮૦
૧૩.	રઘુરામસિંગ	૧૯૮૧
૧૪.	દાની	૧૯૮૪
૧૫.	રેડ્ડી	૧૯૮૫
૧૬.	સકસેના	૧૯૮૬
૧૭.	વાઘે	૧૯૮૭
૧૮.	કેશપ બી. આર.	૧૯૯૩
૧૯.	જોષી સી. વી.	૧૯૯૯

સારણી ૨.૧નું અવલોકન દર્શાવે છે કે ૧૯૫૯ થી ૧૯૯૯ સુધી કુલ ઓગણીસ સંશોધનો થયા હતા. જે અનુક્રમે બેન્ડીગ અને પેટર અને જોષીએ કર્યા હતા.

સમીક્ષા માટે વિશ્લેષણની રીતઃ

સંશોધન માટે પસંદ થયેલા દરેક સંશોધનની લાક્ષણિકતા નોંધવામાં આવી હતી. આમાંથી નમૂનાનું કદ, સ્વરૂપ , ઉપકરણો , વિશ્લેષણની રીતો અને પરિણામો નોંધવામાં આવ્યા હતાં. દરેક સંશોધનનાં પરિણામોનું અર્થઘટન, લાક્ષણિકતાની માહિતી ક્રમશઃ રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

વલણ માટેના સંશોધનોનું વિશ્લેષણ

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧	બેન્ડીગ અને પેટર	૨૧૯	કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ	નિયંત્રણ વલણ માપન કસોટી		(૧)સત્તાવાહી પણું અને અધ્યાપન પર વિભાગીય નિયંત્રણ પ્રત્યેના વલણ વચ્ચે ઘન અને સાર્થક સંબંધ હતો.
૨	રેના અને રૈના	૧૪૦	સ્નાતક તાલીમાર્થી વિદ્યાર્થીઓ	પ્રેરણ અને બૌદ્ધિકવલતા કસોટી રચવામાં આવી હતી.		(૧) તાલીમી કાર્યક્રમની બાળકો પ્રત્યેનાં તાલીમાર્થીઓના વલણ પર કોઈ અસર જોવા મળી ન હતી.
૩	ગણનામાલ અને કુલનાડર્વેલ	૪૦૦	માધ્યમિક શાળાનાં કુમાર કન્યાઓ	સ્વરચિત વલણ માપદંડની રચના કરવામાં આવી.	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન	(૧) સામાન્ય વલણાંકની સરાસરી ૯૮.૭૩ અને પ્રમાણવિચલન ૧૪.૦૭ હતું. (૨) મિશ્ર શાળાની છોકરીઓ અને કન્યા શાળાની છોકરીઓ સહશિક્ષણ પ્રત્યે સમાન વલણો ધરાવતી હતી. (૩) શહેરી છોકરીઓ ગ્રામ્ય વિસ્તારની છોકરીઓ કરતાં ચડિયાતા સહશિક્ષણ પ્રત્યે વલણો ધરાવતી હતી. (૪) ધાર્મિક પશ્ચાદભૂ ધરાવતી છોકરીઓનાં વલણોમાં તફાવત ન હતો.
૪	માથુર અને સીંગ	૨૦૦	કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ	થર્સ્ટન પધ્ધતિ પ્રમાણે વલણ–માપન કસોટીની રચના કરવા માં આવી હતી	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન	(૧) સવારની કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ અને સાંજની કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ પ્રત્યે સમાન વલણો ધરાવતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૫	બદામી	૧૦૦	વિનિયન વાણિજય વિજ્ઞાનપ્રવાહ નાં કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ	સ્વરચિત લીકર્ટ પધ્ધતિ પ્રમાણો વલણ માપન કસોટી રચવામાં આવી હતી.	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન સહસંબંધાંક ટી કસોટી	(૧) કલમ પૃથ્થકરણ માટે બે વિશિષ્ટ જૂથો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા. જે સમગ્ર નમૂનાના અનુક્રમે ઉપરના ૨૫ % અને નીચેના ૨૫ % વિદ્યાર્થીઓનું જૂથ રચવામાં આવ્યું હતં. પ્રત્યેક પાંસાની આઠ કલમોનું મૂલ્ય ઉંચું હતું. આ કસોટીની વિશ્ર્વસનીયતા બે પધ્ધતિઓ દ્વારા મેળવામાં આવી હતી. (૨) કસોટી પુનઃ કસોટી દ્વારા ૦.૭૭ અને અર્ધ વિચ્છેદન પધ્ધતિ વિશ્ર્વસનીયતા સ્પિયરમેન બ્રાઉન ફોર્મ્યુલા પ્રમાણે ૦.૮૫ હતી. (૩) વિજ્ઞાન, વાણિજય અને વિનયનનાં વિદ્યાર્થીઓ એ વિવિધ પાસાંઓ પ્રત્યે વ્યકત કરેલ વલણોની તરેહમાં સાતત્ય હતું (૪) વિદ્યાર્થીઓના શિક્ષણ પ્રત્યે કોઈ એક ચોકકસ વલણ ધરાવતાં ન હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૭	સૂદ	૧૦૦૦	છોકરાઓ અને શિક્ષકો	કલા અને કલોફસી વલણ માપન માટેની 'વિજ્ઞાન સમજ' કસોટીનું ફોર્મનો ઉપયોગ.	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી કસોટી	(૧) સમગ્ર નમૂનાના વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિકો અંગેના વિધાયક વલણો હતાં. આ વલણો 'વિજ્ઞાનની સમજ' સાથે સાર્થક સંબધ ધરાવતાં હતાં. (૨) વિદ્યાર્થી અને શિક્ષકોનાં વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. (૩) રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન પ્રતિભાશોધ પદક મેળવનાર અને રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન પ્રતિભા શોધ પદક ન મેળવનાર વિદ્યાર્થીઓના વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિકો અંગેના વલણોમાં સાર્થક તફાવત હતો. (૪) છોકરાઓ અને છોકરીઓના વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિકો અંગેના વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત ન હતો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૮	માયાકુમારી	૪૯૦	વિદ્યાર્થીઓ	વલણ માપન કસોટી બનાવવા માં આવી.		(૧) જાતીયતા અને ઉંમર શાળા પ્રત્યેના વલણોના અગત્યના નિર્ણાયકો હતાં. તેર વર્ષથી પંદર વર્ષની છોકરીઓ કરતાં નવ વર્ષથી બારવર્ષ ની છોકરીઓમાં ઓછા વિદ્યાયક વલણો હતાં. (૨) છોકરાઓ અને છોકરીઓમાં માનસિક શકિત અને સામાન્ય વલણો વચ્ચે વિદ્યાયક સંબંધ હતો. (૪) છોકરાઓના સામાજિક અનુકૂલન વલણોનો ઉંમર, માનસિક શકિત સાથે વિદ્યાયકસંબંધ હતો. જયારે આર્થિક– સામાજિક સ્તર સાથે ઋુણાત્મક સંબધ હતો અને લાંબસમય સુધી શાળામાં રહેઠાણ સાથે સંબંધ નહતો. (૫) છોકરાઓ કરતાં છોકરીઓ વધુ ચિંતાતુર હતી.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૯	બીસ્વાલ	૪૮૦	કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ	થર્સ્ટન પધ્ધતિ પ્રમાણે વલણ માપ દંડની રચના કરી.	સરાસરી પ્રમાણ વિચ લન કસોટી	(૧) વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમના વિદ્યાર્થીઓ દૃઢપણે અંગ્રેજી માધ્યમ પ્રત્યે ઘનાત્મક વલણ ધરાવતાં હતા. (૨)બિન–વ્યાયસાયિક અભ્યાસક્રમના વિદ્યાર્થીઓ અંગ્રેજી માધ્યમ પ્રત્યે તટસ્થ વલણ ધરાવતાં હતાં. (૩) વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમ અને બિન–વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમના વિ.ઓ અંગ્રેજી માધ્યમપ્રત્યેના વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો.
૧૦	પ્રમોદકુમાર	૮૫	તાલીમાર્થી શિક્ષકો	વલણ માપદંડની રચના કરવામાં આવી હતી.	ટી–કસોટી	(૧) વિજ્ઞાનના શિક્ષકો અન્ય શિક્ષકો કરતાં શિસ્તના વધુ આગ્રહી હતાં. (૨) સ્નાતક કરતાં અનુ સ્નાતક તાલીમાર્થીઓ 'સંચાલન' અંગેના વલણ માં ચડિયાતા હતાં. (૩) શિક્ષણ પ્રત્યેના વલણ અને શૈક્ષણિક અનુભવને આંશિક સંબંધ હતો. (૪) પુરૂષ તાલીમાર્થી ઓ કરતાં સ્ત્રી તાલીમાર્થીઓ શિક્ષણના વધારે આગ્રહી હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૫) પુરૂષ તાલીમાર્થી કરતાં સ્ત્રી તાલીમાર્થી ઓ શિસ્ત અને સંચાલન અંગે વિદ્યાયક વલણ ધરાવતાં હતાં.
૧૧	શ્રી વાસ્તવે	૩૦૦	પચાસ વિજ્ઞાન પચાસ બિન–વિજ્ઞાનશિક્ષકો સો વિજ્ઞાનના વિદ્યાર્થીઓ અને અને સો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ.	લીકર્ટ પધ્ધતિ પ્રમાણો વલણ માપદંડની રચના કરી હતી.	સહસંબધાંક ટી કસોટી	(૧) વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન અથવા વિજ્ઞાનના અભ્યાસક્રમ સામાન્ય પ્રદર્શનની વૈજ્ઞાનિક વલણો ઘડવામાં વિદ્યાયક અસર જોવા મળી હતી. (૨) વૈજ્ઞાનિક વલણોનાં ઘડતરમાં વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન મદદરૂપ થતું હતું. (૩) છોકરાઓ અને છોકરીઓના વૈજ્ઞાનિક વલણોમાં તફાવત હતો. (૪) પુરૂષ શિક્ષકો અને સ્ત્રી શિક્ષકોના વૈજ્ઞાનિક વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત ન હતો.
૧૨	રઘુરામસિંગ	૬૨૪	બી.એડ. ના અને એમ.એડ ના વિદ્યાર્થીઓ	આહલુવાલીયા શિક્ષક વલણ માપદંડનો ઉપયોગ.		(૧) સરકારી બી.એડ. કોલેજના અને બિન–સરકારી બી.એડ. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓના વલણાંકો વચ્ચે તફાવત હતો. (૨) સ્નાતક કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓ અને એમ. એડ. કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓના વલણો માં તફાવત હતો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૩) એમ.એડ.ના વિદ્યાર્થીઓની આર્થિક સામાજિક સ્તર, જાતીયતા , ઉંમર, કુંટુંબ માં સ્થાન શૈક્ષણિક અનુભવ અને આર્થિક સ્થિતિ ની વલણ પર અસર ન હતી. (૪) બી.એડ. તાલીમાર્થીઓ ના વલણો ઉંમર કે શૈક્ષણિક અનુભવ સાથે સંબંધ ન હતો. પણ વલણ અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ સાથે ઘન સંબંધ હતો. (૫) એમ. એડ.ના વિદ્યાર્થીઓના તાલીમ પ્રત્યેના વલણોનો તેની શૈક્ષણિક સિધ્ધિ ઉંમર સાથે સંબંધ ન હતો.
૧૩	દાની	૧૨૬૫	ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા	વૈજ્ઞાનિક વલણમાપન કસોટી ની રચના કરી.	પ્રમાણ વિચલન ટી કસોટી	(૧) છોકરાઓ અને છોકરીઓના વૈજ્ઞાનિક વલણોમાં કોઈ તફાવત ન હતો (૨) વિનયન અને વાણિજયના વિદ્યાર્થીઓ કરતાં વિજ્ઞાનના વિદ્યાર્થીઓનું વૈજ્ઞાનિક વલણ ઉંચું હતું. (૩) શહેરી વિદ્યાર્થીઓ કરતાં ગ્રામ્ય વિદ્યાર્થીઓના વૈજ્ઞાનિક વલણો નિમ્ન હતાં. (૪) ઉંમરમાં વધારો થતાં વૈજ્ઞાનિક વલણોમાં સાર્થક ઘટાડો જોવા મળ્યો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૪	રેડી	૭૫૦ ૭૫૦ ૭૫૦	વિદ્યાર્થીઓ વાલીઓ શિક્ષકો	લીકર્ટ પ્રકારનાં વલણ માપદંડની રચના કરવામાં આવી હતી.		(૧) ગ્રામ્ય અને અર્ધ–શહેરી વિસ્તારના વાલીઓ અને શિક્ષકો કરતાં વિદ્યાર્થીઓ ના શિક્ષક અંગેના વલણો ભિન્ન હતાં. જયારે શહેરી વિસ્તારના વિ. ઓ અને વાલીઓમાં તફાવત ન હતો. પણ વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો વચ્ચે તફાવત હતાં. (૨)ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારના શિક્ષકો વિદ્યાર્થીઓ અને વાલીઓ કરતાં ભિન્ન હતાં, અર્ધ–શહેરી વિસ્તારનાં શિક્ષકો કરતાં વિદ્યાર્થીઓમાં તફાવત હતો પણ તેઓનો વાલીઓ સાથે તફાવત ન હતો. (૩) ગ્રામ્ય વિસ્તારના વાલીઓ વિદ્યાર્થી ઓ અને શિક્ષકો કરતાં ભિન્ન હતાં,તેઓ શહેરી વિસ્તારનાં શિક્ષકો કરતાંભિન્ન હતાં. અને અર્ધ–શહેરી વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓ પણ ભિન્ન વલણો ધરાવતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૫	સકસેના	૧૮૦	અગીયારમાં ધોરણનાં છોકરા છોકરીઓ	ગોપાલરાવની શાળા વલણ સંશોધિનીનો ઉપયોગ		(૧) માધ્યમિક શાળાના પરીક્ષામાં પ્રથમ દરજજો પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીઓના આર્થિક–સામાજિક સ્તરની તેમના શાળા અંગેના વલણો પર સાર્થક અસર ન હતી. (૨) માધ્યમિક શાળાની પરીક્ષામાં પ્રથમ દરજજો પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીઓની સાંસ્કૃતિક પરિબળોની તેમના શાળા અંગેના વલણો પર સાર્થક અસર ન હતી . (૩) માધ્યમિક શાળાની પરીક્ષામાં પ્રથમ દરજજો પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીઓની આર્થિક–સામાજિક સ્તર અને સાંસ્કૃતિક પરિબળો વચ્ચેની આંતર–ક્રિયાની શાળા અંગેના વલણો પર સાર્થક અસર ન હતી.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૬	વાઘે	૪૦૦	માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ	લીકર્ટ પધ્ધતિથી વલણમાપદંડ ની રચના કરવામાં આવી.		(૧) ઔપચારિક શિક્ષણ પ્રત્યેના વલણ માં શૈક્ષણિક સિધ્ધિ અગત્યનું પાસુ હતું. વલણો અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચે સહસંબંધ ૦.૩૪ હતો. જે. ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો.
						(૧) ઔપચારિક શિક્ષણ પ્રત્યેના વલણ માં શૈક્ષણિક સિધ્ધિ અગત્યનું પાસુ હતું. વલણો અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચે સહસંબંધ ૦.૩૪ હતો. જે. ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો. વલણ અને અનુકૂલન વચ્ચે સહસંબંધાંક ૦.૪૭ હતો જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો. (૨) અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના વિ.ઓ નાં ઔપચારિક શિક્ષણ અંગેના વિષેધક વલણો હતાં. તે મજ બન્નેજાતિના વિદ્યાર્થીઓ વલણની બાબતમાં ભિન્ન હતાં. (૩) અનુસૂચિત જનજાતિના વિદ્યાર્થીઓ જેમ ઉચ્ચ વર્ગમાં પ્રવેશે તેમ તેના શિક્ષણ અંગેના વલણોમાં વિદ્યાયક ફેરફાર થતો જોવા મળ્યો હતો.

૨.૭.૦ : વલણ સંશોધનની લાક્ષણિકતાઓનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

પ્રયોજકે પોતાના વિષય સાથે સંબંધિત કુલ ૧૯ સંશોધનોનું વાચન કર્યું હતું. આ સંશોધનની વિગતવાર સમીક્ષા આ પ્રમાણે છે. ૧૯૫૯ થી ૧૯૯૯ સુધીમાં થયેલાં સંશોધનોનો સમાવેશ થયો હતો. બેન્ડીંગ અને પેટર (૧૯૫૯) , રૈના અને રૈના (૧૯૬૮) ગણનમાલ અને કુલાનડર્વેલ (૧૯૭૧), માથુર અને સીંગ (૧૯૭૨), બદામી (૧૯૭૩) બદામી અને બદામી (૧૯૭૪) સૂદ (૧૯૭૪) માયાકુમારી (૧૯૭૬), વીસવાલ (૧૯૭૭), નૈયર (૧૯૭૭) પ્રમોદકુમાર (૧૯૭૮), શ્રીવાસ્તવે (૧૯૮૦), રઘુરામસિંગ (૧૯૮૧), દાની(૧૯૮૪) રેડી (૧૯૮૫) , સકસેના (૧૯૮૬) વાઘે (૧૯૮૭) કેશપ બી. આર (૧૯૯૩) જોષી (૧૯૯૯)માં સંશોધનો કર્યાં હતાં.

આ સંશોધનોમાં નમૂનાનું કદ ૮૫ પાત્રોથી ૨૨૫૦ પાત્રો સુધીનું જોવા મળ્યું હતું, જે અનુક્રમે પ્રમોદકુમાર અને રેડીનાં સંશોધનમાંથી ફલિત થયું હતું. જયારે અન્ય સંશોધકો બેન્ડીંગ અને પેટર ૨૧૯ રૈના અને રૈના ૧૪૦, ગણનમાલ અને કુલનાડર્વેલ ૪૦૦ બદામી ૧૦૦, બદામી અને બદામી ૨૯૭, સુદ ૧૦૦૦, માયાકુમારી ૪૯૦, બીસ્વાલ ૪૮૦, શ્રીવાસ્તવે ૩૦૦, રઘુરામસિંગ ૬૨૪, દાની ૧૨૬૫, સકસેના ૧૮૦, વાઘે ૪૦૦, કેશપ બી. આર. અને જોષી ૫૨૫ પાત્રોનું કદ જોવા મળ્યું હતું.

સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ ૮ સંશોધકોએ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ પસંદ કર્યા હતાં, ગણનમાલ અને કુલનાડર્વેલ એ માધ્યમિક શાળાની છોકરીઓ, સુદ માધ્યમિક શાળાના છોકરાઓ અને છોકરીઓ તેમજ શિક્ષકો, માયાકુમારીએ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, દાનીએ ઉચ્ચતર માધ્ય શાળાના છોકરાઓ અને છોકરીઓ,વાઘે અનુસૂચિતજાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના વિદ્યાર્થીઓ, બેન્ડીંગ અને પેટર કોલેજના છોકરાઓ અને છોકરીઓ, રૈના અને રૈનાએ સ્નાતક તાલીમાર્થી વિદ્યાર્થીઓ, બદામીએ વિનિયન, વાણિજય, વિજ્ઞાન પ્રવાહની કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓ, બદામી અને બદામી કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, બીસ્વાલ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, પ્રમોદકુમારે તાલીમાર્થી શિક્ષકો, શ્રીવાસ્તવે વિજ્ઞાનના શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ, રઘુરામસિંગે બી.એડ્.ના અને એમ.એડ્.ના વિદ્યાર્થીઓ, રેડીએ વિદ્યાર્થીઓ, વાલીઓને શિક્ષકો, જોષીએ પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકો પસંદ કર્યા હતાં.

સંશોધકોએ માહિતી એકત્રીકરણ માટે જે ઉપકરણોનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તેની માહિતી આ પ્રમાણે છે. રૈના અને રૈના, ગણનમાલ અને કુલનાડર્વેલ, માથુર અને સીંગ, બદામી, બદામી અને બદામી, માયાકુમારી, બીસ્વાલ, પ્રમોદકુમાર, શ્રીવાસ્તવે, દાની , રેડી, વાધે, જોષીએ વલણ માપદંડની રચના કરી હતી. (લીકર્ટ પદ્ધત્તિથી રચના કરી હતી) માથુર અને સીંગ બીસ્વાલે થર્સ્ટન પધ્ધતિ પ્રમાણે વલણમાપદંડની રચના કરી હતી. બેન્ડીગ અને પેટરે નિયંત્રણ વલણ માપન કસોટી, રૈના અને રૈના પ્રેરણ અને બૌધ્ધિકવલતા કસોટી રચવામાં આવી હતી. સૂદે કલા અને કલોફસી વલણ માપન માટેની 'વિજ્ઞાન સમજ' કસોટીનાં ફોર્મના ઉપયોગ, રઘુરામસિંગ, આહુલુવાલીયા શિક્ષક વલણમાપદંડનો ઉપયોગ. સકસેના ગોપાલરાવની શાળા વલણ સંશોધિનીનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

બેન્ડીગ અને પેટર, રૈના અને રૈના, માયાકુમારી, રઘુરામસિંગ રેડી, સકસેના, વાઘે, કઈ અંકશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતઓનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તે જાણી શકાયું નથી. જયારે ગણનમાલ અને કુલનાડર્વેલ, માથુર અને સીંગ, બદામી અને બદામી, સુદ, બીસ્માલ, દાનીએ સરાસરી પ્રમાણવિચલનનો ઉપયોગ કર્યો હતો. બદામી સરાસરી પ્રમાણવિચલન, સહસંબધાંક ટી–કસોટી, પ્રમોદકુમારે ટી–કસોટી, શ્રી વાસ્તવે સહસંબધાંક અને એફ અને ટી–કસોટીનો ઉપયોગ કર્યો હતો. બેન્ડીગ અને પેટરનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે, સત્તાવાહીપણું અને અધ્યાપન પર વિભાગીય નિયંત્રણ પ્રત્યેનાં વલણ વચ્ચે ઘન અને સાર્થક સંબંધો હતા. રૈના અને રૈના સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે તાલીમી કાર્યક્રમની બાળકો પ્રત્યેના તાલીમાર્થીઓનાં વલણ પર કોઈ અસર જોવા મળી ન હતી.

ગણનમાલ અને કુલનાડર્વેલ સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે

(૧) સામાન્ય વલણાંકની સરાસરી ૯૮.૭૩ અને પ્રમાણવિચલન ૧૪.૦૭ હતું.

(૨) મિશ્રશાળાની છોકરીઓ અને કન્યાશાળાની છોકરીઓ સહશિક્ષણ પ્રત્યે સમાન વલણો ધરાવતી હતી.

(૩) શહેરી છોકરીઓ ગ્રામ્ય વિસ્તારની છોકરીઓ કરતાં ચડિયાતાં સહશિક્ષણ પ્રત્યે વલણો ધરાવતી હતી.

(૪) ધાર્મિક પશ્ચાદભૂ ધરાવતી છોકરીઓનાં વલણોમાં તફાવન ન હતો.

(૫) માથુર અને સીંગનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે સવારની કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ અને સાંજની કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ પ્રત્યે સમાન વલણો ધરાવતા હતા.

(૧) બદામીનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :
કલમ પૃથ્થકરણ માટે બે વિશિષ્ટ જૂથો તૈયા કરવામાં આવ્યાં હતાં. જે સમગ્ર નમૂનાના અનુક્રમે ઉપરના ૨૫% અને નીચેના ૨૫% વિદ્યાર્થીઓનું જૂથ રચવામાં આવ્યું હતુ, પ્રત્યેક પાસાંની આઠ–આઠ કલમોનાં મૂલ્યો ઊંચાં હતાં. આ કસોટીની વિશ્ર્વસનીયતા બે પધ્ધતિઓ દ્વારા મેળવવામાં આવી હતી.

(૨) કસોટી પુનઃકસોટી દ્વારા ૦.૭૭ અને અર્ધવિચ્છેદન પધ્ધતિની વિશ્ર્વસનીયતા સ્પિયરમેન બ્રાઉન ફોર્મ્યુલા પ્રમાણે ૦.૮૫ હતી.

બદામી અને બદામીનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું ક ે:

(૧) શિક્ષણનાં વિવિધ પાસાંઓ પ્રત્યેનાં વલણમાં વિનયન, વિજ્ઞાન અને વાણિજય જૂથના વિદ્યાર્થીઓ સાર્થક રીતે જુદા પડતા હતા

(૨) શિક્ષણના વિવિધ પાસાંઓ પ્રત્યેનાં વલણોમાં છોકરાઓ અને છોકરીઓ સાર્થક રીતે જુદા પડતાં હતાં.

(૩) વિજ્ઞાન, વાણિજય એન વિનયનના વિદ્યાર્થીઓએ વિવિધ પાસાંઓ પ્રત્યે વ્યકત કરેલ વલણોની તરેહમાં સાતત્ય હતું.

(૪) વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષણ પ્રત્યે કોઈ એક ચોકકસ વલણ ધરાવતા ન હતા.

સુદ સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) સમગ્ર નમૂનાના વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિકો અંગેનાં વિધાયક વલણો હતાં.

(૧અ) આ વલણો 'વિજ્ઞાનની સમજ' સાથે સાર્થક સંબંધ ધરાવતાં હતાં.

(૨) વિદ્યાર્થી અને શિક્ષકોનાં વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતાં.

(૩) રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન પ્રતિભાશોધ પદક મેળવનાર અને રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન

પ્રતિભાશોધ પદક ન મેળવનાર વિદ્યાર્થીઓના વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિકો અંગેનાં વલણોમાં સાર્થક તફાવત હતો.

(૪) છોકરાઓ અને છોકરીઓનાં વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિક અંગેનાં વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત ન હતો.

માયાકુમારી સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) જાતીયતા અને ઉંમર શાળા પ્રત્યેનાં વલણોના અગત્યના નિર્ણાયકો હતા. તેર વર્ષથી પંદર વર્ષની છોકરીઓ કરતાં નવ વર્ષથી બાર વર્ષની છોકરીઓમાં ઓછા વિદ્યાયક વલણો હતાં.

(૨) છોકરાઓ છોકરીઓમાં માનસિક શકિત અને સામાન્ય વલણો વચ્ચે વિદ્યાયક સંબંધ હતો.

(૩) છોકરાઓમાં વર્ગખંડ પ્રત્યેનાં વલણો અને ઉંમર, લાંબા સમયનું રહેઠાણ તથા માનસિક શકિત વચ્ચે વિદ્યાયક સંબંધ હતો અને આર્થિક, સામાજિક સ્તર સાથે સંબંધ ન હતો. છોકરીઓમાં વર્ગખંડ અંગેનાં વલણો અને ઉંમર, લાંબા સમયનું રહેઠાણ, માનસિક શકિત વચ્ચે વિદ્યાયક સંબંધ હતો અને આર્થિક–સામાજિક સ્તર સાથે ઋણાત્મક સંબંધ હતો.

(૪) છોકરાઓનાં સામાજિક અનુકૂલન વલણોનો ઉંમર, માનસિક શકિત સાથે વિદ્યાયક સંબંધ હતો. જયારે આર્થિક–સામાજિક સ્તર સાથે ઋણાત્મક સંબંધ હતો અને લાંબા સમય સુધી શાળામાં રહેઠાણ સાથે સંબંધ ન હતો.

(૫) છોકરાઓ કરતાં છોકરીઓ વધુ ચિંતાતુર હતી.

બીસ્વાલ સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમના વિદ્યાર્થીઓ દૃઢપણે અંગ્રેજી માધ્યમ પ્રત્યે ધનાત્મક વલણ ધરાવતા હતા.

(૨) બિન–વ્યાયસાયિક અભ્યાસક્રમના વિદ્યાર્થીઓ અંગ્રેજી માધ્યમ પ્રત્યે તટસ્થ વલણ ધરાવતા હતા.

(૩) વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમ અને બિન–વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમના વિદ્યાર્થીઓ અંગ્રેજી માધ્યમ પ્રત્યેનાં વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવતહતો.

પ્રમોદકુમાર સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) વિજ્ઞાનના શિક્ષકો અન્ય શિક્ષકો કરતાં શિસ્તના વધુ આગ્રહી હતા.

(૨) સ્નાતક કરતાં અનુસ્નાતક તાલીમાર્થીઓ 'સંચાલન' અંગેનાં વલણમાં ચડિયાતા હતા.

(૩) શિક્ષણ પ્રત્યેનાં વલણ અને શૈક્ષણિક અનુભવને આંશિક સંબંધ હતો.

(૪) પુરૂષ તાલીમાર્થીઓ કરતાં સ્ત્રી તલીમાર્થીઓ શિક્ષણના વધારે આગ્રહી હતા.

(૫) પુરૂષ તાલીમાર્થી કરતાં સ્ત્રી તાલીમાર્થીઓ શિસ્ત અને સંચાલન અંગે વિધાયક વલણ ધરાવતા હતા.

શ્રીવાસ્તવે સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન અથવા વિજ્ઞાનના અભ્યાસક્રમની સામાન્ય પ્રદર્શનનાં વૈજ્ઞાનિક વલણો ઘડવામાં વિધાયક અસર જોવા મળી હતી.

(૨) વૈજ્ઞાનિક વલણોનાં ઘડતરમાં વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન મદદરૂપ થતું હતું.

(૩) છોકરાઓ અને છોકરીઓનાં વૈજ્ઞાનિક વલણોમાં તફાવત હતો.

(૪) પુરુષ શિક્ષકો અને સ્ત્રી શિક્ષકોનાં વૈજ્ઞાનિક વલણો વચ્ચે સાર્થક તફાવત ન હતો.

રઘુરામસિંગ સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) સરકારી બી. એડ્. કોલેજના અને બિન–સરકારી બી.એડ્. કોલેજના, ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારના શિક્ષકો , વિદ્યાર્થીઓ અને વાલીઓ કરતાં ભિન્ન હતા. અર્ધ–શહેરી વિસ્તારના શિક્ષકો કરતાં વિદ્યાર્થીઓમાં તફાવત હતો પણ તેઓના વાલીઓ સાથે તફાવત ન હતો.

(૨) ગ્રામ્ય વિસ્તારના વાલીઓ, વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો કરતાં ભિન્ન

હતાં, તેઓ શહેરી વિસ્તારના શિક્ષકો કરતાં ભિન્ન હતા અને અર્ધશહેરી વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓ પણ ભિન્ન વલણો ધરાવતા હતા.

સકસેના સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે :

(૧) માધ્યમિક શાળાની પરીક્ષામાં પ્રથમ દરજ્જો પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીઓનાં આર્થિક–સામાજિક સ્તરની તેમના શાળા અંગેનાં વલણો પર સાર્થક અસર ન હતી

(૨) માધ્યમિક શાળાની પરીક્ષામાં પ્રથમ દરજ્જો પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીઓની સાંસ્કૃતિક પરિબળોની તેમનાં શાળા અંગેનાં વલણો પર સાર્થક અસર ન હતી.

(૩) માધ્યમિક શાળાની પરીક્ષામાં પ્રથમ દરજ્જો પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીઓનાં આર્થિક, સામાજિક સ્તર અને સાંસ્કૃતિક પરિબળો વચ્ચેની આંતરક્રિયાની શાળા અંગેનાં વલણો પર સાર્થક અસર ન હતી.

વાઘે સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે

(૧) ઔપચારિક શિક્ષણ પ્રત્યેનાં વલણમાં શૈક્ષણિક સિદ્ધિ અગત્યનું પાસું હતું. વલણો અને શૈક્ષણિક સિદ્ધિ વચ્ચે સહસંબંધ ૦.૩૪ હતો. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો. વલણ અને અનુકૂલન વચ્ચે સહસંબંધાંક ૦.૪૭ હતો જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો.

(૨) અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના વિદ્યાર્થીઓનાં ઔપચારિક શિક્ષણ અંગેનાં નિષેધક વલણો હતાં, તેમજ બન્ને જાતિના વિદ્યાર્થીઓ વલણની બાબતમાં ભિન્ન હતા.

(૩) અનુસૂચિત જનજાતિના વિદ્યાર્થીઓ જેમ ઉચ્ચ વર્ગમાં પ્રવેશે તેમ તેનાં શિક્ષણ અંગેનાં વલણોમાં વિદ્યાયક ફેરફાર થતો જોવા મળ્યોહતો.

૨.૮.૦ વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન અંગે પ્રાપ્ત થયેલાં સંશોધનો

સારણી ૨.૨
અનુકૂલન માટે પ્રાપ્ત થયેલા સંશોધના `.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	સાલ	યુનિવર્સિટી.
૧	નંદા એ.	(૧૯૫૭)	દિલ્હી યુનિ.
૨.	રાવ ટી. એસ.	(૧૯૬૩)	મદ્રાસ યુનિ.
૩.	કકર એ.	(૧૯૬૪)	અલ્હાબાદ યુનિ.
૪.	રેડી એન. વાય ,	(૧૯૬૬)	આસામ યુનિ.
૫.	વર્મા આઈ.બી.	(૧૯૬૮)	આગ્રા યુનિ.
૬.	શેઠ એસ.	(૧૯૭૦)	લખનૌ યુનિ.
૭.	પાંડેય એ.	(૧૯૭૦)	આગરા યુનિ.
૮.	મજમુદાર	(૧૯૭૨)	કલકત્તા યુનિ.
૯.	ચગ ચંદ્રિકા જે.	(૧૯૭૪)	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૧૦.	અગ્રવાલ આર. એન.	(૧૯૭૦)	આગ્રા યુનિ.
૧૧.	પિન્ટો ટી.	(૧૯૭૪)	પંજાબ યુનિ.
૧૨.	કુમાઈ કે.	(૧૯૭૫)	આગરા યુનિ.
૧૩.	દોંગા એન. એસ.	(૧૯૭૬)	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૧૪.	તુલપૂલ એમ.	(૧૯૭૭)	SNDT યુનિ.
૧૫.	ભટ્ટ એન. જે.	(૧૯૮૦)	ગુજરાત યુનિ.
૧૬.	જયસ્વાલ કે.	(૧૯૮૦)	GAU યુનિ.

૧૭.	ગોસ્વામી એન.	(૧૯૮૦)	
૧૮.	ગુપ્તા એ. કે.	(૧૯૮૧)	
૧૯.	વિલિયમ કે. એફ.	(૧૯૮૧)	બેંગ્લોર યુનિ.
૨૦.	દલસાણીયા આર.વી.	(૧૯૮૨)	
૨૧.	ધનકોટ ઝરીના	(૧૯૮૨)	ભાવનગર યુનિ.
૨૨.	કુમારી સુધા	(૧૯૮૨)	પાન યુનિ.
૨૩.	પવાર બજનભાઈ	(૧૯૮૩)	ભાવનગર યુનિ.
૨૪.	મહોત્રા એસ.		
૨૫	ચુડાસમા રઘુભા	(૧૯૯૨)	
૨૬.	અરવિંદ જે. મહેતા	(૧૯૯૪)	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૨૭.	ગોહિલ જી. એસ.	(૨૦૦૧)	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.

સારણી ૨.૨નું અવલોકન દર્શાવે છે કે ૧૯૫૭ થી ૨૦૦૧ સુધી કુલ સત્યાવીસ સંશોધનો થયા હતા. જે અનુક્રમે નંદાએ અને રાવ ટી.આર.એ અને ગોહિલે કર્યા હતા.

સમીક્ષા માટે વિશ્લેષણની રીતઃ

સંશોધન માટે પસંદ થયેલા દરેક સંશોધનની લાક્ષણિકતા નોંધવામાં આવી હતી. આમાંથી નમૂનાનું કદ, સ્વરૂપ, ઉપકરણો, વિશ્લેષણની રીતો અને પરિણામો નોંધવામાં આવ્યા હતાં. દરેક સંશોધનનાં પરિણામોનું અર્થઘટન, લાક્ષણિકતાની માહિતી ક્રમશઃ રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

અનુકૂલન ના સંશોધનોનું વિશ્લેષણ

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧	નંદા એ.	૧૦૦	માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાની છોકરીઓ	– સ્વરચિત પ્રશ્નાવલી – વલણ માપદંડ – એડજસ્ટમેન્ટ શિડયુલ્ડ – રોલ્ફરેટીંગ સ્કેલ	ટી.કસોટી અને સહસંબંધ	(૧) છોકરીઓમાં અસલામતી ભાવના જણાઈ હતી. (૨) છોકરીઓમાં શિષ્ટ પ્રત્યે વિદ્રોહની ભાવના હતી. (૩) છોકરીઓમાં લઘુગ્રંથિને લીધે અપાનુકૂલન જોવા મળ્યું હતું.
૨	રાવ ટી. એસ.	૨૨૬	પ્રા. શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– સ્વરચિત અનુકૂલન સંશોધનિકા – રેવેન્સનો પ્રોગ્રેસીવ મેટીકસ – પીકચર, વોકેબીલી ટેસ્ટ – ડાયરેકશન ટેસ્ટ	સમાનજોડ પદ્ધતિ વિચલનની ત્રિમાર્ગી પધ્ધતિ	(૧) દ્વિભાષી છોકરીઓની સિધ્ધિ ઓછી હતી. જયારે છોકરાઓમાં એમ ન હતું. (૨) પ્રાયોગિક જૂથની સિધ્ધિ વધારે જોવા મળેલ. (૩) અપાનુકૂલનમાં પ્રાપ્તાંકોનો તફાવત છોકરીઓનાં ઓછા ગુણને કારણે બન્ને જૂથમાં માલુમ પડેલ દ્વિભાષી બાળકના વર્તન મૂલક પ્રશ્નો એકભાષી કરતાં વધુ હતાં. (૪) અપાનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે ઋુણાત્મક સહસંબંધને કારણે દ્વિભાષી છોકરીઓ છોકરાઓ કરતાં ભાષા સિધ્ધિ માં આગળ હતી.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૩	કકર એ.	૧૫૦	ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– રેવન્સ પ્રોગેસિવ મેટ્રીકસ ટેસ્ટ – અસ્થાના એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી – અલ્હાબાદ •રા તૈયાર થયેલ પર્સનાલીટી ઈન્વેન્ટરી –ધી રોર્સ ચેક ઈન્ક બ્લોક ટેસ્ટ	કાઈ–વર્ગ સહસંબંધ	(૧) ૪૩ % બાળકોને સમાયોજનની ગંભીર સમસ્યાઓ હતી. (૨) છોકરાઓ છોકરીઓ કરતાં વધુ ક્રોધી સ્વભાવના હતાં. (૩) વિદ્યાર્થીઓને પોતાના સ્વાસ્થ્ય સંબંધી ચિંતાઓ હતી. (૪) છોકરાઓમાં જાતીય સમસ્યાઓ વધુ જોવામાં આવી જયારે છોકરીઓમાં અંધકારથી બીક જોવામાં આવી.
૪	રેડી. એન. વાય.	૬૦૦	માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ	– તરૂણો માટેની અનુકૂલન સંશોધનિકા તૈયાર કરવામાં આવી – માતા–પિતાના મનોવલણો નો અભ્યાસ	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન	(૧) માતા–પિતાના સંઘર્ષમય મનોવલણો બાળકોના અપાનુકૂલનમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. (૨) રૂઢીચુસ્ત વાતાવરણમાંથી આવતા બાળકો કરતાં સુધારાવાદી કુટુંબના બાળ કોમાં અનુકૂલન વધુ સારુ હતું. (૩) ૧૭ થી ૧૯ ની વય ધરાવતાં બાળકો તેનાથી નાની ઉંમરના બાળકો કરતા વધુ અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. (૪) નાની ઉંમરના બાળકો વિજાતીય સંબંધોમાં વધુ પ્રમાણમાં અપાનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૫) ઘર અને શાળા બંને વાતાવરણમાં ઉંમર વધવાની સાથે અપાનુકૂલનના પ્રશ્નો વધ્યાં.
૫	વર્મા આઈ. વી.	૫૪૬	બી. એડ. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ	– ઓલપોર્ટવર્તનની મૂલ્યકસોટી. – મીને સોટાનું શિક્ષક વલણ માપનનું. – મુનેનું પ્રોબ્લેમ ચેકલીસ્ટ – બેલનું અનુકૂલન સંશોધની.	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી.કસોટી	(૧) તાલીમ દરમ્યાન તેમનાં તંદુરસ્તીમાં અનુકુલનમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો જોવા મળેલ , તાલીમથી તેમની સામાજિક, ભાવાત્મક, વ્યવસાય અનુકૂલનમાં નોંધપાત્ર સિધ્ધિ હતી. (૨) અનુકૂલનમાં સામાજિક સ્તરની અસર ઘર, સમાજ લાગણી, વ્યવસાય અને પુર્ણ અનુકૂલનનાં ક્ષેત્રમાં જોવા ન મળી. (૩) તંદુરસ્તીની બાબતમાં ઉચ્ચવર્ગ આગળ હતો. (૪) અનુકૂલનમાં અને વ્યકિતગત પ્રશ્નો ખૂબજ ઉંચા પ્રમાણમાં સાર્થક રીતે સંકળાયેલા જોવા મળ્યાં હતાં. (૫) સારૂ અનુકૂલન વૈયતિક પ્રશ્નોમાં ઘટાડો સૂચવે છે. જયારે નબળું અનુકૂલન વૈયતિક પ્રશ્નોમાં વધારો સૂચવે છે.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૬	શેઠ એસ.	૫૦૦	માધ્યમિક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– પ્રત્યક્ષ મુલાકાત માટેની પ્રશ્નાવલી આકસ્મિક નમૂના પધ્ધતિ નો ઉપયોગ.	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન	(૧) તરૂણોમાં ઘર, શાળા, જાતીય બાબતોમાં વ્યકિતગત બાબતો, સામાજિક અને વ્યાવસાયિક બાબતો અંગેની સમસ્યાઓ હતી. (૨) ઉંમર, ધર્મ, લગ્નજીવન,પ્રતિષ્ઠા, સામાજિક આર્થિક પ્રતિષ્ઠાન ભાગરૂપે, વ્યકિતગત પાસાંઓનું મહત્વ વધુ રહયું.
૭	પાંડેય.એ.	૧૪૦૦	ધો.૧૦ થી ૧૨નાં વિદ્યાર્થીઓ	– અનુકૂલન સંશોધિની વાપરવામાં આવી.	ટી.કસોટી	(૧) ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો અને સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણોમાં સામાન્ય અનુકૂલનમાં ખાસ તફાવત ન હતો. (૨) ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો અને સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણોના સંવેનાત્મક અનુકૂલનમાં ખાસ તફાવત ન હતો. (૩) ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણોં કરતાં સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણો સામાજિક અનુકૂલનમાં ચડિયાતા હતાં. (૪) ઉંમર અને શૈક્ષણિક સ્તર વધવા સાથે અનુકૂલનમાં બધાજ ક્ષેત્રોમાં સુધારો જોવા મળ્યો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૮	મજમુદાર	૮૦	માધ્યમિક શાળા	– મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીની બેટરી – ચેકલીસ્ટ – નિદાનાત્મક અભ્યાસ માટેનું માહિતીપત્રક		(૧) તરૂણોની વર્તન વિકૃતિ માટે સામાજિક વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવતું નથી. (૨) અપાનુકૂલિત વાતાવરણમાંથી આવતા બાળકોમાં તાણ, સંઘર્ષ, અને મહદઅંશે અસંતુલન જેવા લક્ષણો જોવા મળ્યાં. (૩) અગવડતા કે અંસંતુલન ગ્રુપના છોકરાઓના કિસ્સામાં શરૂઆપની અવસ્થામાં વધુ જોવા મળ્યાં
૯	અગ્રવાલ આર.એન.	૨૩૭	ધો. ૯ થી ધો.૧૧ નાં વિદ્યાર્થીઓ	– સ્વનિર્મિત પ્રશ્નાવલી – સકસેના એડજસમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી	ટી.કસોટી	(૧) ઘરઘ શાળા અને સમાજની સમાયોજનની સમસ્યાઓ ઉંમરની સાથે ઘટતી હતી. પરંતુ સાવંગિક સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓ વધી હતી. (૨) ઘર અને સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓ માં સામાજિક–આર્થિક પરિસ્થિતિ ના ઉચ્ચ અને નિમ્ન સ્તર પ્રમાણે તેમની વચ્ચે સૂચક તફાવત જણાવ્યો હતો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૦	ચગ ચંદ્રિકા	૪૫૫	માધ્યમિક શાળાઓના બાળકો	– સિંહાએ તૈયાર કરેલ અનુકૂલન સંશોધનાવલી – કટપુ સ્વામીનો સામાજિક આર્થિક માપદંડ		(૧) સામાજિક–આર્થિક માપદંડ અને શૈક્ષણિક અનુકુલન વચ્ચે કોઈ સંબંધ જોવા મળ્યો ન હતો. કુટપુ સ્વામીને અનુરાજ્ઞને પડેલા ચાર જૂથના બાળકો સારૂ શૈક્ષણિક અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. (૨) સાંવેગિક અને સામાજિક અનુકુલન માં આર્થિક–સામાજિક માપદંડ પ્રમાણે કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો ન હતો. (૩) છોકરા છોકરીઓની શૈક્ષણિક અને સાંવીગક અનુકૂલનમાં તફાવત સાર્થક હતો. જયારે સામાજિક અનુકૂલનમાં તફાવત અર્થસુચક ઠર્યો ન હતો.
૧૧	પિન્ટો ટી.	૩૭૦	ઈંગ્લીશ મીડીયમ શાળા	ટી.એટી. અને સી.એ.ટી. કસોટી	કાઈ વર્ગ કસોટીથી પૃથ્થકરણ	(૧) અનુકૂલનની તરાહમાં બાળકો અને તરૂણો વચ્ચે ખાસ તફાવત જોવા મળ્યોનહિં (૨) કોઈ સાધનને લગતી પ્રવૃતિમાં સામાન્ય બાળકો કરતાં અશકત બાળકો આગળ રહયા. (૩) અશકત બાળકો ચોકકસ રીતે અસર કારક કક્ષા ધરાવતાં હતાં. (૪) હતાશાની કક્ષામાં તેઓ વાતાવરણ પ્રત્યે ત્રીવ રોષ ધરાવતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૨	કુમાઈ કો.	૧૦૦૦	નવ થી ધોરણ ૧૨માં અભ્યાસ કરતાં બાળકો	– એમ.એસ.એલ. સકસેનાની વ્યકિતત્વ પરખ પ્રશ્નાવલી વડે અનુકુલન માપન કર્યુ.	ટી.કસોટી	(૧) બુધ્ધિ અને સર્જનાત્મકકતા, સર્જનાત્મકતા અને અનુકૂલન, સર્જન અને મૂલ્યોની તરાહ વચ્ચે ખાસ તફાવત જોવા મળ્યો નહિં. (૨) અનુકૂલનની બાબતમાં આર્થિક મૂલ્યો અને ધાર્મિક મૂલ્યોએ ખૂબ ઉંચો ભાગ ભજવ્યો છે. જયારે સામાજિક અને સોંદર્યલક્ષી મૂલ્યોએ તદન સામાન્ય ભાગ ભજવ્યો છે. (૩) અનુકુલનની કક્ષાએ બુધ્ધિના પરિબળ સાથે સુસંગતતા જાળવી છે. (૪) અનુકૂલનનો વિસ્તાર તરૂણાવસ્થા દરમ્યાન વિકાસશીલ હોય છે.
૧૩	દોંગા એન.એસ.	૩૭૨	બી.એડ. કોલેજના તાલીમાર્થી	– સ્વરચિત પ્રશ્નાવલિ	સહસંબંધ ટી. કસોટી	(૧) અનુકૂલન બાબતમાં સમગ્ર તાલીમાર્થીઓ તટસ્થ વલણ ધરાવતાં હતાં. (૨) જુદી–જુદી કોલેજો વચ્ચે અનુકૂલન બાબતમાં ભિન્નતા જોવા મળી. (૩) સ્ત્રી તાલીમાર્થીઓ પુરૂષ તાલીમાર્થીઓ કરતાં વધારે અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૩	.........ચાલુ.					(૪) પરિણત તાલીમાર્થી કરતાં અપરિણત તાલીમાર્થી વધારે અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. (૫) તાલીમાર્થીઓની ઉંમર, શૈક્ષણિક પૂર્વાનુભવ, શૈક્ષણિક લાયકાત કુટુંબોમાં સ્થાન કે તાલીમ અંગેની વ્યવસ્થા તાલીમાર્થીઓના અનુકૂલન પર અસર કરતાં ન હતાં.
૧૪	તુલપૂલ. એમ.	૨૧૩	કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ	– બેલની અનુકૂલન સંશોધિનીનુ ભારતીયકરણ		(૧) સાંવેગિક અનુકૂલનનાં ૮૦ ટકા છોકરીઓ અપાનુકૂલિન જોવા મળી હત ૧૭ ટકા છોકરીઓ સામાન્ય અનુકૂલન ધરાવતી હતી. જયારે માત્ર ૩ ટકા છોકરીઓ સારુ અનુકૂલન ધરાવતી હતી. (૨) સામાજિક અનુકૂલનના ક્ષેત્રમાં ૩૦ ટકા છોકરીઓ નિમ્ન અનુકૂલન ધરાવતી હતી. જયારે સામાજિક સંર્પકોમાં ૬૦ ટકા છોકરીઓ આક્રમકતા દર્શાવતી હતી (૩) સ્વાસ્થ્ય ક્ષેત્રે ૪૦ ટકા છોકરીઓ સારુ અનુકૂલન ધરાવતી હતી. જયારે ૩૧ ટકા છોકરીઓ અપાનુકૂલન ધરાવતી હતી.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષ ણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૪	.........ચાલુ.					(૪) નિમ્ન અને સાધારણ આવક જૂથ " ઘર " અનુકૂલનના ક્ષેત્રે મહતમ અનુકૂલન ધરાવતું હતું. (૫) નિમ્ન સ્તર અને ઉચ્ચ સ્તર આવક જૂથો સાંવેગિક અનુકૂલન ક્ષેત્રમાં વધારે અપાનુકુલિન હતો.
૧૫	ભટ્ટ એન. જે.	૨૧૭	અગીયારમાં ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ	ડો. મેહરુ બેંગાલની યુવા સમાયોજન વિશ્લેષણ કસોટી	સરાસરી	(૧) એ અને ઈ કક્ષામાં બહુ ઓછા પાત્રો આવે છે. (૨) ડી કક્ષા મેળવનાર ૧૫ ટકા પાત્રો છે (૩) બાળાઓમાં એકજ બાળા ઈ કક્ષામાં આવે છે. (૪) છોકરાઓમાં એ કક્ષામાં કોઈજ આવતું નથી. (૫) ડી અને ઈ કક્ષામાં આવના મોટાભાગના બાળકોના માતા–પિતાની માસિક આવક રૂા.૫૦૦ થી ઓછી છે અને કુટુંબનું કદ મોટું છે.
૧૬	જયસ્વાલ કે.	૫૦૦	સ્નાતક કક્ષા ના વિદ્યાથીઓ	અસ્થાનાની અનુકૂલન સંશોધિની	ટી.કસોટી	(૧) વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન, ચિંતા અને વૈકલ્પ વચ્ચે સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૬	.........ચાલુ.					(૨) સારુ અનુકુલન ધરાવતી અને અપાનુકુલન ધરાવતી વિદ્યાર્થીનીઓની સિધ્ધિમાં તફાવત ન હતો. (૩) વિજ્ઞાનની વિદ્યાર્થીનીઓમાં વધુ ચિંતા અને વધુ અનુકૂલન શકિત હતી. (૪) વિદ્યાર્થીઓની લગ્ન વિષયક સ્થિતિ અને અનુકૂલન વચ્ચે સંબંધ ન હતો.
૧૭	ગોસ્વામી એન.	૨૪૮૧	માધ્યમિક શાળાની છોકરીઓ	અનુકૂલન સંશોધિનીની રચના કરી.	સહસંબંધ કસોટી	(૧) ઉંમર વધવાની સાથે અનુકૂલન સમસ્યાઓ જોવા મળી હતી. (૨) ધોરણ આઠ અને નવ તેમજ ધોરણ આઠ અને દસમાં કરતાં વિદ્યાર્થીઓના અનુકુલન સરેસાશંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. જયારે ધોરણ નવ અને દસના વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન વચ્ચે સાર્થક તફાવત ન હતો. (૩) ધોરણ નવ અને દસની વિદ્યાર્થીઓ માટે સાવેંગિક , માનસિક , શાળા અને અભ્યાસ સૌથી વધુ સમસ્યાઓવાળા ક્ષેત્રો હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૭	.........ચાલુ.					(૪) ઘર, સામાજિક, ધાર્મિક , નૈતિક , શારીરિક અને જાતીય ક્ષેત્રોમાં ઓછી સમસ્યાઓ હતી.
૧૮	ગુપ્તા એ.કે.	૩૪૦૪	છોકરા છોકરીઓ માધ્યમિક	– સકસેનાની અનુકૂલન સંશાધિનીનો ઉપયોગ કર્યો.		(૧) સંયુકત કુંટુંબમાંથી આવતા તરૂણો શૈક્ષણિક– સામાજિક અને સ્વાસ્થ્ય ના ક્ષેત્રમાં સારૂ અનુકૂલન ધરાવતા હતા. સાંવેગિક અનુકૂલન અને ઘર અનુકૂલન પર કુટુંબના પ્રકારની અસર ન હતી. (૨) માતા–પિતાની સામાજિક ક્ષેત્રમાં ઉંચી ઈચ્છનીયતાની શૈક્ષણિક અનુકૂલન પર ઘન અસર જોવા મળી. (૩) નીચું અનુકૂલન ધરાવતા તરૂણો વધુ પ્રમાણમાં ગુન્હા હિતતા ધરાવતાં જોવા મળ્યાં. (૪) ઉચ્ચ અને સામાન્ય અનુકૂલન ધરાવતાં સાર્થક રીતે વધુ સર્જનશીલ જણાતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૯	વિલિયમ કે. એફ.	૧૧૬	વિશીષ્ટ શાળાઓના ધોરણ પાંચ થી સાતના અંધ અને બહેરા બાળકો	– પટીકનોંધી પ્રેએડોલેસમેન્ટ એડજસ્ટમેન્ટ સ્કેલ **(PASS)**	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી. કસોટી સહસંબંધ	(૧) બહેરા અને અંધ બંને બાળકોએ તેમના ઘર સાથે ઘણું વધુ પ્રમાણમાં અનુકૂલન સાધ્યું હતું. (૨) ધોરણ છ અને સાતમાં અભ્યાસ કરતાં અંધ વિ.ઓ એ ધોરણ પાંચમાં અભ્યાસ કરતાં અંધ વિ.ઓ કરતાં વધુ પ્રમાણમાં અનુકૂલન સાધ્યું હતું. (૩) અંધ અને બહેરા વિદ્યાર્થીઓનું શાળાકીય અનુકુલન ધોરણ પાંચથી સાત તરફ જતા ક્રમશઃ ઘટતું જતું હતું. (૪) અંક અને બહેરા વિદ્યાર્થીઓનું અનુકૂલન બીજા શારીરિક ખોડખાંપણ ધરાવતાં વિદ્યાર્થીઓ કરતા નીચુ હતું. (૫) બધાજ વિસ્તારોમાં બહેરાં વિદ્યાર્થીઓ કરતાં અંધ વિદ્યાર્થીઓમાં અનુકૂલન ક્ષમતા વધારે હતી.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૦	દલસાણીયા આર.વી.	૭૧૨	અધ્યાપન મંદિરનાં સ્ત્રી પુરૂષ તાલીમાર્થીઓ	– સ્વરચિત પ્રશ્નાવલી.	ટી. ગુણોતર	(૧) સમગ્ર તાલીમાર્થીઓ અનુકૂલનની બાબતમાં તટસ્થ સ્થિતિ ધરાવતા હતાં. (૨) પ્રથમ/ દ્વિતીય વર્ષ ના તાલીમાર્થીઓ અનુકૂલનની બાબતમાં ભિન્નતા ધરાવતાં ન હતાં. (૩) પુરૂષ તાલીમાર્થીઓ કરતા સ્ત્રી તાલીમાર્થીઓ વધુ સારૂ અનુકૂલન ધરાવતી હતી. (૪) પરિણિત અને અપરિણિત તાલીમાર્થીઓ અનુકૂલનની બાબતમાં જુદા પડતાં ન હતાં. (૫) સણોસરાના તાલીમાર્થીઓ સૌથી વધુ અને સાપૂરના તાલીમાર્થીઓ સૌથી ઓછું અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૧	ઘનકોટ ઝરીના	૨૫૭	માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– હરકાન્ત બદામી રચિત "કૌટુંબિક સમાયોજન સંશોધિનિકા અને સમાજિક સમાયોજન સંશોધિનિકા	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી. ગુણોતર અને એક માર્ગીય વિચરણ વિશ્લેષણ	(૧) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાની શ્રેણી–૧૧માં અભ્યાસ કરતાં વિ. ઓનું સામાજિક અનુકૂલન કરતાં કૌટુંબિક અનુકૂલન કરતાં કૌટુંબિક અનુકૂલન વધું હતું. (૨) છોકરીઓનું કૌટુંબિક અનુકૂલન છોકરાઓ કરતાં વધારે હતું. (૩) છોકરાઓનું સામાજિક અનુકૂલન છોકરીઓ કરતાં વધારે હતું. (૪) વય વધતાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઘટતું હતું. (૫) સામાજિક અનુકૂલન ઉપર વયની અસર જોવા મળી ન હતી. (૬) કૌટુંબિક અનુકૂલનમાં શાળાવાર તફાવતનો અર્થસૂચક માલુમ પડયા હતાં. (૭) સામાજિક અનુકૂલનમાં શાળાવાર તફાવતનો અર્થસૂચક માલુમ પડયા હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૨	કુમારી સુધા	૨૦૦	માધ્યમિક સરાસરી અને ખાનગી શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– સામાજિક સ્થિતિ માટે પ્રશ્નોતરી – જલોટાની સમૂહબુધ્ધિ કસોટી.	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી .કસોટી સહસંબંધ	(૧) લગભગ બધા ચલોના કિસ્સામાં ચાર સમાજમિલિ જુથોમાં અર્થ–સુચક તફાવત હતો. (૨) બુધ્ધિની બાબતમાં લોકપ્રિયો અને બેદરકારો લોકપ્રિય અને અટુલા, લોકપ્રિય અને તરછોડાયેલાં જૂથોના જોડકાં અર્થ–સૂચક રીતે જુદા પડતાં હતાં.
૨૨	.........ચાલુ.					(૩) જુદાજુદા સમાજમિલિ જૂથોની સિધ્ધિમાં તફાવતો અર્થ–સૂચક હતાં. (૪) બિન જૂથોમાં પ્રમાણમાં લોકપ્રિયોને ઘર સાથેનો અનુકૂલનનો આંક સૌથી વધુ હતો. (૫) સમગ્ર અનુકૂલનમાં લોકપ્રિયોનો આંક સૌથી વધુ હતો. (૬) સમગ્ર પાત્રોની સિધ્ધિ અને અનુકૂલન વચ્ચે હકારાત્મક સંબંધ હતો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૩	પવાર બજનભાઈ એસ .	૩૫૮	માધ્યમિક શાળાઓના ધોરણ આઠ અને નવમાં અભ્યાસ કરતાં આદિવાસી વિદ્યાર્થીઓ	– હરકાન્ત બદામી રચિત "કૌટુંમ્બિક સમાયોજન " સંશોધનિકા અને સામાજિક સમાયોજન સંશોધનિકા	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન 'ટી ' અને 'એફ' ગુણોતર પિયર્સન સહ–સબંધાંક આસંગ સહ–સંબંધાક	(૧) નમૂનામાં આદિવાસી બાળકોના સામાજિક અને કૌટુંબિક અનુકૂલન વચ્ચે સાર્થક સંબંધ હતો. (૨) કૌટુંબિક અનુકૂલન પર લિંગની અસર ન હતી એટલે કુમારો અને કન્યા ઓનું કૌટુંબિક અનુકૂલન સરખું હતું. (૩) કૌટુંબિક અનુકૂલન પર ધોરણની અસર ન હતી એટલેકે ધોરણ આઠ અને નવના પાત્રોનું કૌટુંબિક અનુકૂલન સરખું હતું. (૪) કૌટુંબિક અનુકૂલન પર વયની અસર જોવા મળી. (૫) સામાજિક અનુકૂલન પર લિંગની અસર જોવા મળી ન હતી. (૬) ધોરણ આઠ અને નવનાં સામાજિક અનુકૂલન વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. (૭) ધોરણ નવનાં પાત્રો વધુ અનુકૂલિત હતાં.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૪	મેહરોત્રા એસ.	૫૩૫	ધોરણ દશનાં વિદ્યાર્થીઓ	– જલોટાની જનરલ મેન્ટલ એબિલિટી ટેસ્ટ – સકસેનાની અનુકૂલન સંશોધિની	પરિબળ ગુણાકાર સહસંબંધ	(૧) વિદ્યાર્થીઓની અનુકૂલન એન્ડ વિદ્યાકીય સિધ્ધિ વચ્ચે ઘન સહસંબંધ હતો. (૨) સામાન્ય રીતે કુમારો કરતા કન્યાઓમાં ચિંતાતુરતાનું પ્રમાણ વધારે જોવા મળ્યું હતું. (૩) કુમાર–કન્યાઓની ચિંતાતુરતા અને વિદ્યાકીય સિધ્ધિ વચ્ચે વ્યસ્ત સંબંધ જોવા મળ્યો હતો.
૨૫	ચુડાસમા રઘુભા પી.	૮૫૨	અપંગ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ તાલીમાર્થીઓ	– કે.જી. દેસાઈ નિર્મિત અનુકૂલન સંશોધનિકા	પરિબળ ગુણાકાર સહસંબંધ	(૧) અપંગ વિદ્યાર્થીઓની તુલનમાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ ઉંચું અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. (૨) અપંગ કુમારો કરતાં સામાન્ય કુમારો ઉંચું અનુકૂલન ધરાવતાં હતા. તેમજ અપંગ કન્યાઓ કરતાં સામાન્ય કન્યાઓ ઉંચું અનુકૂલન ધરાવતી હતી. (૩) અપંગ કુમારો અને અપંગ કન્યાઓ સમાન અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં, આવુજ પરિણામ સામાન્ય કુમારો અને સામાન્ય કન્યાઓ માટે પણ જોવા મળ્યું હતું.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૫	.........ચાલુ.					(૪) અપંગ વિદ્યાર્થીઓની તુલનામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસની શ્રેણી અને અનુકૂલન વચ્ચે કોઈ ચોકકસ તરાહ જણાતી નથી. (૫) તેર, ચૌદ, પંદર, સોળ અને સતર એમ પ્રત્યેક વય જુથમાં અપંગ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ સમાન અનુકૂલન પ્રદર્શિત કરતાં હતાં (૬) અપંગ વિદ્યાર્થીઓની તુલનામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં ધર્મ અને અનુકૂલન વચ્ચે કોઈ ચોકકસ તરાહ જણાતી નથી.
૨૬	અરવિંદ જે. મહેતા	૧૫૦૦	માધ્યમિક	– વ્યકિતત્વ સંશોધનિકા – સમાયોજન સંશોધનિકા – દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધનિકા	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન પ્રમાણ ભૂલ	(૧) ચંદ્ર મોહિનીની અનુકૂલન સંશોધનિકા પરિણામો દર્શાવે છે કે અનુકૂલનનું સૌથી સારું પરિણામ ગૃહ વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૮૫.૨ છે જયારે સૌથી ઓછું વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૮૨.૬૯ છે.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૬	.........ચાલુ.					(૨) દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધનિકાના પરિણામો બતાવે છે કે અપાનુકૂલનનું સૌથી વધુ પ્રમાણ ગૃહ વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૩૯.૩૧ છે. જયારે સૌથી ઓછું વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૩૦.૯૩ છે.
૨૭	ગોહિલ જી. એસ.	૩૧૪૨	માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા	– સમસ્યા કસોટી – દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધનિકા – સામાજિક આર્થિક માપદંડ	સરાસરી સહસંબંધાંક અને તેની સાર્થકતા	(૧) અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર જાતીયતાની અસર થાય છે. (૨) અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર વિસ્તારની આંશિક પ્રમાણમાં અસર થાય છે. (૩) અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર શાળાના પ્રકારની અસર થાય છે. (૪) અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબધો પર ધોરણની આંશિક પ્રમાણમાં અસર થાય છે. (૫) અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર કુટુંબના પ્રકારની અસર થાય છે.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૭	.........ચાલુ.					(૬) અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર જ્ઞાતિની અસર થાય છે.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧	રેડી. એન. વાય.	૬૦૦	માધ્યમિક શાળા	– તરૂણો માટેની અનુકૂલન સંશોધિનિકા તૈયાર કરવામાં આવી. – માતા–પિતા ના મનોવલણો નો અભ્યાસ		૧) માતા પિતાનાં સંઘર્ષમય મનોવલણો બાળકોના અપાનુકૂલનમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. ૨) રુઢિચુસ્ત વાતાવરણમાંથી આવતા બાળકો કરતાં સુધારાવાદી કૂટુંબ નાં બાળકોમાં અનુકૂલન વધુ સારુ હતું. ૩) ૧૭ થી ૧૯ ની વય ધરાવતાં બાળકો તેનાથી નાની ઉંમરના બાળકો કરતાં વધુ અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. ૪) નાની ઉંમરના બાળકો વિજાતીય સંબંધોમાં વધુ પ્રમાણમાં અપાનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. ૫) ઘર અને શાળા બંને વાતાવરણમાં ઉંમર વધવાની સાથે અપાનુકૂલનના પ્રશ્નો વધ્યા.
૨	શેઠ એસ.	૫૦૦	માધ્યમિક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– પ્રત્યક્ષ મુલાકાત માટેની પ્રશ્નાવલી આ નમુના પધ્ધતિ નો ઉપયોગ	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી.કસોટી	૧) તરૂણોમાં ઘર, શાળા, જાતીય બાબતો, વ્યકિતગત બાબતો, સામાજિક અને વ્યાવસાયિક બાબતો અંગેની સમસ્યાઓ હતી.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						૨) ઉંમર , ધર્મ, લગ્નજીવનની પ્રતિષ્ઠા , સામાજિક આર્થિક પ્રતિષ્ઠાના ભાગરૂપે વ્યકિતગત પાસાંઓનું મહત્વ વધુ રહયું.
૩	પાંડેય એ.	૧૪૦૦	ધો.૧૦ થી ૧૨ ના વિદ્યાર્થીઓ	અનુકૂલન સંશોધિની વાપરવામાં આવી.	ટી.કસોટી	૧) ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો અને સામાન્ય બુધ્ધિ વાળા તરુણોમાં સામાન્ય અનુકૂલનમાં ખાસ તફાવત ન હતો. ૨) ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો અને સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણોના સંવેદનાત્મક અનુકૂલનમાં ખાસ તફાવત ન હતો. ૩) ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો કરતાં સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણો સામાજિક અનુકૂલનમાં ચડિયાતા હતાં. ૪) ઉંમર અને શૈક્ષણિક સ્તર વધવા સાથે અનુકૂલનમાં બધાજ મંત્રોમાં સુધારો જોવા મળ્યો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૪	મજુમદાર	૮૦	માધ્યમિક શાળા	– મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીની બેટરી – ચેકલીસ્ટ – નિદાનાત્મક અભ્યાસ માટેનું માહિતી પત્રક		૧) તરુણોની વર્તન વિકૃતિ માટે સામાજિક વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવતું નથી. ૨) અપાનુકૂલિત વાતાવરણમાંથી આવતા બાળકોમાં તાણ, સંઘર્ષ અને મહદઅંશે અસંતુલન જેવા લક્ષણો જોવા મળ્યા. ૩) અગવડતા કે અસંતુલન ગૃપના છોકરીઓના કિસ્સામાં શરૂઆતની અવસ્થામાં વધુ જોવા મળ્યાં
૫	ભટ્ટ	૨૦ શાળાનાં	માધ્યમિક	– સકસેના વ્યકિતગત અનુકૂલન પ્રશ્નાવલી.	સહસબધાંક	
૬	પંડિત કે. એમ.	૭૦	માધ્યમિક		શતમાન પ્રપુકિત	૧) મેઘાવી અને બિનમેઘાવી બાળકો શાળાકીય અનુકૂલનના ક્ષેત્ર સિવાય અનુકૂલનના સ્તરે જુદા પડતા નથી.

૨.૯.૦ : અનુકૂલન સંશોધનની લાક્ષણિકતાનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

પ્રયોજકે પોતાના વિષય સાથે સંબંધિત કુલ ૨૭ સંશોધનોનું વાચન કર્યુ હતું.

આ સંશોધનની વિગતવાર સમીક્ષા આ પ્રમાણે છે. ૧૯૭૫ થી ૨૦૦૧ સુધીમાં થયેલાં સંશોધનોનો સમાવેશ થયો હતો જેમા નંદા એ. (૧૯૫૭) , રાવ ટી. એસ. (૧૯૬૭), કકર એ. (૧૯૬૪), રેડી એન. વાય , વર્મા આઈ.બી.(૧૯૬૮) , શેઠ એસ., પંડયા એ., મજમુદાર (૧૯૭૨) ચગ ચંદ્રિકા જે.(૧૯૭૪), અગ્રવાલ આર. એન. (૧૯૭૦), પિન્ટો ટી., કુમાઈ કે., દોંગા એન. એસ. (૧૯૭૬), તુલપૂલ એમ.(૧૯૭૭), ભટ્ટ એન. જે., જયસ્વાલ કે. (૧૯૮૦), ગોસ્વામી એન. (૧૯૮૦), ગુપ્તા એ. કે. (૧૯૮૧) , વિલિયમ કે. એફ. (૧૯૮૧) , દલસાણીયા આર.વી. (૧૯૮૨) , ધનકોટ ઝરીના (૧૯૮૨), કુમારી સુધા (૧૯૮૨) , પવાર બજનભાઈ (૧૯૮૩), મહોત્રા એસ., ચુડાસમા રઘુભા(૧૯૯૨), અરવિંદ જે. મહેતા (૧૯૯૪), ગોહિલ જી. એસ. (૨૦૦૧) માં સંશોધનો કર્યાં હતાં.

આ સંશોધનમાં નમૂનાનું કદ ૮૦ પાત્રોથી ૩૪૦૪ પાત્રો સુધીનું જોવા મળ્યું હતું, જે અનુક્રમે મજુમદારે અને ગુપ્તા એ. કે.નાં સંશોધનમાંથી ફલિત થયું હતું, જયારે અન્ય સંશોધકો નંદા એ. ૧૦૦, રાવ ટી. એસ. ૨૨૬, કર્કર એ. ૧૫૦, રેડ્ડી એન. વાય. ૬૦૦, વર્મા આઈ.વી.૫૪૬, શેઠ એસ. ૫૦૦, પાંડેય એ. ૧૪૦૦, મજુમદારે ૮૦, અગ્રવાલ આર. એન. ૨૩૭, ચગ ચંદ્રિકા એ. ૪૫૫, પિન્ટો ટી. એ. ૩૭૦, કુમાઈ કે. ૧૦૦૦, દોંગા એન. એસ. ૩૭૨, તુલપૂલ એમ.એ.૨૧૩, ભટ્ટ એન. જે. ૨૧૭, જયસ્વાલ કે. એ. ૫૦૦, ગોસ્વામી એન.એ ૨૪૮૧, ગુપ્તા એ. કે. ૩૪૦૪, વિલિયમ કે. એફ. ૧૧૬, દલસાણીયા આર.વી. ૭૧૨, ધનકોટ ઝરીના ૨૫૭, કુમારી સુધી ૨૦૦, પવાર બજનભાઈ એસ. ૩૫૮, મેહરોત્રા એ. ૫૩૫, ચુડાસમા રઘુભા પી. ૮૫૨, અરવિંદ જે. મહેતા ૧૫૦૦, ગોહિલ જી.એસ.૩૧૪૨ પાત્રોના નમુનાનું કદ હતું.

સ્વરૂપની દ્રષ્ટિએ ૧૮ સંશોધકોએ માધ્યમિક અને ઉચ્ચ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ પસંદ કર્યા હતા, જેમકે નંદા એ.એ માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાની છોકરીઓ, કર્કર એ.એ ઉચ્ચ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, રેડ્ડી એન. વાયએ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, શેઠ એસ.એ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, પાંડેય એ.એ ધો.૧૦ થી ૧૨ ના વિદ્યાર્થીઓ, મજુમદારે માધ્યમિક શાળા, અગ્રવાલ આર.એન.

ધો. ૯થી ૧૧ ના વિદ્યાર્થીઓ, ચગ ચંદ્રિકાએ માધ્યમિક શાળાના બાળકો, કુમાઈ કો.એ નવથી ધોરણ ૧૨માં અભ્યાસ કરતાં બાળકો, ભટ્ટ એન. જે.એ અગીયારમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ, ગોસ્વામી એન.એ માધ્યમિક શાળાની છોકરીઓ, ગુપ્તા એ. કે.એ માધ્યમિક છોકરા–છોકરીઓ, ધનકોટ ઝરીનાએ માધ્યમિક અને ઉચ્ચ. માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, કુમારી સુધાએ માધ્યમિક સરકારી અને ખાનગી શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ, પવાર બજનભાઈ એસ.એ માધ્યમિક શાળાઓના ધોરણ આઠ અને નવમાં અભ્યાસ કરતાં આદિવાસી વિદ્યાર્થીઓ, મેહરોત્રા એસ.એ ધોરણ દસનાં વિદ્યાર્થીઓ, જયારે અરવિંદ જે. મહેતા અને ગોહિલ જી. એસ.એ માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ પસંદ કર્યા હતાં. જયારે બાકીના રાવ ટી. એસ.એ પ્રા. શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, વર્મા આઈ. વી.એ બી. એડ્. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, પિન્ટો ટી.એ ઈંગ્લીશ મીડિયમ શાળાનાં બાળકો, દોંગા એન. એસ.એ બી.એડ્. કોલેજના તાલીમાર્થીઓ, તુલપૂલ એમ.એ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, જયસ્વાલ કે.એ સ્નાતક કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓ, વિલિયમ કે. એફ.એ વિશિષ્ટ શાળાઓના ધોરણ પાંચથી સાતના અંધ અને બહેરાં બાળકો, દલસાણીયા આર. વી.એ અધ્યાપન મંદિરના સ્ત્રી – પુરુષ તાલીમાર્થીઓ, ચુડાસમા રઘુભા પી.એ અપંગ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ, તાલીમાર્થીઓ.

સંશોધકોએ માહિતી એકત્રીકરણ માટે જે ઉપકરણાનો ઉપયોગ કર્યો હતો તેની માહિતી આ પ્રમાણે છે. નંદા એ.એ સ્વરચિત પ્રશ્નાવલી, વલણ માપદંડ, એડજસ્ટમેન્ટ શિડયુલ્ડ, રોલ્ફરેટીંગ સ્કેલ, રાવ ટી. એસ.એ સ્વરચિત અનુકૂલન સંશોધિકા, રેવન્સનો પોગ્રેસીવ મેટ્રીકસ, પીકચર વોકેબીલીટી ટેસ્ટ, ડાયરેકશન ટેસ્ટ, જયારે કર્કર એ.એ રેવન્સ પ્રોગ્રેસિવ મેટ્રીકસ ટેસ્ટ, અસ્થાના એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી, અલ્હાબાદ દ્વારા તૈયાર થયેલ પર્સનાલીટી ઈન્વેન્ટરી, ધી રોર્સ ચેક ઈન્ક બ્લોક ટેસ્ટ નો ઉપયોગ કર્યો હતો. રેડ્ડી એન. વાય.એ તરુણો માટેની અનુકૂલન સશોધિકા તૈયાર કરેલ હતી. માતા–પિતાનાં મનોવલણોનો અભ્યાસ કર્યો, વર્મા આઈ. વી.એ ઓલપોર્ટ વર્તનની મૂલ્ય કસોટી, મીને સોટાનું શિક્ષક વલણ માપનનું, મુનેનું પ્રોબ્લેમ ચેકલીસ્ટ, બેલની અનુકૂલન સંશોધિની, શેઠ એસ.એ પ્રત્યક્ષ મુલાકાત માટેની પ્રશ્નાવલી, આકસ્મિક નમૂના પધ્ધતિનો ઉપયોગ, પાંડેય એ.એ અનુકૂલન સંશોધિની નો ઉપયોગ કર્યો , જયારે મજુમદારે મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીની બેટરી, ચેકલીસ્ટ, નિદાનાત્મક અભ્યાસ માટેનું માહિતી પત્રક, અગ્રવાલ આર. એન.એ સ્વનિર્મિત પ્રશ્નાવલી, સકસેના એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી, જયારે ચગ ચંદ્રિકાએ સિંહાએ તૈયાર કરેલ

અનુકૂલન સંશોધનાવલી, અને કપ્પુ સ્વામીનો સામાજિક આર્થિક માપદંડ, પિન્ટો ટી.એ ટી.એ.ટી. અને સી.એ.ટી. કસોટી, કુમાઈકોએ એમ.એસ.એલ. સકસેનાની વ્યકિતત્વ પરખ પ્રશ્નાવલી વડે અનુકૂલન માપન કર્યું. દોંગા એન. એસ.એ સ્વરિચત પ્રશ્નાવલી, તુલપૂલ એમ.એ બેલની અનુકૂલન સંશોધિનીનું ભારતીયકરણ, ભટ્ટ એન. જે.એ ડો. મેહરુ બેંગાલનીએ યુવા સમાયોજન વિશ્લેષણ કસોટી, જયસ્વાલ કે.એ અસ્થાનાની અનુકૂલન સંશોધિની, ગોસ્વામી એન.એ અનુકૂલન સંશોધિનીની રચના કરી, અને ગુપ્તા એ. કે.એ સકસેનાની અનુકૂલન સંશોધિનીનો ઉપયોગ કર્યો, જયારે વિલિયમ કે. એફ.એ પટીકનોંધી પ્રેએડોલેસમેન્ટ એડજસ્ટમેન્ટ સ્કેલ, દલસાણીયા આર.વી.એ સ્વરચિત પ્રશ્નાવલી, ધનકોટ ઝરીનાએ હરકાન્ત બદામી રચિત 'કૌટુંબિક સમાયોજન સંશોધિકા અને સામાજિક સમાયોજન સંશોધિકાનો ઉપયોગ કર્યો, જયારે કુમારી સુધાએ સમાજિક સ્થિતિ માટે પ્રશ્નોતરી, જલોટાની સમૂહબુધ્ધિ કસોટી, પવાર બજનભાઈ એસ.એ હરકાન્ત બદામી રચિત 'કૌટુંબિક સમાયોજન સંશોધિકા અને સામાજિક સમાયોજન સંશોધિકા, મેહરોત્રા એસ.એ. જલોટાની જનરલ મેન્ટલ એબિલિટી ટેસ્ટ, સકસેનાની અનુકૂલન સંશોધિની, ચુડાસમા રઘુભા પી.એ કે. જી. દેસાઈ નિર્મિત અનુકૂલન સંશોધિકા, અરવિંદ જે. મહેતાએ વ્યકિતત્વ સંશોધિકા, સમાયોજન સંશોધિકા અને દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધિકા જયારે ગોહિલ જી.એસ.એ સમસ્યા કસોટી, દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધિકા અને સામાજિક આર્થિક માપદંડ નો ઉપયોગ કર્યો હતો.

જયારે વિશ્લેષણ માટે નંદા એ.એ ટી.કસોટી અને સહસંબંધ, રાવ ટી.એસ.એ સમાન જોડ પધ્ધતિ વિચલનની ત્રિમાર્ગી પધ્ધતિ, કર્કર એ.એ કાઈ–વર્ગ સહસંબંધ , રેડ્ડી એન. વાય.એ સરાસરી પ્રમાણવિચલન, વર્મા આઈ.વી. એ સરાસરી પ્રમાણવિચલન ટી.કસોટી, શેઠ એસ.એ સરાસરી પ્રમાણવિચલન અને પાંડેય એ.એ ટી–કસોટી, અગ્રવાલ આર..એન.એ ટી.કસોટી, પિન્ટો ટી.એ કાઈ–વર્ગ કસોટીથી પૃથ્થકરણ, કુમાઈ કો.એ ટી.કસોટી, દોંગા એન. એસ.એ સહસંબંધ ટી.કસોટી, ભટ્ટ એન. જે.એ સરાસરી, જયસ્વાલ કે.એ ટી. કસોટી, ગોસ્વામી એન.એ સહસંબંધ કસોટી, વિલિયમ કે. એફ.એ સરાસરી પ્રમાણવિચલન ટી. કસોટી, સહસંબંધ, દલસાણીયા આર.વી.એ. ટી. ગુણોતર, ધનકોટ ઝરીનાએ સરાસરી પ્રમાણવિચલન ટી. ગુણોતર અને એકમાર્ગીય વિચરણ વિશ્લેષણ, કુમારી સુધાએ સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી. કસોટી સહસંબંધ , જયારે પવાર બજનભાઈ એસ.એ. સરાસરી પ્રમાણ વિચલન 'ટી' અને 'એફ' ગુણોતર પિયર્સન સહસંબંધાક આસંગ

સહ–સંબંધાક , મેરોત્રા એસ.એ પરિબલ ગુણાકાર સહસંબંધ, જયારે ચુડાસમા રઘુભા પી.એ પરિબળ ગુણાકાર સહસંબંધ, અરવિંદ જે. મહેતાએ સરાસરી પ્રમાણ વિચલન પ્રમાણભૂલ અને ગોહિલ જી.એસ.એ સરાસરી સહંબંધાંક અને તેની સાર્થકતા નો ઉપયોગ કર્યો હતો.

નંદા એ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ છોકરીઓમાં અસલામતીની ભાવના જણાઈ હતી.

૨ છોકરીઓમાં શિસ્ત પ્રત્યે વિદ્રોહની ભાવના હતી.

૩ છોકરીઓમાં લઘુગ્રંથિને લીધે અપાનુકૂલન જોવા મળ્યું હતું.

રાવ ટી. એસ. ના સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ દ્વિભાષી છોકરીઓની સિદ્ધિ ઓછી હતી. જયારે છોકરાઓમાં એમ ન હતું.

૨ પ્રાયોગિક જુથની સિદ્ધિ વધારે જોવા મળેલ.

૩ અપાનુકૂલનમાં પ્રાપ્તાંકોનો તફાવત છોકરીઓનાં ઓછા ગુણને કારણે બન્ને જૂથમાં માલુમ પડેલ દ્વિભાષી બાળકનાં વર્તનમૂલક પ્રશ્નો એકભાષી કરતાં વધું હતાં.

૪ અપાનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે ૠણાત્મક સહસંબંધને કારણે દ્વિભાષી છોકરીઓ છોકરાઓ કરતાં ભાષાસિદ્ધિમાં આગળ હતી.

કર્કર એ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ૪૩ % બાળકોને સમાયોજનની ગંભીર સમસ્યાઓ હતી.

૨ છોકરાઓ છોકરીઓ કરતાં વધુ ક્રોધી સ્વભાવનાં હતાં.

૩ વિદ્યાર્થીઓને પોતાનાં સ્વાસ્થ્ય સંબંધી ચિંતાઓ હતી.

૪ છોકરાઓમાં જાતીય સમસ્યાઓ વધુ જોવામાં આવી જયારે છોકરીઓમાં અંધકારથી બીક જોવામાં આવી.

રેડ્ડી એન. વાયનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ માતા–પિતાના સંઘર્ષમય મનોવલણો બાળકોનાં અપાનુકૂલનમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

૨ અનુકૂલનમાં સામાજિક સ્તરની અસર ઘર, સમાજ લાગણી, વ્યવસાય અને પૂર્ણ અનુકૂલનનાં ક્ષેત્રમાં જોવા ન મળી.

૩ તંદુરસ્તીની બાબતમાં ઉચ્ચવર્ગ આગળ હતો.

૪ અનુકૂલનમાં અને વ્યકિતગત પ્રશ્નો ખૂબ જ ઉંચા પ્રમાણમાં સાર્થક રીતે સંકળાયેલા જોવા મળ્યા હતા.

૫ સારું અનુકૂલન વૈયકિતક પ્રશ્નોમાં ઘટાડો સૂચવે છે. જયારે નબળું અનુકૂલન વૈયકિતક પ્રશ્નોમાં વધારો સૂચવે છે.

શેઠ એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ તરુણોમાં ઘર, શાળા, જાતીય બાબતોમાં વ્યકિતગત બાબતો, સામાજિક અને વ્યાયસાયિક બાબતો અંગેની સમસ્યાઓ હતી.

૨ ઊંમર, ધર્મ, લગ્નજીવન, પ્રતિષ્ઠા, સામાજિક, આર્થિક, પ્રતિષ્ઠાના ભાગરૂપે વ્યકિતગત પાસાંઓનું મહત્વ વધુ રહયું.

પાંડેય એ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો અને સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણોમાં સામાન્ય અનુકૂલનમાં ખાસ તફાવત ન હતો.

૨ ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો એ સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણોનાં સંવેદનાત્મક અનુકૂલનમાં ખાસ તફાવત ન હતો.

૩ ઉચ્ચ બુધ્ધિકક્ષાવાળા તરુણો કરતાં સામાન્ય બુધ્ધિવાળા તરુણો સામાજિક અનુકૂલનમાં ચડિયાતા હતા.

૪ ઉંમર અને શૈક્ષણિક સ્તર વધવા સાથે અનુકૂલનમાં બધાં જ ક્ષેત્રોમાં સુધારો જોવા મળ્યો.

મજુમદારનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ તરુણોની વર્તન વિકૃતી માટે સામાજિક વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવતું નથી.

૨ અપાનુકૂલિત વાતાવરણમાંથી આવતાં બાળકોમાં તાણ, સંઘર્ષ અને મહદઅંશે અસંતુલન જેવાં લક્ષણો જોવા મળ્યાં.

૩ અગવડતા કે અસંતુલન ગ્રુપના છોકરાઓના કિસ્સામાં શરૂઆતની અવસ્થામાં વધુ જોવા મળ્યાં.

અગ્રવાલ આર. એન.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ઘર, શાળા અને સમાજની સમમાયોજનની સમસ્યાઓ ઉંમરની સાથે ઘટતી હતી. પરંતુ સાંવેગિક સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓ વધી હતી.

૨ ઘર અને સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓમાં સામાજિક–આર્થિક પરિસ્થિતિનાં ઉચ્ચ અને નિમ્ન સ્તર પ્રમાણે તેમની વચ્ચે સૂચક તફાવત જણાવ્યા હતો.

ચગ ચંદ્રિકાનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ સામાજિક–આર્થિક માપદંડ અને શૈક્ષણિક અનુકૂલન વચ્ચે કોઈ સંબંધ જોવા મળ્યો ન હતો. કુટપુ સ્વામી અને અનુરાજ્ઞને પાડેલાં ચાર જૂથનાં બાળકો સારું શૈક્ષણિક અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

૨ સાંવેગિક અને સામાજિક અનુકૂલનમાં આર્થિક–સામાજિક માપદંડ પ્રમાણે કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો ન હતો.

૩ છોકરા છોકરીઓની શૈક્ષણિક અને સાંવેગિક અનુકૂલનમાં તફાવત સાર્થક હતો. જયારે સામાજિક અનુકૂલનમાં તફાવત અર્થસૂચક ઠર્યો ન હતો.

પિન્ટો ટી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ અનુકૂલનની તરાહમાં બાળકો અને તરુણો વચ્ચે ખાસ તફાવત જોવા મળ્યો નહિં.

૨ કોઈ સાધનને લગતી પ્રવૃતિમાં સામાન્ય બાળકો કરતાં અશકત બાળકો આગળ રહયાં.

૩ અશકત બાળકો ચોકકસ રીતે અસરકારક કક્ષા ધરાવતાં હતાં.

૪ હતાશાની કક્ષામાં તેઓ વાતાવરણ પ્રત્યે તીવ્ર રોષ ધરાવતાં હતાં.

કુમાઈ કો.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ બુધ્ધિ અને સર્જનાત્મકતા, સર્જનાત્મકતા અને અનુકૂલન, સર્જન અને મૂલ્યોની તરાહ વચ્ચે ખાસ તફાવત જોવા મળ્યો નહીં.

૨ અનુકૂલનની બાબતમાં આર્થિક મૂલ્યો અને ધાર્મિક મૂલ્યોએ ખૂબ ઊંચો ભાગ ભજવ્યો છે. જયારે સામાજિક અને સૌંદર્યલક્ષી મૂલ્યોએ તદન સામાન્ય ભાગ ભજવ્યો છે.

૩ અનુકૂલનની કક્ષાએ બુધ્ધિનાં પરિબળ સાથે સુસંગતતા જાળવી છે.

૪ અનુકૂલનનો વિસ્તાર તરુણાવસ્થા દરમ્યાન વિકાસશીલ હોય છે.

દોંગા એન. એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ અનુકૂલન બાબતમાં સમગ્ર તાલીમાર્થીઓ તટસ્થ વલણ ધરાવતાં હતાં.

૨ જુદી–જુદી કોલેજો વચ્ચે અનુકૂલન બાબતમાં ભિન્નતા જોવા મળી.

૩ સ્ત્રી તાલીમાર્થીઓ પુરુષ તાલીમાર્થીઓ કરતાં વધારે અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

૪ પરિણિત તાલીમાર્થી કરતાં અપરિણિત તાલીમાર્થી વધારે અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

૫ તાલીમાર્થીઓની ઉંમર, શૈક્ષણિક પૂર્વાનુભવ, શૈક્ષણિક લાયકાત કુટુંબોમાં સ્થાન કે તલીમ અંગેની વ્યવસ્થા તાલીમાર્થીઓનાં અનુકૂલન પર અસર કરતાં ન હતાં.

તુલપૂલ એમ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ સાંવેગિક અનુકૂલનનાં ૮૦ ટકા છોકરીઓ અપાનુકૂલિત જોવા મળી હતી. ૧૭ ટકા છોકરીઓ સામાન્ય અનુકૂલન ધરાવતી હતી. જયારે માત્ર ૩ ટકા છોકરીઓ સારું અનુકૂલન ધરાવતી હતી.

૨ સામાજિક અનુકૂલનનાં ક્ષેત્રમાં ૩૦ ટકા છોકરીઓ નિમ્ન અનુકૂલન ધરાવતી હતી. જયારે સામાજિક સંપર્કોમાં ૬૦ ટકા છોકરીઓ આક્રમકતા દર્શાવતી હતી.

૩ સ્વાસ્થ્ય ક્ષેત્રે ૪૦ ટકા છોકરીઓ સારું અનુકૂલન ધરાવતી હતી. જયારે ૩૧ ટકા છોકરીઓ અપાનુકૂલન ધરાવતી હતી.

૪ નિમ્ન અને સાધારણ આવક જૂથ 'ઘર' અનુકૂલનનાં ક્ષેત્રે મહતમ

અનુકૂલન ધરાવતું હતું.

૫ નિમ્ન સ્તર અને ઉચ્ચ સ્તર આવક જૂથો સાંવેગિક અનુકૂલન ક્ષેત્રમાં વધારે અપાનુકૂલિત હતાં.

ભટ્ટ એન. જે.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ એ અને ઈ કક્ષામાં બહુ ઓછાં પાત્રો આવે છે.

૨ ડી કક્ષા મેળવનાર ૧૫ ટકા પાત્રો છે.

૩ બાળાઓમાં એક જ બાળા ઈ કક્ષામાં આવે છે.

૪ છોકરાઓમાં એ કક્ષામાં કોઈ જ આવતું નથી.

૫ ડી અને ઈ કક્ષામાં આવતાં મોટાભાગનાં બાળકોનાં માતા–પિતાની માસિક આવક રૂ.૫૦૦ થી ઓછી છે અને કુટુંબનું કદ મોટું છે.

જયસ્વાલ કે.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન, ચિંતા અને વિકલ્પ વચ્ચે સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યો.

૨ સારું અનુકૂલન ધરાવતી અને અપાનુકૂલન ધરાવતી વિદ્યાર્થીનીઓની સિધ્ધિમાં તફાવત ન હતો.

૩ વિજ્ઞાનની વિદ્યાર્થીનીઓમાં વધુ ચિંતા અને વધુ અનુકૂલન શકિત હતી.

૪ વિદ્યાર્થીઓની લગ્ન વિષયક સ્થિતિ અને અનુકૂલન વચ્ચે સંબંધ ન હતો.

ગોસ્વામી એન.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ઉંમર વધવાની સાથે અનુકૂલન સમસ્યાઓ જોવા મળી હતી.

૨ ધોરણ આઠ અને નવ તેમજ ધોરણ આઠ અને દસમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન સરેરાશાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. જયોર ધોરણ નવ અને દસના વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન વચ્ચે સાર્થક તફાવત ન હતો.

૩ ધોરણ નવ અને દસના વિદ્યાર્થીઓ માટે સાર્વેગિક, માનસિક, શાળા અને અભ્યાસ સૌથી વધુ સમસ્યાઓવાળાં ક્ષેત્રો હતાં.

૪ ઘર, સામાજિક, ધાર્મિક, નૈતિક, શારીરિક અને જાતીય ક્ષેત્રોમાં ઓછી સમસ્યાઓ હતી.

ગુપ્તા એ કે.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ સંયુકત કુટુંબમાંથી આવતા તરુણો શૈક્ષણિક–સામાજિક અને સ્વાસ્થ્યનાં ક્ષેત્રમાં સારું અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં, સાંવેગિક અનુકૂલન અને ઘર અનુકૂલન પર કુટુંબના પ્રકારની અસર ન હતી.

૨ માતા–પિતાની સામાજિક ક્ષેત્રમાં ઊંચી ઈચ્છનીયતાની શૈક્ષણિક અનુકૂલન પર ધન અસર જોવા મળી.

૩ નીચું અનુકૂલન ધરાવતા તરુણો વધુ પ્રમાણમાં ગુન્હાહિતતા ધરાવતા જોવા મળ્યા.

૪ ઉચ્ચ અને સામાન્ય અનુકૂલન ધરાવતા સાર્થક રીતે વધુ સર્જનશીલ જણાતા હતા.

વિલિયમ કે. એફ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ બહેરાં અને અંધ બંને બાળકોએ તેમનાં ઘર સાથે ઘણું વધુ પ્રમાણમાં અનુકૂલન સાધ્યું હતું.

૨ ધોરણ છ અને સાતમાં અભ્યાસ કરતાં અંધ વિ. ઓએ ધોરણ પાંચમાં અભ્યાસ કરતાં અંધ વિદ્યાર્થી ઓ કરતાં વધુ પ્રમાણમાં અનુકૂલન સાધ્યું હતું.

૩ અંધ અને બહેરા વિદ્યાર્થીઓનું શાળાકીય અનુકૂલન ધોરણ પાંચથી સાત તરફ જતાં ક્રમશઃ ઘટતું જતું હતું.

૪ અંધ અને બહેરા વિદ્યાર્થીઓનું અનુકૂલન બીજા શારીરિક ખોડખાંપણ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓ કરતાં નીચું હતું.

૫ બધાજ વિસ્તારોઅમાં બહેરા વિદ્યાર્થીઓ કરતાં અંધ વિદ્યાર્થીઓમાં અનુકૂલન ક્ષમતા વધારે હતી.

દલસાણીયા આર.વી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ સમગ્ર તાલીમાર્થીઓ અનુકૂલનની બાબતમાં તટસ્થ સ્થિતિ ધરાવતાં હતાં.

૨ પ્રથમ/દ્વિતીય વર્ષનાં તાલીમાર્થીઓ અનુકૂલનની બાબતમાં ભિન્નતા ધરાવતાં ન હતા.

૩ પુરુષ તાલીમાર્થીઓ કરતાં સ્ત્રી તાલીમાર્થીઓ વધુ સારું અનુકૂલન ધરાવતી હતી.

૪ પરિણિત અને અપરિણિત તાલીમાર્થીઓ અનુકૂલનની બાબતમાં જુદા પડતાં ન હતાં.

૫ સણોસરાના તાલીમાર્થીઓ સૌથી વધુ અને શાપુરના તાલીમાર્થીઓ સૌથી ઓછું અનુકૂલન ધરાવતા હતા.

ધનકોટ ઝરીનાનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાની શ્રેણી–૧૧માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓનું સામાજિક અનુકૂલન કરતાં કૌટુંબિક અનુકૂલન વધુ હતુ.

૨ છોકરીઓનું કૌટુંબિક અનુકૂલન છોકરાઓ કરતાં વધુ હતું.

૩ છોકરાઓનું સામાજિક અનુકૂલન છોકરીઓ કરતાં વધારે હતું.

૪ વય વધતાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઘટયું હતું.

૫ સામાજિક અનુકૂલન ઉપર વયની અસર જોવા મળી ન હતી.

૬ કૌટુંબિક અનુકૂલનમાં શાળાવાર તફાવત અર્થસૂચક માલુમ પડયોહતો.

૭ સામાજિક અનુકૂલનમાં શાળાવાર તફાવત અર્થસૂચક માલુમ પડયો હતો.

કુમારી સુધાનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ લગભગ બધા ચલોના કિસ્સામાં ચાર સમાજમિલિ જૂથોમાં અર્થ–સુચક તફાવત હતો.

૨ બુધ્ધિની બાબતમાં લોકપ્રિયો અને બેદરકારો , લોકપ્રિય અને અટુલા, લોકપ્રિય અને તરછોડાયેલાં જુથોનાં જોડકાં અર્થસૂચક રીતે જુદા પડતાં હતાં.

૩ જુદા જુદા સમાજમિલિ જૂથોની સિધ્ધિમાં તફાવતો અર્થસૂચક હતાં.

૪ બીજા જૂથોનાં પ્રમાણમાં લોકપ્રિયોને ઘર સાથેનો અનુકૂલનનો આંક સૌથી વધુ હતો.

૫ સમગ્ર અનુકૂલનમાં લોકપ્રિયોનો આંક સૌથી વધુ હતો.

૬ સમગ્ર પાત્રોની સિધ્ધિ અને અનુકૂલન વચ્ચે હકારાત્મક સંબંધ હતો.

પવાર બજનભાઈ એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ નમૂનામાં આદિવાસી બાળકોનાં સામાજિક અને કૌટુંબિક અનુકૂલન વચ્ચે સાર્થક સંબંધ હતો.

૨ કૌટુંબિક અનુકૂલન પર લિંગની અસર ન હતી એટલે કુમારો અને કન્યાઓનું કૌટુંબિક અનુકૂલન સરખું હતું.

૩ કૌટુંબિક અનુકૂલન પર ધોરણની અસર ન હતી એટલે ધોરણ આઠ અને નવના પાત્રોનું કૌટુંબિક અનુકૂલન સરખું હતું.

૪ કૌટુંબિક અનુકૂલન પર વયની અસર જોવા મળી.

૫ સામાજિક અનુકૂલન પર લિંગની અસર જોવા મળી ન હતી.

૬ ધોરણ આઠ અને નવનાં સામાજિક અનુકૂલન વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો.

૭ ધોરણ નવનાં પાત્રો વધુ અનુકૂલિત હતાં.

મેહરોત્રા એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ વિદ્યાર્થીઓની અનુકૂલન અને વિદ્યાકીય સિધ્ધિ વચ્ચે ઘન સહસંબંધ હતો.

૨ સામાન્ય રીતે કુમારો કરતાં કન્યાઓમાં ચિંતાતુરતાનું પ્રમાણ વધારે જોવા મળ્યું હતું.

૩ કુમાર–કન્યાઓની ચિંતાતુરતા અને વિદ્યાકીય સિધ્ધિ વચ્ચે વ્યસ્ત સંબંધ જોવા મળ્યો હતો.

ચુડાસમા રઘુભા પી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ અપંગ વિદ્યાર્થીઓની તુલનામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ ઊંચુ અનુકૂલન ધરાવતા હતા.

૨ અપંગ કુમારો કરતાં સામાન્ય કુમારો ઊંચુ અનુકૂલન ધરાવતા હતા તેમજ અપંગ કન્યાઓ કરતાં સામાન્ય કન્યાઓ ઊંચુ અનુકૂલન ધરાવતી હતી.

૩ અપંગ કુમારો અને અપંગ કન્યાઓ સમાન અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં,આવું જ પરિણામ સામાન્ય કુમારો અને સામાન્ય કન્યાઓ માટે પણ જોવા મળ્યું હતું.

૪ અપંગ વિદ્યાર્થીઓની તુલનામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસની શ્રેણી અને અનુકૂલન વચ્ચે કોઈ ચોકકસ તરાહ જણાતી નથી.

૫ તેર, ચૌદ, પંદર, સોળ અને સતર એમ પ્રત્યેક વય જુથમાં અપંગ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ સમાન અનુકૂલન પ્રદર્શિત કરતા હતા.

૬ અપંગ વિદ્યાર્થીઓની તુલનામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં ધર્મ અને અનુકૂલન વચ્ચે કોઈ ચોકકસ તરાહ જણાતી નથી.

અરવિંદ જે મહેતા.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ચંદ્રમોહિનીની અનુકૂલન સંશોધનિકા પરિણામો દર્શાવે છે કે અનુકૂલનનું સૌથી સારું પરિણામ ગૃહવિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૮૫.૨ છે, જયારે સૌથી ઓછું વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૮૨.૬૯ છે.

૨ દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધનિકાના પરિણામો બતાવે છે કે અપાનુકૂલનનું સૌથી વધુ પ્રમાણ ગૃહવિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૩૯.૩૧ છે. જયારે સૌથી ઓછું વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં ૩૦.૯૩ છે.

ગોહિલ જી.એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર જાતીયતાની અસર થાય છે.

૨ અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર વિસ્તારની આંશિક પ્રમાણમાં અસર થાય છે.

૩ અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર શાળાના

પ્રકારની અસર થાય છે.

૪ અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબધો પર ધોરણની આંશિક પ્રમાણમાં અસર થાય છે.

૫ અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર કુટુંબના પ્રકારની અસર થાય છે.

૬ અનુકૂલન અને શૈક્ષણિક સિધ્ધિ વચ્ચેના સંબંધો પર જ્ઞાતિની અસર થાય છે.

૨.૧૦.૦ : વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ અંગે પ્રાપ્ત થયેલાં સંશોધનો

સારણી ૨.૩

સમસ્યા માટે પ્રાપ્ત થયેલા સંશોધનો.

ક્રમ	સંશોધકનું નામ	સાલ	યુનિવર્સિટી.
૧	મુરલીધરન આર.	૧૯૬૧	મદ્રાસ યુનિ.
૨	કર્કર એ.	૧૯૬૪	અલ્હાબાદ યુનિ.
૩	જયોર્જ ઈ.આઈ.	૧૯૬૮	કેરલ યુનિ.
૪	વર્મા આઈ બી.	૧૯૬૮	આગ્રા યુનિ.
૫.	મહેતા કે.	૧૯૬૯	જોધપુર યુનિ.
૬.	મલય આર.એસ.	૧૯૭૧	નાગપુર યુનિ.
૭.	મજુમદારે	૧૯૭૨	કલકતા યુનિ.
૮.	અગ્રવાલ આર.એન.	૧૯૭૪	આગ્રા યુનિ.
૯.	ગોંડલીયા ડી.વી.	૧૯૭૫	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૧૦.	મહેતા એન. આર.	૧૯૭૫	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૧૧.	કાલરાએ બી. આર.	૧૯૭૬	કલકતા યુનિ.
૧૨.	ગોસ્વામી એન.	૧૯૮૦	ગુજરાત યુનિ.
૧૩.	પરમાર.જી.પી.	૧૯૮૧	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૧૪.	પટેલ.આર.ટી.	૧૯૮૧	ભાવનગર યુનિ.
૧૫.	પારેખ.આર.	૧૯૮૨	એસ.એન.ડી.ટી.યુનિ.

૧૬.	માંકડે આર.વી.	૧૯૮૨	ગુજરાત યુનિ.
૧૭.	માવજી એમ. એન.	૧૯૮૩	બોમ્બે યુનિ.
૧૮.	પરમાર સજ્જનસિંહ એમ	૧૯૮૩	ભાવનગર યુનિ.
૧૯.	રાઈ.કે.	૧૯૮૪	ભાગલપુર યુનિ.
૨૦.	પ્રેમલતા	૧૯૮૪	પંજાબ યુનિ.
૨૧.	કુમાર એસ.	૧૯૮૫	દિલ્હી યુનિ.
૨૨.	ત્રિવેદી એચ.એલ.	૧૯૮૮	ભાવનગર યુનિ.
૨૩.	મહેતા બી.વી.	૧૯૮૯	ભાવનગર યુનિ.
૨૪.	મકવાણા એ.એચ.	૧૯૯૪	ભાવનગર યુનિ.
૨૫.	અરવિંદ જે. મહેતા	૧૯૯૪	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૨૬.	ચાવડા વી.જે.	૧૯૯૭	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.
૨૭.	ગોહિલ જી.એસ.	૨૦૦૧	સૌરાષ્ટ્ર યુનિ.

સારણી ૨.૩નું અવલોકન દર્શાવે છે કે ૧૯૬૧ થી ૨૦૦૧ સુધી કુલ સત્યાવીસ સંશોધનો થયા હતા. જે અનુક્રમે મુરલીધરન આર. અને કર્કર અને ગોહિલ જી.એસ. એ કર્યા હતા.

<u>સમીક્ષા માટે વિશ્લેષણની રીત:</u>

સંશોધન માટે પસંદ થયેલા દરેક સંશોધનની લાક્ષણિકતા નોંધવામાં આવી હતી. આમાંથી નમૂનાનું કદ, સ્વરૂપ, ઉપકરણો, વિશ્લેષણની રીતો અને પરિણામો નોંધવામાં આવ્યા હતાં. દરેક સંશોધનનાં પરિણામોનું અર્થઘટન , લાક્ષણિકતાની માહિતી રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

સમસ્યાના થયેલા ં સંશોધનોનું વિશ્લેષણ

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧	મુરલીધરન આર	૯૯૦	બાલમંદિરના બાળકો	– સ્વનિર્મિત પેરેન્ટ ઈન્વેન્ટરી – પેરેન્ટ એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી – ઈન્ટેલીજન્સ ટેસ્ટ – પર્સનલ ડેટા શીટ	ટી–કસોટી અને સહસંબંધ	(૧) ઉંમર વધતા વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા ઓ ની સંખ્યા વધારે હતી. (૨) છોકરીઓ કરતાં છોકરાઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી. (૩) ઉચ્ચ અને નિમ્ન સામાજિક–આર્થિક સ્તરનાં વિદ્યાર્થીઓ કરતાં મધ્યમ સ્તર નાં બાળકોની સમસ્યાઓ વધારે હતી.
૨	કર્કર. એ.	૧૫૦	ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– રેવન્સ પ્રોગેસિવ મેટ્રીકસ ટેસ્ટ – અસ્થાની એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી – અલ્હાબાદ •રા તૈયાર થયેલ પર્સનાલીટી ઈન્વેન્ટરી – ધી રોસ×ચેક ઈન્ક બ્લોક ટેસ્ટ – ધી મેટ્રીક ઓસરસેટશન ટેસ્ટ		(૧) ૪૩% બાળકોને સમાયોજનની ગંભી ર સમસ્યાઓ હતી. (૨) ઘરમાં અસલામતીની ભાવનાને લીધે તેઓ માં શાળા તરફ પણ અસલામતીનું વલણ હતું. (૩) છોકરાઓ છોકરીઓ કરતા વધુ ક્રોધી સ્વભાવના હતાં. (૪) વિદ્યાર્થીઓનું પોતાના સ્વાસ્થ્ય સંબધી ચિંતાઓ હતી. (૫) તેઓમાં દિવાસ્વપન , આત્મવિશ્વાસનો અભાવ, નખ કરડવા, વગેરે સમસ્યાઓ જોવામાં આવી.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨	.........ચાલુ					(૬) છોકરાઓમાં જાતીય સમસ્યાઓ વધુ જોવામાં આવી, જયારે છોકરીઓમાં અંધકારથી બીક.
૩	જયોર્જ ઈ. આઈ.	૧૧૨	ધો.૧૦માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ	– ૨૧૫ કલમો વાળુ એક ચેક લીસ્ટ બનાવ્યું.	ટી–કસોટી થી પૃથ્થકરણ	(૧) શાળામાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ ની અને કોલેજમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઘણું સામ્ય ધરાવતી હતી. (૨) બન્નેની આર્થિક , શૈક્ષણિક વ્યાવસાયિક, વ્યકિતગત , સામાજિક અને અભ્યાસ ટેવોની સમસ્યાઓની માત્રા ઘણી ઉંચી હતી. (૩) ગ્રામ્ય વિસ્તારના નીચા સામાજિક સ્તરમાંથી આવતાં બાળકોની સમસ્યાઓ વધુ પ્રમાણમાં હતી. (૪) શાળામાં ભણતી છોકરીઓની સમસ્યાઓ છોકરાઓ કરતાં વધુહતી.
૪	વર્મા. આઈ. બી.	૫૪૬	રાજસ્થાન ની બી. એડ. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ	–ઓલપોર્ટ વર્તનની મૂલ્ય કસોટી. –મીને સોટાનું શિક્ષકવલણ માપનનું –મુલેનું પ્રોબ્લેમ ચેકલીસ્ટ		(૧) તાલીમથી સામાજિક અને રાજકીય મૂલ્યોમાં વઘઘટ ન હતી. (૨) તાલીમથી તાલીમાર્થીઓના બાળકો અને પોતાના કાર્યના વલણમાં સુધારો થયો હતો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૪	.........ચાલુ					(૩) તંદુરસ્તીમાં ઉચ્ચવર્ગ આગળ હતો.
૫	મહેતા. કે.	૧૫૦	પાંચથી બાર વર્ષના સમસ્યાત્મક બાળકો	– ભાટિયાની બુધ્ધિક્રિયાત્મક કસોટી – સકસેનાની સમાયોજના પ્રશ્નાવલિ. – વિદ્યાર્થીઓની પ્રસંગ નોંધ		(૧)બાળકોની ઉંમરની સાથે સમસ્યાઓ વધુ હતી, અને તે અગિયારથી બાર વર્ષ સુધી વધતી જતી. (૨) છોકરાઓની સમસ્યાઓ ૨૪.૭૮ % અને છોકરીઓની સમસ્યાઓ ૩૪.૪૮ % જોવા મળતી. (૩)૧૭ ટકા સમસ્યાત્મક બાળકો ગરીબ ઘરના હતાઅનેતેઓના કુટુંબમાં બાળકોનીસંખ્યા ૬ હતી. (૪)૮૦ ટકા છોકરાઓ અને ૨૦.૬ ટકા છોકરીઓની કુટુંબની જ સમસ્યાઓ હતી. ૪૮ ટકા છોકરાઓ અને ૬૬ ટકા છોકરીઓની સમસ્યાઓ બ્રાહય વાતાવરણ સબંધી હતી. (૫) જયા માતા–પિતા અને વાલી શિસ્ત માં કડકાઈ– વર્તતા હતા તેવા વિદ્યાર્થીઓમાં સમાયોજનની સમસ્યાઓ જોવા મળી.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૬	મલય આર. એસ.	૧૫૮૩ છોકરાઓ ૩૬૯ છોકરીઓ ----- ૧૯૫૨	હાઈસ્કૂલ	– તરૂણોની સમસ્યાઓની સંશોધનાવલિ. – અભ્યાસ ટેવો અને મનો વલોગોગી સંશોધનાવલિ – એસ.કુલકર્ણીની તરૂણાવસ્થાની સમસ્યાઓની સંશોધનાવલિનું મરાઠી ભાષામાં રૂપાંતર – S.R.A. યુથ ઈન્વેન્ટરી		(૧) શહેરી વિસ્તારની છોકરીઓ કરતાં શહેરી વિસ્તારનાંછોકરાઓની સમસ્યાઓઘણીવધુ હતી. (૨)તરુણોની સમસ્યાઓ સાથે સામાજિક, આર્થિક, પરિબળો ઘણું મહત્વ ધરાવતાં હતા. (૩)નીચું સામાજિક,આર્થિક જીવન જીવનારાઓને બીજા કરતાં વધુ સમસ્યાઓ હતી. (૪)શહેરી વિસ્તારના છોકરાઓ કરતાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના છોકરાઓ સુયોગ્ય અભ્યાસટેવો અને મનોવલણો ધરાવતાં હતાં.
૭	મજુમદારે	૮૦	માધ્યમિક શાળા	– મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીની બેટરી – ચેકલીસ્ટ – નિદાનાત્મક અભ્યાસમાટેનું માહિતી પત્રક		(૧) તરૂણોનું વર્તન વિકૃતી માટે સામાજિક વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવતું નથી. (૨) અગવડતા કે અસંતુલન ગ્રુપના છોકરાઓ ના કિસ્સામાં શરૂઆતની અવસ્થામાં વધુ જોવા મળ્યા.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૭	.........ચાલુ					(૩) અપાનુકુલિત વાતાવરણમાંથી આવતા બાળકોમાં તાણ, સંઘર્ષ અને મહદઅંશે અંસુતંલન જેવા લક્ષણો જોવા મળ્યાં. (૪) સમસ્યાઓનાો સામનો કરવાની બાબતમાં બંને જુથોમાં ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં તફાવત હતો. (૫) સામાજિક સંસ્થાઓ પ્રત્યેના મનોવલણોમાં પણ તફાવત હતો.
૮	અગ્રવાલ. આર. એન.	૨૩૭	ધોરણ નવ થી અગિયાર નાં તેરથી અઢાર વર્ષ ની ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓ	– સ્વનિર્મિત પ્રશ્નાવલિ – સકસેના એડજસમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી	ટી–કસોટી	(૧) ઘર, શાળા અને સમાજની સમાયોજનની સમસ્યાઓ ઉંમરની સાથે ઘટતી હતી, પરંતુ સાર્વત્રિક અને સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓ વધતી હતી. (૨) ઘર અને સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓમાં સામાજિક–આર્થિક પરિસ્થિતિના ઉચ્ચ અને નિમ્ન સ્તર પ્રમાણે તેમની વચ્ચે સુચક તફાવત જણાવ્યો હતો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૯	ગોંડલીયા ડી. વી.	૩૫૦	કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ	– સમસ્યાસૂચિ જાતે તૈયાર કરી.		(૧)અભ્યાસના ગણિત અંગેના ઓછા અભિગમો, મુશ્કેલીઓ અધ્યાપકોને ન પૂછી શકાતી હોય તેમ જાણવા મળ્યું. (૨)કેટલીક મુશ્કેલીઓ એકાગ્રતાને લગતી હતી (૩)તરૂણોની કેટલીક મુશ્કેલીઓમાં પરીક્ષામાં અપૂરતી અભિવ્યકિત, અભ્યાસ માટે સમયનો અભાવ, પરીક્ષા સમયે રહેતી અવસ્થતા, આ મુશ્કેલીઓ ૨૫ ટકા પાત્રોએ અનુભવી. (૪)વિજાતીય પાત્રો સાથે વાત કરવામાં સંકોચ, જાતીયતા બાબતોમાં સૂત્રધરાવનાર પાત્રોની સંખ્યા ૨૫ ટકા થી વધુ. (૫)બિમાર પડવાનો ભય, નબળો શારિરીક દેખાવકવચિત માથાનો દુઃખાવો , આ મુશ્કેલીઓ ૨૫ ટકા કરતાં વધુ પાત્રોએ અનુભવી.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૦	મહેતા. એન. આર.	૨૨૫	માધ્યમિક શાળામાં ધોરણ ૮માં પ્રવેશ લઈ અભ્યાસ કરતાં ભાઈઓ–બહેના.	– સ્વરચિત સમસ્યાસૂચિ		(૧) વર્ગખંડ અંગેની સમસ્યાઓમાં ગ્રામ્ય બાળકો અનેશહેરી બાળકો નીસરાસરીમાંતફાવત ન હતો. (૨) શાળામાં થતી પ્રવૃતિઓ અંગેની સમસ્યાઓમાં ગ્રામ્ય બાળકો કરતાં શહેરી બાળકોને સહેજ વધુ ૦.૦૫ ભારાંક મળ્યો. ગ્રામ્ય ભાઈઓ અને શહેરી બહેનોને પ્રમાણમાં વધુ ભારાંક મળ્યો એટલે કે તેમને પ્રમાણમાં વધુ સમસ્યા સતાવતી હતી. (૩) છાત્રાલયમાં બહેનો કરતા ભાઈઓને છાત્રાલય બાબતની સમસ્યાઓ વધુ હતી.
૧૧	કાલરા બી. આર.	૫૦૦	માધ્યમિક	– મનીની ઓળખયાદી – કેટલ એન બેલોકની H.S. P.O. Form નું હિન્દી રૂપાંતર. – કલકતાના શિક્ષણ અને મનોવિજ્ઞાન તાલીમક કેન્દ્ર દ્વારા તૈયાર થયેલ બુધ્ધિ કસોટી.		(૧) મનીની સમસ્યા યાદી દ્વારા જાણવા મળ્યું કે પરીક્ષાઓની ચિંતા માનસિક ઢીલાપણું , શાળાકીય મુશ્કેલી ઓ , ભયભીતતા બેદરકારી, આળસ, શરમાળપણું, સાંગેગિત અસ્થિરતાં મુખ્ય હતાં. (૨) સમસ્યાઓ માટે કોઈપણ વર્ગો વચ્ચે ખાસ તફાવત જોવા મળ્યો નહિં.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૧	.........ચાલુ					(૩) વિદ્યાર્થીઓની વર્તન સમસ્યામાટે શાળા મહત્વનું પરિબળ હતું. (૪) બુધ્ધિ અને સમસ્યા વચ્ચે કોઈ સંબંધ જણાયો નહિં. (૫) માત્ર થોડા કેસોમાં એવું જોવા મળ્યું કે સમસ્યાઅનેસિધ્ધિ એકબીજા સાથે સંકળાયેલા છે. (૬) વ્યકિતત્વ અને સમસ્યા વચ્ચે કોઈ સંબંધ જોવા મળ્યો નહિં.
૧૨	ગોસ્વામી. એન.	૨૪૮૧	છોકરીઓ (માધ્યમિક)	– અનુકૂલન સંશોધિનીની રચના કરી.		(૧) ઉંમર વધવાની સાથે અનુકૂલન સમસ્યાઓ જોવા મળી હતી. (૨) તરૂણીઓ સાંવેગીક ક્ષેત્રમાં સૌથી વધુ સમસ્યાઓ અનુભવતી હતી. ત્યારે શાળા અભ્યાસ અને ઘર એ ક્ષેત્રમાં ઓછી સમસ્યાઓ ધરાવતી હતી. શારિરીક અને જાતીય સમસ્યાઓ ઓછામાં ઓછી અનુભવતી હતી. (૩) ધોરણ આઠની વિદ્યાર્થીનીઓ ઘર, શાળા અને અભ્યાસમાં સૌથી વધુ સમસ્યાઓ અનુભવતી હતી.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૨	.......આગળ ચાલુ.					(૪) સાંવેગિક અને માનસિક ક્ષેત્રોમાં સૌથી ઓછી સમસ્યાઓ હતી. (૫) સામાજિક, ધાર્મિક અને નૈતિક ક્ષેત્રોમાં તેનાથી ઘણી ઓછી સમસ્યાઓ હતી. જયારે શારીરિક અને જાતીય સમસ્યાઓ સૌથી ઓછી હતી.
૧૩	પરમાર જી. પી.	૭૫૩	રાજકોટ મહાનગર પાલિકાના વિસ્તારનાં બાવીસ છાત્રાલયોના છાત્રો	સ્વરરચિત પ્રશ્નાવલિ	કાઈ વર્ગ પ્રયુકિત	(૧) મોટા ભાગના છાત્રાલયોમાં પર્યાપ્ત ભૌતિક સુવિધાઓ અંગે છાત્રો માં અસંતોષ જણાયો હતો. (૨) મોટા ભાગના છાત્રોની ભોજનની ગુણવતામાં સ્વચ્છતા, પોષણ મૂલ્ય તેમજ પ્રાર્થના અંગે ફરિયાદ હતી. (૩) ખૂબજ ઓછા છાત્રાલયોમાં બહાર ના તત્વોની હેરાનગતિ હતી.
૧૪	પટેલ આર.ટી.	૪૦૦	માધ્યમિક શાળાના ધો. ૮ થી ૧૦ ના વિદ્યાર્થી ઓ	જે. એચ. શાહ રચિત, વર્તન સમસ્યા સંશોધીની	ક્રાન્તિક ગુણોતર	(૧) મિશ્ર શાળામાં ભણતાં બાળકોને કુમાર શાળામાં ભણતા બાળકો કરતાં સમસ્યાઓ વધુ હતી. જયારે કુમાર શાળામાં ભણતાં ભાઈઓ કરતાં કન્યા શાળામાં ભણતી બહેનોને આર્થિક સમસ્યાઓ સિવાય બીજી સમસ્યાઓ મુંઝવતી હતી.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૪	.......આગળ ચાલુ.					(૨) સમસ્યા સૂચિના છ વિભાગો પૈકી ભાઈઓ તથા બહેનોને શૈક્ષણિક સમસ્યાઓ વધુ મુંઝવતી હતી. (૩) કુમાર અને કન્યાઓની સમસ્યાઓ વચ્ચે તફાવત જોવા મળયો હતો. (૪) ધોરણો વચ્ચેની સમસ્યાઓની તીવ્રતામાં તફાવત હતો. (૫) કુમાર, કન્યા અને મિશ્ર શાળામાં ભણતાં પાત્રોની તીવ્ર સમસ્યાઓ જુદી જુદી હતી.
૧૫	પારેખ. આર.	૩૦૦	માધ્યમિક શાળાનાં છોકરા છોકરીઓ	જાતે બનાવેલ પ્રશ્નાવલી.		(૧) તરૂણાવસ્થાના વરસો બોજારૂપ લાગતાં નથી. તરૂણો માટેનો આ સંક્રાતિકાળ પ્રમાણમાં સારો લાગ્યો કારણકે કુટુંબનો ખૂબજ સાથ મળ્યો. (૨) તરૂણોને કુટુંબ પ્રત્યે ઉંચો વિશ્વાસ હતો. (૩) તરૂણોની સંસ્કૃતિ ફેશનને મહત્વ આપતી હતી.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૪) તરૂણોના વર્તનમાં જાતીયતાનું (Sex) પરિબળ ખાસ જોવા મળ્યું. (૫) સામાજિક, આર્થિક સ્થિતિ એક ખાસ મહત્વનું પરિબળ હતું.
૧૬	માંકડે આર.વી.	૧૧૬૫	ધોરણ ૧૦, ૧૧, કોલેજ ના વિદ્યાર્થીઓ	– ડો.હરકાંત બદામીની સમસ્યા સંશોધિની વાપરવામાં આવી. – પ્રત્યક્ષ મુલાકાત		(૧) આવેગશીલતા અને ધર્મનીષ્ઠાના ક્ષેત્રોમાં રહેલ સમસ્યાઓમાં છોકરાઓ છોકરીઓ કરતાં આગળ હતાં. (૨) શારીરિક તંદુરસ્તીના ક્ષેત્રમાં , કૌટુંબિક સંબંધોમાં પરસ્પરનાં આંતર સંબંધોમાંથી ઉભા થતાં પ્રશ્નોમાં કોલેજ ના છોકરાઓ કરતા હાઈસ્કૂલના છોકરાઓ આગળ હતાં. (૩) વધુ માર્કસ મેળવવાની ચિંતા સદાચારી માણસને વધુ સહન કરવું પડે , જરૂરી કામ જયારે થાય નહિ ત્યારે ખુબ હતાશા થાય છે. વગેરે બાબતો ની સમસ્યા હતી.
૧૭	મોવજી એમ. એન.	૧૮૦૦	ઉચ્ચતર માધ્યમિક	– જાતે બનાવેલ પ્રશ્નાવલી – રૂબરૂ મુલાકાત		(૧) જુનિયર કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક સમસ્યાઓ નો અનુભવ કરતાં હતાં.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૨) આ નવી તરાહ નિષ્ફળ ગઈ કારણ કે શાળા કોલેજ વચ્ચે જે એકરૂપતા હોવી જોઈએ તે ન રહી શકી. (૩) જુનિયર કોલેજોમાં લાઈબ્રેરીની પૂરતી સગવડ ન હતી. (૪) વિજ્ઞાનના વિદ્યાર્થીઓનું સહ અભ્યાસિક પ્રવૃતિ કરવા માટે સમય ન હતો. જયારે આર્ટસના વિદ્યાર્થીઓને ઘણો સમય મળતો.
૧૮	પરમાર સજનસિંહ એમ.	૨૯૩	અધ્યાપન મંદિરનાં પ્રશિક્ષાર્થી	– સ્વરરચિત સમસ્યાસૂચિ	ક્રાઈ–વર્ગ કસોટી સરાસરી ભારાંકો ની ગણતરી	(૧) પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે બે વર્ષીય અભ્યાસક્રમનો ખર્ચ હતો. (૨)તાલીમ મેળવ્યા પછી પણ રોજગારી મેળવવાની ચિન્તા પ્ર.શિ. સતાવતી હતી. (૩) છાત્રાલયમાં હવા–ઉજાસ તથા રાચરચીલાની અસુવિધાની સમસ્યા હતી. (૪)તાલીમાર્થીઓના મતે ફરજિયાત પ્રવાસનો ખર્ચ ભારે હતો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૧૮	.........ચાલુ.					(૫) પ્રશિક્ષણાર્થી આર્થિક સમસ્યાથી ગ્રસ્ત હતાં. (૬) પ્રશિક્ષણાર્થીઓને આરોગ્યની કોઈ તીવ સમસ્યા ન હતી. (૭)બિન સરકારી સંસ્થાના તાલીમાર્થીઓ કરતાં સરકારી સંસ્થાના તાલીમાર્થીઓને મોટા ભાગની સમસ્યાઓ વધુ તીવ્રતાથી પીડતી હતી.
૧૯	રાઈ. કે.	૧૦૨૬	માધ્યમિક શાળાની સહ શિક્ષણ વાળી શાળા	– મુનીની સમસ્યાયાદી – વ્યકિતત્વ પરત પ્રશ્નાવલી. – વમા× સકસેનાના આર્થિક માપદંડ		(૧) સામાજિક પ્રવૃતિઓ અને મનોરંજનની પ્રવૃિત્ઓ , મિત્રતા , જાતીયતા, લગ્ન નાંણાકીય સ્થિતી , રહેણી કરણી અને નોકરી – આ બધા ક્ષેત્રોમાં સહશિક્ષણ વાળી, શાળાઓમાં ભણતી છોકરીઓને સમસ્યાઓનો સામાનો કરવો પડતો હતો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૨) સામાયિક પ્રવૃતિઓ અને મનોરંજનની પ્રવૃતિઓ , મિત્રતા , જાતીયતા, લગ્ન,ઘર, અને કુટુંબ – આ ક્ષેત્રોમાં સમસ્યાઓનું પ્રમાણ ઘણું હતુ. જે કન્યાશાળાઓમાં ભણતી છોકરીઓને લાગુ પડતું હતું જયારે ઓછામાં ઓછી કેટલીક સમસ્યાઓ જેવી કે, સમાજ મનો વૈજ્ઞાનિક બાબતો અભ્યાસક્રમ શીખવવાની પધ્ધતિઓ, નૈતિકતા અને ધાર્મિક બાબતો છોકરી ઓને સ્પર્શતી હતી.
૨૦	પ્રેમલતા	૮૦૦	માધ્યમિક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ	– મૂનીની સમસ્યાયાદી		(૧) શારીરિક વૃધ્ધિ , શારીરિક વિકાસ , આરોગ્ય બૌધ્ધિક વિકાસ, સાર્વેગિક વિકાસ અને નૈતિક વિકાસ જેવી મહત્વ ની સમસ્યાઓ હતી. (૨) માતા–પિતા સમસ્યાના માર્ગદર્શન માટે અપર્યાપ્ત લાગ્યો. (૩) શિક્ષકો પણ સમસ્યાના માર્ગદર્શન માટે અપર્યાપ્ત લાગ્યા.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૪) તરૂણોની સમસ્યાઓ વૈયતિક, શૈક્ષણિક અને વ્યવસાયિક ક્ષેત્રને વધુ સ્પર્શતી હતી. (૫) શિક્ષકો અને માતા–પિતા વચ્ચે સામાજિક સંબંધો બહુ ઓછા હતા.
૨૧	કુમાર. એસ.	૫૦૯	માધ્યમિક શાળાનાં છોકરા છોકરીઓ	– સકસેનાની અનુકૂલન સંશોધિની નો ઉપયોગ		(૧) પ્રતિભા સંપન્ન બાળકો સ્વાસ્થ્ય અનુકૂલનના ક્ષેત્રમાં સારુ અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં. (૨) પ્રતિભા સંપન્ન અને સામાન્ય બાળકોના સમગ્ર અનુકૂલનમાં તફાવત ન હતો. (૩) સામાન્ય છોકરીઓ કરતાં સામાન્ય છોકરાઓ સમગ્ર અનુકૂલનમાં ચડીયાતા હતાં. પણ તેમની વચ્ચે ઘર અને સ્વાસ્થ્ય અનુકૂલનમાં તફાવત ન હતો.
૨૨	ત્રિવેદી એચ. એલ.	૩૭૨	અધ્યાપન મંદિરના તાલીમાર્થીઓ	– સજ્જનસિંહ પરમાર રચિત સમસ્યાસૂચિ નો ઉપયોગ – એ.એસ. પટેલ રચિત માપ દંડનો ઉપયોગ.	પિયર્સન સહ સંબંધ	(૧) તાલીમી સિધ્ધિ અને સમસ્યાઓ વચ્ચે સહસંબંધ જોવા મળ્યો નહી આ સહસંબંધ લિંગના સંદર્ભે પણ જોવા ન મળ્યો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૨.	................ચાલુ					(૨)ગ્રામ્યતાલીમાર્થીઓની સમસ્યાઓ અને આર્થિક–સામાજિક સ્થિતિ વચ્ચેનો સહસંબંધ સાર્થકજોવા મળ્યો,જયારે શહેરી તાલીમાર્થીઓની સમસ્યાઓ અને આર્થિક – સામાજિક સ્થિતિ વચ્ચે નો સહસંબંધ સાર્થક જોવા ન મળ્યો. (૩) પ્રાયોગિક સિધ્ધિ અને આર્થિક સ્થિતિ વચ્ચે સંબંધ જોવા ન મળ્યો, જયારે પ્રાયોગિક સિધ્ધિ અને સમસ્યાઓ વચ્ચે સંબંધ જોવા ન મળ્યો.
૨૩	મહેતા વી. વી.	૩૦૦	ધો.૧૨નાં વિદ્યાર્થીઓ	– જે. એચ. શાહ રચિત વિદ્યાર્થી સમસ્યાસૂચિ. – દેસાઈ–ભટ્ટ સમૂહ બુધ્ધિ કસોટી. – કે.જી.દેસાઈ રચિત, સામાજિક આર્થિક દરજજાનો માપદંડ	ટી.કસોટી પરિબળ ગુણાકાર સહસંબંધ	(૧) શારીરિક અને માનસિક સમસ્યા ઓમાં લિંગભેદ જોવા ન મળ્યો, જયારે આર્થિક કૌટુંબિક ધાર્મિક અને શૈક્ષણિક સમસ્યાઓમાં લિંગભેદ જોવા મળયો. (૨) સમસ્યાસૂચિના પ્રાપ્તાંકો અને બુદ્ધિ અંકો વચ્ચેનો સહસંબંધ સાર્થક જોવા ન મળ્યો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૩	.......આગળ ચાલુ.					(૩) તરૂણોની સમસ્યા અને સામાજિક આર્થિક માપદંડ પરના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંબંધ જોવા મળ્યો જયારે તરૂણીઓની બાબતમાં સંબંધ જોવા ન મળ્યો.
૨૪	મકવાણા એ. એચ.	૪૮૬	ધો. ૮ થી ૧૨ નાં વિદ્યાર્થીઓ	– સ્વ રચિત મુકત જવાબી પ્રશ્નાવલી	સરાસરી પ્રમાણ વિચલન ટી.ટેસ્ટ અને એફ ટેસ્ટ	(૧) વિવિધ શ્રેણીઓના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે સમસ્યાઓની તીવ્રતામાં સાર્થક તફાવત હતો. શ્રેણી દસ અને બારનાં વિદ્યાર્થીઓ વધુ સમસ્યાઓ અનુભવતા હતાં. (૨) ભાઈઓ–બહેનોની સમસ્યાઓની તીવ્રતામાં કોઈ તફાવત ન હતો. ગ્રામ્ય અને શહેરી વિ.ઓ, વિવિધ જ્ઞાતિનાં વિ. ઓ અભણ અને પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવેલ પિતાના બાળકો, ધંધાના વિવિધ સ્તરો ધરાવતાં પિતાનાં બાળકો વચ્ચે સમસ્યાઓની તીવ્રતામાં સાર્થક તફાવત ન હતો. જયારે શિક્ષણ ના વિવિધ સ્તરો ધરાવતા વાલીઓ/ પિતાના બાળકો વચ્ચે સમસ્યાઓની તીવ્રતામાં સાર્થક તફાવત હતો.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૪	અરવિંદ જે. મહેતા	૧૨૮૯	ધો.૧૨નાં વિદ્યાર્થીઓ	– વ્યકિતત્વ સંશોધનિકા, – સમાયોજન સંશોધનિકા – દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધનિકા	– સરાસરી પ્રમાણ વિચલન –પ્રમાણ વિચલનભુલ	(૧) રાજકોટ શહેરમાં બારમાં ધોરણમાં અભ્યાસ કરતી તરુણીઓ વ્યકિતગત અને સામાજિક સમસ્યાઓ ધરાવતી હતી. આ ચાર કેન્દ્રી તારલા છે. (૨) ત્રણ સંશોધનિકા પર તરૂણીઓએ આપેલા પ્રતિચારો ભિન્ન ભિન્ન હતાં. કારણકે તરૂણીઓએ આપેલા પ્રતિચારો તેમની બુધ્ધિકક્ષાની ભિન્નતાના આધારે છે. (૩) શાળામાં અભ્યાસ કરતી તરૂણીઓના અનુકૂલનના પ્રશ્નો જાણવવા શિક્ષકોએ પ્રયાસ કરવો જોઈએ. (૪) તરૂણીઓને ભાવિ જીવનના પ્રશ્નો અંગે માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
૨૫	ચાવડા બી. જે.	૨૭૦	છાત્રાલયમાં રહી અભ્યાસ કરતાં મા. શાળાનાં અને કોલેજ ના વિદ્યાર્થીઓ	– સ્વરચિત પ્રશ્નાવલિ	કાઈ–વર્ગ કસોટી	(૧) ૯૪.૪૪ ટકા છાત્રોની પિતા કે વાલીની વાર્ષિક આવક એકથી દસ હજાર સુધીની હતી. (૨) છાત્રાલયની ભૌતિક સુવિધાથી, ભોજન સુવિધાથી રમાડવામાં આવતી રમત–ગમત પ્રવૃતિઓથી છાત્રાલયમાં યોજાતી સહ–અભ્યાસ પ્રવૃતિઓથી કાળજી લેવામાં આવતી નથી. (૩) ૬૧.૮૫ ટકા છાત્રોને મતે તેમને અભ્યાસમાં પોતાની નબળી આર્થિક પરિસ્થિતી અવરોધક બનતી હતી.
૨૬	ગોહિલ જી. એસ.	૩૧૪૨	ધો. ૮ થી ૧૦ નાં વિદ્યાર્થીઓ	– સ્વરચિત સમસ્યાકસોટીનો ઉપયોગ.	–સરાસરી પ્રમાણ વિચલન –સહ સબંધાંક	(૧) કુમાર અને કન્યાઓની સમસ્યા અને તેઓના અનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે નો સંબંધ અનુક્રમે બહુજ થોડો પણ સાર્થક સંબંધ અને આછો પણ નિશ્ચિત સંબંધ જોવા મળ્યા હતા.

ક્રમ	સંશોધક	નમૂનો		ઉપકરણો	વિશ્લેષણ ની રીત	પરિણામ
		કદ	સ્વરૂપ			
						(૨) શહેરી, અર્ધશહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારનાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા અને તેઓના અનુકુલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચેના સંબંધો અનુક્રમે ઓછો પણ નિશ્ચિત સંબંધ કોઈ પ્રકારનો અર્થસૂચક સંબંધ નહી અને બહુજ ઓછો પણ સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યા હતા. (૩) કુમાર, કન્યા અને મિશ્ર શાળાઓ ના વિ.ઓની સમસ્યા અને તેઓના અનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચેનો સંબંધો અનુક્રમે ઓછો પણ નિશ્ચિત સંબંધ અને બહુજ ઓછો પણ સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યા હતાં. આ સંબંધો વ્યસ્ત પ્રમાણમાં જોવા મળ્યા હતાં.

૨.૧૧.૦ : સમસ્યા સંશોધનની લાક્ષણિકતાનું વિશ્લેષણ અથે અર્થઘટન

પ્રયોજકે પોતાના વિષય સાથે સંબંધિત કુલ ૨૭ સંશોધનોનું વાંચન કર્યું હતું.

આ સંશોધનની વિગતવાર સમીક્ષા આ પ્રમાણે છે. ૧૯૬૧ થી ૨૦૦૧ સુધીમાં થયેલાં સંશોધનોનો સમાવેશ થયો હતો. જેમા મુરલીધરન આર.(૧૯૬૧), કર્કર.એ.(૧૯૬૪), જયોર્જ ઈ.આઈ.(૧૯૬૮), વર્મા આઈ.બી.(૧૯૬૮), મહેતા કે.(૧૯૬૯), મલય આર.એસ.(૧૯૭૧), મજુમદારે (૧૯૭૨), અગ્રવાલ આર.એન.(૧૯૭૪), ગોંડલીયા ડી.વી.(૧૯૭૫), મહેતા એન.આર.(૧૯૭૫), મહેતા એન. આર.(૧૯૭૫), કાલરાએ બી. આર. (૧૯૭૬), ગોસ્વામી એન. (૧૯૮૦), પરમાર જી.પી.(૧૯૮૧), પટેલ.આર.ટી.(૧૯૮૧), પારેખ.આર.(૧૯૮૨), માંકડે આર.વી.(૧૯૮૨), માવજી એમ. એન. (૧૯૮૩), પરમાર સજજનસિંહ એમ. (૧૯૮૩), રાઈ.કે.(૧૯૮૪), પ્રેમલતા (૧૯૮૪), કુમાર એસ.(૧૯૮૫), ત્રિવેદી એચ.એલ.(૧૯૮૮), મહેતા બી.વી.(૧૯૮૯), મકવાણા એ.એચ.(૧૯૯૪), અરવિંદ જે. મહેતા(૧૯૯૪), ચાવડા વી.જે.(૧૯૯૭), ગોહિલ જી.એસ.(૨૦૦૧)માં સંશોધનો કર્યાં હતાં.

આ સંશોધનમાં નમૂનાનું કદ ૮૦ પાત્રોથી ૩૧૪૨ સુધીનું જોવા મળ્યું હતું. જે અનુક્રમે મજુમદારે અને ગોહિલ જી.એસ.ના સંશોધનમાંથી ફલિત થયું હતું. જયારે અન્ય સંશોધકો, મુરલીધરન આર. ૯૯૦, કર્કર એ. ૧૫૦, જયોર્જ ઈ.આઈ. ૧૧૨, વર્મા આઈ.બી.૫૪૬, મહેતા કે. ૧૫૦, મલય આર.એસ. ૧૯૫૨, મજુમદારે ૮૦, અગ્રવાલ આર.એન. ૨૩૭, ગોંડલીયા ડી.વી. ૩૫૦, મહેતા એન. આર. ૨૨૫, કાલરા બી.આર. ૫૦૦, ગોસ્વામી એન. ૨૪૮૧, પરમાર જી. પી. ૭૫૩, પટેલ આર.ટી. ૪૦૦, પારેખ આર. ૩૦૦, માંકડે આર.વી. ૧૧૬૫, માવજી એમ.એન. ૧૮૦૦, પરમાર સજજનસિંહ એમ. ૨૯૩, આઈ. કે. ૧૦૨૬, પ્રેમલતા ૮૦૦, કુમાર.એસ. ૫૦૯, ત્રિવેદી એચ. એલ. ૩૭૨, મહેતા વી.વી. ૩૦૦, મકવાણા એ.એચ. ૪૮૬, અરવિંદ જે. મહેતા ૧૨૮૯, ચાવડા બી. જે. ૨૭૦, ગોહિલ જી.એસ.૩૧૪૨ સ્વરૂપની દ્રષ્ટિએ ૧૯ સંશોધકોએ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને પસંદ કર્યા હતાં. જયોર્જ ઈ.આઈ. શાળામાં અને કોલેજમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓ, મલય આર.એસ. શહેરી વિસ્તારની છોકરીઓ અને છોકરાઓ, મજમુદારે

તરુણોનાં વર્તન અંગે, અગ્રવાલ આર.એન. ધોરણ ૮માં પ્રવેશ લઈ અભ્યાસ કરતાં ભાઈઓ–બહેનો, કાલરા બી.આર. માધ્યમિક શાળાનાં બાળકો, ગોસ્વામી એન. માધ્યમિક શાળાની છોકરીની ઉંમર, પટેલ.આર.ટી. મિશ્ર શાળામાં અભ્યાસ કરતાં છોકરા અને છોકરીઓ, પારેખ આર. તરૂણાવસ્થાનાં છોકરા અને છોકરીઓ, માંકડે આર.વી. ધો.૧૦ અને કોલેજના છોકરાઓ અને છોકરીઓની આગેવશીલતા, માવજી એમ.એન. ઉ.મા. શાળાના વિદ્યાર્થીઓ , રાઈ કે. મિશ્ર શાળાના છોકરા/છોકરીઓ મિત્રતા, જાતીયતા, લગ્ન અંગે, પ્રેમલતા માધ્યમિકના છોકરા–છોકરીઓ, કુમાર એસ. માધ્યમિકના છોકરા–છોકરીઓ, મહેતા વી. વી. ધોરણ ૧૨ના વિદ્યાર્થીઓની શારીરિક માનસિક સમસ્યા અંગે, મકવાણા એ.એચ. માધ્યમિક અને ઉચ્ચ.માધ્યમિક ભાઈ–બહેનો, અરવિંદ જે. મહેતા, ધોરણ:૧૨માં અભ્યાસ કરતી તરુણીઓની વ્યકિતગત અને સામાજિક સમસ્યા, ગોહિલ જી. એસ.એ ધો.૮ થી ૧૦ નાં કુમાર અને કન્યાઓને પસંદ કર્યા હતાં. ત્રણ સંશોધનિકા પર તરુણીઓએ આપેલ પ્રતિચારો ભિન્ન ભિન્ન હતા.

જયારે મુરલીધરન આર.એ બાલમંદિરના બાળકો પસંદ કર્યા હતાં. મહેતા કે.એ પાંચથી બાર વર્ષનાં સમસ્યાત્મક બાળકો, વર્મા આઈ.બી.એ રાજસ્થાન બી.એડ્. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓનો અભ્યાસ, મહેતા કે. પાંચ થી બાર વર્ષના સમસ્યાત્મક બાળકોનો અભ્યાસ, ગોંડલીયા ડી. વી. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, પરમાર જી.પી. રાજકોટ મહાનગરપાલિકાના વિસ્તારના બાવીસ છાત્રાલયના છાત્રો, પરમાર સજ્જનસિંહ એમ. અધ્યાપન મંદિરના પ્રશિક્ષાર્થી, ત્રિવેદી એચ.એલ. અધ્યાપન મંદિરના તાલીમાર્થીઓ, ચાવડા બી. જે. છાત્રાલયમાં રહી અભ્યાસ કરતાં માધ્યમિક શાળાના અને કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ ને પસંદ કર્યા હતા.

સંશોધકોએ માહિતી એકત્રીકરણમાટે જે ઉપકરણોનો ઉપયોગ કર્યો હતો તેની માહિતી આ પ્રમાણે છે. મુરલીધરન આર.એ સ્વનિર્મિત પેરેન્ટ ઈન્વેન્ટરી, એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી, ઈન્ટેલીજન્સ ટેસ્ટ, પર્સનલ ડેટા સીટ, કર્કર. એ.એ રેવન્સ પ્રોગ્રેસિવ મેટ્રીકસ ટેસ્ટ, અસ્થાની એડજસ્ટમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી, અલ્હાબાદ દ્વારા તૈયાર થયેલ પર્સનાલીટી ઈન્વેન્ટરી, ધી રોસ ચેક ઈન્ક બ્લોક ટેસ્ટ, ધી મેટ્રીક ઓસરસેટશન ટેસ્ટ, જયોર્જ ઈ.આઈ.એ ૨૧૫ કલમોવાળું ચેકલીસ્ટ બનાવ્યું, વર્મા.આઈ.બી.એ, ઓલપોર્ટ વર્તનની મૂલ્ય કસોટી, મીને સોટાનું શિક્ષક વલણ માપનનું , મુલેનું પ્રોબ્લેમ ચેકલીસ્ટ, જયારે મહેતા કે. એ. ભાટિયાની બુધ્ધિ ક્રિયાત્મક કસોટી, સકસેનાની સમાયોજના પ્રશ્નાવલી,

અને વિદ્યાર્થીઓની પ્રસંગ નોંધ, મલય આર.એસ.એ તરુણોની સમસ્યાઓની સંશોધનાવલી, અભ્યાસ ટેવો અને મનોવલોણીક સંશોધનાવલી, એસ. કુલકર્ણીની તરુણાવસ્થાની સમસ્યાઓની સંશોધનાવલીનુ મરાઠી ભાષમાં રૂપાંતર, મજમુદારે મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીની બેટરી, ચેકલીસ્ટ, નિદાનાત્મક અભ્યાસ માટેનું માહિતી પત્રક, જયારે અગ્રવાલ આર.એન. સ્વનિર્મિત પ્રશ્નાવલી, સકસેના એડજસમેન્ટ ઈન્વેન્ટરી, ગોંડલીયા ડી. વી.એ સમસ્યાસૂચિ જાતે તૈયાર કરી હતી., જયારે મહેતા એન. આર.એ પણ સ્વરચિત સમસ્યાસૂચિનો ઉપયોગ કર્યો, કાલરા બી.આર.એ મનીની ઓળખયાદી, કેટલ એન બેલોકની એચ.એસ.પી.ઓ. ફોર્મનું હિન્દી રૂપાંતર તથા કલકતાના શિક્ષણ અને મનોવિજ્ઞાન તાલીમકેન્દ્ર દ્વારા તૈયાર થયેલ બુધ્ધિકસોટી, ગોસ્વામી એન.એ અનુકૂલન સંશોધિનીની રચના કરી હતી, પરમાર જી.પી.એ સ્વરચિત પ્રશ્નાવલી કરી, પટેલ આર.ટી.એ જે. એચ.શાહ રચિત વર્તન સમસ્યાસૂચીનો ઉપયોગ કર્યો, પારેખ આર.એ જાતે બનાવેલ પ્રશ્નાવલી, માંકડે આર.વી.એ. ડો. હરકાંત બદામીની સમસ્યા સંશોધિની વાપરી, માવજી એમ.એન.એ જાતે બનાવેલી પ્રશ્નાવલી તેમજ રૂબરૂ મુલાકાત લીધેલ પરમાર સજ્જનસિંહ એમ.એ સ્વરચિ સમસ્યાસૂચિનો ઉપયોગ કર્યો, રાઈ. કે.એ મનીની સમસ્યાયાદી, વ્યકિતત્વ પરક પ્રશ્નાવલી, વર્મા સકસેનાના આર્થિક માપદંડ, તેમજ પ્રેમલતાએ મનીની સમસ્યાયાદીનો ઉપયોગ કર્યો, કુમાર.એસ.એ સકસેનાની અનુકૂલન સંશોધિનીનો ઉપયોગ કર્યો, ત્રિવેદી એચ. એલ.એ સજ્જનસિંહ પરમાર રચિત સમસ્યાસૂચિનો ઉપયોગ તેમજ એ.એસ. પટેલ રચિત માપદંડનો ઉપયોગ, મહેતા વી.વી.એ જે.એચ. શાહ રચિત વિદ્યાર્થી સમસ્યાસૂચિ, દેસાઈ–ભટ્ટ સમૂહ બુધ્ધિ કસોટી, તેમજ કે.જી. દેસાઈ રચિત સામાજિક આર્થિક દરજ્જાનો માપદંડનો ઉપયોગ કર્યો, મકવાણા એ.એચ.એ સ્વરચિત મુકત જવાબી પ્રશ્નાવલી , અરવિંદ જે. મહેતાએ વ્યકિતત્વ સંશોધનિકા, સમાયોજન સંશોધનિકા, દેસાઈ અનુકૂલન સંશોધનિકા, ચાવડા બી. જે. તથા ગોહિલ જી.એસ.એ સ્વરચિત પ્રશ્નાવલીનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

જયારે વિશ્લેષણ માટે મુરલીધરન આર.એ ટી–કસોટી અને સહસંબંધ, જયોર્જ ઈ. આઈ.એ ટી–કસોટીથી પૃથ્થકરણ, અગ્રવાલ આર.એન. ટી–કસોટી, મહેતા વી.વી. ટી.–કસોટી પરિબળ ગુણાકાર સહસંબંધ, મકવાણા એ.એચ. ટી–ટેસ્ટ અને એફ–ટેસ્ટ, અરવિંદ જે. મહેતા, પ્રમાણવિચલન – પ્રમાણભૂલ વિચલન, ગોહિલ જી એસ.એ પ્રમાણ વિચલન સહસંબંધાંક, પરમાર જી.પી. કાઈ–વર્ગ પ્રયુકિત પટેલ આર.ટી.એ ક્રાંતિક

ગુણોતર, પરમાર સજનસિંહ એમ.એ. ક્રાઈ–વર્ગ કસોટી, સરાસરી ભારાંકોની ગણતરી, ત્રિવેદી એચ.એલ. પિયર્સન સહસંબંધ, ચાવડા બી. જે. ક્રાઈ વર્ગ કસોટી નો ઉપયોગ કર્યો.

જયારે કર્કર. એ., વર્મા આઈ.બી., મહેતો કે., મલય આર.એસ., મજુમદારે, ગોંડલિયા ડી.વી., મહેતા એન. આર., કાલરા બી.આર., ગોસ્વામી એન., પારેખ આર., માંકડે આર.વી., માવજી એમ. એન., રાઈ કે., પ્રેમલતા, કુમાર.એસ.એ કોઈ અંકશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિનો ઉપયોગ કર્યો ન હતો.

મુરલીધરન આર.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧. ઊંમર વધતા વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓની સંખ્યા વધારે હતી.
૨. છોકરીઓ કરતાં છોકરાઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી.
૩. ઉચ્ચ અને નિમ્ન સામાજિક–આર્થિક સ્તરનાં વિદ્યાર્થીઓ કરતાં મધ્યમ સ્તરનાં બાળકોની સમસ્યાઓ વધારે હતી.

કર્કર. એ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧. ૪૩% બાળકોને સમયોજનની ગંભીર સમસ્યાઓ હતી.
૨. ઘરમાં અસલામતીની ભાવનાને લીધે તેઓમાં શાળા તરફ પણ અસલામતી નું વલણ હતું.
૩. છોકરાઓ છોકરીઓ કરતાં વધુ ક્રોધી સ્વભાવના હતા.
૪. વિદ્યાર્થીઓને પોતાનાં સ્વાસ્થ્ય સંબંધી ચિંતાઓ હતી.
૫. તેઓમાં દિવાસ્વપ્ન, આત્મવિશ્વાસનો અભાવ, નખ કરડવા વગેરે સમસ્યાઓ જોવામા આવી.
૬. છોકરાઓમાં જાતીય સમસ્યાઓ વધુ જોવામાં આવી, જયારે છોકરીઓમાં અંધકારથી બીક.

જયોર્જ ઈ. આઈ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧. શાળામાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની અને કોલેજમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઘણું સામ્ય ધરાવતી હતી.
૨. બન્નેની આર્થિક, શૈક્ષણિક, વ્યાવસાયિક, વ્યકિતગત, સામાજિક અને અભ્યાસ ટેવોની સમસ્યાઓની માત્રા ઘણી ઊંચી હતી.
૩. ગ્રામ્ય વિસ્તારના નીચા સામાજિક સ્તરમાંથી આવતાં બાળકોની સમસ્યાઓ વધુ પ્રમાણમાં હતી.

૪. શાળામાં ભણતી છોકરીઓની સમસ્યાઓ છોકરાઓ કરતાં વધુ હતી.

વર્મા આઈ. બી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧. તાલીમથી સામાજિક અને રાજકીય મૂલ્યોમાં વધઘટ ન હતી.

૨. તાલીમથી તાલીમાર્થીઓનાં બાળકો અને પોતાનાં કાર્યનાં વલણમાં સુધારો થયો હતો.

૩. તંદુરસ્તીમાં ઉચ્ચ વર્ગ આગળ હતો.

મહેતા કે.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧. બાળકોની ઊંમરની સાથે સમસ્યાઓ વધુ હતી, અને તે અગિયારથી બાર વર્ષ સુધી વધતી જતી.

૨ છોકરાઓની સમસ્યાઓ ૨૪.૭૮% અને છોકરીઓની સમસ્યાઓ ૩૪.૪૮% જોવા મળતી.

૩ ૧૭ ટકા સમસ્યાત્મક બાળકો ગરીબ ઘરનાં હતાં અને તેઓનાં કુટુંબમાં બાળકોની સંખ્યા ૬ હતી.

૪ ૮૦ ટકા છોકરાઓ અને ૨૦.૬ ટકા છોકરીઓની કુટુંબની જ સમસ્યાઓ હતી. ૪૮ ટકા છોકરાઓ અને ૬૬ ટકા છોકરીઓની સમસ્યાઓ બાહ્ય વાતાવરણ સંબંધી હતી.

૫ જ્યાં માતા–પિતા અને વાલી શિસ્તમાં કડકાઈ વર્તતા હતા તેવા વિદ્યાર્થીઓમાં સમાયોજનની સમસ્યાઓ જોવા મળી.

મલય આર. એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ શહેરી વિસ્તારની છોકરીઓ કરતાં શહેરી વિસ્તારના છોકરાઓની સમસ્યાઓ ઘણી વધુ હતી.

૨ તરુણોની સમસ્યાઓ સાથે સામાજિક, આર્થિક, પરિબળો ઘણું મહત્વ ધરાવતાં હતાં.

૩ નીચું સામાજિક, આર્થિક, જીવન જીવનારાઓને બીજા કરતાં વધુ સમસ્યાઓ હતી.

૪ શહેરી વિસ્તારના છોકરાઓ કરતાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના છોકરાઓ સુયોગ્ય અભ્યાસ ટેવો અને મનોવલણો ધરાવતા હતા.

મજુમદારે ના સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ તરુણોનું વર્તન વિકૃતી માટે સામાજિક વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવતું નથી.

૨ અગવડતા કે અસંતુલન ગ્રુપના છોકરાઓના કિસ્સામાં શરૂઆતની અવસ્થામાં વધુ જોવા મળ્યા.

૩ અપાનુકૂલિત વાતાવરણમાંથી આવતાં બાળકોમાં તાણ, સંઘર્ષ અને મહદ–અંશે અંસતુલન જેવા લક્ષણો જોવા મળ્યાં.

૪ સમસ્યાઓનો સામનો કરવાની બાબતમાં બંને જૂથોમાં ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં તફાવત હતો.

૫ સામાજિક સંસ્થાઓ પ્રત્યેનાં મનોવલણોમાં પણ તફાવત હતો.

અગ્રવાલ આર. એન.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ઘર, શાળા અને સમાજની સમાયોજનની સમસ્યાઓ, ઉંમરની સાથે ઘટતી હતી, પરંતુ સાર્વત્રિક અને સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓ વધતી હતી.

૨ ઘર અને સ્વાસ્થ્ય સંબંધી સમસ્યાઓમાં સામાજિક,આર્થિક પરિસ્થિતિના ઉચ્ચ અને નિમ્ન સ્તર પ્રમાણે તેમની વચ્ચે સૂચક તફાવત જણાયો હતો.

ગોંડલીયા ડી. વી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ અભ્યાસના ગણિત અંગેના ઓછા અભિગમો,મુશ્કેલીઓ અધ્યાપકોને ન પૂછી શકાતી હોય તેમ જાણવા મળ્યું.

૨ કેટલીક મુશ્કેલીઓ એકાગ્રતાને લગતી હતી.

૩ તરુણોની કેટલીક મુશ્કેલીઓમાં પરીક્ષામાં અપુરતી અભિવ્યકિત, અભ્યાસ માટે સમયનો અભાવ, પરીક્ષા સમયે રહેતી અસ્વસ્થતા, આ મુશ્કેલીઓ ૨૫ ટકા પાત્રોએ અનુભવી.

૪ વિજાતીય પાત્રો સાથે વાત કરવામાં સંકોચ, જાતીયતા બાબતોમાં સૂત્ર ધરાવનાર પાત્રોની સંખ્યા ૨૫ ટકાથી વધુ.

૫ બીમાર પડવાનો ભય, નબળો શારીરિક દેખાવ, કવચિત માથાનો દુઃખાવો, આ મુશ્કેલીઓ ૨૫ ટકા કરતાં વધુ પાત્રોએ અનુભવી.

મહેતા એન. આર.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ વર્ગખંડ અંગેની સમસ્યાઓમાં ગ્રામ્ય બાળકો અને શહેરી બાળકોની સરાસરીમાં તફાવત ન હતો.

૨ શાળામાં થતી પ્રવૃતિઓ અંગેની સમસ્યાઓમાં ગ્રામ્ય બાળકો કરતાં શહેરી બાળકોને સહેજ વધુ ૦.૦૫ ભારાંક મળ્યો, ગ્રામ્ય ભાઈઓ અને શહેરી બહેનોને પ્રમાણમાં વધુ ભારાંક મળ્યો એટલેકે તેમને પ્રમાણમાં વધુ સમસ્યા સતાવતી હતી.

૩ છાત્રાલયમાં બહેનો કરતા ભાઈઓએ છાત્રાલય બાબતની સમસ્યાઓ વધુ હતી.

કાલરા બી. આર.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ મનીની સમસ્યાયાદી દ્વારા જાણવા મળ્યું કે પરીક્ષાઓની ચિંતા, માનસિક ઢીલાપણું, શાળાકીય મુશ્કેલીઓ, ભયભીતતા, બેદરકારી, આળસ, શરમાળપણું , સાંવેગિક અસ્થિરતા મુખ્ય હતાં.

૨ સમસ્યાઓ માટે કોઈપણ વર્ગો વચ્ચે ખાસ તફાવત જોવા મળ્યો નહિં.

૩ વિદ્યાર્થીઓની વર્તન સમસ્યા માટે શાળા મહત્વનું પરિબળ હતું.

૪ બુધ્ધિ અને સમસ્યા વચ્ચે કોઈ સંબંધ જણયો નહીં.

૫ માત્ર થોડા કેસોમાં એવું જોવા મળ્યું કે સમસ્યા અને સિધ્ધિ એકબીજાં સાથે સંકળાયેલા છે.

૬ વ્યકિતત્વ અને સમસ્યા વચ્ચે કોઈ સંબંધ જોવા મળ્યો નહિં.

ગોસ્વામી એન.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ઉંમર વધવાની સાથે અનુકૂલન સમસ્યાઓ જોવા મળી હતી.

૨ તરુણીઓ સાંવેગીકક્ષેત્રમાં સૌથી વધુ સમસ્યાઓ અનુભવતી હતી. ત્યારે શાળા અભ્યાસ અને ઘર એ ક્ષેત્રમાં ઓછી સમસ્યાઓ ધરાવતી હતી. શારિરીક અને જાતીય સમસ્યાઓ ઓછામાં ઓછી અનુભવતી હતી.

૩ ધોરણ આઠની વિદ્યાર્થીનીઓ ઘર, શાળા અને અભ્યાસમાં સૌથી વધુ સમસ્યાઓ અનુભવતી હતી.

૪ સાંવેગિક અને માનસિક ક્ષેત્રોમાં સૌથી ઓછી સમસ્યાઓ હતી.

૫ સામાજિક, ધાર્મિક અને નૈતિક ક્ષેત્રોમાં સૌથી ઓછી સમસ્યાઓ હતી. જયારે શારીરિક અને જાતીય સમસ્યાઓ સૌથી ઓછી હતી.

પરમાર જી.પી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ મોટાભાગનાં છાત્રાલયોમાં પર્યાપ્ત ભૌતિક સુવિધાઓ અંગે છાત્રોમાં અસંતોષ જણાયો હતો.

૨ મોટાભાગના છાત્રોની ભોજનની ગુણવતામાં સ્વચ્છતા, પોષણ મૂલ્ય તેમજ પ્રાર્થના અંગે ફરિયાદ હતી.

૩ ખૂબજ ઓછા છાત્રાલયોમાં બહારના તત્વોની હેરાનગતિ હતી.

પટેલ આર. ટી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ મિશ્ર શાળામાં ભણતાં બાળકોને કુમાર શાળામાં ભણતાં બાળકો કરતાં સમસ્યાઓ વધુ હતી. જયારે કુમાર શાળામાં ભણતા ભાઈઓ કરતાં કન્યાશાળામાં ભણતી બહેનોને આર્થિક સમસ્યાઓ સિવાય બીજી સમસ્યાઓ મુંઝવતી હતી.

૨ સમસ્યા સુચિના છ વિભાગો પૈકી ભાઈઓ તથા બહેનોને શૈક્ષણિક સમસ્યાઓ વધુ મુંઝવતી હતી.

૩ કુમાર અને કન્યાઓની સમસ્યાઓ વચ્ચે તફાવત જોવા મળ્યો હતો.

૪ ધોરણો વચ્ચેની સમસ્યાઓની તીવ્રતામાં તફાવત હતો.

૫ કુમાર, કન્યા અને મિશ્ર શાળામાં ભણતાં પાત્રોની તીવ્ર સમસ્યાઓ જુદી જુદી હતી.

પારેખ આર.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ તરુણાવસ્થાનાં વરસો બોજારૂપ લાગતાં નથી. તરુણો માટેનો આ સંક્રાંતિકાળ પ્રમાણમાં સારો લાગ્યો કારણ કે કુટુંબનો ખૂબજ સાથ મળ્યો.

૨ તરુણોને કુટુંબ પ્રત્યે ઊંચો વિશ્વાસ હતો.

૩ તરુણોની સંસ્કૃતિ ફેશનને મહત્વ આપતી હતી.

૪ તરુણોનાં વર્તનમાં જાતીયતાનું પરિબળ ખાસ જોવા મળ્યું.

૫ સામાજિક, આર્થિક સ્થિતિ એક ખાસ મહત્વનું પરિબળ હતું.

માંકડે આર. વી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ આવેગશીલતા અને ધર્મનિષ્ઠાના ક્ષેત્રોમાં રહેલ સમસ્યાઓમાં છોકરાઓ છોકરીઓ કરતાં આગળ હતા.

૨ શારીરિક તંદુરસ્તીન ક્ષેત્રમાં,કૌટુંબિક સંબંધોમાં પરસ્પરનાં આંતર સંબંધોમાંથી ઉભા થતા પ્રશ્નોમાં કોલેજના છોકરાઓ કરતાં હાઈસ્કૂલના છોકરાઓ આગળ હતા.

૩ વધુ માર્કસ મેળવવાની ચિંતા, સદાચારી માણસને વધુ સહન કરવું પડે, જરૂરી કામ જયારે થાય નહિ ત્યારે ખુબ હતાશા થાય છે. વગેરે બાબતોની સમસ્યા હતી.

માવજી એમ. એન.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ જુનિયર કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક સમસ્યાઓનો અનુભવ કરતા હતા.

૨ આ નવી તરાહ નિષ્ફળ ગઈ કારણ કે શાળા કોલેજ વચ્ચે જે એકરૂપતા હોવી જોઈએ તે ન રહી શકી.

૩ જુનિયર કોલેજોમાં લાઈબ્રેરીની પૂરતી સગવડ ન હતી.

૪ વિજ્ઞાનના વિદ્યાર્થીઓનું સહઅભ્યાસિક પ્રવૃતિ કરવા માટે સમય ન હતો જયારે આર્ટસના વિદ્યાર્થીઓને ઘણો સમય મળતો.

પરમાર સજનસિંહ એમ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે બે વર્ષીય અભ્યાસક્રમનો ખર્ચ હતો.

૨ તાલીમ મેળવ્યા પછી પણ રોજગારી મેળવવાની ચિન્તા પ્ર.શિક્ષણાર્થીને સતાવતી હતી.

૩ છાત્રાલયમાં હવા–ઉજાસ તથા રાચરચીલાની અસુવિધાની સમસ્યા હતી.

૪ તાલીમાર્થીઓના મતે ફરજિયાત પ્રવાસનો ખર્ચ ભારે હતો.

૫ પ્રશિક્ષણાર્થી આર્થિક સમસ્યાથી ગ્રસ્ત હતા.

૬ પ્રશિક્ષણાર્થીઓને આરોગ્યની કોઈ ત્રીવ સમસ્યા ન હતી.

૭ બિન સરકારી સંસ્થાના તાલીમાર્થીઓ કરતાં સરકારી સંસ્થાના તાલીમાર્થી ઓને મોટા ભાગની સમસ્યાઓથી વધુ ત્રીવતાથી પીડતી હતી.

રાઈ. કે.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ સામાજિક પ્રવૃતિઓ અને મનોરંજનની પ્રવૃતિઓ, મિત્રતા, જાતીયતા, લગ્ન, નાણાંકીય સ્થિતિ, રહેણીકરણી અને નોકરી આ બધાં ક્ષેત્રોમાં સહશિક્ષણવાળી, શાળાઓમાં ભણતી છોકરીઓને સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડતો હતો.

૨ સામાયિક પ્રવૃતિઓ અને મનોરંજનની પ્રવૃતિઓ, મિત્રતા, જાતીયતા, લગ્ન, ઘર અને કુટુંબ આ ક્ષેત્રોમાં સમસ્યાઓનું પ્રમાણ ઘણું હતું. જે કન્યા શાળાઓમાં ભણતી છોકરીઓને લાગું પડતું હતું.જયારે ઓછામાં ઓછી કેટલીક સમસ્યાઓ જેવી કે સમાજ, મનોવૈજ્ઞાનિક બાબતો અભ્યાસક્રમ શીખવવાની પધ્ધતિઓ નૈતિકતા અને ધાર્મિક બાબતો છોકરીઓને સ્ર્પશતી હતી.

પ્રેમલતાનાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ શારીરિક વૃધ્ધિ, શારીરિક વિકાસ, આરોગ્ય બૌધ્ધિક વિકાસ, સાંવેગિક વિકાસ અને નૈતિક વિકાસ જેવી મહત્વની સમસ્યાઓ હતી.

૨ માતા–પિતા સમસ્યાનાં માર્ગદર્શન માટે અપર્યાપ્ત લાગ્યાં.

૩ શિક્ષકો પણ સમસ્યાનાં માર્ગદર્શન માટે અપર્યાપ્ત લાગ્યાં.

૪ તરુણોની સમસ્યાઓ વૈયકિતક, શૈક્ષણિક અને વ્યવસાયિક ક્ષેત્રને વધુ સ્પર્શતી હતી.

૫ શિક્ષકો અને માતા–પિતા વચ્ચે સામાજિક સંબંધો બહુ ઓછા હતા.

કુમાર. એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ પ્રતિભા સંપન્ન બાળકો સ્વાસ્થ્ય અનુકૂલનના ક્ષેત્રમાં સારું અનુકૂલન ધરાવતાં હતાં.

૨ પ્રતિભાસંપન્ન અને સામાન્ય બાળકોના સમગ્ર અનુકૂલનમાં તફાવત ન હતો.

૩ સામાન્ય છોકરીઓ કરતાં સામાન્ય છોકરાઓ સમગ્ર અનુકૂલનમાં ચડીયાતાં હતાં પણ તેમની વચ્ચે ઘર અને સ્વાસ્થ્ય અનુકૂલનમાં તફાવત ન હતો.

ત્રિવેદી એચ. એલ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ તાલીમ સિધ્ધિ અને સમસ્યાઓ વચ્ચે સહસંબંધ જોવા મળ્યો નહિ. આ સહસંબંધ લિંગના સંદર્ભે પણ જોવા ન મળ્યો.

૨ ગ્રામ્ય તાલીમાર્થીઓની સમસ્યાઓ અને આર્થિક–સામાજિક સ્થિતિ વચ્ચેનો સહસંબંધ સાર્થક જોવા મળ્યો, જ્યારે શહેરી તાલીમાર્થીઓની સમસ્યાઓ અને આર્થિક–સામાજિક સ્થિતિ વચ્ચેનો સહસંબંધ સાર્થક જોવા ન મળ્યો.

૩ પ્રાયોગિક સિધ્ધિ અને આર્થિક સ્થિતિ વચ્ચે સંબંધ જોવા ન મળ્યો, જ્યારે પ્રયોગિક સિધ્ધિ અને સમસ્યાઓ વચ્ચે સંબંધ જોવા ન મળ્યો.

મહેતા વી. વી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ શારીરિક અને માનસિક સમસ્યાઓમાં લિંગભેદ જોવા ન મળ્યો, જ્યારે તરુણ કે તરુણીઓએ આપેલ પ્રતિચારો તેમની બુધ્ધિકક્ષાની ભિન્નતાના આધારે છે.

૩ શાળામાં અભ્યાસ કરતી તરુણીઓનાં અનુકૂલનના પ્રશ્નોને જાણવા શિક્ષકોએ પ્રયાસ કરવા જોઈએ.

૪ તરુણીઓને ભાવિ જીવનના પ્રશ્નો અંગે માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ.

ચાવડા બી. જી.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ ૯૪.૪૪ ટકા છાત્રોના પિતા કે વાલીની વાર્ષિક આવક એકથી દસ હજાર સુધીની હતી.

૨ છાત્રાલયની ભૌતિક સુવિધાથી, ભોજન સુવિધાથી રમાડવામાં આવતી રમત–ગમત પ્રવૃતિઓથી છાત્રાલયમાં યોજાતી સહ–અભ્યાસ પ્રવૃતિઓથી કાળજી લેવામાં આવતી નથી.

૩ ૬૧.૮૫ ટકા છાત્રોને મતે તેમને અભ્યાસમાં પોતાની નબળી આર્થિક પરિસ્થિતિ અવરોધક બનતી હતી.

ગોહિલ જી. એસ.નાં સંશોધન પરથી જાણવા મળ્યું કે :

૧ કુમાર અને કન્યાઓની સમસ્યા અને તેઓનાં અનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચેનો સંબંધ અનુક્રમે બહુજ થોડો પણ સાર્થક સંબંધ અને ઓછો પણ નિશ્ચિત સંબંધ જોવા મળ્યો હતો.

૨ શહેરી, અર્ધ શહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારનાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા અને તેઓનાં અનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચેના સંબંધો અનુક્રમે ઓછો પણ નિશ્ચત સંબંધ કોઈ પ્રકારનો અર્થસૂચક સંબંધ નહિ અને બહુ જ ઓછો પણ સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યો હતો.

૩ કુમાર,કન્યા અને મિશ્ર શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા અને તેઓનાં અનુકૂલન પ્રાપ્તાંકો વચ્ચેના સંબંધો અનુક્રમે ઓછા પણ નિશ્ચત સંબંધ અને બહુ જ ઓછા પણ સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યા હતા. આ સંબંધો વ્યસ્ત પ્રમાણમાં જોવા મળ્યા હતા.

૨.૧૨.૦ પ્રસ્તુત અભ્યાસની વિશિષ્ટતાઓ :

પુરોગામી અભ્યાસોમાં વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ અંગે થોડા અભ્યાસો થયા છે. વિદ્યાર્થીઓના વર્ગખંડનાં વલણ, વિદ્યાર્થીઓનાં શિક્ષક પ્રત્યેનાં વલણ, બી.એડ્. કોલેજના વિદ્યાર્થીઓના વલણ, વિદ્યાર્થીઓના વૈજ્ઞાનિક વલણ તથા વિદ્યાર્થીઓના ઔપચારિક શિક્ષણ તરફનાં વલણ જેવા વિષયો પર સંશોધનો થયેલ છે. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના વલણના સંદર્ભમાં એક પણ અભ્યાસ થયો ન હતો.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ જાણવા માટે કરવામાં આવેલ છે.

પુરોગામી અભ્યાસમાં વિદ્યાર્થીઓના સાંવેગિક, સામાજિક વગેરે પાસાંઓ પર વલણ અને અનુકૂલનોને લઈ અભ્યાસ કરવામાં આવેલ હતો. બાળમજૂરીને લઈ વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ તરફના વલણ, કૌટુબિક, શારીરિક, માનસિક, શાળાકીય અને સામાજિક અનુકૂલનોમાં શું ફેર પડે છે, તે અંગે કોઈ સંશોધન થવા પામેલ નથી.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક, શારીરિક, માનસિક, શાળાકીય અને સામાજિક અનુકૂઈનો અંગે અભ્યાસ કરવામાં આવેલ છે.

પુરોગામી સંશોધનમાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઉપર જુજ સંશોધનો થયેલાં છે. વર્ગખંડોની સમસ્યા, ઉંમરને કારણે ઉભી થતી સમસ્યા, જાતીયતાને કારણે ઉભી થતી સમસ્યા, છાત્રાવાસને કારણે ઉભી થતી સમસ્યા અને શારીરિક અને માનસિક સમસ્યાઓ પર સંશોધનો થયેલાં છે. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા અંગે કોઈ સંશોધન થયેલ નથી.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં મજૂરીકામને કારણે સમયમાં, આર્થિક રીતે, માનસિક રીતે, શારીરિક રીતે તેમ જ અન્ય સમસ્યાઓ ઉદ્દભવે છે, જેને કારણે તે તંદુરસ્ત શિક્ષણ મેળવી શકતો નથી અને પોતાનાં સંપૂર્ણ વ્યકિત્વનો વિકાસ કરી શકતો નથી. તે વિષય પર અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવેલ છે.

પુરોગામી અભ્યાસમાં વલણ, અનુકૂલન અને સમસ્યા પર અસર કરતા જુદા જુદા સ્વતંત્ર ચલ જેવા કે, સામાજિકતા, વિસ્તાર, આર્થિક દરજ્જો, સ્વાસ્થ્ય, જાતીયતા, કૌટુંબિક સ્થિતિ વગેરે સ્વતંત્ર ચલો તરીકે લઈ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સાત સ્વતંત્ર ચલોઃ મજૂરીકામ, જાતીયતા, ભૌગોલિક વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ તથા કુટુંબનાં કદને લેવામાં આવેલ છે.

પુરોગામી અભ્યાસમાં વલણ, અનુકૂલન અને સમસ્યામાં વલણને લગતાં સોળ સંશોધનો પ્રાપ્ત થયેલ જેમાં નમૂનાનાં પાત્રોની સંખ્યા ૨,૦૦૦થી ઉપર એક પણ નહોતી. જ્યારે અનુકૂલનમાં ૨૭ સંશોધનો પ્રાપ્ત થયેલ જેમાં નમૂનાનાં પાત્રોની સંખ્યા ૨,૦૦૦થી નીચે ૨૪ અને ૨,૦૦૦થી ઉપર ત્રણ હતી. સમસ્યા અંગેનાં ૨૭ સંશોધનો મળેલ જેમાં નમૂનાનં પાત્રોની સંખ્યા ૨,૦૦૦થી ઉપર હોય તેવાં બે તથા પચીસ સંશોધનોમાં નમૂનાનાં પાત્રોની સંખ્યા ૨,૦૦૦થી નીચે હતી.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નમૂનાનાં પાત્રોની સંખ્યા ૨,૦૧૬ હતી. જે અંતર્ગત બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓને અલગ પાડવામાં આવેલ હતા. જેમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ ૭૨૩ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ ૧,૨૯૩ હતા, જેમનાં અભ્યાસ તરફનાં

વલણ, અનુકૂલન અને અભ્યાસમાં ઉદ્દભવતી સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવામાં આવેલ છે.

પુરોગામી અભ્યાસમાં વલણ માપદંડ, રોલ્ફ રેટીંગ સ્કેલ, એડજસ્ટમેન્ટ શીડયુલ્ડ, કૌટુંબિક સમાયોજન, બેલની અનુકૂલન સંશોધિની, ઈન્ટેલીજન્સ ટેસ્ટ, પર્સનલ ડેટાશીટ, મીનેસોટાનું શિક્ષક વલણ માપન, ઓલપોર્ટ વર્તનની મૂલ્ય કસોટી, ભાટિયાની બુદ્ધિ ક્રિયાત્મક કસોટી, મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીની બેટરી, તરુણોની સમસ્યાઓની સંશોધનાવલી, નિયંત્રણ તથા થર્સટન પદ્ધતિ પ્રમાણે વલણ માપન કસોટીની રચના જેવાં ઉપકરણોનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સ્વરચિત વલણ માપદંડ, સ્વરચિત સમસ્યાસૂચિ તથા શ્રી પી. ટી. પંડયા રચિત અનુકૂલન સંશોધિનીનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે.

પુરોગામી અભ્યાસના સમગ્ર વિહંગાવલોકનથી જાણવા મળે છે કે, અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ, અનુકૂલન અને સમસ્યા આ ત્રણે ચલોને ધ્યાનમાં લઈ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ પર કોઈ સંશોધન થયેલ નથી. તેથી વર્તમાન સમયની ભારતીય શિક્ષણપ્રણાલીમાં રહેલી અનેકવિધ સમસ્યાઓના ઉકેલની દિશામાં એક ડગલું આગળ વધી શકાશે એવી શ્રદ્ધા છે.

પ્રકરણ-૩

સંશોધન યોજના

૩.૧.૦	પ્રસ્તાવના
૩.૨.૦	વ્યાપવિશ્વ
૩.૩.૦	નમુના પસંદગી
૩.૪.૦	સંશોધન પધ્ધતિ
૩.૫.૦	ઊપકરણોની પસંદગી
૩.૫.૧	અનુકૂલન સંશોધિની
૩.૬.૦	વલણ માપદંડની રચના
૩.૬.૧	ઊપકરણના પ્રાથમિક સ્વરૂપની રચના
૩.૬.૨	પ્રાથમિક સ્વરૂપની અજમાયશ
૩.૬.૩	વલણ માપદંડના અંતિમ સ્વરૂપની રચના
૩.૬.૪	વલણ માપદંડની વિશ્વસનિયતા
૩.૬.૫	વલણ માપદંડની પ્રમાણભૂતતા
૩.૭.૦	સમસ્યા સૂચિની રચના
૩.૭.૧	ઉપકરણના પ્રાથમિક સ્વરૂપની રચના
૩.૭.૨	પ્રાથમિક સ્વરૂપની અજમાયશ
૩.૭.૩	સમસ્યા સૂચિની અંતિમ સ્વરૂપની રચના
૩.૭.૪	સમસ્યા સૂચિની વિશ્વસનીયતા
૩.૭.૫	સમસ્યા સૂચિની પ્રમાણભૂતતા
૩.૮.૦	માહિતીનું એકત્રીકરણ
૩.૯.૦	ગુણાંકન યોજના
૩.૧૦.૧	'ટી' કસોટી
૩.૧૦.૨	પિયર્સનો સહસંબંધાંક

પ્રકરણ–૩
સંશોધન યોજના

૩.૧.૦ પ્રસ્તાવના :

આજની શિક્ષણ પ્રણાલી વિદ્યાર્થીકેન્દ્રી છે. શિક્ષક, વિદ્યાર્થી અને સમાજ એ શિક્ષણના ખૂબ જ મહત્વના પાસાં છે. શાળામાં આવતો વિદ્યાર્થી અમુક બાબતોમાં જુદો તરી આવે છે. શાળામાં આવતો વિદ્યાર્થી અમુક બાબતોમાં જુદો તરી આવે છે. તે સારી રીતે અનુકૂલન સાધી શકતો નથી. તેનું અભ્યાસ પ્રત્યેનું વલણ યોગ્ય હોતું નથી આ માટે કયાં પરિબળો કામ કરે છે? તે સંશોધનનો વિષય છે. બાળકનું રોજબરોજનું કાર્ય કેવળ તર્ક આધારિત નહીં પણ વલણ અને સમસ્યા પ્રેરિત પણ હોય છે. બાળકનું વલણ એનાં વર્તન તેમજ તેના અભ્યાસ પર અસર કરે છે. તેના પર પ્રતિબિંબિત થાય છે. આથી અનુકૂલન સારી રીતે સાધી શકતો નથી. સારી રીતે અભ્યાસ કરી શકતો નથી. તે ઘર, સમાજ શાળામાં અલગ તરી આવે છે.

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં અભ્યાસ માટેનું વ્યાપ વિશ્વ નમૂનો તથા અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ માપદંડની રચના, સમસ્યા સૂચિની રચના તથા પ્રમાણીકરણની પ્રવિધિ, માહિતી એકત્રીકરણની પ્રવિધિ તથા માહિતીનાં વિશ્લેષણની રીત રજૂ કરવામાં આવી છે.

૩.૨.૦ વ્યાપવિ✓ :

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સૌરાષ્ટ્રના ૬ જિલ્લાઓમાં આવેલ માધ્યમિક શાળાઓ –ના ધોરણ ૮ થી ૧૦ ના વિદ્યાર્થીઓનો વ્યાપવિ✓માં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. આ જિલ્લાઓમાં આવેલ માધ્યમિક શાળાઓની માહિતી જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી કચેરી પાસેથી મેળવવામાં આવી. તેમજ ગુજરાત રાજય દ્વારા ૨૦૦૩ માં પ્રકાશિત આંકડાકીય માહિતીમાંથી આ માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. સૌરાષ્ટ્રના જુદા જુદા જિલ્લામાં

૨૦૦૩માં આવેલી માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા સારણી ૩.૧ માં દર્શાવવામાં આવેલ છે.

સારણી ૩.૧

વ્યાપ વિશ્વમાં સમાવિષ્ટ શાળાઓની સંખ્યા

ક્રમ	જિલ્લાનું નામ	માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા
૧	અમરેલી	૧૮૪
૨	ભાવનગર	૩૦૧
૩	જામનગર	૨૭૮
૪	જુનાગઢ	૪૪૨
૫	રાજકોટ	૬૨૪
૬	સૂરેન્દ્રનગર	૧૮૪
	કુલ	૨૦૧૩

સારણી ૩.૧ માં દર્શાવ્યા અનુસાર રાજકોટ જિલ્લામાં માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા સૌથી વધારે હતી. કુલ ૨૦૧૩ શાળાઓ પૈકી ૬૨૪ શાળાઓ રાજકોટ જિલ્લામાં આવેલી હતી. અમરેલી–સુરેન્દ્રનગર જિલ્લામાં સૌથી ઓછી ૧૮૪ શાળાઓ વ્યાપવિશ્વમાં સમાવિષ્ટ હતી.

૩.૩.૦ નમૂના પસંદગી :

પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતો નમૂનો પસંદ કરવા માટે વ્યાપવિશ્વની સંપૂર્ણ માહિતી મેળવવામાં આવી. સામાન્ય રીતે માધ્યમિક શાળાઓ પૈકી મોટાભાગની શાળાઓ બીન સરકારી (અનુદાનિત) હતી. જયારે સરકારી શાળાઓની સંખ્યા પ્રમાણમાં ઓછી હતી. નમુનામાં વ્યાપવિશ્વનું સંપૂર્ણ પ્રતિનિધિત્વ રહે તે માટે બંને પ્રકારની શાળાઓને નમૂનામાં રાખવાનું નકકી કર્યું. સારણી ૩.૧માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે વ્યાપવિશ્વની કુલ ૨૦૧૩ શાળાઓને નમૂનામાં સમાવેશ કર્યો. આ માટે સ્તરીકૃત ઝુમખા પધ્ધતિથી વ્યાપવિશ્વમાંથી નમૂનાની શાળાઓ પસંદ કરી જે સારણી ૩.૨માં જિલ્લા પ્રમાણે દર્શાવેલ છે.

સારણી ૩.૨

નમૂનામાં સમાવિષ્ટ માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા

ક્રમ	જિલ્લાનું નામ	મા.શાળાની સંખ્યા	સરકારી શાળાઓ	બીનસરકારી શાળાઓ	કુલશાળાઓની સંખ્યા
૧	અમરેલી	૧૮૪	૧	૫	૬
૨	ભાવનગર	૩૦૧	૩	૭	૧૦
૩	જામનગર	૨૭૮	૫	૫	૧૦
૪	જૂનાગઢ	૪૪૨	૩	૧૦	૧૩
૫	રાજકોટ	૬૨૪	૭	૮	૧૫
૬	સૂરેન્દ્રનગર	૧૮૪	૧	૫	૬
		૨૦૧૩	૨૦	૪૦	૬૦

આ રીતે કુલ ૬૦ માધ્યમિક શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ થતો હતો. જેમાં સરકારી શાળાઓની સંખ્યા ૨૦ હતી અને બીન સરકારી શાળાઓની સંખ્યા ૪૦ હતી. પ્રત્યેક જિલ્લામાંથી માધ્યમિક શાળાઓને નમૂના માટે પસંદ કરવામાં આવી. નમૂનામાં પસંદગી પામેલ તમામ શાળાના વિદ્યાર્થીઓને નમૂનાના પાત્રો તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા. આ રીતે નમૂનામાં સમાવિષ્ટ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા જિલ્લા પ્રમાણે તથા તેમના સંચાલનના પ્રકાર પ્રમાણેની માહિતી સારણી ૩.૩ માં દર્શાવેલ છે.

સારણી ૩.૩

જિલ્લા પ્રમાણે તથા સંચાલનના પ્રકારને આધારે નમૂનામાં સમાયેલા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા

ક્રમ	જિલ્લાનું નામ	સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ	બીન સરકારીશાળાના વિદ્યાર્થીઓ	કુલ વિદ્યાર્થીઓ
૧	અમરેલી	૪૫	૧૦૨	૧૪૭
૨	ભાવનગર	૧૧૮	૧૭૦	૨૮૮
૩	જામનગર	૨૦૦	૨૪૯	૪૪૯
૪	જુનાગઢ	૧૫૦	૧૯૬	૩૪૬
૫	રાજકોટ	૨૦૦	૨૮૬	૪૮૬
૬	સૂરેન્દ્રનગર	૧૨૨	૧૭૮	૩૦૦
	કુલ	૮૩૫	૧૧૮૧	૨૦૧૬

સારણી ૩.૩માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જિલ્લા પ્રમાણે તથા સંચાલનના પ્રકારને આધારે નમૂનામાં ૨૦૧૬ વિદ્યાર્થીઓને સમાવિષ્ટ કર્યા હતા. તે જે પૈકી સૌથી વધુ વિદ્યાર્થીઓ ૪૮૬ રાજકોટ જિલ્લાના તથા સૌથી ઓછા વિદ્યાર્થીઓ અમરેલી જિલ્લામાંથી ૧૪૭ પસંદ કર્યા હતા.

હવે સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૮૩૫ હતી તથા બીન સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૧૧૮૧ હતી. નમૂનામાં સમાવિષ્ટ ૨૦૧૬ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી કુમાર તથા કન્યા બંને હતા.

વ્યાપ વિશ્વમાંથી નમૂનો પસંદ કરતાં શાળાની ભૌગોલિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવી હતી. નમૂનામાં સમાયેલ શહેરી અને ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં વિદ્યાર્થીની માહીતી સારણી ૩.૪માં દર્શાવેલ છે.

સારણી ૩.૪

શાળાની ભૌતિકસ્થિતિને આધારે નમૂનામાં સમાયેલ વિદ્યાર્થીની સંખ્યા

ક્રમ	શાળાની ભૌગોલિક સ્થિતિ	વિદ્યાર્થીની સંખ્યા
૧	શહેરી વિસ્તાર	૧૩૬૬
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તાર	૬૫૦
	કુલ	૨૦૧૬

સારણી ૩.૪માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે શાળાની ભૌગોલિક સ્થિતિને આધારે નમૂનામાં ૨૦૧૬ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી સૌથી વધુ ૧૩૬૬ વિદ્યાર્થીઓ શહેરી વિસ્તારની શાળાના પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા અને સૌથી ઓછા ૬૫૦ વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામ્ય વિસ્તારની શાળાના પસંદ કરવામાં આવ્યા હતાં.

૩.૪.૦ સંશોધન પધ્ધતિઃ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માટે સર્વેક્ષણ પધ્ધતિનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો હતો. અભ્યાસના હેતુની પૂર્તિ અર્થે નમુનાના પાત્રોની પાસેથી ચલો અંગેની માહીતી પ્રાપ્ત કરવાની હતી. નમૂનામાં સમાવિષ્ટ ૨૦૧૬ પાત્રોની જાતીયતા, શ્રેણી, શાળા સંચાલનનો પ્રકાર, વિસ્તાર, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અને કુટુંબનું કદ વગેરે વિષેની માહિતી પ્રાપ્ત કરવા સર્વેક્ષણ પધ્ધતિનો ઊપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

સર્વેક્ષણ પધ્ધતિઃ

શૈક્ષણિક, સરકારી, ઔદ્યોગિક અને રાજકીય ક્ષેત્રોમાં પડેલ વ્યકિત પોતાની સમસ્યાના ઊકેલ માટે ઘણીવાર સર્વેક્ષણ હાથ ધરે છે. અહીં વર્તમાન પરિસ્થિતિની ઊંડી માહિતી મેળવી તેનું પૃથ્થકરણ કરી વર્તમાન સ્થિતિ કેટલા અંશે યોગ્ય છે. તેની ચકાસણી

કરવામાં આવે છે. ભવિષ્યનાં આયોજનની દ્દષ્ટિએ પણ વર્તમાન સ્થિતિનું સર્વેક્ષણ કરવામાં આવે છે. કેટલીકવાર આદર્શ સ્થિતિ અથવા પ્રમાણભૂત સ્થિતિની તુલનામાં વર્તમાન સ્થિતિ કેવી છે તે પણ તપાસવામાં આવે છે.

સર્વેક્ષણો વિશાળ પણ હોઈ શકે અને સીમિત પણ હાઈ શકે, કેટલીકવાર સમગ્ર વ્યાપવિશ્વનું સર્વેક્ષણ કરવામાં આવે છે. તો કેટલીકવાર તે માટે નિર્ધારિત નમૂનો પસંદ કરવામાં આવે છે સર્વેક્ષણમાં અનેક ચલો સમાવી શકાય અથવા અમુક પસંદગીના ચલો અંગે તપાસ થાય. સર્વેક્ષણની માત્રા અને વ્યાપનો આધાર સમસ્યાના પ્રકાર પર રહે છે.

શૈક્ષણિક સર્વેક્ષણોના જુદા જુદા પ્રકાર હોઈ શકે છે. (૧) શાળાકીય સર્વેક્ષણ (૨)વ્યવસાય પૃથકકરણ (૩)દસ્તાવેજી સર્વેક્ષણ(૪)જનમત સર્વેક્ષણ (૫)સમાજિક સર્વેક્ષણ.

શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં કામકરતી વ્યકિતઓનાં લક્ષણો અંગે સર્વેક્ષણઃ-

કેટલાક સર્વેક્ષણોમાં શિક્ષકો, નિરીક્ષકો, કેળવણી મંડળના સભ્યો, અચાર્યો વગેરે અંગે તપાસ થાય છે. આમા તેમની ઉંમર, જાતીયતા, શૈક્ષણિક લાયકાતો, સામાજિક આર્થિક સ્થિતિ, આવક, સામાજિક સંબંધો વગેરેની માહિતી મેળવી શકાય છે. અથવા તેમનાં રહેઠાણ, નોકરીની શરતો, નિવૃતિ સમયની જોગવાઈઓ અંગે વિચારણા છે. હમણાં શિક્ષક તથા વિદ્યાર્થીઓના વર્ગમાંના વ્યવહાર, શિક્ષક વિદ્યાર્થી સંબંધ, શિક્ષક વાલી સંબંધ વગેરે પર સર્વેક્ષણો થાય છે. શિક્ષક વિદ્યાર્થીની શારીરિક ક્ષમતા, વિવિધ સમસ્યાઓ અંગેના તેમનાં વલણો, સમાજમાં સ્થાન તથા એકમેકની દ્દષ્ટિએ તેમનું મૂલ્યાંકન વગેરે પર સંશોધન થાય છે.

૩.૫.૦. ઉપકરણોની પસંદગીઃ

નમૂનાનાં પાત્રો પાસેથી વિવિધ ચલોની માહિતી એકત્ર કરવા માટે ઉપકરણોનો ઉપયોગ કરવો પડે છે. સંશોધનની સફળતાનો મુખ્ય આધાર યોગ્ય રીતે પસંદ કરેલાં ઉપકરણો ઉપર છે. એટલુંજ નહિં પરંતુ પસંદ કરેલાં ઉપકરણો બનાવવા માટે રાખવામાં આવેલી ચોકસાઈ અને ખંત ઉપર પણ છે.

ઘણીવાર એકજ સંશોધન માટે એકથી વધુ ઉપકરણો ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. સંશોધનની પધ્ધતિ અને તેના હેતુ લક્ષમાં રાખીને સંશોધનકારે ઉપકરણોની પસંદગી કરવાની રહે છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસના નમુનામાં સમાવિષ્ટ વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલનો તથા અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને તેની સમસ્યાની માહિતી મેળવવાની હતી. અનુકૂલન અંગેની માહિતી માટે પી.ટી. પંડયાની અનુકૂલન સંશોધનિકાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. નમૂનામાં સમાયેલા વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનો માપદંડ અને સમસ્યા સૂચિની રચના કરવામાં આવી હતી.

૩.૬.૦ વલણ માપદંડની રચનાઃ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માધ્યમિકશાળાનાં બાળકોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોને પરતંત્ર ચલ તરીકે સ્વીકારેલ હતા. વિદ્યાર્થીઓના શીખવા પ્રત્યેનાં વલણ માપદંડની રચના કરવાનું નકકી કર્યું હતું. વલણ માપદંડની રચનાની વિવિધ પધ્ધતિઓ પૈકી લિકર્ટ પધ્ધતિનો અત્રે ઊપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૬.૧ ઊપકરણનાં પ્રાથમિક સ્વરૂપની રચનાઃ

વિધાનોનું એકત્રીકરણ વલણ સંબંધિત વિધાનો રચવા માટે વિવિધ પ્રકારના સ્ત્રોતો દ્વારા માહિતી એકત્ર કરવામાં આવી જેમાં,

★ શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવનના પ્રધ્યાપકો

★ વિવિધપ્રકારના સંચાલનની અને વિસ્તારની શાળાના આચાર્યશ્રીઓ

★ શિક્ષણકાર્ય કરતા સાથી શિક્ષક મિત્રો.

★ માધ્યમિક શાળામાં સેવા આપતા અનુભવી શિક્ષકો.

★ સંદર્ભગ્રંથો

★ સમાજસેવીઓનો સમાવેશ થાય છે.

જેમાં ધનાત્મક અને ઋણાત્મક હોય તેવાં વિધાનો પસંદ કરવામાં આવ્યા હતાં. તટસ્થ વિધાનોને આમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યા હતાં. વલણ માપદંડનાં પ્રાથમિક

સ્વરૂપમાં ૨૨ ધનાત્મક અને ૧૬ ઋણાત્મક કુલ ૩૮ વિધાનોનો સમાવેશ થતો હતો. આ વિધાનોમાં જમણી બાજુએ દરેક વિધાનની સામે પાંચ વિકલ્પો (૧) સંપૂર્ણ સહમત (૨) સહમત (૩) તટસ્થ (૪) અસહમત (૫) સંપૂર્ણ અસહમત મૂકયા હતા. આ વિધાનો તજજ્ઞોને મોકલવામાં આવ્યા હતા. જેમાં યુનિવર્સિટીના શિક્ષણ વિભાગના અધ્યક્ષ તથા બી.એડ્. કોલેજના પ્રિન્સિપાલશ્રીઓનો સમાવેશ થતો હતો. તજજ્ઞોને વલણ માપદંડનું પ્રાથમિક સ્વરૂપ મોકલવામાં આવ્યું હતું. સાથે તેમને આ વલણમાપદંડમાં તેમના તજજ્ઞીય અભિપ્રાયો માગવામાં આવ્યા હતા તથા વલણ માપદંડને રચનાની દૃષ્ટિએ તપાસવા માટે અનુરોધ કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ તરફનાં વલણો દર્શાવવાના હોઈ વિધાનો બાકી રહી જતા હોય તો તે દર્શાવવા માટે પણ વિનંતી કરવામાં આવી હતી. સાથે પ્રાયોજકોનાં સરનામા–ટીકીટ સહીતનું કવર પણ મૂકવામાં આવ્યું હતું. જેમાંથી ત્રણ તજજ્ઞોના જવાબ આવ્યા હતા. બાકીના તજજ્ઞોને ફરી પત્રો દ્વારા વિનંતી કરતાં બીજા બેના જવાબો પ્રાપ્ત થયા હતા. જેની સૂચના પૈકી જરૂરી સૂચનાને ધ્યાનમાં લઈ કેટલાક વિધાનોની પુનઃરચના કરવામાં આવી હતી. આમ પ્રાથમિક સ્વરૂપનાં વલણ માપદંડની રચના કરવામાં આવી હતી.

૩.૬.૨ પ્રાથમિક સ્વરૂપની અજમાયશઃ

આ રીતે તૈયાર થયેલા વલણ માપદંડની પ્રાથમિક અજમાયશ માટેના હેતુ આ મુજબ હતા.

- પ્રત્યેક વિદ્યાનનો આંતર સહસંબંધાક ચકાસવો.
- વલણ માપદંડમાં આપેલી સૂચનાઓ સમજવામાં વિદ્યાર્થીઓને પડતી મુશ્કેલી જાણવી.
- વલણ માપદંડ ભરતી વખતે વિદ્યાર્થીઓને નડતી મુશ્કેલીનો અભ્યાસ કરવો.
- સમયનો અંદાજીત ખ્યાલ મેળવવો.

પ્રાથમિક અજમાયશ માટે જુદા જુદા પ્રકારની સંચાલન માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓની ૧૦૦ સંખ્યા નમૂના માટે પસંદ કરવામાં આવી હતી. પ્રાથમિક અજમાયશ માટેના નમૂનાના પાત્રોની વિગત જાતીયતાને ધ્યાનમાં રાખીને સારણી ૩.૭માં દર્શાવવામાંઆવેલી છે.

સારણી ૩.૫

ક્રમ	સંચાલનનો પ્રકાર	કુમાર	કન્યા	કુલ વિદ્યાર્થીઓ
૧	સરકારી	૨૫	૧૫	૪૦
૨	બીન સરકારી	૩૫	૨૫	૬૦
	કુલ	૬૦	૪૦	૧૦૦

સારણી ૩.૭ના આધારે કહી શકાય છે કે નમુનામાં કુલ ૧૦૦ વિદ્યાર્થીઓ હતા, જેમાં ૪૦ સરકારી તથા ૬૦ બીન સરકારી હતા જેમાં ૬૦ કુમાર અને ૪૦ કન્યાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ હતો.

૩.૬.૩ વલણમાપદંડની અંતિમ સ્વરૂપની રચનાઃ

વલણ માપદંડની પ્રાથમિક અજમાયશ દ્વારા મળેલ માહિતીનું ગુણાંકન કરવામાં આવ્યું. પરિબળ ગુણાકાર પધ્ધતિથી વિદ્યાર્થીઓના કુલ ગુણ અને પ્રત્યેક વિધાનમાં પ્રાપ્ત થતા ગુણ વચ્ચે સહસંબંધાંક શોધવમાં આવ્યો તથા સાર્થકતાની કક્ષા નકકી કરવામાં આવી. પરિણામની વિગત સારણી ૩.૬માં દર્શાવવામાં આવી છે.

સારણી ૩.૬

વલણ માપદંડના કુલ ગુણ અને વિધાન ગુણ વચ્ચે સહસંબંધાંક

પ્રશ્ન	સહસંબંધાક	સાર્થકતા	પ્રશ્ન	સહસબંધાંક	સાર્થકતા
૧	૦.૪૨	૦.૦૧	૨૦	૦.૦૨	સાર્થકનથી
૨	૦.૫૨	૦.૦૧	૨૧	૦.૪૩	૦.૦૧
૩	૦.૫૦	૦.૦૧	૨૨	૦.૦૨	સાર્થકનથી
૪	૦.૩૯	૦.૦૧	૨૩	૦.૫૦	૦.૦૧
૫	૦.૫૮	૦.૦૧	૨૪	૦.૫૧	૦.૦૧
૬	૦.૫૧	૦.૦૧	૨૫	૦.૪૭	૦.૦૧
૭	૦.૪૬	૦.૦૧	૨૬	૦.૦૮	સાર્થકનથી
૮	૦.૪૩	૦.૦૧	૨૭	૦.૬૧	૦.૦૧

પ્રશ્ન	સહસંબંધાક	સાર્થકતા	પ્રશ્ન	સહસબંધાંક	સાર્થકતા
૯	૦.૫૧	૦.૦૧	૨૮	૦.૪૨	૦.૦૧
૧૦	૦.૫૦	૦.૦૧	૨૯	૦.૩૯	૦.૦૧
૧૧	૦.૪૭	૦.૦૧	૩૦	૦.૫૩	૦.૦૧
૧૨	૦.૪૦	૦.૦૧	૩૧	૦.૫૭	૦.૦૧
૧૩	૦.૩૬	૦.૦૧	૩૨	૦.૪૮	૦.૦૧
૧૪	૦.૫૮	૦.૦૧	૩૩	૦.૦૩	સાર્થકનથી
૧૫	૦.૦૭	૦.૦૧	૩૪	૦.૫૪	૦.૦૧
૧૬	૦.૪૯	૦.૦૧	૩૫	૦.૦૪	સાર્થકનથી
૧૭	૦.૬૧	૦.૦૧	૩૬	૦.૩૭	૦.૦૧
૧૮	૦.૩૮	૦.૦૧	૩૭	૦.૪૭	૦.૦૧
૧૯	૦.૪૬	૦.૦૧	૩૮	૦.૩૬	૦.૦૧

સારણી ૩.૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે વિધાનક્રમાંક ૧૫, ૨૦, ૨૨, ૨૬, ૩૫, ૩૮ ના કુલ પ્રાપ્તાંકો સાથેના સહસંબંધાંક સાર્થક ન હતા. આથી આ વિધાનો વલણ માપદંડમાં સ્વીકારવામાં આવ્યા નહીં. આવા વિદ્યાર્થીઓના શીખવા પ્રત્યેનાં વલણ માપવા માટેનાં ઉપકરણ વલણ માપદંડ માટે ૩૨ વિધાનો સ્વીકારવામાં આવ્યા હતાં. જેમાં ૧૮ ધન વિધાનો અને ૧૪ ઋણ વિધાનો હતા.

૩.૬.૪ વલણમાપદંડની વિશ્વસનીયતાઃ

ઉપકરણની રચના કર્યાબાદ તેની વિશ્વસનીયતા નકકી કરવામાં આવી હતી. કસોટીની વિશ્વસનીયતા એટલે કસોટી વિવિધ પ્રસંગે એકજ સરખું પરિણામ આપશે તે ચકાસી જોવું. ઉપકરણ વિશ્વસનીય હોય તો વિવિધ સમયે અને પ્રસંગે વિવિધ પરિસ્થિતિમાં વ્યકિત દ્વારા મેળવેલ પ્રાપ્તાંકોમાં સાતત્ય હોય, કોઈપણ ઉપકરણ પર વ્યકિતએ મેળવેલા પ્રાપ્તાંકો એ તેના સાચા પ્રાપ્તાંકો અને માપન ભૂલનો સરવાળો છે.

વિશ્વાસનીયતાંક નકકી કરવા માટેની વિધિ, રીતો પૈકી કસોટી, પુનઃકસોટી વિશ્વસનીયતા પધ્ધતિ દ્વારા પ્રસ્તુત વલણમાપદંડનો વિશ્વસનીયતાંક નકકી કરવામાં આવ્યો.

કસોટી પુનઃકસોટી વિશ્વસનીયતાઃ

વલણમાપદંડને ઉપયોગમાં લેતાં પહેલાં કસોટી, પુનઃકસોટી વડે તેની વિશ્વસનીયતા ચકાસવામાં આવી હતી. તે માટે રાજકોટ શહેરની સરકારી તથા બીન સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થી પર વલણ માપદંડનું સંચાલન કરવામાં આવ્યું. એક વખત પ્રાપ્તાંક મેળવ્યા બાદ એક મહિના પછી તેજ પાત્રોમાંથી ૨૫ પાત્રોને ભરવા માટે વલણ માપદંડ આપ્યો. ઉતરપત્રો તપાસીને માપદંડના કુલ પ્રાપ્તાંકો મેળવાયા. આ પાત્રોએ પ્રથમ વખત મેળવેલ પ્રાપ્તાંકો અને ફરીથી આ જ વલણ માપદંડ ઉપરના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે પરિબળ ગુણાકાર પધ્ધતિથી સહસંબંધાંક શોધવામાં આવ્યો, જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો, તેથી કહી શકાય કે અંતિમ વલણ માપદંડ આ અભ્યાસના નમુના માટે વિશ્વસનીય હોય.

૩.૬.૫ વલણ માપદંડની પ્રમાણભૂતતાઃ

કોઈપણ મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટી માટે મહત્વની વાત તેની પ્રમાણભૂતતા કસોટી પાસે રખાતી અપેક્ષાઓ તે કેટલે અંશે પરિપૂર્ણ કરે છે તેનુ માપ યથાર્થતા પરથી મળે છે. પ્રમાણભૂતતા ચકાસવા માટે સામાન્યરીતે બાહ્ય માપદંડનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. માનદંડને આધારે કસોટીની મૂલવણી થાય છે.

પ્રયોજકે તૈયાર કરેલ વલણમાપદંડની યર્થાથતા પ્રસ્થાપિત કરવાનું કાર્ય શાળાના શિક્ષક દ્વારા કરવામાં આવ્યું. અભ્યાસના નમૂનામાં સમાવિષ્ટ શાળા પૈકી સરકારી શાળા તથા બિન સરકારી શાળાને પ્રમાણભૂતતા માટે પસંદ કરવામાં આવી આ બંને શાળાના નમુનામાં પસંદગી પામેલ ૨૫ વિદ્યાર્થીઓનાં નામની બે જુદી જુદી યાદી તૈયાર કરાઈ પછી શિક્ષકના અભિપ્રાય માટે મોકલી તેનું ગુણાંકન કરાવ્યું શિક્ષકે આપેલ અભિપ્રાય તથા વિદ્યાર્થીના વલણ માપદંડ વચ્ચેના પ્રાપ્તાંક પરિબળ ગુણાકાર પધ્ધતિથી સહસંબંધાંક શોધવામાં આવ્યો. પ્રમાણભૂતતા સહસંબંધાક ૦.૫૫ મળ્યો જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો આથી કહી શકાય કે પ્રસ્તુત વલણ માપદંડ વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ માપતો હતો.

૩.૭.૦ સમસ્યાસૂચિની રચનાઃ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાને પરતંત્ર ચલ તરીકે સ્વીકારેલ હતી. વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા માપી શકાય તેવું ઉપકરણ પ્રાપ્ય ન હતું આથી સંશોધકે સમસ્યાસૂચિની રચના કરવાનું નકકી કર્યું. સમસ્યાસૂચિની રચનાની વિવિધ પધ્ધતિઓ પૈકી લીકર્ટ પધ્ધતિનો અત્રે ઊપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૭.૧ ઊપકરણના પ્રાથમિક સ્વરૂપની રચનાઃ

વિધાનોનું એકત્રીકરણ, વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા સંબંધિત વિધાનો રચવા માટે વિવિધ પ્રકારના સ્ત્રોત દ્વારા માહિતી એકત્ર કરવામાં આવી જેમા :

★ શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવનના પ્રાધ્યાપકો.
★ વિવિધ પ્રકારના સંચાલન અને વિસ્તારની શાળાના આચાર્યશ્રીઓ
★ માધ્યમિક શાળામાં સેવા આપતાં અનુભવી શિક્ષકો
★ શિક્ષણકાર્ય કરતા સાથી શિક્ષક/આચાર્ય મિત્રો
★ સંદર્ભગ્રંથોનો સમાવેશ
★ સમાજસેવી સંસ્થાઓના સંચાલકશ્રીઓ.

જેમાં ધનાત્મક અને ઋણાત્મક વિધાનો પસંદ કરવામાં આવ્યા હતાં . તટસ્થ વિધાનોને આમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યા હતા. સમસ્યાસૂચિના પ્રાથમિક સ્વરૂપમાં ૧૪ ધનાત્મક અને ૧૬ ઋણાત્મક મળી કુલ ૩૦ વિધાનોનો સમાવેશ થયો હતો. આ વિધાનોમાં જમણી બાજુએ દરેક વિદ્યાનની સામે પાંચ વિકલ્પો ૧. સંપૂર્ણ સહમત ૨. સહમત ૩.તટસ્થ ૪. અસહમત ૫. સંપૂણ અસહમત મૂકયા હતો. (જેની નકલ પરિશિષ્ટ-૧માં સામેલ છે. પણ મૂકવામાં આવ્યું હતું. (તજજ્ઞોનું લીસ્ટ પરિશિષ્ટમાં સામેલ છે.)

જેમાંથી ત્રણ તજજ્ઞોના જવાબ આવ્યા હતા. બાકીના તજજ્ઞોને ફરી પત્ર દ્વારા વિનંતી કરતા બીજા બે તજજ્ઞોના જવાબ પ્રાપ્ત થયા હતા. તેમણે આપેલ સૂચનો પૈકી જરૂરી સૂચનોને ધ્યાનમાં લઈ કેટલાક વિદ્યાનોની પુનઃરચના કરવામાં આવી હતી. આમ પ્રાથમિક સ્વરૂપની સમસ્યાસૂચિની રચના કરવામાં આવી હતી.

૩.૭.૨ પ્રાથમિક સ્વરૂપની અજમાયશ:

આ રીતે તૈયાર થયેલ વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાસૂચીની પ્રાથમિક અજમાયશ કરવામાં આવી. પ્રાથમિક અજમાયશના હેતુ નીચે મુજબ હતા.

૧. પ્રત્યેક વિદ્યાનોના આંતર સહસંબંધાંક ચકાસો.

૨. સમસ્યાસૂચીમાં આપેલ સૂચનાઓ સમજવામાં વિદ્યાર્થીઓની પડતી મુશ્કેલીઓ માગવી.

૩. સમસ્યાસૂચી ભરતી વખતે વિદ્યાર્થીઓને નડતી મુશ્કેલીઓનો અભ્યાસ કરવો.

૪. સમયનો અંદાજીત ખ્યાલ મેળવવો.

પ્રાથમિક અજમાયશ માટે જુદા જુદા પ્રકારનાં સંચાલનની માધ્યમિક શાળામાં ભણતા સો વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા નમૂનામાં પસંદ કરવામાં આવી હતી. પ્રાથમિક અજમાયશી માટેના નમૂનાનાં પાત્રોની વિગત જાતીયતાને ધ્યાનમાં રાખીને સારણી ૩.૭ માં દર્શાવવામાં આવી છે.

સારણી ૩.૭

સમસ્યાવલીના પ્રારંભિક અજમાયશ માટેના નમુનાના પાત્રોની વિગત

ક્રમ	સંચાલનનો પ્રકાર	કુમાર	કન્યા	કુલવિદ્યાર્થીઓ
૧	સરકારી	૨૫	૧૫	૪૦
૨	બીન સરકારી	૩૫	૨૫	૬૦
	કુલ	૬૦	૪૦	૧૦૦

સારણી ૩.૭ના આધારે કહી શકાય કે નમુનામાં કુલ ૧૦૦ વિદ્યાર્થીનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ જે પૈકી ૬૦ કુમાર હતા જયારે ૪૦ કન્યાઓ હતી. સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૪૦ હતી અને બીન સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીની સંખ્યા ૬૦ હતી.

૩.૭.૩ સમસ્યાસૂચિના અંતીમ સ્વરૂપની રચનાઃ

સમસ્યાસૂચિની પ્રાથમિક અજમાયશ દ્વારા મળેલી માહિતીનું ગુણાંકન કરવામાં આવ્યું. પરિબળ ગુણાંકન પધ્ધતિથી વિદ્યાર્થીઓના કુલગુણ અને પ્રત્યેક વિધાનનના પ્રાપ્તગુણ વચ્ચે સહસંબધાંક શોધવામાં આવ્યો તથા સાર્થકગણની કક્ષા નકકી કરવામાં આવી. પરિણામોની વિગત સારણી ૩.૮માં દર્શાવવામાં આવી છે.

સારણી ૩.૮

સમસ્યાવલીના કુલગુણ અને વિધાનગુણ વચ્ચેનાં સહસંબંધાંક

પ્રશ્ન	સહસંબંધાક	સાર્થકતા	પ્રશ્ન	સહસબંધાંક	સાર્થકતા
૧	૦.૩૭	૦.૦૧	૧૬	૦.૪૬	૦.૦૧
૨	૦.૪૧	૦.૦૧	૧૭	૦.૦૯	સાર્થકનથી
૩	૦.૫૨	૦.૦૧	૧૮	૦.૪૦	૦.૦૧
૪	૦.૩૯	૦.૦૧	૧૯	૦.૪૭	૦.૦૧
૫	૦.૪૭	૦.૦૧	૨૦	૦.૩૦	૦.૦૧
૬	૦.૫૩	૦.૦૧	૨૧	૦.૩૯	૦.૦૧
૭	૦.૪૬	૦.૦૧	૨૨	૦.૦૨	સાર્થકનથી
૮	૦.૪૮	૦.૦૧	૨૩	૦.૪૬	૦.૦૧
૯	૦.૩૮	૦.૦૧	૨૪	૦.૪૧	૦.૦૧
૧૦	૦.૩૨	૦.૦૧	૨૫	૦.૫૨	૦.૦૧
૧૧	૦.૩૩	૦.૦૧	૨૬	૦.૦૩	સાર્થક નથી
૧૨	૦.૩૭	૦.૦૧	૨૭	૦.૫૬	૦.૦૧
૧૩	૦.૪૬	૦.૦૧	૨૮	૦.૦૪	સાર્થક નથી
૧૪	૦.૫૨	૦.૦૧	૨૯	૦.૦૬	સાર્થક નથી
૧૫	૦.૫૭	૦.૦૧	૩૦	૦.૪૯	૦.૦૧

સારણી ૩.૬નું અવલોકન દર્શાવે છે કે વિદ્યાન ક્રમાંક ૧,૨,૩,૪,૫,૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૩, ૨૪, ૨૫, ૨૭, ૩૦ ના

કુલ પ્રાપ્તાંકોના સહસંબંધાંકો ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક છે. જયારે વિધાન ૧૭, ૨૨, ૨૬, ૨૮, ૨૯ ના પ્રાપ્તાંકો સાથેના સહસંબંધાંક સાર્થક ન હતા. આથી પાંચ વિધાનો સમસ્યાસૂચિમાં સ્વીકારવામાં આવ્યા નહીં. આમ વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાસૂચિ માપવા માટેનાં ઉપકરણ માટે ૨૫ વિધાનો સ્વીકારવામાં આવેલ જેમાંથી ૧૪ ધન અને ૧૧ ઋણ વિધાનો હતાં.

૩.૭.૪ સમસ્યાસૂચિની વિશ્વસનીયતાઃ

ઉપકરણની રચના કર્યા બાદ તેની વિશ્વસનીયતા નકકી કરવામાં આવી હતી. કસોટીની વિશ્વસનીયતા એટલે કસોટી વિવિધ પ્રસંગે એક સરખું જ પરિણામ આપશે તે ચકાસી જોવું. ઉપકરણ વિશ્વસનીય હોય તો વિવિધ સમયે વિવિધ પ્રસંગે, વિવિધ પરિસ્થિતિમાં વ્યકિત દ્વારા મેળવેલ પ્રાપ્તાંકોમાં સાતત્ય હોય કોઈપણ ઉપકરણ પર વ્યકિતએ મેળવેલ પ્રાપ્તાંક એ તેના સાચા પ્રાપ્તાંકો અને માપન ભૂલોના સરવાળો છે.

વિશ્વસનીયતાંક નક્કી કરવા માટેની વિવિધ રીતો પૈકી કસોટી પુનઃ કસોટી વિશ્વસનીયતા પધ્ધતિ દ્વારા પ્રસ્તુત સમસ્યાસૂચિનો વિશ્વસનીયતાંક નકકી કરવામાં આવ્યો.

કસોટી પુનઃ કસોટી વિશ્વસનીયતાઃ

સમસ્યા સૂચિને ઉપયોગમાં લેતા પહેલા કસોટી પુનઃ કસોટી વડે તેની વિશ્વસનીયતા ચકાસવામાં આવી હતી. તે માટે રાજકોટ શહેરની સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ પર સમસ્યા સૂચિ નું સંચાલન કરવામાં આવ્યું. એક વખત સમસ્યાસૂચિ દ્વારા પ્રાપ્તાંકો મેળવ્યા બાદ એક મહિના પછી તે જ પાત્રોમાંથી ૨૫ પાત્રોને સમસ્યાસૂચિ ભરવા આપી ઉતરપત્રો તપાસીને સમસ્યાસૂચિના કુલ પ્રાપ્તાંકો મેળવવામાં આવ્યા આ પાત્રોએ પ્રથમ વખત મેળવેલ પ્રાપ્તાંકો અને ફરીથી આ જ સમસ્યાસૂચિ ઉપર પ્રાપ્તાંક વચ્ચે પરિબળ ગુણાકાર પધ્ધતિથી સહસંબંધાંક શોધવામાં આવ્યો જે ૦.૫૩ મળ્યો જે૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતી તેથી કહી શકાય કે અંતિમ સમસ્યાસૂચિ આ અભ્યાસના નમૂના માટે વિશ્વસનીય હતી.

૩.૭.૫ સમસ્યાસૂચિની પ્રમાણભૂતતાઃ

કોઈપણ મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટી માટે મહત્વની વાત તેની યર્થાથતા છે, પ્રમાણભૂતતા છે. કસોટી પાસે રખાતી અપેક્ષાઓ તે કેટલે અંશે પરિપૂર્ણ કરે છે તેનું માપ યથાર્થતા ઊપરથી મળે છે. પ્રમાણભૂતતા ચકાસવા માટે સામાન્ય રીતે બાહ્ય માપદંડનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. માનદંડને આધારે કસોટીની મૂલવણી થાય છે.

પ્રાયોજકે તૈયાર કરેલ સમસ્યાસૂચિની પ્રમાણભૂતતા પ્રસ્થાપિત કરવામાં શાળાના શિક્ષકો અને આચાર્યનો અભિપ્રાય લેવામાં આવ્યો હતો. અભ્યાસના નમૂનામાં સમાવિષ્ટ શાળાઓ પૈકી એક સરકારી શાળા અને એક બિન સરકારી શાળા પસંદ કરવામાં આવી હતી. આ બંને શાળાના નમુનામાં પસંદગી પામેલ ૨૫ વિદ્યાર્થીઓનાં નામની યાદી અલગ અલગ તૈયાર કરવામાં આવી. જે યાદી શાળાના શિક્ષક તથા આચાર્યને આપવામાં આવી હતી. શિક્ષકના અભિપ્રાય માટે ૧૫ પ્રશ્નોની એક પ્રશ્નાવલી આપવામાં આવી. જેનું ગુણાંકન કરવામાં આવ્યું.

શિક્ષકશ્રીએ આપેલ અભિપ્રાય અને બાળમજૂર કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે પરિબળ ગુણાકાર પધ્ધતિથી સહસંબંધાક શોધવામાં આવ્યો. પ્રમાણભૂતતા સહસંબંધાંક મળ્યો જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતો. આથી કહી શકાય કે પ્રસ્તુત સમસ્યાસૂચિ પ્રમાણભૂત છે.

૩.૮.૦ માહિતીનું એકત્રીકરણઃ

અભ્યાસના હેતુઓની પૂર્તિ અર્થે અને ઉત્કલ્પનાઓની ચકાસણી અર્થે નમૂનાનાં પાત્રો પાસેથી વિવિધ ઉપકરણ દ્વારા માહિતીનું એકત્રીકરણ કરવામાં આવ્યું.

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ, અનુકૂલન અને અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના અભ્યાસની માહિતીનાં એકત્રીકરણ માટે તથા અભ્યાસ હેઠળના છ ચલોના માપન માટે વલણ માપદંડના પ્રથમ પાના ઉપર સૂચિ ભરવા વિષે સમજૂતિ તથા વ્યકિતગત માહિતી મંગાવવામાં આવી હતી. સમસ્યાસૂચિ અને વલણમાપદંડમાં સૂચનાઓ ઉપરથી તેમને આ ઉપકરણોમાં પોતાના પ્રતિચારો

આપવાના હતા. એકપણ ઉપકરણ માં સમય મર્યાદા ન હતી. તથા ઉપકરણો ભરવા માટેના ક્રમ નકકી ન હતો. નમુનામાં પસંદ થયેલ શાળાઓ પૈકી રાજકોટ શહેરની શાળામાં રૂબરૂ જઈ જરૂરી સૂચનાઓ તથા સમજુતિ આપી. વિદ્યાર્થીઓને ત્રણેય ઉપકરણો સાથે આપી યોગ્ય પ્રતિચાર મેળવ્યા હતા. નમૂનાની બાકીની શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓ માટે અન્ય વ્યકિત દ્વારા ઉપકરણો શાળા પર મોકલવામાં આવ્યા હતા સાથે પત્ર જોડવામાં આવ્યો હતો, જેમા પ્રતિચારોની સંશોધન માટેની અગત્યતા, સૂચના વગેરેને સમજુતિ મોકલવામાં આવી હતી . પ્રયોજકનાં સરનામાવાળું ટીકીટ કવર સાથે મૂકેલ કુલ ૨૧૦૦ પાત્રોને આ ઉપકરણો આપેલ જેમાં સંપૂર્ણ ભરાઈ ને ૨૦૧૬ આવેલ જેથી કહી શકાય કે ૯૦ % પાત્રોએ સહકાર આપેલ. થોડા ઉપકરણો ભર્યા વગર પાછા આવેલ આમ માહિતીનું એકત્રીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું.

૩.૯.૦ ગુણાંકન યોજના

પૃથક્કરણમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ ૨૦૧૬ પાત્રોનો વલણમાપદંડ, અનુકૂલન ઉપકરણ તથા સમસ્યાસૂચિ વગેરે ઉપકરણોમાં મળેલા પ્રતિચારોનું ગુણાંકન જે તે ઉપકરણનાં સૂચનાપત્રમાં આપેલ ગુણાંકન ચાવી વડે કરવામાં આવ્યું.

૧. વલણમાપદંડ પરના પ્રતિચારોની ગુણાંકન પ્રવિધિ :

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓનાં વલણનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો હતો. દરેક વિધાન સામે પંચ વિકલ્પો (૧) સંપૂર્ણ સહમત (૨) સહમત (૩) તટસ્થ (૪) અસહમત (૫) સંપૂર્ણ અસહમત આપેલા હતા. જેમાના પસંદગીના વિકલ્પો પર (✓) ખરાની નિશાની કરવાની હતી. અધ્યતાઓએ આપેલા પ્રતિચાર પરથી ગુણાંકન કરતી વખતે હકારાત્મક વિધાનને પાંચ, ચાર, ત્રણ, બે અથવા એક ગુણ આપવામાં આવ્યો હતો. જયારે નકારાત્મક વિધાનને ૧,૨,૩,૪ કે ૫ ગુણ આપેલ હતા. આ રીતે બધા વિધાનો પરના પ્રાપ્તાંકોનો સરવાળો શોધી વલણમાપદંડનો આંક નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. અનુકૂલન માપદંડ પરના પ્રતિચારોની ગુણાંકન પ્રવિધિ :

અનુકૂલન સંશોધિનિમાં કુલ ૯૦ પ્રશ્નો આપ્યા હતા. જેને પાંચ વિભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે. દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર સામે હા–ના દર્શાવતા ખાનામાં (✓) ખરાની નિશાની કરવાની હતી. અધ્યેતાઓએ આપેલા પ્રતિચાર પરથી ગુણાંકન કરતી વખતે હકારાત્મક વિધાનોને એક ગુણ અને નકારાત્મક વિધાનોને શૂન્ય ગુણ આપવામાં આવેલા હતા. આ રીતે બધા વિધાનો પરના પ્રાપ્તાંકોનો સરવાળો શોધી અનુકૂલનનો આંક નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. સમસ્યાસૂચિ પરના પ્રતિચારોની ગુણાંકન પ્રવિધિ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો હતો. દરેક વિધાન સામે પંચવિકલ્પો (૧) સંપૂર્ણ સહમત (૨) સહમત (૩) તટસ્થ (૪) અસહમત (૫) સંપૂર્ણ અસહમત આપેલા હતા. જેમાના પસંદગીના વિકલ્પો પર (✓) ખરાની નિશાની કરવાની હતી. અધ્યતાઓએ આપેલા પ્રતિચાર પરથી ગુણાંકન કરતી વખતે હકારાત્મક વિધાનને પાંચ, ચાર, ત્રણ, બે અથવા એક ગુણ આપવામાં આવ્યો હતો. જયારે નકારાત્મક વિધાનને ૧,૨,૩,૪ કે ૫ ગુણ આપેલ હતા. આ રીતે બધા વિધાનો પરના પ્રાપ્તાંકોનો સરવાળો શોધી સમસ્યાસૂચિનો આંક નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૧૦.૦ માહિતીનાં પૃથક્કરણની આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિ.

માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓનો વલણ માપદંડ, અનુકૂલન કસોટી અને સમસ્યાસૂચિના જુદા જુદા છ ચલોના સંદર્ભમાં ચકાસવાના હતા. આ માટે કુલ ૧૦૫ શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ ચકાસવાની હતી. પ્રાપ્ત માહિતીના વિશ્લેષણ માટે જુદી જુદી બે અંક શાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૧૦.૧ 'ટી. કસોટી'

ટી. કસોટી એ બે જુથોની સરાસરી વચ્ચેનો તફાવત સાર્થક હોવા માટે તફાવત કેટલો હોવો જરૂરી છે તે નક્કી કરવા માટે વપરાય છે. 'બે જૂથોની સરાસરીઓ

સાર્થક રીતે જુદી નથી એટલે કે બંનેની સરાસરીઓ એટલી સમાન છે કે બંને જૂથો સમાન વ્યાપવિ✓માંથી પસંદ થયા છે. અર્થાત્ HO : $\mu_1 = \mu_2$ જયાં μ_1 અને μ_2 એ બે વ્યાપ વિ✓ની કાલ્પનિક સરાસરીઓ છે. આ ઉત્કલ્પનાને ચકાસવા માટે ટી કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ હતી. ટી. કસોટીની પૂર્વધારણાઓ આ પ્રમાણે હતી.

- ★ નમૂનો આકસ્મિક રીતે પસંદ થયેલો હોવો જોઈએ.
- ★ એકત્ર કરેલી માહિતી અંતરાલ માપ પદ્ધતિમાં રજૂ થયેલી હોવી જોઈએ.
- ★ માપ હેઠળ ચલ લક્ષણ વ્યાપવિ✓માં સમધારિત રીતે વિસ્તરેલું હોવું જોઈએ.

જયાં ટી.નું મૂલ્ય ૧.૯૬ કે તેથી વધારે આવ્યું ત્યાં શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓનો અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. એટલે કે શૂન્ય ઉત્કલ્પના $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ છે તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે $H_1 : \mu_1 \neq \mu_2$ એટલે કે બંને જૂથોની સરાસરીમાં દેખીતો તફાવત આકસ્મિક તકોથી પર છે. તેમ સ્વીકારાયું હતું. જયાં ટી. નું મૂલ્ય ૧.૯૬ થી ઓછું આવ્યું હતું ત્યાં શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓનો અસ્વીકાર થતો નથી. તેમ સ્વીકાર્યું હતું. અભ્યાસના આ વિભાગમાં વલણોને તથા સમસ્યાસૂચિને બે જૂથોમાં વહેંચવામાં આવ્યા હતા. દરેક જૂથની સરાસરી અને પ્રમાણવિચલન શોધવામાં આવ્યા હતા. દેરક જૂથોના વલણો, અનુકૂલનો તથા સમસ્યાઓ વચ્ચેના તફાવતની સાર્થકતા ટી. કસોટી વડે ચકાસવામાં આવી હતી. બાળમજૂરી, જાતીયતા, ભૌગોલિક વિસ્તાર અંતર્ગત શહેરી કે ગ્રામ્ય વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિમાં અનામત તથા બિનઅનામત જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક પરિસ્થિતિ તથા કુટુંબનું કદ વગેરેના સંદર્ભમાં પાત્રોને બે જૂથોમાં વહેંચવામાં આવ્યા હતા. જૂથ વચ્ચેના વલણ, અનુકૂલન અને સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચેનો તફાવત 'ટી' કસોટી વડે ચકાસવામાં આવ્યો હતો.

૩.૧૦.૨ પિર્યસનનો સહસંબધાંક

જયારે પાત્રોની સંખ્યા ઘણી વધારે હોય ત્યારે બંને ચલ રાશિના પ્રાપ્તાંકોને સંયુકત સહસંબંધ સારણીમાં ગોઠવવામાં આવે છે.

$$r = \frac{\frac{E\, x^1 Y^1}{N} - C_x C_y}{\sigma_X - \sigma_Y}$$

સૂત્ર વડે સહસંબંધાંક શોધવામાં આવે છે.

r ની કિંમત -1 થી ની +1 વચ્ચે જ હોય છે આ માપનું અર્થઘટન તથા સાર્થકતાની કક્ષા સારણી પરથી નક્કી કરવામાં આવે છે.

પિયર્સનના સહસંબંધાંકને પરિબળ ગુણાકાર પણ કહેવામાં આવે છે.

પરિબળ ગુણાકાર પદ્ધતિથી સહસંબંધાંક શોધવા માટેની પૂર્વધારણાઓ આ પ્રમાણે હતી.

(૧) નમૂનો યદૃચ્છ હોવો જોઈએ.

(૨) ચલો સમધારણ વિસ્તરણ હોવા જોઈએ.

(૩) બંને ચલો અંગેની માહિતી અંતરાલ માપ પદ્ધતિઓ હોવી જોઈએ.

(૪) બંને ચલરાશિ વચ્ચેનો સંબંધ રૈખિક હોવો જોઈએ.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યના વલણો, અનુકૂલન તથા અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓનો સંબંધ તપાસવામાં એનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. વલણમાપદંડની વિ✓સનીયતા, યથાર્થતા અને આંતર સાતત્ય નક્કી કરવા માટે સહસંબંધાંકનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

❑ ❑ ❑

પ્રકરણ-૪

પ્રાપ્ત માહિતીનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

૪.૧.૦ પ્રસ્તાવના

- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન
  - ૪.૨.૧ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને અભ્યાસ સાથે મજૂરીકામ
  - ૪.૨.૨ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને જાતીયતા
  - ૪.૨.૩ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને ભૌગોલિક વિસ્તાર
  - ૪.૨.૪ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને શ્રેણી
  - ૪.૨.૫ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને જ્ઞાતિ
  - ૪.૨.૬ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ
  - ૪.૨.૭ અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને કુટુંબનું કદ
- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન
  - ૪.૩.૧ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરીકામ
  - ૪.૩.૨ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને જાતીયતા
  - ૪.૩.૩ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર
  - ૪.૩.૪ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને શ્રેણી
  - ૪.૩.૫ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ
  - ૪.૩.૬ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ
  - ૪.૩.૭ કૌટુંબિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ

- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન
  - ૪.૪.૧ શારીરિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ
  - ૪.૪.૨ શારીરિક અનુકૂલન અને જાતીયતા
  - ૪.૪.૩ શારીરિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર
  - ૪.૪.૪ શારીરિક અનુકૂલન અને શ્રેણી
  - ૪.૪.૫ શારીરિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ
  - ૪.૪.૬ શારીરિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ
  - ૪.૪.૭ શારીરિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ
- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન
  - ૪.૫.૧ માનસિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ
  - ૪.૫.૨ માનસિક અનુકૂલન અને જાતીયતા
  - ૪.૫.૩ માનસિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર
  - ૪.૫.૪ માનસિક અનુકૂલન અને શ્રેણી
  - ૪.૫.૫ માનસિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ
  - ૪.૫.૬ માનસિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ
  - ૪.૫.૭ માનસિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ
- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન
  - ૪.૬.૧ શાળાકીય અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ
  - ૪.૬.૨ શાળાકીય અનુકૂલન અને જાતીયતા
  - ૪.૬.૩ શાળાકીય અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર
  - ૪.૬.૪ શાળાકીય અનુકૂલન અને શ્રેણી

૪.૬.૫ શાળાકીય અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ

૪.૬.૬ શાળાકીય અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

૪.૬.૭ શાળાકીય અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ

- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

૪.૭.૧ સામાજિક અનુકૂલન અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ

૪.૭.૨ સામાજિક અનુકૂલન અને જાતીયતા

૪.૭.૩ સામાજિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

૪.૭.૪ સામાજિક અનુકૂલન અને શ્રેણી

૪.૭.૫ સામાજિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ

૪.૭.૬ સામાજિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

૪.૭.૭ સામાજિક અનુકૂલન અને કુટુંબનું કદ

- બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા અંગેની પ્રાપ્ત માહિતી અંગેના પ્રાપ્તાંકોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

૪.૮.૧ સમસ્યા અને અભ્યાસ સાથે મજૂરીકામ

૪.૮.૨ સમસ્યા અને જાતીયતા

૪.૮.૩ સમસ્યા અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

૪.૮.૪ સમસ્યા અને શ્રેણી

૪.૮.૫ સમસ્યા અને જ્ઞાતિ

૪.૮.૬ સમસ્યા અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

૪.૮.૭ સમસ્યા અને કુટુંબનું કદ

પ્રકરણ-૪
માહિતીનું વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

૪.૧.૦ પ્રસ્તાવના

પ્રસ્તુત પ્રકરણ-૪ માં નમૂનાનાં પાત્રો પાસેથી મેળવેલ માહિતીનું પૃથક્કરણ નીચેના ત્રણ વિભાગોમાં ક્રમશઉ કરવામાં આવ્યું.

૧.માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પર અન્ય ચલોની અસર તપાસવા માટેનાં પૃથક્કરણો.

૨.માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન પર અન્ય ચલોની અસર તપાસવા માટેનાં પૃથક્કરણો.

૩.માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ પર અન્ય ચલોની અસર તપાસવા માટેનાં પૃથક્કરણો.

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર અને સામાન્યવિદ્યાર્થીઓનાં વલણો તપાસવા માટે સ્વરચિત વલણ માપદંડનો ઉપયોગ કરી પ્રાપ્તાંકો મેળવવામાં આવ્યા હતાં. વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન માટે પી.ટી. પંડયા રચિત અનુકૂલન કસોટીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. જયારે બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ જાણવા માટે સ્વરચિત સમસ્યાવલિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સ્વતંત્ર ચલો આ પ્રમાણે હતા.

૧. અભ્યાસ સાથે મજૂરીકામ

૨. જાતીયતા

૩. ભૌગોલિક વિસ્તાર

૪. શ્રેણી

૫. જ્ઞાતિ

૬. કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

૭. કુટુંબનું કદ

દરેક સ્વતંત્ર ચલની પરતંત્ર ચલો, વલણો, અનુકૂલન અને સમસ્યા પરની અસર તપાસવામાં આવી. હતી. આ માટે કુલ ૧૦૫ ઉત્કલ્પનાઓની રચના કરવામાં આવી હતી.

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં દરેક સ્વતંત્ર ચલની પરતંત્ર ચલ પરની અસરનું પૃથક્કરણ ક્રમશઉ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી માટે ટી–મૂલ્યનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રસ્તુત ગણતરી કોમ્પ્યુટરની સહાયથી કરવામાં આવી હતી.

૪.૨.૧. અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અને બાળમજૂરી

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧ માં આપી છે.

સારણી ૪.૧ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૯૮.૩૭	૧૭.૮૧૨	૨.૧૯૭
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૧૦૦.૧૪	૧૬.૪૭૯	

સારણી ૪.૧માં સ્પસ્ટ થાય છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી ૯૮.૩૭ અને ૧૦૦.૧૪ હતી.

બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૧૯૭ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૧ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો ઘનાત્મક હતા.

૪.૨.૨ વલણ અને જાતિયતા

બાળમજૂર કુમારો અને બાળમજૂર કન્યાઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૨ ના શરૂઆતમાં જાતીયતામાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા વિદ્યાર્થીનીઓ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથનાં પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૯૫	૯૯.૯૦	૧૭.૧૫૩	૩.૩૧૪
૨	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ	૨૨૮	૯૫.૦૬	૧૮.૭૪૪	

સારણી ૪.૨ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં પાડેલાં બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી ૯૯.૯૦ અને ૯૫.૦૬ હતી.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓની અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ અંગેની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૩૧૪ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૨નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ તથા વિદ્યાર્થીઓનીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૨ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો ઘનાત્મક હતા.

સામાન્ય કુમારો અને સામાન્ય કન્યાનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો ની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩ માં આપી છે.

સારણી ૪.૩ ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અંતર્ગત સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના આધારે પાડેલા બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૮૩	૧૦૧.૦૪	૧૪.૮૦૮	૧.૪૯૭૨
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓ	૬૦૫	૯૯.૭૪	૧૬.૨૬૭	

સારણી ૪.૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના પાડેલા બે જૂથોના વલણ અંગેની સરાસરી ૧૦૧.૦૪ અને ૯૯.૭૪ હતી.

સામાન્ય કુમારો અને સામાન્ય કન્યાઓના વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૪૯૭ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે જાતીયતાને આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા.

૪.૨.૩ વલણ અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૪ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૯૭.૮૯	૧૮.૩૬૧	૦.૧૨૯
૨	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૯૭.૭૬	૧૬.૪૩૭	

સારણી ૪.૪ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના વલણની સરાસરી ૯૭.૮૯ અને ૯૭.૭૬ હતી.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાઅભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૧૨૯ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે શહેરી વિસ્તારને આધારે પાડેલા બે જૂથો વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા.

ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૫ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫

ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૯૯.૭૬	૧૬.૦૭૧	૩.૩૭૨
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૧૦૪.૪૧	૧૫.૬૭૪	

સારણી ૪.૫ સૂચવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી ૯૯.૭૬ અને ૧૦૪.૪૧ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૩૭૨ આવ્યું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૫ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૫ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો ધનાત્મક હતા.

૪.૨.૪ વલણ અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠનાં બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૬ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી આઠ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૯૭.૪૫	૧૭.૧૫૭	૦.૭૬૧
૨	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૯૮.૬૧	૧૫.૫૦૬	

સારણી ૪.૬ માં દર્શાવ્યા અનુસાર શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના વલણની સરાસરી ૯૭.૪૫ અને ૯૮.૬૧ હતી.

શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા ટી–મૂલ્ય ૦.૭૬૧ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા.

શ્રેણી નવનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૭ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી નવના અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ ના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૯૭.૯૬	૧૮.૮૭૬	૩.૩૮૯
૨	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૧૦૨.૮૫	૧૭.૨૫૧	

સારણી ૪.૭ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના વલણ સરાસરી ૯૭.૯૬ અને ૧૦૨.૮૭ હતી.

શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૩૮૩ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૭ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૭ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો ઘનાત્મક હતા.

શ્રેણી દસનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૮ ના શરૂઆતમાં સાથે શ્રેણી દસના અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૯૯.૨૮	૧૭.૧૮૬	૦.૨૮૧
૨	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૯૮.૯૩	૧૬.૧૭૭	

સારણી ૪.૮ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણની સરાસરી ૯૯.૨૮ અને ૯૮.૯૩ હતી.

શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૨૮૧૭ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૮ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે શ્રેણી દસના આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા.

૪.૨.૫. વલણ અને જ્ઞાતિ

અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો ની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯ માં આપી છે.

સારણી ૪.૯ ના શરૂઆતમાં અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ ની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના વલણ ના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯

માધ્યમિક શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૯૭.૮૦	૧૭.૩૬૨	૧.૬૨૮
૨	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૯૯.૩૬	૧૬.૬૮૯	

સારણી ૪.૯ સૂચવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી ૯૭.૮૦ અને ૯૯.૩૬ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૬૨૮ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન છે.

બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦ ના શરૂઆતમાં બીન અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦

મા. શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ બિન અનામત જ્ઞાતિના	૨૩૪	૯૯.૫૬	૧૮.૬૬૫	૧.૩૬૬
૨	બિન અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૧૦૧.૫૧	૧૬.૦૦૯	

સારણી ૪.૧૦ માં દર્શાવ્યા અનુસાર બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ ની સરાસરી ૯૯.૫૬ અને ૧૦૧.૫૧ હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૩૬૬ હતું જે કોઈ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૦ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે બીન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન છે.

૪.૨.૬ વલણ અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૧ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે આર્થિક સ્થિતિ અને બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૧

મા. શાળાના રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૯૮.૩૫	૧૭.૪૬૦	૧.૨૬૭
૨	કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૮૯	૧૦૦.૦૫	૧૬.૬૩૨	

સારણી ૪.૧૧ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ સરાસરી ૯૮.૩૫ અને ૧૦૦.૦૫ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી મૂલ્ય ૧.૨૬૭ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૧ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તે આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૨ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૨

મા. શાળાના ૨૦૦૦થી ૩૫૦૦ આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૯૭.૯૪	૧૮.૨૦૨	૩.૩૮૨
૨	કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૧૦૨.૨૪	૧ ૬.૩૩૮	

સારણી ૪.૧૨ રજૂ કરવામાં આવેલી માહિતી પરથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી ૯૭.૯૪ અને ૧૦૨.૨૪ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૩૮૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૨ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણ સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૧ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે છે તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો ધનાત્મક હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૩ માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૩ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે આર્થિક સ્થિતિ અને બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૩

મા.શાળાના કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની માસિકઆવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂરવિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૯૯.૨૪	૧૭.૬૦૪	૦.૯૮૨૧
૨	કુટુંબની માસિકઆવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૯૭.૫૭	૧૬.૧૩૫	

સારણી ૪.૧૩ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણની સરાસરી ૯૯.૨૪ અને ૯૭.૫૭ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય શોધ્યું જે ૦.૯૮૨ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૩ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ના આધારે પાડેલા બે જૂથો વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા

૪.૨.૭ વલણ અને કુટુંબનો વિસ્તાર

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૪ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૪

મા. શાળાના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરા સરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૯૬.૬૬	૧૮.૭૩૩	૦.૭૬૪૮
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૯૭.૬૦	૧૬.૫૭૯	

સારણી ૪.૧૪ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ ની સરાસરી ૯૬.૬૬ અને ૯૭.૬૦ હતી.

જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાંવલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે અને ટી–મૂલ્ય ૦.૭૬૫ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૪ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે. એટલે કે કુટુંબમાં ભાઈબહેનની સંખ્યા બેથી ઓછી હોય તે આધારે પાડેલા બે જૂથો અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની બાબતમાં લગભગ સમાન હતા..

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૪ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના વલણના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૫

મા. શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૯૯.૭૪	૧૬.૮૯	૨.૬૫૯
૨	બે કે તેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૧૦૨.૫૪	૧૬.૦૦૧	

સારણી ૪.૧૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ ની સરાસરી ૯૯.૭૪ અને ૧૦૨.૫૪ હતી.

જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૬૫૯ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૧૫નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબનો વિસ્તાર વધારે હોય તેની તથા મજૂરીને લઈ બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણ સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૧૫ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો ઘનાત્મક હતા.

૪.૩.૧. કૌટુંબિક અનુકૂલન અને બાળમજૂરી

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકુલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૬ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૬

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૧૩.૯૯	૨.૮૧૨	૧.૯૭૬
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૧૪.૨૪	૨.૫૫૫	

સારણી ૪.૧૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં પાડેલા બે જૂથોનાં કૌટુંબિક અનુકુલનની સરાસરી ૧૩.૯૯ અને ૧૪.૨૪ હતી.

બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૯૭૬ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૧૬નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આ પરથી કહી શકાય છે કે બાળમજુર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા હતાં.

સારણી ૪.૧૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૩.૨. કૌટુંબિક અનુકૂલન અને જાતીયતા

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૭ના શરૂઆતમાં જાતીયતામાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા વિદ્યાર્થીનીઓ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૧૭</u>

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૯૫	૧૪.૦૫	૨.૭૧૯	૦.૮૧૬
૨	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ	૨૨૮	૧૩.૮૬	૩.૦૦૧	

સારણી ૪.૧૭ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૦૫ અને ૧૩.૮૬ હતી.

બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે અને ટી–મૂલ્ય ૦.૮૧૬ હતું જે સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે બાળમજૂરીની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી. માટે ઉત્કલ્પના–૧૭નો અસ્વીકાર થતો નથી. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૮ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે જાતીયતામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓ અને બાળમજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૮

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૮૩	૧૪.૨૬	૨.૩૨૯	૦.૪૪૫
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓ	૬૦૫	૧૪.૩૨	૨.૫૪૪	

સારણી ૪.૧૮ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૨૬ અને ૧૪.૩૨ હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૪૪૫ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાની વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી. માટે ઉત્કલ્પના–૧૮નો અસ્વીકાર થતો નથી. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૩.૩. કૌટુંબિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૯ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૧૯</u>

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૧૪.૦૯	૨.૮૨૭	૨.૪૮૮
૨	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૧૪.૪૭	૨.૬૦૬	

સારણી ૪.૧૯ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૦૯ અને ૧૪.૪૭ હતી.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૪૮૮ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૧૯ નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે શહેરી વિસ્તારની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા છે.

સારણી ૪.૧૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનો ઊંચાં છે.

ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકુલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૦ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથોનાં પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૦

ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૧૩.૭૦	૨.૭૫૦	૦.૫૯૯
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૧૩.૮૪	૨.૪૧૦	

સારણી ૪.૨૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૭૦ અને ૧૩.૮૪ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૫૯૯ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તારની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી.

માટે ઉત્કલ્પના–૨૦ નો અસ્વીકાર થતો નથી. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળ મજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૩.૪. કૌટુંબિક અનુકૂલન અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૧ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી આઠ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથનાં પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૧

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–ગુણોત્તર
૧	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૧૪.૧૨	૨.૪૭૮	૧.૧૬૭
૨	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૧૪.૩૯	૨.૫૭૩	

સારણી ૪.૨૧ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૧૨ અને ૧૪.૩૯ હતી.

શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૧૬૭ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના અભ્યાસની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી.

માટે ઉત્કલ્પના–૨૧ નો અસ્વીકાર થતો નથી. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી નવનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૨ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી નવ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથનાં પાત્રોનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૨

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન	ટી-મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૧૩.૬૦	૨.૮૪૯	૨.૪૧૭
૨	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૧૪.૧૨	૨.૪૩૦	

સારણી ૪.૨૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૬૦ અને ૧૪.૧૨ હતી.

શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી-ગુણોત્તર ૨.૪૧૬૬ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૨૨નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકુલન સાર્થક રીતે જુદા છે.

સારણી ૪.૨૨ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનો ઊંચા હતા.

શ્રેણી દસનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૩ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી દસ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૨૩</u>

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૧૪.૨૬	૨.૮૮૮	૦.૦૯૭
૨	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૪.૨૪	૨.૬૪૩	

સારણી ૪.૨૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૮૧અને ૧૨.૫૪ હતી.

શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–ગુણોત્તર ૦.૦૯૭ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના અભ્યાસની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી.

માટે ઉત્કલ્પના–૨૩નો અસ્વીકાર થતો નથી. શ્રેણી દસના બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૩.૫. કૌટુંબિક અનુકુલન અને જ્ઞાતિ

અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકુલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૪ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે અનામત જ્ઞાતિ અને બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકુલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૪

માધ્યમિક શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૩.૯૬	૨.૭૮૮	૨.૫૦૭
૨	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૧૪.૩૫	૨.૬૨૦	

સારણી ૪.૨૪ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૯૬ અને ૧૪.૩૫ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૫૦૭ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૨૪નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિની તથા મજૂરીની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૨૪માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનો ઊંચા હતા.

બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૫ ના શરૂઆતમાં બીન અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૫

માધ્યમિક શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બિનઅનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૩૪	૧૪.૦૬	૨.૮૬૨	૦.૦૪૫૮
૨	બિન અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૧૪.૦૫	૨.૪૨૬	

સારણી ૪.૨૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળ મજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૦૬ અને ૧૪.૦૫ હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૦૪૫૮ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક નથી.

આથી કહી શકાય કે બિન અનામત જ્ઞાતિની તથા મજૂરીની બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી.

માટે ઉત્કલ્પના–૨૫નો અસ્વીકાર થતો નથી. બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળ મજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાકૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૩.૬. કૌટુંબિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૬ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૬

મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૧૩.૬૯	૨.૬૭૯	૨.૪૯૬
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૯	૧૪.૨૧	૨.૬૩૨	

સારણી ૪.૨૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૬૯ અને ૧૪.૨૧ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૪૯૬૧ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૨૬નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે ઓછી આવકની તથા મજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૨૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનો ઊંચા હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૭ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૨૭</u>

મા. શાળાના રૂ.૨૦૦૦થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૧૪.૦૪	૨.૯૪૦	૦.૧૯૬
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૧૪.૦૮	૨.૫૮૫	

સારણી ૪.૨૭ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂરી વિદ્યાર્થીઓ કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૦૪ અને ૧૪.૦૮ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાીર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–ગુણોત્તર ૦.૧૯૬૧ હતું. જે સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૨૭નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે ઓછી આવકની તથા મજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૨૭માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો ઘનાત્મક હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૮ માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૮ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરી બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૮

મા. શાળાના રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થી કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–ગુણોત્તર
૧	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૧૪.૪૮	૨.૭૧૯	૦.૦૩૮
૨	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૧૪.૪૭	૨.૪૩૧	

સારણી ૪.૨૮ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૪૮ અને ૧૪.૪૭ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–ગુણોત્તર ૦.૦૩૮૩ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે ઓછી આવકની તથા મજૂરીની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી.

આથી ઉત્કલ્પના–૨૮નો અસ્વીકાર થતો નથી. આર્થિક સ્થિતિને લઈ બાળ મજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૩.૭. કૌટુંબિક અનુકૂલન અને કુટુંબનો વિસ્તાર

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૨૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૨૯ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૨૯

મા.શાળાના બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–ગુણોત્તર
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૧૩.૯૪	૨.૮૯૩	૨.૩૭૨
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૧૪.૩૯	૨.૫૫૦	

સારણી ૪.૨૯ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૯૪ અને ૧૪.૩૯ હતી.

જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–ગુણોત્તર ૨.૩૭૫૬ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૨૯નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબનો વિસ્તાર ઓછો હોય તેની તથા મજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૨૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનો ઊંચા હતા.

કુટુંબમાં બે થી વધુ ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૦માં આપી છે.

સારણી ૪. ૩૦ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૦

મા. શાળાના બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓઅને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે થી વધુ ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૧૪.૦૩	૨.૭૪૫	૦.૪૭૧
૨	બે થી વધુ ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૧૪.૧૧	૨.૫૫૫	

સારણી ૪.૩૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના કૌટુંબિક અનુકુલનની સરાસરી ૧૪.૦૩ અને ૧૪.૧૧ હતી.

જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૪૭૧ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી કહી શકાય કે કુટુંબનો વિસ્તાર વધારે હોય તેની તથા મજૂરીની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન પર અસર થતી નથી. માટે ઉત્કલ્પના–૩૦ નો અસ્વીકાર થતો નથી.

કુટુંબના વિસ્તારને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકુલના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૪.૧. શારિરીક અનુકૂલન અને બાળમજૂરી

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શારિરીક અનુકુલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૧ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૧

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–ગુણોત્તર
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૧૦.૮૯	૨.૦૭૧	૬.૨૦૬
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૧૧.૪૭	૧.૮૯૪	

સારણી ૪.૩૧ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૮૯ અને ૧૧.૪૭ હતી.

બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકુલન ની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૬.૨૦૬ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૧નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૩૧ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૪.૨. શારિરીક અનુકૂલન અને જાતીયતા

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૨ ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથેની બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૨

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૯૫	૧૦.૯૬	૨.૦૬૧	૧.૪૪૮
૨	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ	૨૨૮	૧૦.૭૨	૨.૦૮૪	

સારણી ૪.૩૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરી ૧૨.૬૯ અને ૧૧.૮૫ હતી.

બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારિરીક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૪૪૮ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૨નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે બાળ મજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને કન્યાઓનાં શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર કુમાર અને કન્યાઓના શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૩ માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૩ ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરી બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૩

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૮૩	૧૧.૫૧	૧.૫૮૬	૦.૦૬૫
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓ	૬૦૫	૧૧.૫૦	૧.૯૮૮	

સારણી ૪.૩૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૫૧ અને ૧૧.૫૦ હતી.

બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૦૬૫ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૩નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૪.૪. શારીરિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૪ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી.મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૪

શહેરી વિસ્તારની મા. શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી-મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૧૦.૯૦	૨.૧૦૬	૮.૨૪૦
૨	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૧૧.૮૨	૧.૮૪૨	

સારણી ૪.૩૪ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૯૦ અને ૧૧.૮૨ હતી.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી-મૂલ્ય ૮.૨૪૦ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના-૩૪નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૩૪ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૫ ના શરૂઆતમાંભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૪

ગ્રામ્ય વિસ્તારની મા. શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૧૦.૮૪	૧.૯૬૮	૦.૦૯૧
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૧૩.૮૪	૨.૪૧૦	

સારણી ૪.૩૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૮૪ અને ૧૦.૮૨ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૦૯૧ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૫ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલ બે જુથોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૪.૪. શારીરિક અનુકૂલન અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૬ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી આઠ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૩૬</u>

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૧૦.૯૬	૨.૦૦૧	૧.૫૫૯
૨	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૧૧.૪૬	૧.૭૮૨	

સારણી ૪.૩૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૯૬ અને ૧૧.૪૬ હતી.

શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૫૫૯ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૬નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના આધારે પાડેલ બે જુથોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોના સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી નવનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરીક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૭ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી નવ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરીક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૭

માધ્મિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૧૦.૬૨	૨.૨૦૫	૩.૫૮૦
૨	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૧૧.૨૪	૨.૧૭૧	

સારણી ૪.૩૭ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૬૨ અને ૧૧.૨૪ હતી.

શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૫૮૦ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૭ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૩૭ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

શ્રેણી દસનાં બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારિરીક અનુકુલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૮ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકુલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારિરીક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૮

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૧૧.૦૮	૧.૯૬૪	૪.૨૦૮
૨	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૧.૬૬	૧.૬૮૩	

સારણી ૪.૩૮ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૦૮ અને ૧૧.૬૬ હતી.

શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૨૦૮ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૩૮ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૩૮ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૪.૫. શારીરિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ

અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૩૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૩૯ ના શરૂઆતમાં અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૩૯

મા.શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારિરીક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી-મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૦.૮૮	૨.૦૮૩	૫.૭૬૬
૨	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૧૧.૫૫	૧.૯૪૭	

સારણી ૪.૩૯ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૮૮ અને ૧૧.૫૫ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારિરીક અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી-મૂલ્ય ૫.૭૬૬ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના-૩૯ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૩૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૦ ના શરૂઆતમાં બીન અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૦

માધ્યમિક શાળાના બિન અનામત બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલનનાં શારીરિક પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૩૪	૧૦.૯૦	૨.૦૪૬	૨.૬૭૨
૨	બિન અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૧૧.૩૨	૧.૭૮૯	

સારણી ૪.૪૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળ મજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૯૦ અને ૧૧.૩૨ હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૬૭૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૦ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૦ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪.૪.૬. શારીરિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૧ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૧

મા.શાળાના રૂ.માસિક ૨૦૦૦થી ઓછી બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૧૦.૫૭	૨.૧૩૪	૬.૭૦૪
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૮૯	૧૧.૬૩	૧.૮૪૨	

સારણી ૪.૪૧ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૫૭ અને ૧૧.૬૩ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૬.૭૦૪ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૧નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૧માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૨ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૨

મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૧૧.૦૧	૨.૦૦૬	૧.૦૩૮
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૧૧.૧૬	૧.૯૬૨	

સારણી ૪.૪૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૦૧ અને ૧૧.૧૬ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૦૩૮હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૨ નો અસ્વીકાર થતો નથી. જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના આધારે પાડેલ બે જુથોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૩ માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૩ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૩

મા.શાળાના રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૧૧.૨૩	૨.૦૦૧	૨.૩૮૫
૨	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૧૧.૬૯	૧.૮૧૪	

સારણી ૪.૪૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરવિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૨૩ અને ૧૧.૬૯ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૩૮૫ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૩નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવકરૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે છે તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૩માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૪.૭. શારીરિક અનુકૂલન અને કુટુંબનો વિસ્તાર

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૪ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૪

મા.શાળાના બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૧૦.૭૧	૨.૧૦૭	૬.૬૦૨
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૧૧.૬૨	૧.૮૪૫	

સારણી ૪.૪૪ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૦.૭૧ અને ૧૧.૬૨ હતી.

જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે માટે ટી–મૂલ્ય ૬.૬૦૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૪નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન છે તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૪માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૫માં આપી છે.

સારણી ૪. ૪૫ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૫

મા.શાળાના બે થી વધારે ભાઈબહેન બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે થી વધુ ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૧૧.૦૩	૨.૦૩૩	૦.૮૭૬
૨	બે થી વધુ ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૧૧.૩૨	૧.૯૩૦	

સારણી ૪.૪૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શારીરિક અનુકૂલન ની સરાસરી ૧૧.૦૩ અને ૧૧.૩૨ હતી.

જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૮૭૯ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૫ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે તેવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે તેના આધારે પાડેલ બે જુથોના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૫.૧. માનસિક અનુકૂલન અને બાળમજૂરી

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૬ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૬

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૧૪.૧૬	૩.૨૮૪	૪.૨૫૧
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૧૪.૭૬	૨.૫૪૩	

સારણી ૪.૪૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૧૬ અને ૧૪.૭૬ હતી.

બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૨૫૧ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૬નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૫.૨. માનસિક અનુકૂલન અને જાતીયતા

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૭ ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૭

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૯૫	૧૪.૪૪	૩.૧૫૦	૩.૨૩૦
૨	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ	૨૨૮	૧૩.૫૭	૩.૪૮૪	

સારણી ૪.૪૭ માં સ્પષ્ટ થાય છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૪૪ અને ૧૩.૫૭ હતી.

બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૨૩૦ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૭ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૭ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૮ ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૮

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૮૩	૧૪.૪૭	૨.૪૫૩	૦.૫૦૦
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓ	૬૦૫	૧૪.૩૯	૨.૪૫૯	

સારણી ૪.૪૮ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૪૭અને ૧૪.૩૯ હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનીઓના અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૫૦૦ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૪૮ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૫.૩. માનસિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૪૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૪૯ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૪૯

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંક ોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૧૪.૧૪	૩.૩૩૪	૪.૬૭૧
૨	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૧૪.૯૪	૨.૬૩૯	

સારણી ૪.૪૯ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૧૪અને ૧૪.૯૪ હતી.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૬૭૧ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૪૯ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૪૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૦ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે ભૌગોલિક વિસ્તાર અને બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૦

ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૧૪.૨૩	૩.૧૩૮	૦.૭૫૬
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૧૪.૪૨	૨.૩૨૩	

સારણી ૪.૫૦ સૂચવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૨૩અને ૧૪.૪૨ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૭૫૬ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૫૦ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે ભૌગોલિકમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૪.૫ માનસિક અનુકૂલન અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૧ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી આઠ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૧

શ્રેણી આઠના માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૧૪.૫૩	૩.૦૬૨	૧.૦૨૧
૨	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૧૪.૮૧	૨.૬૩૫	

સારણી ૪.૫૧માં દર્શાવ્યા અનુસાર શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૫૩ અને ૧૪.૮૧ હતી.

શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૦૨૧ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૫૧નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી નવનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૨ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી નવ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૨

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૧૩.૮૨	૩.૩૨૫	૩.૩૫૩
૨	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૧૪.૬૨	૨.૪૪૪	

સારણી ૪.૫૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૮૨ અને ૧૪.૬૨ હતી.

શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૩૫૩ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૫૨ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૫૨ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

શ્રેણી દસનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૩ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૩

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૧૪.૨૫	૩.૩૪૭	૨.૫૯૯
૨	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૪.૮૪	૨.૫૫૧	

સારણી ૪.૫૩ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૨૫ અને ૧૪.૮૪ હતી.

શ્રેણી દસના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન ની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૫૯૯ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૫૩ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૫૩ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૪.૬. માનસિક અનુકુલન અને જ્ઞાતિ

અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૪ ના શરૂઆતમાં અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૪

માધ્યમિક શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી-મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૪.૦૫	૩.૩૧૩	૪.૪૪૫
૨	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૧૪.૮૩	૨.૬૩૦	

સારણી ૪.૫૪ સૂચવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૦૫ અને ૧૪.૮૩ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી-મૂલ્ય ૪.૪૪૫ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના-૫૪નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૫૪ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૫ના શરૂઆતમાં બિન અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૫

માધ્યમિક શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બિનઅનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૩૪	૧૪.૪૦	૩.૨૧૧	૦.૯૨૮
૨	બિન અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૧૪.૬૨	૨.૩૭૭	

સારણી ૪.૫૫ માં દર્શાવ્યા અનુસાર બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૪૦અને ૧૪.૬૨ હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૯૨૮ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૫૫ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે બિનઅનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૪.૭. માનસિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૬ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીનાતફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૫૬</u>

મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી કુટુંબની આવક વાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૧૩.૮૩	૩.૨૦૩	૪.૯૦૮
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૮૯	૧૪.૯૮	૨.૬૭૨	

સારણી ૪.૫૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૩.૮૩ અને ૧૪.૯૮ હતી.

જેના કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૯૦૮ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૫૬ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૫૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિકઅનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૭ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૭

મા.શાળાના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવાબાળમજૂર ને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૧૪.૧૯	૩.૨૬૮	૧.૦૫૫
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૧૪.૪૨	૨.૫૦૬	

સારણી ૪.૫૭ રજૂ કરવામાં આવેલી માહિતી પરથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૧૯ અને ૧૪.૪૨ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૦૦૫ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૫૭ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તે આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૮ માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૮ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે આર્થિક સ્થિતિ અને બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૮

મા.શાળાના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવક વાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૧૪.૭૮	૩.૩૯૮	૦.૫૪૪
૨	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે આવકવાળા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૧૪.૯૫	૨.૪૧૭	

સારણી ૪.૫૮ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૭૮ અને ૧૪.૯૫ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૫૪૪ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૫૮ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તે આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૪.૭. માનસિક અનુકૂલન અને કુટુંબનો વિસ્તાર

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૫૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૫૯ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૫૯

મા. શાળાના બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૧૪.૦૨	૩.૨૭૮	૩.૪૧૬
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૧૪.૭૩	૨.૫૪૧	

સારણી ૪.૫૯ નો અભ્યાસ સ્પષ્ટ કરે છે કે કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૦૨ અને ૧૪.૭૩ હતી.

જેના કુટુંબામાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી હોય એવા બાળ મજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૪૧૬ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૫૯ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૫૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૦ માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૦ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી.મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૦

મા. શાળાના બે થી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૧૪.૨૮	૩.૨૮૮	૨.૫૯૬
૨	બે કે તેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૧૪.૭૮	૨.૫૪૭	

સારણી ૪.૬૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના માનસિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૪.૨૮ અને ૧૪.૭૮ હતી.

જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૫૯૬ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૦નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે થી વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકુલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૦ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૬.૧ શાળાકીય અનુકૂલન અને બાળમજૂરી

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૧ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૧

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૧૨.૭૫	૨.૯૦૯	૩.૬૨૬
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૧૩.૨૦	૨.૧૯૬	

સારણી ૪.૬૧ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૭૫ અને ૧૩.૨૦ હતી.

બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૬૨૬ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૧નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૧ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૬.૨ શાળાકીય અનુકૂલન અને જાતીયતા

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૨ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૨

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૯૫	૧૨.૭૩	૨.૮૨૭	૦.૨૨૯
૨	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ	૨૨૮	૧૨.૭૯	૩.૦૭૮	

સારણી ૪.૬૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૭૩ અને ૧૨.૭૯ હતી.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૨૨૯ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૬૨ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

સામાન્ય કુમારો અને સામાન્ય કન્યાઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૩ ની શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા,પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૩

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૮૩	૧૨.૯૨	૧.૯૪૦	૪.૬૬૨
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓ	૬૦૫	૧૩.૩૧	૨.૨૪૨	

સારણી ૪.૬૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૯૨અને ૧૩.૩૧ હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૬૬૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૩ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૩ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૬.૩. શાળાકીય અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૪ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૪

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૧૨.૮૯	૩.૦૦૧	૩.૭૮૨
૨	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૧૩.૪૬	૨.૧૯૭	

સારણી ૪.૬૪ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૮૯ અને ૧૩.૪૬ હતી.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૭૮૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૪ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૪ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૫ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૬૫</u>

ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૧૨.૩૫	૨.૫૫૬	૧.૯૧૭
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૧૨.૭૫	૨.૧૧૭	

સારણી ૪.૬૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૩૫ અને ૧૨.૭૫ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૯૧૭ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૬૫ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે ભૌગોલિકમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૬.૪. શાળાકીય અનુકૂલન અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૬ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી આઠ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૬૬</u>

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૧૨.૭૯	૨.૮૭૧	૧.૫૪૭
૨	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૧૩.૧૭	૨.૧૩૧	

સારણી ૪.૬૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકુલનની સરાસરી ૧૨.૭૯ અને ૧૩.૧૭ હતી.

શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકુલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૫૪૭ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૬૬ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂરવિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીલગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી નવનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૭ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી નવ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૭

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૧૨.૬૩	૨.૯૪૧	૧.૯૭૭
૨	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૧૩.૦૫	૨.૧૮૬	

સારણી ૪.૬૭નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૬૩ અને ૧૩.૦૫ હતી.

શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૯૭૭ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૭ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૭ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

શ્રેણી દસનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ ઈઅને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૮ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી દસ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળ ાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૮

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૧૨.૮૩	૨.૮૯૮	૨.૬૮૪
૨	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૩.૩૬	૨.૨૪૧	

સારણી ૪.૬૮નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૮૩અને ૧૩.૩૬ હતી.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળ ાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૬૮૪ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૮ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૮ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૬.૫. શાળાકીય અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ

અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૬૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૬૯ ના શરૂઆતમાં અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૬૯

માધ્યમિક શાળાના અનામત જ્ઞાતિનાબાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકત ા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૨.૬૭	૨.૯૧૭	૩.૯૦૯
૨	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૧૩.૨૭	૨.૨૬૯	

સારણી ૪.૬૯ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૬૭ અને ૧૩.૨૭ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૯૦૯ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૬૯ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૬૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૦ના શરૂઆતમાં બિનઅનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૦

માધ્યમિક શાળાના બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકુલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૩૪	૧૨.૯૨	૨.૮૮૩	૦.૭૫૯
૨	બિન અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૧૩.૦૮	૨.૦૫૪	

સારણી ૪.૭૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૯૨અને ૧૩.૦૯ હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૭૫૯ હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૭૦ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે બિનઅનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૬.૬. શાળાકીય અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૧ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૧

મા. શાળાના માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી હોય તેવાબાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૧૨.૭૨	૨.૯૮૫	૨.૬૪૯
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૮૯	૧૩.૨૮	૨.૨૪૨	

સારણી ૪.૭૧નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૭૨ અને ૧૩.૨૮ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૬૪૯ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૭૧ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૭૧ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૨ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૨

મા.શાળાના આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૧૨.૬૮	૨.૮૮૮	૧.૬૧૯
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૧૨.૯૯	૨.૧૬૫	

સારણી ૪.૭૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૬૮ અને ૧૨.૯૯ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૬૧૯ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૭૨ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તે આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ માટેના શાળાકીય અનુકૂલનોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આકંડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૩ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૩

મા.શાળાના રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવક વાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૧૨.૯૮	૨.૭૮૬	૧.૫૭૫
૨	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦ વધારે આવકવાળા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૧૩.૩૯	૨.૧૬૪	

સારણી ૪.૭૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૯૮ અને ૧૩.૩૯ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરવિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૫૭૫ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૭૩ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તે આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૬.૭. શાળાકીય અનુકુલન અને કુટુંબનો વિસ્તાર

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૪ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૪

મા.શાળાના બેકે ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવાબાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૧૨.૭૮	૩.૦૦૬	૩.૦૯૨
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૧૩.૩૬	૨.૧૭૨	

સારણી ૪.૭૪ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૭૮ અને ૧૩.૩૬ હતી.

જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૦૯૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૭૪ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૭૪ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૫ ના શરૂઆતમાં કુટુંબનો વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૫

મા.શાળાના બે થી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૧૨.૭૨	૨.૮૨૮	૨.૦૪૭
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૧૩.૦૬	૨.૨૦૭	

સારણી ૪.૭૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૭૨ અને ૧૩૦૬ હતી.

જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૦૪૭ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૭૫ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે થી વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૭૫ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૭.૧. સામાજિક અનુકૂલન અને બાળમજૂરી

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૬ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૬

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૧૧.૯૫	૨.૫૫૦	૩.૬૮૮
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૧૨.૧૦	૨.૪૪૬	

સારણી ૪.૭૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૯૫અને ૧૨.૧૦ હતી.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૬૮૮ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૭૬નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં સામાજિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૭૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૭.૨ સામાજિક અનુકૂલન અને જાતીયતા

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૭ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૭

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર કુમારો	૪૯૫	૧૨.૦૨	૨.૫૨૬	૧.૦૦૭
૨	બાળમજૂર કન્યાઓ	૨૨૮	૧૧.૭૯	૨.૫૯૨	

સારણી ૪.૭૭ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૦૨ અને ૧૧.૭૯ હતી.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૦૦૭ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૭૭ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૮ ના શરૂઆતમાં જાતીયતા અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૮

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય કુમારો	૬૮૩	૧૨.૨૭	૨.૨૬૨	૦.૫૧૩
૨	સામાન્ય કન્યાઓ	૬૦૫	૧૨.૩૨	૨.૪૪૫	

સારણી ૪.૭૮ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૨૭ અને ૧૨.૩૨હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૫૧૩ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૭૮ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૭.૩. સામાજિક અનુકૂલન અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૭૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૭૯ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૭૯

શહેરી વિસ્તારના માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૧૨.૦૮	૨.૫૬૩	૩.૦૮૬
૨	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૧૨.૫૧	૨.૪૪૫	

સારણી ૪.૭૯ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૦૮ અને ૧૨.૫૧ હતી.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૦૮૬ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૭૯ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૭૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૦ ના શરૂઆતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૦

ગ્રામ્ય વિસ્તારના માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૧૧.૫૭	૨.૫૦૩	૧.૦૧૮
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૧૧.૩૬	૨.૨૬૮	

સારણી ૪.૮૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરવિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૫૭ અને ૧૧.૩૬ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૦૧૮ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૦ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે ભૌગોલિકમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૭.૪. સામાજિક અનુકૂલન અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૧ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી આઠ અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૧

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૧૨.૦૫	૨.૪૯૩	૦.૭૭૪
૨	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૧૧.૮૭	૨.૪૪૦	

સારણી ૪.૮૧ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૦૫ અને ૧૧.૮૭ હતી.

શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૭૭૪ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૧ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી નવનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં માનસિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૨ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૨

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૧૧.૭૨	૨.૭૦૫	૧.૩૫૨
૨	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૧૨.૦૧	૨.૪૪૨	

સારણી ૪.૮૨ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૭૨ અને ૧૨.૦૧ હતી.

શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૩૫૨ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૨ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી દસનાં બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૩ ના શરૂઆતમાં શ્રેણી દસ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૩

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી-મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૧૨.૯૧	૨.૪૨૭	૩.૦૬૫
૨	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૨.૩૫	૨.૪૩૧	

સારણી ૪.૮૩ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૯૧ અને ૧૨.૩૫ હતી.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી-મૂલ્ય ૩.૦૬૫ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના-૮૩ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીથી બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૮૩ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૪.૭.૫. સામાજિક અનુકૂલન અને જ્ઞાતિ

અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૪ ના શરૂઆતમાં અનામત જ્ઞાતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૪

માધ્યમિક શાળાના અનામતજ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૧૧.૯૧	૨.૫૫૧	૧.૮૨૦
૨	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૧૨.૧૭	૨.૪૨૪	

સારણી ૪.૮૪ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૯૧ અને ૧૨.૧૭ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૮૨૦ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૪ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૫ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે બિન અનામત જ્ઞાતિ અને બાળમજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૫

માધ્યમિક શાળાના બિન અનામતજ્ઞાતિનાબાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી-મૂલ્ય
૧	બિનઅનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૩૪	૧૨.૦૩	૨.૫૪૫	૦.૨૯૭
૨	બિનઅનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૧૧.૯૭	૨.૪૭૯	

સારણી ૪.૮૫ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૦૩ અને ૧૧.૯૭ હતી.

બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી-મૂલ્ય ૦.૨૯૭હતું જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૫ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે બિનઅનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જુથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૭.૬ સામાજિક અનુકૂલન અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૬ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે આર્થિક સ્થિતિ અને બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૬

મા.શાળાના આવક રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૧૧.૬૬	૨.૬૫૪	૨.૯૧૮
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૮૯	૧૨.૨૪	૨.૩૬૨	

સારણી ૪.૮૬ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૬૬ અને ૧૨.૨૪ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૯૧૮ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૮૬ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૮૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ અને રૂ.૩૫૦૦ની વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૭ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૭

મા.શાળાના રૂ.૨૦૦૦થીરૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે આવકવાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૧૨.૧	૨.૪૪૯	૧.૨૯૪
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૧૧.૯૧	૨.૪૪૫	

સારણી ૪.૮૭ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૧૪ અને ૧૧.૯૧ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૨૯૪ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૭ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તે આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૮ માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૮ ના શરૂઆતમાં આર્થિક સ્થિતિ અને અભ્યાસ સાથે બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૮૮

મા. શાળાના રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૧૨.૧૧	૨.૫૧૦	૦.૩૨૩
૨	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦ વધારે આવકવાળા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૧૨.૧૯	૨.૫૧૬	

સારણી ૪.૮૮ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૧૧ અને ૧૨.૧૯ હતી.

જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૩૨૩ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૮૮ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે જેના કુટુંબની આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તે આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૭.૭. સામાજિક અનુકૂલન અને કુટુંબનો વિસ્તાર

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૮૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૮૯ ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે કુટુંબનો વિસ્તાર અને બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંક્ની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૮૯</u>

મા. શાળાના બે કે ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૧૧.૭૬	૨.૬૪૨	૩.૨૩૭
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૧૨.૩૩	૨.૪૬૨	

સારણી ૪.૮૯ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૧.૭૬ અને ૧૨.૩૩ હતી.

જેના કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૨૩૭ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૮૯ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી છે એવા બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલન સાર્થક રીતે જુદા પડે છે.

સારણી ૪.૮૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં અભ્યાસ માટેનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૦ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે કુટુંબનો વિસ્તાર અને બાળ મજૂરીના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૦

મા.શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૧૨.૧૦	૨.૪૬૩	૧.૪૧૭
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૧૧.૮૮	૨.૪૦૮	

સારણી ૪.૯૦ નું અવલોકન દર્શાવે છે કે જેના કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ–બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરી ૧૨.૧૦ અને ૧૧.૮૮ હતી.

જેના કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૪૧૭ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૯૦ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે તેવા બાળમજૂરી કરતા અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન જણાય છે.

આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈ બહેન છે એ આધારે પાડેલા બે જુથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૮.૧. અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા અને બાળમજૂરી

બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૧ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

<u>સારણી ૪.૯૧</u>

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનીઅભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૭૨૩	૮૭.૪૧	૧૨.૨૨૧	૫.૪૫૧
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૨૯૩	૮૪.૨૫	૧૨.૯૫૬	

સારણી ૪.૯૧નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૭.૪૧ અને ૮૪.૨૫ હતી.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૫.૪૫૧ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯૧નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૯૧ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૪.૮.૨. સમસ્યા અને જાતીયતા

જાતીયતાના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ ના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૨ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૨

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનીઅભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૯૫	૮૮.૨૦	૧૧.૯૪૦	૨.૫૦૯
૨	બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ	૨૨૮	૮૫.૭૧	૧૨.૬૦૧	

સારણી ૪.૯૨નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૮.૨૦ અને ૮૫.૭૧ હતી.

બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓ ઓનાઅભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૫૦૯ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯૨નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓને અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૯૨માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓ વધારે હતી.

જાતીયતાના આધારે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્યવિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૩ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરી અને જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૩

માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૮૩	૮૪.૬૪	૧૦.૦૨૪	૦.૪૨૫
૨	સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓ	૬૦૫	૮૪.૩૫	૧૪.૦૭૩	

સારણી ૪.૯૩નું અવલોકન દર્શાવે છે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૪.૬૪ અને ૮૪.૩૫ હતી.

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦.૪૨૫ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૯૩ નો અસ્વીકાર થતો નથી.આથી કહી શકાય કે જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જુથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૮.૩. સમસ્યા અને ભૌગોલિક વિસ્તાર

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તારના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૪ના શરૂઆતમાં બાળમજૂરી સાથે અભ્યાસ અને ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૪

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શહેરી વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૩૫	૮૬.૯૯	૧૩.૦૧૧	
૨	શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૮૩૧	૮૨.૨૨	૧૩.૫૫૯	૬.૫૧૨

સારણી ૪.૯૪નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શહેરી વિસ્તારના આધારે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૬.૯૯ અને ૮૨.૨૨ હતી.

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૫.૪૫૧ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯૪નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે ભૌગોલિકમાં શહેરી વિસ્તાર સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૯૪ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૫ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ અને ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૫

ગ્રામ્ય વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	ગ્રામ્ય વિસ્તારના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૮૮	૮૮.૬૦	૯.૪૭૪	
૨	ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૨	૮૭.૯૦	૧૦.૮૮૦	૦.૮૧૯

સારણી ૪.૯૫નું અવલોકન દર્શાવે છે કે ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૮.૬૦ અને ૮૭.૯૦ હતી.

ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમાસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૦. ૮૧૯ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૯૫ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે ગ્રામ્ય વિસ્તાર અને અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલ બે જુથ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪.૮.૪. સમસ્યા અને શ્રેણી

શ્રેણી આઠના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૬માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૬ના શરૂઆતમાં ધોરણ આઠના અભ્યાસ અને અભ્યાસ સાથે મજૂરી કામ આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૬

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી આઠના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૧૭૪	૮૮.૧૩	૧૦.૪૪૨	
૨	શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૭૫	૮૨.૮૫	૧૨.૮૩૮	૫.૧૦૯

સારણી ૪.૯૬નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શ્રેણી આઠમાં અભ્યાસના બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૮.૧૩ અને ૮૨.૮૫ હતી.

ધોરણ આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૫.૧૦૯ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯૬ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી આઠના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૯૬ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી.

શ્રેણી નવના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૭માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૭ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે ધોરણ નવના અભ્યાસના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૭

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી નવના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૨૫૬	૮૭.૭૫	૧૩.૪૯૧	
૨	શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૨૯	૮૬.૩૯	૧૨.૫૦૧	૧.૩૧૨

સારણી ૪.૯૭નું અવલોકન દર્શાવે છે કે ધોરણ નવના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૭.૭૫ અને ૮૬.૩૯ હતી.

ધોરણ ૯ના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૧.૩૧૨ હતું. જે કોઈપણ કક્ષાએ સાર્થક ન હતું.

આથી ઉત્કલ્પના ૯૭ નો અસ્વીકાર થતો નથી. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી નવમાં અભ્યાસ અને સાથે બાળમજૂરીના આધારે પાડેલ બે જુથ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

શ્રેણી દસના આધારે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૮માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૮ના શરૂઆતમાં ધોરણ દસમાં અભ્યાસ આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૮

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૨૯૩	૮૬.૬૯	૧૧.૯૬૮	૩.૫૨૫
૨	શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૮૩.૪૫	૧૩.૧૯૮	

સારણી ૪.૯૮નું અવલોકન દર્શાવે છે કે શહેરી વિસ્તારના આધારે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૬.૬૯ અને ૮૩.૪૫ હતી.

ધોરણ દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૩.૫૨૫ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯૮ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે શ્રેણી દસના અભ્યાસ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૯૮ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૪.૮.૫. સમસ્યા અને જ્ઞાતિ

જ્ઞાતિના આધારે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૯૯માં આપી છે.

સારણી ૪.૯૯ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરી અને અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૯૯

માધ્યમિક શાળાના અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	અનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૮૯	૮૬.૯૭	૧૨.૦૯૯	
૨	અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૮૨૬	૮૩.૫૧	૧૩.૪૬૬	૪.૬૨૮

સારણી ૪.૯૯નું અવલોકન દર્શાવે છે કે અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૬.૯૭ અને ૮૩.૫૧ હતી.

અનામત જ્ઞાતિના મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૬૨૮ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૯૯નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે અનામત જ્ઞાતિ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૯૯ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

જ્ઞાતિના આધારે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦૦માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦૦ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે બિન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦૦

માધ્યમિક શાળાના બિનઅનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બિનઅનામત જ્ઞાતિના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૨૩૪	૮૮.૦૪	૧૨.૩૮૮	
૨	બિનઅનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૪૬૭	૮૫.૫૬	૧૧.૮૮૯	૨.૫૩૩

સારણી ૪.૧૦૦નું અવલોકન દર્શાવે છે કે બિન અનામત જ્ઞાતિના બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૮.૦૪ અને ૮૫.૫૬ હતી.

બિનઅનામત જ્ઞાતિના મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૫૩૩ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૦૦ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે બિન અનામત જ્ઞાતિ સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૧૦૦ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

૪.૮.૬. સમસ્યા અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

માતાપિતાની માસિક આવકના આધારે રૂ.૨૦૦૦થી માતા પિતાની ઓછી આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦૧માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦૧ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે બાળમજૂરી અને માતા પિતાની માસિક આવકના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦૧

મા. શાળાના રૂ.૨૦૦૦થી ઓછી આવકવાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૨૭૮	૮૮.૦૬	૧૧.૧૪૪	૫.૦૨૭
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૩૮૯	૮૩.૩૬	૧૨.૯૪૧	

સારણી ૪.૧૦૧નું અવલોકન દર્શાવે છે કે માતા પિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૮.૦૬ અને ૮૩.૩૬ હતી.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૫.૦૨૭ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું. આથી ઉત્કલ્પના–૧૦૧ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તે સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

આમ કહી શકાય કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

માતાપિતાની માસિક આવકના આધારે રૂ.૨૦૦૦થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેટલી માતા પિતાની આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦૨માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦૨ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે માતા પિતાની માસિક આવકના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦૨

મા.શાળાના આવક રૂ.૨૦૦૦થીરૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૦૬	૮૭.૦૨	૧૩.૧૦૯	૨.૫૩૮
૨	માસિક આવક ૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૫૦૦	૮૪.૬૧	૧૩.૦૪૩	

સારણી ૪.૧૦૨નું અવલોકન દર્શાવે છે કે માતા પિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૮.૦૬ અને ૮૪.૬૧ હતી.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૫૩૮ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૦૨ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તે સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૧૦૨ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

માતાપિતાની માસિક આવકના આધારે રૂ.૩૫૦૦ થી માતા પિતાની વધારે આવક વાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦૩માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦૩ના શરૂઆતમાં અભ્યાસ સાથે માતા પિતાની માસિક આવકના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦૩

મા.શાળાના રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦થી વધારે આવકવાળા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૧૩૮	૮૭.૧૦	૧૨.૧૦૮	૨.૦૧૧
૨	કુટુંબની રૂ.૩૫૦૦ વધારે આવકવાળા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૪૦૩	૮૪.૬૬	૧૨.૮૩૩	

સારણી ૪.૧૦૩નું અવલોકન દર્શાવે છે કે માતા પિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૭.૧૦ અને ૮૪.૬૬ હતી.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૦૧૧ હતું. જે ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૦૩ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તે સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૧૦૩ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

૪.૮.૭. સમસ્યા અને કુટુંબનું કદ

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦૪માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦૪ના શરૂઆતમાં કુટુંબના કદના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦૪

મા.શાળાના બે કે ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૨૬	૮૭.૧૫	૧૨.૪૬૫	૪.૮૮૪
૨	બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૩૩	૮૨.૯૨	૧૩.૧૫૫	

સારણી ૪.૧૦૪નું અવલોકન દર્શાવે છે કે કુંટુંબમાં ભાઈબહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૭.૧૫ અને ૮૪.૬૬ હતી.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૪.૮૮૪ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૦૪ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કકુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તે સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૧૦૪ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યા માટેનાં સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટેની આંકડાકીય માહિતી સારણી ૪.૧૦૫માં આપી છે.

સારણી ૪.૧૦૫ના શરૂઆતમાં કુટુંબના કદના આધારે પાડેલા બે જૂથોના પાત્રોની સંખ્યા, પ્રત્યેક જૂથના વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરી દર્શાવેલ છે. સારણીના અંત ભાગમાં બે જૂથના પાત્રોના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી. મૂલ્ય રજૂ કરેલ છે.

સારણી ૪.૧૦૫

મા.શાળાના બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ અને તેના તફાવતની સાર્થકતા

ક્રમ	જૂથ	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણ વિચલન	ટી–મૂલ્ય
૧	બે કે તેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ	૩૯૬	૮૭.૬૫	૧૨.૦૦૧	૨.૭૦૨
૨	બે કે તેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ	૬૫૯	૮૫.૫૧	૧૨.૬૨૬	

સારણી ૪.૧૦૫નું અવલોકન દર્શાવે છે કે કુંટુંબમાં ભાઈબહેનની સંખ્યા બે થી વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના પાડેલા બે જૂથોનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ૮૭.૬૫ અને ૮૫.૫૧ હતી.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીના તફાવતની સાર્થકતા તપાસવા માટે ટી–મૂલ્ય ૨.૭૦૨ હતું. જે ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક હતું.

આથી ઉત્કલ્પના–૧૦૫ નો અસ્વીકાર થાય છે. આથી કહી શકાય કે કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈબહેન હોય તે સાથેની બાળમજૂરીને લઈ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ સાર્થક રીતે જુદી પડે છે.

સારણી ૪.૧૦૫ માં દર્શાવેલ સરાસરીના આધારે કહી શકાય છે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ વધારે હતી

પ્રકરણ-૫

સારાંશ, તારણો અને ભલામણો

૫.૧.૦ પ્રસ્તાવના

૫.૨.૦ પરિણામોનો સારાંશ

૫.૨.૧ વલણ પર વિવિધ ચલોની અસર

૫.૨.૨ કૌટુંબિક અનુકૂલન પર વિવધ ચલોનીઅસર

૫.૨.૩ શારીરિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૫.૨.૪ માનસિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૫.૨.૫ શાળાકીય અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૫.૨.૬ સામાજિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૫.૨.૭ સમસ્યા પર વિવિધ ચલોની અસર

૫.૩.૦ તારણો

૫.૪.૦ શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ

૫.૫.૦ ભાવિ સંશોધનો અંગે ભલામણો

પ્રકરણ–૫
સારાંશ, તારણો અને ભલામણો

૫.૧.૦ પ્રસ્તાવના

આ પ્રકરણમાં અભ્યાસનું સારતત્વ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. શરૂઆતમાં પ્રસ્તુત અભ્યાસના હેતુઓ અને હેતુઓના સંદર્ભમાં ઉત્કલ્પનાઓની વિગત ટૂંકમાં રજૂ કરવામાં આવી છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુઓ આ પ્રમાણે હતા.

(૧) માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓનાં વલણનો મજૂરીકામ, જાતીયતા, ભૌગોલિક વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અને કુટુંબનો વિસ્તાર વગેરેના સંદર્ભમાં અભ્યાસ કરવો.

(૨) માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓનો મજૂરીકામ, જાતીયતા, ભૌગોલિક વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અને કુટુંબનો વિસ્તાર વગેરેના સંદર્ભમાં અભ્યાસ કરવો.

(૩) માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક, શારીરિક, માનસિક, શાળાકીય, સામાજિક અનુકૂલનનો મજૂરીકામ, જાતીયતા, ભૌગોલિક વિસ્તાર, શ્રેણી, જ્ઞાતિ, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અને કુટુંબનો વિસ્તાર વગેરેના સંદર્ભમાં અભ્યાસ કરવો.

ઉપરોકત ત્રણ હેતુઓને અનુરૂપ ૧૦૫ શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓની રચના કરવામાં આવી હતી. પરિણામો ઉત્કલ્પનાઓના સ્વીકાર કે અસ્વીકાર સ્વરૂપમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

૫.૨.૦. પરિણામોનો સારાંશ

અભ્યાસના નમૂનાના ૨૦૧૬ માધ્યમિક વિદ્યાર્થીઓને આપેલા ત્રણ ઉપકરણો પરના પ્રાપ્તાંક સ્વરૂપે એકત્રીકરણ કરેલી માહિતીના વિશ્લેષણને અંતે નિમ્ન લિખિત પરિણામો ઉપલબ્ધ થયાં.

આ અભ્યાસના હેતુઓનાં અનુસંધાનમાં રચાયેલ શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓના સ્વીકાર કે અસ્વીકાર સ્વરૂપે આ પરિણામો રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે.

૫.૨.૧ વલણો પર વિવિધ ચલોની અસર

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં વલણો પર સ્વતંત્ર ચલોની અસર તપાસવા માટે દરેક ચલોની કુલ ૧૫ ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં આવી હતી. જેની ચકાસણી દરમ્યાન ઉત્કલ્પનાઓનો સ્વીકાર કે અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો જે અત્રે ક્રમશઃ રજૂ કરેલ છે.

ઉત્કલ્પના–૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૧૯૭ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી ઊંચી હતી.

૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થી અને બાળમજૂર કન્યા વિદ્યાર્થીનીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર કુમારો તથા કન્યાઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૩૧૪ હતું જે સાર્થક હતું. આથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર કુમારોનાં વલણની સરાસરી બાળમજૂર કન્યા કરતા ઊંચી હતી.

૩. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય કન્યા વિદ્યાર્થીનીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો સામાન્ય કુમારો તથા સામાન્ય કન્યાઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૭૧૯ હતું જે સાર્થક ન હતું. આથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે સામાન્ય કુમારો અને સામાન્ય કન્યાઓનાં વલણોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તાર હેઠળ શહેરી વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૧૨૯ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તાર હેઠળ ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૩૭૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી ઊંચી હતી.

૬. શ્રેણી ૮ માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૭૬૧ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૭. શ્રેણી ૯ માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી ૯ના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૩૮૩ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી

ઊંચી હતી.

૮. શ્રેણી ૧૦ માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચેના સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી દસના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૨૮૧૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૯. અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૬૨૮ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૦. બીન અનામત બાળમજૂરી કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બીન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૩૬૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦થી ઓછી હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૨૬૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી રૂા.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૩૮૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ઊંચી હતી.

૧૩. રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે આવક માતાપિતાની હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦થી વધારે હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૯૮૨ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૪. કુટુંબમાં બેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે કે તેથી ઓછી હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૭૬૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય

ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૫. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં ભાઈ બહેનની સંખ્યા બે થી વધારે હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના વલણો પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૬૫૯ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ઊંચી હતી.

૫.૨.૨ કૌટુંબિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલની અસર

૧૬. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૯૭૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ઊંચી હતી.

૧૭. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર કન્યાઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ તથા બાળમજૂર કન્યા વદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૮૧૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર કન્યાઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૮. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય કન્યાઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૪૪૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર કન્યાઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૧૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તારને આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૬૦૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી ઊંચી હતી.

૨૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તાર અંતર્ગત ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૫૯૯ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૨૧. શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી ૮માં અભ્યાસના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૫૫૯ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૨૨. શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય

વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી ૯માં અભ્યાસના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૪૧૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં

૨૩. શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનનાં સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી દસમાં અભ્યાસના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૯૬૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન ન હતા.

૨૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૦૭ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચા હતા.

૨૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બીન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૪૫૮ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતા.

૨૬. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૪૯૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૨૭. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૫૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૫૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૧૯૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતા.

૨૮. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધુ હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક ના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦થી વધારે હોય આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૩૮૩ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૯. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો

બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૩૭૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૩૦. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બેથી વધારે ભાઈબહેન હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૪૭૧ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતા.

૫.૨.૩ શારીરિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૩૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૬.૨૦૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૩૨. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૪૪૮ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતા.

૩૩. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ, પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૬૫૩ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતા.

૩૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારને આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં શહેરી વિસ્તારના બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૮.૨૪૦ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૩૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારને આધારે પાડેલા બે જૂથોમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૯૧ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતા.

૩૬. શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૦૨૧ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૩૭. શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૫૮૦ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૩૮. શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી ૧૦ માં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૯૬૭હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૩૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૦૭ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૪૦. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બીન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૦૪૫૮ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર

કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૪૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ ની હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૬.૭૦૪ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૪૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ. ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૧૯૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૪૩. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ જેના વાલીની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી ઉપર છે તેવા તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૩૮૫ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૪૪. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેનો હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછાં ભાઈબહેન હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૩૭૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૪૫. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેનો હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના સરેરાશ પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈબહેન હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથોમાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૮૭૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫.૨.૪ માનસિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૪૬. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૪.૨૫૧ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૪૭. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ (કુમાર) અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા બાળ

મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૨૩૦ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૪૮ સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૫૦૦૨ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હશે.

૪૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તારનાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૪.૬૭૧ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૫૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૭૫૫૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૧. શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી આઠમાં અભ્યાસ કરતાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૫૪૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૨. શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી નવમાં અભ્યાસ કરતાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૩૫૩ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક ઊંચા હતાં.

૫૩. શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી દસમાં અભ્યાસ કરતાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૯૯ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૫૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિનાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૪.૪૪૫ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૫૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બીન અનામત જ્ઞાતિનાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૯૨૮૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૬. માતા પિતાની માસિક આવક ૨૦૦૦ રૂા. હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તે આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૪.૯૦૮૧ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૫૭. માતા પિતાની માસિક આવક ૨૦૦૦ રૂા. થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેઆધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૦૦૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૮. માતા પિતાની માસિક આવક ૩૫૦૦ રૂા. થી વધારે હોય એવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૩૫૦૦થી વધારે હોય તે આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૫૪૩૫ હતું જે સાર્થક ન

હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૯ . કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તે આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૪૧૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૦. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેનો હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈબહેન હોય તે આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૯૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૫.૨.૫ શાળાકીય અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૬૧ બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી.મૂલ્ય ૩.૬૨૬ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૨. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી.મૂલ્ય ૦.૦૨૨૯ હતું જે સાર્થક ન હતાં. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૬૩. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી.મૂલ્ય ૪.૬૬૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓના શાળાકીય અનુકુલન સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતા ઊંચા હતાં.

૬૪. શહેરી વિસ્તાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે રહેલા તફાતનું ટી.મૂલ્ય ૩.૭૮૨ હતું જે સાર્થક હતાં. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૯૧૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૬૬. શ્રેણી આઠમાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી આઠમાં અભ્યાસને આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૫૪૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૬૭. શ્રેણી નવમાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી નવમાં અભ્યાસને આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૯૭૭ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૮. શ્રેણી દસમાં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી દસમાં અભ્યાસને આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૬૮૪ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકિય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૮૨૦ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૦. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય

વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બીન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૭૫૮૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય એવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. બે હજાર કે તેથી ઓછી હોય તેવા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૬૪૯ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૭૨. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ હોય એવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૬૧૮ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૩. માતા પિતાની આવક રૂા. ૩૫૦૦ થી વધારે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૫૭૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૪. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન કે તેથી ઓછા હોય તેવા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૦૯૧હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૭૫. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૦૪૫ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૫.૨.૬ સામાજિક અનુકૂલન પર વિવિધ ચલોની અસર

૭૬. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય

વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૬૮૮ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૭૭. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૦૦૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન ન હતાં.

૭૮. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ (કુમાર) અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૫૧૨૯ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં શહેરી વિસ્તારના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૦૮૬ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૮૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તારમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૦૭૮હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૧. ધોરણ ૮માં ભણતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૭૭૪ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૨. ધોરણ ૯માં ભણતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી નવના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય૧.૩૫૨ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૩. ધોરણ ૧૦માં ભણતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી દસના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૦૬૫ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન

ઊંચા હતાં.

૮૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૮૨૦ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બિન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૨૯૬૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૬. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા. ૨૦૦૦ કરતા ઓછી હોય તેવા સામાન્ય તથા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ કે તેથી ઓછી હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૯૧૮ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૮૭. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી રૂા.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય એવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ ની વચ્ચે હશે તેના

આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૨૯૪ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૮. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે હોય એવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કે તેથી વધારે હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૩૨૩ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૯. કુટુંબમાં બે કે તેની ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય૩.૨૩૭હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૯૦. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૪૧૭ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય

ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન સમાન હતાં.

૫.૨.૭ સમસ્યાઓ પર વિવિધ ચલોની અસર

૯૧. બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

મજૂરીના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સમસ્યા પ્રત્યેના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૫.૪૫૧ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વધારે હતી.

૯૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર કન્યા વિદ્યાર્થીનીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર કુમારો તથા કન્યાઓના સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૦૯ હતું જે સાર્થક હતું. આથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની બાળમજૂર કન્યા કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૩. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય કન્યા વિદ્યાર્થીનીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

જાતીયતાના આધારે પાડેલાં બે જૂથો સામાન્ય કુમારો તથા કન્યાઓના સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦.૪૨૫૨ હતું જે સાર્થક ન હતું. આથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે સામાન્ય કુમારો અને કન્યાઓનાં સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી સમાન હતી.

૯૪. શહેરી વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યોઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તાર હેઠળ શહેરી વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૬.૫૧૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય

ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

ભૌગોલિક વિસ્તાર હેઠળ શહેરી વિસ્તારના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૦. ૮૧૮૫ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સમસ્યાની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૯૬. શ્રેણી ૮માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી આઠના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૫.૧૦૯ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૭ શ્રેણી ૯માં અભ્યાસ કરતા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનાં પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી નવના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૧.૩૧૨ હતું જે સાર્થક ન હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવતો નથી. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના સમસ્યાની સરાસરી લગભગ સમાન હતી.

૯૮. શ્રેણી ૧૦માં અભ્યાસ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શ્રેણી દસના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૩.૫૨૫ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળ

મજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય૪.૬૨૮ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૦. બીન અનામત જ્ઞાતિનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

બીન અનામત જ્ઞાતિના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૩૩ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૧. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૫.૦૨૭૧ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૨ માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૨૦૦૦ થી ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેના આધારે પાડેલાં બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના

પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૫૩૮ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૩. માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂા.૩૫૦૦ થી વધારે હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૦૧૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૪. કુટુંબમાં બે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૪.૮૮૪ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કેબાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૫. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેનો હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

કુટુંબમાં બેથી વધારે હોય તેના આધારે પાડેલા બે જૂથો બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરીઓ વચ્ચે રહેલા તફાવતનું ટી. મૂલ્ય ૨.૭૦૨ હતું જે સાર્થક હતું. તેથી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. એટલે કે બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૫.૩.૦ તારણો

પ્રસ્તુત અભ્યાસનાં હેતુઓને અનુરૂપ મેળવેલ માહિતીનું પૃથક્કરણ કરતાં મળેલાં તારણો આ પ્રમાણે હતાં.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થી–ઓનાં વલણ ઊંચા હતાં.

૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ બાળમજૂર કન્યાઓનાં વલણ કરતાં ઊંચાં હતાં.

૩. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય કન્યાઓનાં વલણ લગભગ સમાન હતાં.

૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ લગભગ સમાન હતાં.

૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચાં હતાં.

૬. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ લગભગ સમાન હતાં.

૭. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચાં હતાં.

૮. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ લગભગ સમાન હતાં.

૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ સમાન હતાં.

૧૦. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાીર્થઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ સમાન હતાં.

૧૧. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ સમાન હતાં.

૧૨. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચાં હતાં.

૧૩. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ લગભગ સમાન હતાં.

૧૪. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ લગભગ સમાન હતાં.

૧૫. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચા હતાં.

૧૬. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૧૭. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૧૮. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૧૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૨૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૧. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૨. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૨૩. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૨૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાીર્થઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૬. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર

વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૨૭. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૮. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૨૯. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૩૦. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૩૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૩૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર કન્યાઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૩૩. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય કન્યાઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૩૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૩૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનાં કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૩૬. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૩૭. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૩૮. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૩૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૦. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૧. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૨. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળ મજૂર વિદ્યાર્થી અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૪૩. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૪. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૫. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૪૬. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૭. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીનીઓ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૪૮. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૪૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૫૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૧. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૨. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૫૩. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૫૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાીર્થઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૬. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૭. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૫૮. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતાં વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૫૯. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૬૦. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૬૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૬૩. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૬૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૬૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શાળાકીય અનુકૂલન સમાન હતાં.

૬૬. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૬૭. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૬૮. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૬૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા હતાં.

૭૦ બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાીર્થઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૧. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૭૨. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૩. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૪. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૭૫. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૭૬. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં

સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૭૭. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૭૮. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૭૯. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૮૦. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૧. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૮૨. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૩. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૮૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૫. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યીર્થઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૮૬. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં હતાં.

૮૭. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન સામાન્ય વિદ્યાર્થી કરતાં ઊંચાં હતાં.

૮૮. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતા વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન સમાન હતાં.

૮૯. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થી અને

સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન લગભગ સમાન હતાં.

૯૦. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન સમાન હતાં.

૯૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૩. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય કન્યાઓની સમસ્યા લગભગ સમાન હતી.

૯૪. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૫. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા લગભગ સમાન હતી.

૯૬. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા લગભગ સમાન હતી.

૯૭. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ લગભગ સમાન હતી.

૯૮. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૯૯. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૦. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૧. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની ષ્સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૨. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૧૦૩. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતાં વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા લગભગ સમાન હતી.

૧૦૪. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા વધારે હતી.

૧૦૫. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે હતી.

૫.૪.૦ શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણોના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચા જોવા મળ્યાં છે.

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના વલણ ધનાત્મક બને તેવા પ્રયત્નો કરવા જરૂરી છે.

૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ બાળમજૂર કન્યાઓનાં વલણ કરતા ઊંચા જોવા મળ્યા છે.

માધ્યમિક શાળાની બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓનાં વલણ ધનાત્મક બને તે માટે પ્રયાસ હાથ ધરવા જરૂરી છે.

૩. ગ્રામ્ય વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચા જોવા મળ્યાં છે.

ગ્રામ્યવિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના વલણ ધનાત્મક બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જોઈએ.

૪. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચા જોવા મળેલ છે.

માધ્યમિક શાળાના શ્રેણી નવાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના વલણ ધનાત્મક બને તેવા પ્રયત્નો કરવા જરૂરી છે.

૫. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચાં જોવા મળેલ છે.

માતા પિતાની આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના વલણ વધુ ઘનાત્મક બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૬. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ ઊંચાં જોવા મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓના વલણ ધનાત્મક બને તેવા પ્રયત્નો કરવા જરૂરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અનુકૂલનના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કૌટુંબિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરવા જરૂરી છે.

૨. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કૌટુંબિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૩. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શ્રેણી નવના માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કૌટુંબિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પયત્ન કરવા જરૂરી છે.

૪. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિકઅનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કૌટુંબિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર

વિદ્યાર્થીઓ કૌટુંબિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૬. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અનુકૂલનો ઊંચાં જોવા મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કૌટુંબિક રીતે અનુકૂલિત બને તે માટે પ્રયત્નો કરવા જરૂરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક અનુકૂલનના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૨. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શહેરી વિસ્તારની માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૩. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૪. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થી કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૬. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૭. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૮. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૩૫૦૦ કરતાં વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલછે.
માતાપિતાની આવક રૂ.૩૫૦૦ કરતાં વધારે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૯. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શારીરિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અનુકૂલનના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીનીઓ કરતાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
બાળમજૂર વિદ્યાર્થીનીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૩. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક

અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૪. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૬. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૭. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ. ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૮. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૯. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક અનુકૂલન અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ માનસિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના શાળાકીય અનુકૂલનના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.
માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૨. સામાન્ય કુમાર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
માધ્યમિક શાળાના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૩. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૪. શ્રેણી નવના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
શ્રેણી દસના સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૬. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.
અનામત જ્ઞાતિના માધ્યમિક શાળાનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે

અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૭. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.

માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૮. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૯. કુટુંબમાં બે કે તેથી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓનાં અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીનીઓનાં શાળાકીય અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના સામાજિક અનુકૂલનના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.

માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૨. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૩. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચાં મળેલ છે.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ શાળાકીય રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ

હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૪. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.
માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં સામાજિક અનુકૂલન ઊંચા મળેલ છે.
કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈ–બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક રીતે અનુકૂલિત બને તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઉદ્ભવતી સમસ્યા અંગેના પ્રાપ્ત ફલિતાર્થ આ પ્રમાણે હતા.

૧. માધ્યમિક શાળાનાં બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.
બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૨. બાળમજૂર કુમાર વિદ્યાર્થીઓની કન્યા વિદ્યાર્થી કરતાં સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.
બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૩. શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.
શહેરી વિસ્તારના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૪. શ્રેણી આઠના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.
શ્રેણી આઠ ના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫. શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતા સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૬. અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.

શ્રેણી દસના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૭. બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.

બીન અનામત જ્ઞાતિના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૮. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતા સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૯. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી રૂ.૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતા સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ.૨૦૦૦ થી રૂ. ૩૫૦૦ વચ્ચે હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૧૦. માતાપિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતા સમસ્યાઓ વધારે મળેલ છે.

માતા પિતાની માસિક આવક રૂ. ૨૦૦૦ થી ઓછી હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૧૧. કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા વધારે મળેલ છે.

કુટુંબમાં બે કે તેથી ઓછા ભાઈબહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૧૨. કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સમસ્યાઓ વધાર મળેલ છે.
કુટુંબમાં બે થી વધારે ભાઈ બહેન હોય તેવા બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ ઓછી થાય તેવા પ્રયાસ હાથ ધરાવા જરૂરી છે.

૫.૫.૦ ભાવિ સંશોધનો અંગે ભલામણો

પ્રસ્તુત સંશોધનના સાતત્યમાં જે બીજા કેટલાક અભ્યાસ હાથ ધરી શકાય તેમ છે, જેની વિગતો પ્રસ્તુત છે.

૧. પ્રાથમિક શાળાના તથા ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાનાબાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ તરફનાં વલણનો અભ્યાસ હાથ ધરી શકાય.

૨. પ્રાથમિક શાળાના તથા ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાનાબાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસમાં ઉદ્‌ભવતી સમસ્યાઓનો અભ્યાસ હાથ ધરી શકાય.

૩. પ્રાથમિક શાળાના તથા ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અનુકૂલનનો અભ્યાસ હાથ ધરી શકાય.

૪. વિવિધ કોલેજોમાં અભ્યાસ કરતા મજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ તરફનાં વલણ, સમસ્યા અને અનુકૂલનનો અભ્યાસ હાથ ધરી શકાય.

૫. પ્રાથમિકશાળા, ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળા અને કોલેજોના બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ,વલણ અને અનુકૂલન સિવાયના અન્ય પરિબળોનો અભ્યાસ પણ હાથ ધરી શકાય.

૬. પ્રાથમિક શાળાના તથા ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાનાબાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ તરફનાં વલણ, અનુકૂલન અને સમસ્યા વચ્ચેનો સંબંધ પણ હાથ ધરી શકાય.

સંદર્ભ સૂચિ

REFERENCE BOOKS

1. Buch. M. B. : A Survey of Research in Education, Baroda: Centre of Advance Study in Education,1974.
2. ________: Second Survey of Research in Education,Baroda Society for Educational Research and Development,1979.
3. ________ :Third Survey of Research in Education, New Delhi NCERT,1987.
4. ________:Fourth Survey of Research in Education, New Delhi, NCERT,1991.
5. ________:Fifth Survey of Research in Education,New Delhi NCERT,1998.
6. Brubacker, J. S.: Modern Philosphies of Education, Tokyo MacGraw Hill Book Co.,1962
7. Coney. F. L. : Values of Future Teachers: A Study of AttItude Towards Contemporary Issues, New York: Teachers College 1955.
8. Educational Research: An Introduction, (4th Edition) New York: Longman, 1983.
9. Edwards. Allen L. Techniques of Attitude Scale Construction New York: Applenton Century Crofts Inc., 1957.
10. Fishbein Martin: Reading in Attitude theory and Measurement , New York: John Willey and Sons Inc., 1967.
11. Kundu.Gorachand: A New Technique of Attitude Measurement , Calcutta: Annapurna Publishing House, 1975.
12. Lindquist, E.F., Statistical Analysis in Educational Research (Indian Ed.) New Delhi: Oxford and IBH Publishing company, 1970.
13. Lyman Harward B.; Test scores and What they Mean (3rd Ed) , New Jersey: Printice Hall, Inc.,1978.
14. Maguire" T.O.: "Semantic Differential Methodology for the structuring of Attitudes" American Educatinal Research Journal., 1973, 295-306
15. Marlow, Ediger, "Mastery Learning and the Curriculum" Experiments in Education. VIII, 3, May 1980 47-90
16. Mathur, R. N.; "On implitation of a mastery learning strategy Journal of Higher Education, IV,3, Spring, 1979, 333-39
17. Mitchell, Bruce M. and Wilkens, Robert "The Measurement of Attitude Change in Creative Problem Solving Programs" Educational Research Quarterlyi, VI 2, 1981, 33-39.
18. Mohanty, S.B.; "Mastery Learning " , Experiments in Education, XI, 1 March 1983 15-18.

19. Ramachary , Akaram: "Correlation between Scientific attitude and achievement in Science" . Experiments in Education X, 07 September 1982, 123-26.
20. Rayindranath, M. J." Development of Scientific Attitude" An Experimental Study" Journal of Indian Education. November 1983-28-32.
21. _________: "Towards Development of Attitudes, A Paradigm The educational Quarteryly, XXXV, 01, January, 1983-8-11

૧. ઉચાટ દિનેશચંદ્ર એ., સંશોધનના પ્રારંભે, પ્રથમ આવૃતિ, રાજકોટ, ૧૯૮૮.
૨. ---------- સામાજિક શાસ્ત્રોમાં સંશોધન સમસ્યા પસંદગીના સૈદ્ધાંતિક અને વ્યવહારુ આધારો.   , પ્રકાશન, રાજકોટ, ૧૯૯૭.
૩. ઉચાટ દિનેશચંદ્ર અને અન્ય, સંશોધન સંદોહન, રાજકોટ : શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, ૧૯૮૮
૪. ત્રિવેદી, એમ. ડી. અને પારેખ બી. યુ., શિક્ષણમાં આંકડાશાસ્ત્ર, અમદાવાદ યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ૧૯૮૯.
૫. દેસાઈ, ક. જી. અને અન્ય, શૈક્ષણિક પરિભાષા અને વિભાવના , અમદાવાદઃ યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ૧૯૮૪.
૬. દેસાઈ, એચ. જી. અને દેસાઈ. કે. જી., સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ, અમદાવાદઃ યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ૧૯૮૫.
૭. ------------, મનોવૈજ્ઞાનિક માપન, અમદાવાદઃ યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ, ૧૯૭૮.
૮. દોંગા, નનુભાઈ, અધ્યાપન મનોવિજ્ઞાન, નિજિન્ન સાઈકો સેન્ટર, રાજકોટ,૧૯૯૫.
૯. મોદી દમયંતીબેન અને અન્ય, સંશોધનનોની માધુકરી, પ્રથમ આવૃતિ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, ૧૯૯૧.

(અ) સંશોધન સારાંશ:

A. K. Gupta "Stududy of Parentol profernces in Relation to Adoloscents personality Adjustment and Achievement " Model Institute of Education and Research Jammu. (NCERT, Financed) In M. B. Buch's A Survye of Researc in Education New Delhi, NCERT 1987, P.355.

A. Pandey " A study of Adjustment personality, Values and Vocat, and Interest of super Normal and Normal Adolescents. (Ph.D. Psy. Agra U. 1970) In M.B. Buch's A Survey in Research in Education. Baroda New Delhi. NCERT, 1987, P.389.

Gaorge E. I. Needs and problems of High School and College Students" (Dept. of Psy. Kerala U. 1968) In M. B. Buch's " A Survey of Research in Education. Baroda. CASE 1968 P.453.

Goswami N. "Adjustment problems of School going Adolescent Girls and the Development of an Adjustment Inventory for their Measurement" (Ph.D. Edu. Gau. U.1980) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education New Delhi NCERT, 1987 P 353.

Kerala B. R. "Psychological Determinates of problems Beheviour Among Girls Students in and Around Calcutta (Ph.D.Edu. Calcutta U. 1976) In M.B. Buch's A Survey of Research In Education. Baroda CASE 1976,, P. 184.

K. Jaiswal, " A Study of Anxiety Frustration and Adjustment patterns of Girls students. at Graduation leval and their Educational Implications (Ph.D. Edu. Gau. U 1980) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda CASE 1980 P-454

Kumari K. "A study of Relationship Among Creativity Intolligence Adjustment and Value patterns in Adolescentc,."(Ph.D. Psy. Agra U. 1975) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda, CASE 1975. P. 495.

K. Rai "Problems of Girls studying in- co- educational Institutions of Veranasi Region (Faculty of Edu. Bhagalpur U.1984) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda CASE 1984 P.1410

Mankad R. B. "An Analytical study of Problems of Adolescence in Rajkot (Ph.D. Psy. Gujarat U. 1982) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda CASE 1982 P.398

M. N. Mowji, "An Investigation on into the Educational and Vocational problems of Higher Secondary students of Greater Bombay in English Medium (Ph.D. Edu bombay U. 1983) In M.B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda CASE 1983 P.601

M. Tulpule "A Pilog study of Adjustment of Pre University Students of the S.N.D.T. Arts College for women" (S.N.D.T.U. 1977) In M.B. Buch's A Survye of R. in E. New Delhi NCERT, 1987. PP 432-433

Mazmudar "A Study of the problem of Adjustment in Adolescence" (D.Phil Calcutta U. 1972) In M.B. Buch's A Survey of Research in Education, Baroda CASE 1972 P.222

Mulay R.S. "A Study of Needs and problems of Adolescents, UNIVERSITY TRAINING COLLEGE, NAGPUR (1971) In M.B. Buch's A Survey of Research in Education, Baroda CASE 1971 PP. 1997-1998.

Parekh R. "Adolescents Their social Background and problems " (Ph.D. Sociology. S. N.D.T.U. 1982) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda CASE 1982 P.177

Premlata "Teachers Parents and Counsellons approaches towards personal vocational and educational problems of Adoloscents "(Ph.D. Edu. Panjab U. 1984) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education Baroda CASE 1984 P.533.

Pinto T. "A study of the Psycho-socio Adjustment of Physically Handicapped children" (Ph.D. Psy. Bombay U. 1974) In M.B.Buch's A Survey of Research in Education, Baroda CASE 1974, P.542

Reddy, N.N. "Adolescent Adjustment in Relation to Home Environment (Ph.D. Psy. Osm. U. 1966) In M. B. Buch's A Survey of Research in Education. Baroda: CASE 1966, PP. 229-230.

Seth S. "The Adjustment problems of Female Adolescents. (A Sociological study of 500 Female Teenages of Lucknow

city (Ph.D. Soc. Kucknow. U. 1970) In M.B. Buch's A Survey of Research in Education, Baroda CASE 1970 P.232.

S. Kumar "A Comparative study at the Interests Needs and Adjustment problems of gifted and Average Children" (Ph.D.Edu. Delhi U. 1985) In M. B. Buch's A Survye of Research in Education New Delhi. NCERT. 1991. P. 383.

ચંદ્રિકા જે. ચગ "વિદ્યાર્થીઓનાં શૈક્ષણિક અનુકૂલન સાંવેગિક અનુકૂલન અને સામાજિક અનુકુલનનો તેમની કૌટુંબિક પરિસ્થિતિ સાથેનો સંબંધ તપાસવો." એમ.એડ્. લઘુશોધ નિબંધ સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી ૧૯૭૪.

ડી.વી.ગોંડલીયા "કોલેજ તરુણોની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ " અપ્રકાશિત પીએચ.ડી. મહાનિબંધ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, ૧૯૭૫.

એન. જે. ભટ્ટ "રાજકોટ શહેરના અગિયારમાં ધોરણમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલનનો અભ્યાસ" અપ્રકાશિત એમ. એડ. શોધ નિબંધ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, ૧૯૭૮.

(બ) સંશોધન અહેવાલોઃ

1) AGRAWAL R. N. "Adjustment problems of Pupils of Secondary Schools - Adjustment Problems of Secondary schools pupils as perceived and Judged by parents, Teachers and pupils themselves." Ph.D. Edu., Agr U., 1970. In M.B. Buch's A survey of Research in Education, CASE M.S. Uni. Baroda 1974, P. 143.

૨) ચગ ચંદ્રિકા જે. વિદ્યાર્થીઓના શૈક્ષણિક અનુકૂલન, સાંવેગિક અનુકૂલન અને સામાજિક અનુકૂલન તેમની કૌટુંબિક પરિસ્થિતિ સાથેનો સંબંધ તપાસવો. 'અપ્રકાશિત લઘુ શોધ નિબંધ સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી એપ્રિલ-૧૯૭૪

૩) ચાવડા બાબુ જે. 'જામનગર જિલ્લામાં સમાજ કલ્યાણ ખાતા દ્વારા સંચાલિત છાત્રાલયોનાં નિવાસી વિદ્યાર્થીઓની સુવિધા અને સમસ્યાઓનો અભ્યાસ '' અપ્રકાશિત લઘુશોધ નિબંધ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી ૧૯૯૭.

૪) ચુડાસમા રઘુભા પી. ''સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની તુલનામાં અપંગ વિદ્યાર્થીઓના અનુકૂલન, આક્રમકતા, સિદ્ધિ પ્રેરણા અને સ્વસંકલ્પનાનો અભ્યાસ'' પી.એચ.ડી. મહાનિબંધ શિક્ષણશાસ્ત્રભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી-૧૯૯૨.

૫) દલસાણિયા આર.બી. 'પ્રાથમિક અધ્યાપન મંદિરના તાલીમાર્થીઓનાં અનુકૂલનના અભ્યાસ'', એમ. એડ. લઘુશોધ નિબંધ સૌરાષ્ટ્ર યુનિ. ૧૯૮૨ સંપાદકઃ ડી. એ. ઉચાટ તથા અન્ય, સંશોધન સંદોહન' શિક્ષણ શાસ્ત્ર ભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિ. રાજકોટ પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૮૮, પાના નં.૧૮૯-૯૧

૬) ધનકોટ ઝરીના ''ભાવનગર શહેરની ગુજરાતી માધ્યમવાળી ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં શ્રેણી - ૧૧ (સામાન્ય પ્રવાહ)માં

અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓના કૌટુંબિક અને સામાજિક અનુકૂલનનો અભ્યાસ'', એમ. એડ લઘુશોધ નિબંધ ભાવનગર યુનિ. ૧૯૮૨ સંપાદકઃ દમયંતિ મોદી તથા અન્ય ''સંશોધનોની માધુકરી'' શિક્ષણ શાસ્ત્ર ભવન, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ભાવનગર, પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૯૧ પાના નં.૪૬-૪૮

૭) દોંગા નનુભાઈ એસ. ''સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીના શિક્ષણ મહાવિદ્યાલયોના તાલીમાર્થીઓના અનુકૂલનનો અભ્યાસ'' અપ્રકાશિત લઘુશોધ નિબંધ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ-૧૯૭૬

8) KAKKAR A. "Adjustment problems of Adolescents" Ph.D. Edu., All. U., 1964 in M. B. Buch's A Survey of Research in Education, CASE M. S. Uni, Baroda, 1974. P. 155.

9) KALRA B. R. "Psychological Determinants of Problems Behaviour Among Girl Students in and around calcutta" Ph.D. Edu., Cal.U. 1976 in M.B.Buch's Second Survey of Research in Education CASE M.S. Uni.,Baroda 1979 P. 184.

10) KUMARI SUDHA "A Study of Intelligence, Achievement, Adjustment and Socio-Economic Patterns of Different Sociometric Group of Adolescents" Ph.D. Edu., Pan. U., 1982 In M.B.Buch's Fourth Survey of Research in Edu., NCERT 1991 Vol. 1 P. 391-92.

૧૧) મકવાણા આતુભાઈ એચ. ''ભાવનગર જિલ્લાનાં ઉતર બુનિયાદી વિદ્યાલયોમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ'' અપ્રકાશિત લઘુશોધ નિબંધ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ૧૯૯૪.

12) MEHROTRA S. "A Study of the Relationship between Intelligence, Socio-Economic status, Anxiety, Personality Adjustment and Academic Achievement of High School students." Ph.D. Edu. Kan. U.1986 In M.B.Buch's Fourth Survey of Research in Edu.ncert 1991 P.937

૧૩) મહેતા બિપિનકુમા વી. ''ભાવનગર શહેરની ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના ધોરણ –૧૨ ના સામાન્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાનો બુદ્ધિ , લિંગ, અને સામાજિક –આર્થિક સ્તરનાં સંદર્ભમાં અભ્યાસ' એમ. એડ. લઘુશોધ નિબંધ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ૧૯૮૯ સંપાદક : દમયંતી મોદી તથા અન્ય, <u>''સંશોધનની માધુકરી''</u> શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ભાવનગર પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૯૧, પાના નં.૪૪–૪૬

14) MEHTA K. "Psychological study of the problem child" Ph.D. Psy. Jod.U, 1969 In M.B.Buch's <u>A Survey of Research in Education,</u> CASE M.S. Uni. Baroda 1974 P.196

૧૫) મહેતા એન. આર. ''ગામડાની પ્રાથમિક શાળાઓમાંથી ભાવનગર શહેરની માધ્યમિક શાળાઓના ધોરણ આઠમાં પ્રવેશેલા બાળકોની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ'' અપ્રકાશિત લઘુશોધ નિબંધ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, ૧૯૭૫.

16) MURALIDHARAN R. "Behaviour Problems of Children Pre Pri. School and Early-school Age", Ph.D. Psy. Madras U. 1961 in M. B. Buch's <u>A Survey of Research in Education</u> CASE M.S.Uni., Baroda, 1974, P. 198.

17) NANDA "Psychological needs of adolescent girls

and their bearing on individual adjustment Ph.D. Edu. Del. U. 1957 in M.B. Buch's A Survey of Research in Education CASE M.S. Uni, Baroda 1974 P. 164-65.

૧૮) પરમાર જી. પી. " રાજકોટ શહેરનાં વિવિદ જ્ઞાતિ છાત્રાલયોમાં રહીને ભણતાં શાળા-કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાનો અભ્યાસ' લઘુશોધ નિબંઘ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી,૧૯૮૧ સંપાદક : ડી. એ. ઉચાટ તથા અન્ય " સંશોધન સંદોહન" શિક્ષણશાસ્ત્રભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ. પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૮૮ પાના નં.૨૦૯-૧૦

૧૯) પરમાર સજ્જનસિંહ એમ. "ભરૂચ જિલ્લાનાં અધ્યાપન મંદિરના તરૂણ પ્રશિક્ષણાર્થીઓની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ" લઘુશોધ નિબંધ ભાવનગર યુનિવર્સિટી,૧૯૮૩ સંપાદક : દમયંતી મોદી તથાઅન્ય "સંશોધનોની માધુકરી" શિક્ષણશાસ્ત્રભવન, ભાવનગર યુનિવર્સિટી,ભાવનગર પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૯૧ પાનાનં. ૩૯-૪૦

૨૦) પટેલ આર.ટી. "જે. એચ. શાહ રચિત વર્તન-સમસ્યા સૂચિનો ઉપયોગ કરી ધો.૮, ૯, ૧૦ ના વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કરવો ' અપ્રકાશિત લઘુશોધ નિબંધ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ૧૯૮૧ , સંપાદક : દમયંતિ મોદી તથા અન્ય સંશોધનોની માધુકરી " શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, ભાવનગરયુનિવર્સિટી, ભાવનગર પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૯૧ પાના નં.૩૫-૩૬

૨૧) પવાર બજનભાઈ એસ. "વલસાડ જિલ્લાના ચીખલી તાલુકાની માધ્યમિક શાળાના ધોરણ આઠ અને નવમાં અભ્યાસ કરતાં આદિવાસી વિદ્યાર્થીઓનાં કૌટુંબિક અને સામાજિક અનુકૂલનના અભ્યાસ" અપ્રકાશિન લઘુશોધ નિંબધ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી૧૯૮૩ સંપાદક : દમયંતિ મોદી તથા અન્ય "સંશોધનોની માધુકરી" શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન,

ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ભાવનગર પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૯૧ પાના નં.૪૭-૪૯

22 RAO T. S. " A Study of Adjustment Difficulties and their relation to second language Attainment of Bilingual children" Ph.D.Edu., Madras UNI.1963 In M.B.Buch's A Survey of Research in Education, CASE M.S. Uni. Baroda, 1974,P. 343.

૨૩) ત્રિવેદી હરસમુખરાય એલ. "ભાવનગર જિલ્લાનાં પ્રાથમિક અધ્યાપન મંદિરોમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ, આર્થિક-સામાજિક સ્થિતિ અને તાલીમી-સિદ્ધિ વચ્ચેનો સંબંધાત્મક અભ્યાસ" એમ. એડ લઘુશોધ નિબંધ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ૧૯૮૮ સંપાદકઃ દમયંતિ મોદી તથા અન્ય "સંશોધનોની માધુકરી" શિક્ષણ શાસ્ત્ર ભવન, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ભાવનગર પ્રથમ આવૃતિ ૧૯૯૧ પાના નં..૩૨૫-૨૭

24) VARMA I.B "An Investigation into the Impact of Training on the Values, Attidues, personal problems and Adjustments of Teacher', Ph.D. Edu, Agra U. 1968 In M. B. Buch's A Survey of Research in Education, CASE M.S. Uni., Baroda 1974 P.470.

25) WILLIAMS K.F. "A Study of Adjustment of the Blind and the Deaf students in Standards V,VI, VII,of Special schools in Karanataka" New Horizon college of Education Bangalore 1981, In M.B. Buch's The Third Survey of Research in Education. NCERT New Delhi 1978-83, P.242-43

પરિશિષ્ટ

૧.	વલણો માટેના પ્રારંભિક સ્વરૂપના પ્રશ્નોના અભિપ્રાય અંગેનો પરાર્મકશ્રીને પત્ર
૨.	વિદ્યાર્થીઓનાં વલણ અંગેના પ્રારંભિક સ્વરૂપના પ્રશ્નો
૩.	પરામર્શકશ્રીઓની નામાવલી
૪.	સમસ્યાસૂચિના પ્રારંભિક સ્વરૂપના પ્રશ્નોના અભિપ્રાય અંગે પરામર્શશ્રીઓને પત્ર
૫.	વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા અંગેના પ્રારંભિક સ્વરૂપના પ્રશ્નો
૬.	પરામર્શકશ્રીઓની નામાવલી
૭.	વલણો દર્શાવતી પ્રાથમિક સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી
૮.	સમસ્યા જાણવા માટેની પ્રાથમિક સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી
૯.	અનુકૂલન સંશોધિની
૧૦.	વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોના માપદંડની અંતિમ સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી
૧૧.	વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાસૂચિની અંતિમ સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી

ચેતનાબેન સી. વ્યાસ
૧/૨૯, સરકારી વસાહત
કે.આર. ટેલી.એકસ. પાસે
ધરમ સીનેમા પાછળ
રાજકોટ-૩૬૦ ૦૦૧
તારીખ : ૧૮/૦૧/૯૯

આદરણીયશ્રી

સવિનય નમસ્કાર

વિનમ્રતાસહ જણાવવાનું કે હું હાલ પીએચ. ડી. સંશોધનમાં કાર્યરત છું. મારી સંશોધનની વિગત નીચે મુજબ છે.

સંશોધનનું શીર્ષક : **"બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો, અનુકૂલન અને તેમની સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ."**

માર્ગદર્શિકાશ્રી : **ડૉ. પ્રવીણાબેન બુદ્ધદેવ**
નિયામકશ્રી,
એકેડેમિક સ્ટાફ કોલેજ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી
રાજકોટ.

બાળમજૂરી એ આપણા ભારતની જટિલ સમસ્યા છે. આ સમસ્યા વિદ્યાભ્યાસમાં કેટલા અંશે અવરોધક બની શકે છે એ સંશોધનના ભાગરૂપે મેં વલણમાપદંડની રચના કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોને લગતું પ્રાથમિક સ્વરૂપ આપને મોકલી રહી છું.

પ્રસ્તુત વલણમાપદંડમાં ૨૫ વિધાનો મૂકેલાં છે. વિધાનની સામે વિદ્યાર્થીઓનાં વલણો જાણવા માટે પાંચ વિકલ્પો મૂકેલા છે.

આપ શ્રીમાન શિક્ષણ વિષયના તજજ્ઞ છો. સંશોધનની કેડીએ આપનો સહયોગ મારા માટે પ્રેરક બનશે. મારાં આ બંને ઉપકરણો તપાસી આપ આપનું અમૂલ્ય માર્ગદર્શન આપશો તેવી વિનંતી કરૂં છું. આ સિવાય કોઈ વિધાન ઉમેરવા લાયક હોય તો તે પણ જણાવવા વિનંતી છે. આ સાથે મારાં સરનામાવાળું ટિકિટ સહિતનું કવર સામેલ રાખેલ છે.

આપના જવાબની આશા-અપેક્ષાસહ.

આપની વિ✓ાસુ
ચેતનાબેન સી. વ્યાસ

વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણોના

પ્રારંભિક સ્વરૂપના પ્રશ્નો

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	અભ્યાસ કરવામાં મજા આવે છે.					
૨	અભ્યાસ કરવાથી મન પ્રફુલ્લિત થાય છે.					
૩	અભ્યાસ કરવો કંટાળાજનક લાગે છે.					
૪	અભ્યાસ કરવાથી માનસિક થાક લાગે છે.					
૫	અભ્યાસ કરવો કઠીન કામ છે.					
૬	અભ્યાસની દરેક પ્રક્રિયા રસપ્રદ છે.					
૭	અભ્યાસ કરવાથી શારીરિક થાક લાગે છે.					
૮	અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે.					
૯	અભ્યાસ કરવો એ સમયનો વ્યય છે.					
૧૦	અભ્યાસથી કુટુંબ અને સમાજમાં માન મળે છે.					
૧૧	અભ્યાસમાં લાગતા સમયને કારણે આર્થિક સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૨	અભ્યાસ માટેનો સમય અન્ય કાર્ય માટે બંધનકર્તા લાગે છે.					
૧૩	અભ્યાસ કરવાથી કોઈ ફાયદો થતો નથી.					
૧૪	અભ્યાસની સહઅભ્યાસ પ્રવૃતિઓથી શારીરિક કૌશલ્યો ખીલે છે.					
૧૫	અભ્યાસ કરવાથી માનસિક કૌશલ્યો ખીલે છે.					
૧૬	અભ્યાસ કરવો એટલે શિક્ષિત બેરોજગારોની સંખ્યામાં વધારો કરવો.					
૧૭	અભ્યાસ કરવાથી જીવનવ્યવહાર સરળ બને છે.					
૧૮	અભ્યાસ કરવાથી જીવનનાં ઘણાં ક્ષેત્રોમાં આગળ વધી શકાય છે.					
૧૯	શાળાનું વાતાવરણ આનંદદાયક લાગે છે.					
૨૦	સહઅધ્યાયીઓ તરફથી લાગણી અને હૂંફ મળે છે.					
૨૧	શાળાનાં વાતાવરણથી જીવનમાં હળવાશ અનુભવાય છે.					
૨૨	સમયના અભાવને લઈ ગૃહકાર્ય ન થવાથી શિક્ષાપાત્ર બનવું પડે છે પરિણામે અભ્યાસ તરફ અભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.					
૨૩	વાંચવાનો સમય ન મળતાં અભ્યાસ અધૂરો રહે છે પરિણામે ગમતો નથી.					
૨૪	ગમે તેટલી મહેનત કરો તો પણ સારા માર્કસ આવતા નથી તેથી અભ્યાસમાં રસ રહેતો નથી.					
૨૫	અભ્યાસમાં વધારે સમયનો બગાડ થાય છે.					

વલણ માપદંડની રચનામાં પરામર્શક નિષ્ણાતો

૧.	ડૉ. એચ. ઓ. જોષી	રીડરશ્રી, શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિ. રાજકોટ–૩૬૦૦૦૫
૨.	ડૉ. અનિલ અંબાસણા	લેકચરરશ્રી, શક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિ. રાજકોટ–૩૬૦૦૦૫
૩.	ડૉ. રમેશભાઈ કોઠારી	રીડરશ્રી, શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન, એમ.એસ. યુનિવર્સિટી ,વડોદરા
૪.	ડૉ. શશીકાંતભાઈ શાહ	પ્રોફેસર એન્ડ હેડ, શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન સાઉથ ગુજરાત યુનિવર્સિટી, ધોડદોડ રોડ, સુરત.
૫.	ડૉ. મહેશભાઈ યાજ્ઞિક	શિક્ષણશાસ્ત્ર વિભાગ, સરદાર પટેલ યુનિ. વલ્લભવિદ્યાનગર.

ચેતનાબેન સી. વ્યાસ
૧/૨૯, સરકારી વસાહત
કે.આર. ટેલી.એક્સ. પાસે
ધરમ સીનેમા પાછળ
રાજકોટ-૩૬૦ ૦૦૧
તારીખ : ૧૮/૦૧/૯૯

આદરણીયશ્રી

સવિનય નમસ્કાર

વિનમ્રતાસહ જણાવવાનું કે હું હાલ પીએચ. ડી. સંશોધનમાં કાર્યરત છું. મારી સંશોધનની વિગત નીચે મુજબ છે.

સંશોધનનું શીર્ષક : **''બાળમજૂર વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો, અનુકૂલન અને તેમની સમસ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ.''**

માર્ગદર્શિકાશ્રી : **ડૉ. પ્રવીણાબેન બુદ્ધદેવ**
નિયામકશ્રી,
એકેડેમિક સ્ટાફ કોલેજ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી
રાજકોટ.

બાળમજૂરી એ આપણા ભારતની જટિલ સમસ્યા છે. આ સમસ્યા વિદ્યાભ્યાસમાં કેટલા અંશે અવરોધક બની શકે છે એ સંશોધનના ભાગરૂપે મેં સમસ્યાસૂચિની રચના કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. બાળમજૂરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ ઉદભવતી સમસ્યાસૂચિનું પ્રાથમિક સ્વરૂપ આપને મોકલી રહી છું.

સમસ્યાસૂચિમાં ૨૨ વિધાનો મૂકેલાં છે.વિધાનની સામે વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યા જાણવા માટે પાંચ વિકલ્પો મૂકેલા છે.

આપ શ્રીમાન શિક્ષણ વિષયના તજજ્ઞ છો. સંશોધનની કેડીએ આપનો સહયોગ મારા માટે પ્રેરક બનશે. મારાં આ બંને ઉપકરણો તપાસી આપ આપનું અમૂલ્ય માર્ગદર્શન આપશો તેવી વિનંતી કરૂં છું. આ સિવાય કોઈ વિધાન ઉમેરવા લાયક હોય તો તે પણ જણાવવા વિનંતી છે. આ સાથે મારાં સરનામાવાળું ટિકિટ સહિતનું કવર સામેલ રાખેલ છે.

આપના જવાબની આશા-અપેક્ષાસહ.

આપની વિ✓ાસુ
ચેતનાબેન સી. વ્યાસ

વિદ્યાર્થીઓને અધ્યયનમાં નડતી મુશ્કેલીઓ જાણવા માટેની પ્રારંભિક સ્વરૂપના પ્રશ્નો

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	ગૃહકાર્ય માટે સમય રહેતો નથી.					
૨	પરીક્ષાલક્ષી તૈયારી માટે સમયની મુશ્કેલી પડે છે.					
૩	શાળામાં હાજરીનો પ્રશ્ન થાય છે.					
૪	વાંચન અને અન્ય તૈયારી માટે સમય રહેતો નથી.					
૫	ગૃહકાર્ય ન કરવાથી શિક્ષકોની શિક્ષાપાત્ર બનવું પડે છે.					
૬	શાળાની અભ્યાસલક્ષી અન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લઈ શકાતો નથી.					
૭	ઈત્તર પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લઈ શકાતો નથી.					
૮	અભ્યાસ કરવામાં જરૂરી વસ્તુઓ મેળવવા માટે મુશ્કેલી ઉભી થાય છે.					
૯	યુનિફોર્મ માટે નાણાકીય તંગી રહે છે.					
૧૦	અભ્યાસમાં ઘરનો પૂરતો સહકાર મળતો નથી.					
૧૧	અભ્યાસમાં વધારે સમય આપવો પડતો હોય કૌટુંબિક સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૨	શારીરિક શ્રમની અસરથી અભ્યાસમાં થાક લાગે છે.					
૧૩	સતત થાકને લઈ અભ્યાસમાં મન લાગતું નથી પરિણામે મુશ્કેલી પડે છે.					
૧૪	અભ્યાસ તરફ પૂરતો સમય ન ફાળવી શકવાને કારણે અભ્યાસ તરફ હતાશા ઉત્પન્ન થાય છે.					
૧૫	સહવિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે લઘુતા અનુભવાય છે.					
૧૬	અભ્યાસમાં પૂરતો સમય ન મળવાથી પરિણામ સંતોષકારક ન આવતાં હતાશા અનુભવાય છે.					
૧૭	મનમાં સતત વ્યગ્રતા રહેવાથીઅભ્યાસ તરફ ધ્યાન રહેતું નથી.					
૧૮	શિક્ષિત બેરોજગાર થવાનો ભય સતત રહે છે.					
૧૯	કરેલો અભ્યાસ યાદ રહેતો નથી.					
૨૦	અભ્યાસને કારણે કૌટુંબિક જવાબદારી બરાબર નિભાવીશકાતી નથી.					
૨૧	સામાજીક ચિંતાઓને લઈને અભ્યાસ તરફ દુર્લક્ષ્યતા સેવાય છે.					
૨૨	શાળા સુધી પહોંચવા માટે વાહનભાડાંનો પ્રશ્ન થાય છે.					

સમસ્યાસૂચિની રચનામાં પરામર્શક નિષ્ણાતો

૧.	ડૉ. વિનોદભાઈ પટેલ	પ્રિન્સિપાલશ્રી, એમ. ટી.બી. બી.એડ. કોલેજ સુરત.
૨.	ડૉ. કગથરા સાહેબ	શિક્ષણશાસ્ત્ર વિભાગ, સરદાર પટેલ યુનિ. વલ્લભવિદ્યાનગર.
૩.	ડૉ. ચંદ્રકાંતભાઈ ભોગાયતા	પ્રોફેસર એન્ડ હેડ, શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન ભાવનગર યુનિ, ભાવનગર
૪.	ડૉ. મહેશભાઈ ત્રિવેદી	રીડરશ્રી, શિક્ષણશાસ્ત્ર ભવન ભાવનગર યુનિ. ભાવનગર
૫.	ડૉ. પંચાલ સાહેબ	પ્રિન્સિપાલશ્રી, બી.એડ.કોલેજ, પાટણ.

વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસ પ્રત્યેનાં વલણો દર્શાવતી પ્રાથમિક સ્વરૂપની પ્રશ્નાવલી

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	અભ્યાસ કરવામાં મજા આવે છે.					
૨	અભ્યાસ કરવાથી મન પ્રફુલ્લિત થાય છે.					
૩	અભ્યાસ કરવો કંટાળાજનક લાગે છે.					
૪	અભ્યાસ કરવાથી માનસિક થાક લાગે છે.					
૫	અભ્યાસ કરવો કઠીન કામ છે.					
૬	અભ્યાસની દરેક પ્રક્રિયા રસપ્રદ છે.					
૭	અભ્યાસ કરવાથી શારીરિક થાક લાગે છે.					
૮	અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે.					
૯	અભ્યાસ કરવો એ સમયનો વ્યય છે.					
૧૦	અભ્યાસથી કુટુંબ અને સમાજમાં માન મળે છે.					
૧૧	અભ્યાસમાં લાગતા સમયને કારણે આર્થિક સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૨	અભ્યાસ માટેનો સમય અન્ય કાર્ય માટે બંધનકર્તા લાગે છે.					
૧૩	અભ્યાસ કરવાથી કોઈ ફાયદો થતો નથી.					
૧૪	અભ્યાસની સહઅભ્યાસ પ્રવૃતિઓથી શારીરિક કૌશલ્યો ખીલે છે.					
૧૫	અભ્યાસ કરવાથી માનસિક કૌશલ્યો ખીલે છે.					
૧૬	અભ્યાસ કરવાથી શારીરિક કૌશલ્યો ખીલતાં નથી.					
૧૭	અભ્યાસ કરવાથી જીવનવ્યવહાર સરળ બને છે.					
૧૮	અભ્યાસ કરવાથી જીવનનાં ઘણાં ક્ષેત્રોમાં આગળ વધી શકાય છે.					
૧૯	શાળાનું વાતાવરણ આનંદદાયક લાગે છે.					
૨૦	શાળાનું વાતાવરણ અતિ કંટાળાજનક લાગે છે.					
૨૧	સહઅધ્યાયીઓ તરફથી લાગણી અને હૂંફ મળે છે.					
૨૨	અભ્યાસ કરવો એ મુરખલોકોનું કામ છે.					
૨૩	વાંચવાનો સમય ન મળતાં અભ્યાસ અધૂરો રહે છે પરિણામે ગમતો નથી.					
૨૪	ગમે તેટલી મહેનત કરો તો પણ સારા માર્કસ આવતા નથી તેથી અભ્યાસમાં રસ રહેતો નથી.					
૨૫	અભ્યાસમાં વધારે સમયનો બગાડ થાય છે.					

૨૬	અભ્યાસ કરવો એ ખોટી પ્રક્રિયા છે.					
૨૭	અભ્યાસ કરવો એટલે શિક્ષિત બેરોજગારોની સંખ્યામાં વધારો કરવો.					
૨૮	શાળાનાં વાતાવરણથી જીવનમાં હળવાશ અનુભવાય છે.					
૨૯	સમયના અભાવને લઈ ગૃહકાર્ય ન થવાથી શિક્ષાપાત્ર બનવું પડે છે પરિણામે અભ્યાસ તરફ અભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.					
૩૦	અભ્યાસ એટલે શાળાકીય અને ઈતર પ્રવૃતિ-માં સામેલગીરી.					
૩૧	અભ્યાસ કરવાથી સર્વાંગી વિકાસ થાય છે.					
૩૨	અભ્યાસ જીવન ઘડતર માટે જરૂરી છે.					
૩૩	અભ્યાસ કરવો જરાય જરૂરી નથી.					
૩૪	જ્ઞાન વિજ્ઞાનના વિસ્ફોટે અભ્યાસ કઠિન બનાવ્યો છે.					
૩૫	અભ્યાસ એટલે માત્ર ડીગ્રી મેળવવી તે છે.					
૩૬	અભ્યાસ એટલે માત્ર પરીક્ષાલક્ષી તૈયારી નહિ તેથી વિશેષ છે.					
૩૭	અભ્યાસ કરવાથી આર્થિક સદ્ધરતા મેળવી શકાય છે.					
૩૮	અભ્યાસ કરવાથી સમાજમાં મોભો મળે છે.					

વિદ્યાર્થીઓને અધ્યયનમાં નડતી મુશ્કેલીઓ જાણવા માટેની પ્રાથમિક સ્વરૂપની સમસ્યાસૂચિ

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	ગૃહકાર્ય માટે સમય રહેતો નથી.					
૨	પરીક્ષાલક્ષી તૈયારી માટે સમયની મુશ્કેલી પડે છે.					
૩	શાળામાં હાજરીનો પ્રશ્ન થાય છે.					
૪	વાંચન અને અન્ય તૈયારી માટે સમય રહેતો નથી.					
૫	ગૃહકાર્ય ન કરવાથી શિક્ષકોની શિક્ષાપાત્ર બનવું પડે છે.					
૬	શાળાની અભ્યાસલક્ષી અન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લઈ શકાતો નથી.					
૭	ઈત્તર પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લઈ શકાતો નથી.					
૮	અભ્યાસ કરવામાં જરૂરી વસ્તુઓ મેળવવા માટે મુશ્કેલી ઉભી થાય છે.					
૯	યુનિફોર્મ માટે નાણાકીય તંગી રહે છે.					
૧૦	અભ્યાસમાં ઘરનો પૂરતો સહકાર મળતો નથી.					
૧૧	અભ્યાસમાં વધારે સમય આપવો પડતો હોય કૌટુંબિક સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૨	શારીરિક શ્રમની અસરથી અભ્યાસમાં થાક લાગે છે.					
૧૩	સતત થાકને લઈ અભ્યાસમાં મન લાગતું નથી પરિણામે મુશ્કેલી પડે છે.					
૧૪	અભ્યાસ તરફ પૂરતો સમય ન ફાળવી શકવાને કારણે અભ્યાસ તરફ હતાશા ઉત્પન્ન થાય છે.					
૧૫	સહવિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે લઘુતા અનુભવાય છે.					
૧૬	અભ્યાસમાં પૂરતો સમય ન મળવાથી પરિણામ સંતોષકારક ન આવતાં હતાશા અનુભવાય છે.					
૧૭	મનોરંજનથી અભ્યાસમાં સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૮	શિક્ષિત બેરોજગાર થવાનો ભય સતત રહે છે.					
૧૯	કરેલો અભ્યાસ યાદ રહેતો નથી.					
૨૦	અભ્યાસને કારણે કૌટુંબિક જવાબદારી બરાબર નિભાવીશકાતી નથી.					
૨૧	સામાજીક ચિંતાઓને લઈને અભ્યાસ તરફ દુર્લક્ષ્યતા સેવાય છે.					
૨૨	શાળામાં ગેરહાજરીને કારણે પરેશાની થાય છે.					
૨૩	શાળા સુધી પહોંચવા માટે વાહનભાડાંનો પ્રશ્ન થાય છે.					
૨૪	શિક્ષકો તરટથી સમસ્યાનો ઉકેલ મળતો નથી.					

વિદ્યાર્થીઓને અધ્યયનમાં નડતી મુશ્કેલીઓ જાણવા માટેની સમસ્યાસૂચિ

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૨૫	મનમાં સતત વ્યગ્રતા રહેવાથીઅભ્યાસ તરફ ધ્યાન રહેતું નથી.					
૨૬	વાંચન ગમતું નથી.					
૨૭	શાળાનું વાતાવરણ સાંવેગિક જરૂરિયાતો સંતોષી શકતું નથી					
૨૮	ઈતર પ્રવૃતિઓ જ ગમે છે.					
૨૯	શારીરિક શ્રમવાળું કાર્ય કરવું ગમે છે.					
૩૦	કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અધ્યયનને અવરોધે છે.					

અનુકૂલન સંશોધિની / સમસ્યાસૂચિ અને વલણોનો માપદંડ

પ્રયોજક	માર્ગદર્શક
શ્રીમતી ચેતનાબેન ચંદ્રકાન્ત વ્યાસ	ડૉ. પ્રવિણાબેન બુધ્ધદેવ
બી.એસ.સી, એમ.એડ્.	નિયામકશ્રી
આચાર્ય	એકેડેમિક સ્ટાફ કોલેજ
શ્રી કરણસિંહજી હાઈસ્કૂલ,	સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી
રાજકોટ.	રાજકોટ.

વિદ્યાર્થી મિત્રો,

આપને જણાવવાનું કે હું ચેતનાબેન સી.વ્યાસ સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં પી.એચ.ડી.નું સંશોધન કાર્ય ડૉ. પ્રવિણાબેન બુદ્ધદેવનાં માર્ગદર્શન હેઠળ કરી રહી છું.

મારા સંશોધન કાર્યના ભાગરૂપે જરૂરી માહિતી પ્રાપ્ત કરવા ત્રણ પ્રશ્નાવલી તૈયાર કરી છે. આપના સાચા અને પૂરા જવાબ ઉપર આ સંશોધન કાર્યનો ખરો આધાર છે. પ્રશ્નોના ઉત્તર આપતી વખતે પ્રશ્નાવલી સાથે આપેલ અગત્યની સુચનાઓ ધ્યાનમાં રાખશો તો તમોને ઉત્તર આપવા સરળ બનશે.

બધાજ પ્રશ્નોના ઉતર આપશો.

દરેક પ્રશ્નના ઉતર માટે હા/ના દર્શાવતા ખાનામાં "✓ " નિશાની કરશો.

દરેક પ્રશ્નના ઉતર માટે તમે જેવું માનતા હો તેવુંજ લખશો.

તમારા તરફથી મળેલ માહિતીનો ઉપયોગ માત્ર સંશોધનના હેતું માટે જ થશે.

આપના અમૂલ્ય સહયોગની અપેક્ષા સાથે, પ્રયોજક

ચેતનાબેન સી. વ્યાસ

વ્યક્તિગત માહિતી

(૧) વિદ્યાર્થીનુ નામ :. . . . .

(અટક) (નામ) (પિતાનું નામ)

(૨) શાળાનું નામ :. . . . . .ધોરણ................

ગામ :......................તાલુકો...........................જિલ્લો...............................

(૩) જાતીયતા : કુમાર( ) કન્યા ( )

(૪) અભ્યાસ સાથે કોઈ જગ્યાએ કામ/મજુરી કામ કરો છો ? હા / ના

જો હા તો કામના સ્થળનું નામ/સરનામું:. . . . .

માસિક / રોજનું વેતન રૂ.................................

(૫) શાળાનો પ્રકાર : સરકારી / બીન સરકારી

(૬) વિસ્તાર : શહેર( ) ગ્રામ્ય()

(૭) જ્ઞાતિ : અનુ.જાતિ( ) અનુ.જન જાતિ( )

બક્ષીપંચ ( ) અન્ય ( )

(૮) કુટુંબના સભ્યોની સંખ્યા : ભાઈઓની સંખ્યા..................બહેનોની સંખ્યા.................

(૯) કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ

(૧) માસિક રૂ.૨૦૦૦/– કે તેથી ઓછી આવક ( )

(૨) માસિક રૂ.૨૦૦૦/–થી ૩૫૦૦/– સુધીની આવક( )

(૩) માસિક રૂ.૩૫૦૦/– કરતાં વધુ આવક.

અનુકૂલન સંશોધિની

ક્રમ	વિધાન	ક્રમ	હા	ના
૧	તમે જાહેરમાં બોલતા સંકોચ અનુભવો છો?	૧		
૨	તમે વર્ગમાં આગળની બેઠકમાં બેસવા ઈચ્છો છો?	૨		
૩	તમારા કુટુંબના બધાજ સભ્યો જમતી વખતે સાથે મળો છો?	૩		
૪	ઘરના સભ્યો તમારી મુશ્કેલીમાં ધ્યાન આપતા નથી એવી લાગણી અનુભવો છો?	૪		
૫	વિવિધ પ્રવૃતિઓમાં તમને નેતાગીરી લેવી ગમે છે?	૫		
૬	તમારા વર્તનથી તમારા શિક્ષકોને સંતોષ હોવાનું માનો છો?	૬		
૭	નાની નાની બાબતોમાં ઘરમાં વડીલો તમારા ઉપર ગુસ્સે થાય છે?	૭		
૮	ઘરકામને કારણે શાળાના અભ્યાસમાં તમને વિક્ષેપ પડે છે?	૮		
૯	તમારા પોતાના કામ તમારે જાતે કરવા પડે છે?	૯		
૧૦	અજાણી વ્યકિત સાથે તમે સરળતાથી ભળી શકો છો?	૧૦		
૧૧	તમારા ઘરના વાતાવરણથી તમે અકળાવ છો?	૧૧		
૧૨	તમે સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોમાં ભાગ લો છો?	૧૨		
૧૩	તમે રમત-ગમતની વિવિધ સ્પર્ધાઓમાં ભાગ લો છો?	૧૩		
૧૪	શાળામાંથી યોજાતા પ્રવાસમાં તમને જોડાવું ગમે છે?	૧૪		
૧૫	તંદુરસ્તીના જાળવણી માટે ખાવાની ટેવો પ્રત્યે તમે જાગૃત છો?	૧૫		
૧૬	તમે લાગણીશીલ સ્વભાવના છો?	૧૬		
૧૭	નવરાશના સમયે તમને ખરાબ વિચારો આવે છે?	૧૭		
૧૮	તમને એકાંકી રહેવું ગમે છે?	૧૮		
૧૯	શારીરિક સ્વચ્છતા માટે તમે કાળજી રાખો છો?	૧૯		
૨૦	ઘરના વડીલો તમને વારંવાર ટોકતા હોય તેવું લાગે છે?	૨૦		
૨૧	અન્યને મદદરૂપ થવું ગમે છે?	૨૧		
૨૨	શાળામાં અન્ય વિદ્યાર્થીઓ સાથે સહજતાથી હળી મળી શકો છો?	૨૨		
૨૩	તમે વારંવાર ગુસ્સે થઈ જાઓ છો?	૨૩		
૨૪	તમે વ્યાયમની વિવિધ પ્રવૃતિઓમાં ભાગ લો છો?	૨૪		
૨૫	સારા દેખાવા માટે તમે પ્રયત્ન કરો છો?	૨૫		
૨૬	તમને વર્ગમાં કશુ ન આવડે ત્યારે માનસિક તાણ અનુભવો છો?	૨૬		
૨૭	દુઃખદ સમાચાર સાંભળી તમે વેદના અનુભવો છો?	૨૭		
૨૮	અજાણી વ્યકિત સાથે વાત કરવામાં તમે સંકોચ અનુભવો છો?	૨૮		
૨૯	કુટુંબના નિર્ણયો લેવામાં તમે સામેલ થાઓ છો?	૨૯		
૩૦	તમે તમારા મિત્રો પ્રત્યે શંકાશીલ છો?	૩૦		

અનુકૂલન સંશોધિની

ક્રમ	વિધાન	ક્રમ	હા	ના
૩૧	તમે રાત્રે શાંતિથી ઉંઘી શકો છો?	૩૧		
૩૨	તમારૂ અપમાન થાય તો તમે અસ્વસ્થ બની જાઓ છો?	૩૨		
૩૩	અભ્યાસ કરતી વખતે તમને કંટાળો આવે છે?	૩૩		
૩૪	તમે સહેલાઈથી મિત્રતા બાંધી શકો છો?	૩૪		
૩૫	શાળામાં અન્યાય થવાના પ્રસંગોએ તમે નીડરતાપૂર્વક રજુઆત કરી શકો છો?	૩૫		
૩૬	તમારે અવાર-નવાર ડૉકટરની સારવાર લેવી પડે છે?	૩૬		
૩૭	સામાજિક જવાબદારીઓ તમને મૂંઝવે છે?	૩૭		
૩૮	તેમ યોગ્ય પોષક તત્વો વાળો ખોરાક લેવાની કાળજી રાખો છો?	૩૮		
૩૯	ભણવું તમને ભારરૂપ લાગે છે?	૩૯		
૪૦	શાળામાં વારંવાર રજા પડે એવું તમે ઈચ્છો છો?	૪૦		
૪૧	તમને સમુહમાં રહેવું ગમે છે?	૪૧		
૪૨	તમે તમારા શારીરિક દેખાવને કારણે શરમ અનુભવો છો?	૪૨		
૪૩	બીજાની હાજરી હોવા છંતા તમે એકલતા અનુભવો છો?	૪૩		
૪૪	અન્યને ચીડવવાથી તમને આનંદ મળે છે?	૪૪		
૪૫	શિક્ષકો બીજા વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે પક્ષપાત રાખતાં હોવાનું તમે માનો છો?	૪૫		
૪૬	અન્ય શાળામાં અભ્યાસ કરવાથી તમને વધુ સફળતા મળી હોય તેમ તમે માનો છો?	૪૬		
૪૭	શાળા છુટયા બાદ પણ તમને શાળમાં રહેવું ગમે છે?	૪૭		
૪૮	શરીરના સ્વાસ્થ્યની જાળવણી માટે બહારનો (હોટલ-લારીનો)ખોરાક લેવાનુંટાળો છો?	૪૮		
૪૯	તમે શારીરિક નબળાઈ અનુભવો છો?	૪૯		
૫૦	તમારે નવા વાતાવરણમાં જવાનું થાય ત્યારે તમે ચિંતા અનુભવો છો?	૫૦		
૫૧	નાની નાની બાબતોમાં ઘરના સભ્યો સાથે તમે ઝઘડો છો?	૫૧		
૫૨	તમારી શારીરિક તંદુરસ્તી સારી છે?	૫૨		
૫૩	જાહેરમાં જવાનું ટાળો છો?	૫૩		
૫૪	તમારો સ્વભાવ શરમાળ છે?	૫૪		
૫૫	ઘરથી દુર જઈશ તો આનંદ મળશે તેવું તમને લાગે છે?	૫૫		
૫૬	ઘરના સભ્યો સાથે તમે સહેલાઈથી ભળી શકો છો?	૫૬		
૫૭	તમારી સાથે અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ તમને મિત્ર કરવાનું પસંદ કરે છે?	૫૭		
૫૮	શાળાના નિયમો તમને બંધનરૂપ લાગે છે?	૫૮		
૫૯	ટી. વી. કાર્યક્રમો જોવામાં તમારા મોટેરાઓ તમને રોકે છે?	૫૯		
૬૦	ઘરમાં ભાઈ-બહેનો સાથે તમારે તકરાર થાય છે?	૬૦		

અનુકૂલન સંશોધિની

ક્રમ	વિધાન	ક્રમ	હા	ના
૬૧	શાળામાં આપેલા ગૃહકાર્યો માટે તમનુ પૂરતો સમય મળે છે?	૬૧		
૬૨	ઘરમાં તમારું ધાર્યુ ન થતું હોય તેવું લાગે છે?	૬૨		
૬૩	તમારી માતા તમારા દરેક કાર્યની પ્રશંસા કરે છે?	૬૩		
૬૪	શિક્ષક જાહેરમાં તમારી ટીકા કરે તો તમે ગુસ્સે થાઓ છા?	૬૪		
૬૫	તમે મુશ્કેલીના સમયમાં હિમંત હારી જાઓ છો?	૬૫		
૬૬	તમારે ઘણા મિત્રો છે?	૬૬		
૬૭	વાંચેલી બાબતો તમે જલ્દી ભૂલી જાઓ છો?	૬૭		
૬૮	કાર્યમાં નિષ્ફળતા મળે ત્યારે તમે હતાશ થાઓ છો?	૬૮		
૬૯	સામાન્ય બાબતમાં તમે અન્ય સાથે ઝઘડી પડો છો?	૬૯		
૭૦	તમે સહેજવારમાં થાકી જાઓ છો?	૭૦		
૭૧	નજીવા કારણોસર તમને રડવું આવે છે.	૭૧		
૭૨	કામ પુરું કરવામાં વાર લાગે ત્યારે તમે અકળાઈ જાવો છો?	૭૨		
૭૩	તમે તમારા શિક્ષકો પાસે સંકોચ વગર જઈ શકો છો?	૭૩		
૭૪	ઘરનું કામકાજ કરવામાં તમને સંકોચ થાય છે?	૭૪		
૭૫	તમને કોઈ રોગ લાગુ ન પડે તે માટે તમે સાવચેત રહો છો?	૭૫		
૭૬	અન્ય વ્યકિત તમારી ટીકા કરે ત્યારે તમો ગુસ્સે થઈ જાવો છો?	૭૬		
૭૭	તમારા શિક્ષકો કારણ વગર તમને ખીજાઈ છે. ?	૭૭		
૭૮	શાળા શરુ થવાના સમય પહેલા જ તમો શાળાએ પહોંચી જાઓ છો?	૭૮		
૭૯	તમે શ્રમ કાર્ય થી દુર રહો છો?	૭૯		
૮૦	તમારા માતા-પિતા તમારા માટે વધુ સમય આપતાં નથી તેવુ તમને લાગે છે?	૮૦		
૮૧	વર્ગમાં તમારૂ ધ્યાન સતત અભ્યાસ તરફ રહે છે?	૮૧		
૮૨	તમે ઘરમાં એકલા હોય ત્યારે ડરની લાગણી અનુભવો છો?	૮૨		
૮૩	તમારી દરેક કામગીરીમાં તમારી માતા દખલગીરી કરતાં હોય તેવું માનો છો?	૮૩		
૮૪	તમારી ઈચ્છા પૂરી ન થાય ત્યારે તમે દુઃખની લાગણી અનુભવો છો?	૮૪		
૮૫	તમને સંયુકત કુટુંબમાં રહેવું ગમે છે?	૮૫		
૮૬	તમને સામુહિક રમતો રમવી ગમે છે?	૮૬		
૮૭	મિત્રોને ગમે તેવું વર્તન કરો છો?	૮૭		
૮૮	પરીક્ષાના પરિણામ માટે તમે તમારા કુટુંબને જવારદાર ગણો છો?	૮૮		
૮૯	તમને પરીક્ષાનો ડર લાગે છે?	૮૯		
૯૦	શાળા સમય પુરો થયે તમે મુકિતની લાગણી અનુભવો છો?	૯૦		

વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસ પ્રત્યેના વલણોનો માપદંડ

સુચના : પ્રશ્નોના ઉતર આપતી વખતે નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં રાખશો.
–આપેલા બધાજ પ્રશ્નોના ઉતરો આપશો.
–પ્રશ્નોના ઉતર માટે પંચ બિંદુ (૧) સંપૂર્ણ સંમત (૨) સંમત(૩) તટસ્થ (૪) અસંમત (૫) સંપૂર્ણ
–અસંમત આ પાંચમાંથી આપ જેમાં સંમત થતા હો તે ખાનામાં "✓" નિશાની કરશો.

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	અભ્યાસમાં સક્રિય સામેલગિરીથી મજા આવે છે.					
૨	અભ્યાસ કરવાથી મન પ્રફુલ્લિત થાય છે.					
૩	અભ્યાસ કરવો કંટાળાજનક લાગે છે.					
૪	અભ્યાસ કરવાની માનસિક થાક લાગે છે.					
૫	અભ્યાસ કરવો કઠીન કામ છે.					
૬	અભ્યાસની દરેક પ્રક્રિયા રસપ્રદ છે.					
૭	અભ્યાસ કરવાથી શારીરિક થાક લાગે છે.					
૮	અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે.					
૯	અભ્યાસ કરવો એ સમયનો વ્યય છે.					
૧૦	અભ્યાસ કુટુંબને અને સમાજમાં માન મળે છે.					
૧૧	અભ્યાસમાં લાગતા સમયને કારણે આર્થિક સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૨	અભ્યાસ માટેના સમય અન્ય કાર્ય માટે બંધનકર્તા લાગે છે.					
૧૩	અભ્યાસ કરવાથી કોઈ ફાયદો થતો નથી.					
૧૪	અભ્યાસની સહ અભ્યાસ પ્રવૃતિઓથી શારીરિક કૌશલ્યો ખીલે છે.					
૧૫	અભ્યાસ કરવાથી માનસિક કૌશલ્યો ખીલે છે.					
૧૬	અભ્યાસ કરવો એટલે શિક્ષિત બેરોજગારીની સંખ્યામાં વધારો કરવા.					
૧૭	અભ્યાસ કરવાથી જીવન વ્યવહાર સરળ બને છે.					
૧૮	અભ્યાસ કરવાથી જીવનમાં ઘણા ક્ષેત્રોમાં આગળ વધી શકાય છે.					
૧૯	શાળાનું વાતાવરણ આનંદદાયક લાગે છે.					
૨૦	શાળાના વાતાવરણથી જીવનમાં હળવાશ અનુભવાય છે.					
૨૧	સહઅધ્યાયીઓ તરફથી લાગણી અને હુંફ મળે છે.					
૨૨	સમયના અભાવને લઈ ગૃહકાર્ય ન થવાથી શિક્ષાપાત્ર બનવું પડે છે પરિણામે અભ્યાસ તરફ અભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.					
૨૩	વાંચવાનો સમય ન મળતા અભ્યાસ અધુરો રહે છે. પરિણામે અભ્યાસ ગમતો નથી.					

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૨૪	ગમે તેટલી મહેનત કરો તો પણ સારા માર્કસ આવતા નથી તેથી અભ્યાસમાં રસ રહેતો નથી.					
૨૫	અભ્યાસમાં વધારે સમયનો બગાડ થાય છે.					
૨૬	અભ્યાસ એટલે શાળાકીય અને ઈતર પ્રવૃતિઓમાં સામેલગીરી					
૨૭	અભ્યાસ કરવાથી સર્વાંગી વિકસ થાય છે.					
૨૮	અભ્યાસ જીવન ઘડતર માટે જરૂરી છે.					
૨૯	જ્ઞાન વિજ્ઞાનના વિસ્ફોટે અભ્યાસ કઠિન બનાવ્યો છે.					
૩૦	અભ્યાસ એટલે માત્ર પરીક્ષાલક્ષી તૈયારી નહી. તેથી વિશેષ છે.					
૩૧	અભ્યાસ કરવાથી આર્થિક સધ્ધરતા મેળવી શકાય છે.					
૩૨	અભ્યાસ કરવાથી સમાજમાં મોભો મળે છે.					

વિદ્યાર્થીઓને અધ્યયનમાં નડતી મુશ્કેલીઓની સમસ્યાસૂચિ

સુચના : પ્રશ્નોના ઉતર આપતી વખતે નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં રાખશો.

–આપેલા બધાજ પ્રશ્નોના ઉતરો આપશો.

–પ્રશ્નોના ઉતર માટે પંચ બિંદુ (૧) સંપૂર્ણ સંમત (૨) સંમત(૩) તટસ્થ (૪) અસંમત (૫) સંપૂર્ણ

–અસંમત આ પાંચમાંથી આપ જેમાં સંમત થતા હો તે ખાનામાં (✓) નિશાની કરશો.

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	ગૃહકાર્ય માટે સમય રહેતો નથી.					
૨	પરીક્ષાલક્ષી તૈયારી માટે સમયની મુશ્કેલી પડે છે.					
૩	શાળામાં હાજરીનો પ્રશ્ન થાય છે.					
૪	વાંચન અને અન્ય તૈયારી માટે સમય રહેતો નથી.					
૫	ગૃહકાર્ય ન કરવાથી શિક્ષકોની શિક્ષપાત્ર બનવું પડે છે.					
૬	શાળાની અભ્યાસેતર પ્રવૃતિઓમાં ભાગ લઈ શકાતો નથી.					
૭	ઈતર પ્રવૃતિમાં ભાગ લઈ શકાતો નથી.					
૮	અભ્યાસ કરવામાં જરૂરી વસ્તુઓ મેળવવા માટે મુશ્કેલી ઉભી થાય છે.					
૯	યુનિફોર્મ માટે નાણાકીય તંગી રહે છે.					
૧૦	અભ્યાસમાં ઘરનો પૂરતો સહકાર મળતો નથી.					
૧૧	અભ્યાસમાં વધારે સમય આપવો પડતો હોય કૌટુંબીક સમસ્યા ઉભી થાય છે.					
૧૨	શારીરિક શ્રમની અસરથી અભ્યાસમાં થાક લાગે છે.					
૧૩	સતત થાકને લઈ અભ્યાસમાં મન લાગતું નથી.					
૧૪	અભ્યાસ તરફ પુરતો સમય ન ફાળવી શકવાને કારણે અભ્યાસ તરફ હતાસા ઉત્પન્ન થાય છે.					
૧૫	સહવિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે લઘુતા અનુભવાય છે.					
૧૬	અભ્યાસનો પૂરતો સમય ન મળવાથી પરિણામ સંતોષકારક ન આવતા હતાશા અનુભવાય છે.					
૧૭	મનમાં સતત વ્યગ્રતા રહેવાથી અભ્યાસ તરફ ધ્યાન રહેતું નથી.					
૧૮	શિક્ષિત બેરોજગાર થવાનો ભય સતત રહે છે.					
૧૯	કરેલો અભ્યાસ યાદ રહેતો નથી.					
૨૦	અભ્યાસના કારણે કૌટુંબિક જવાબદારી બરાબર નિભાવી શકાતી નથી.					
૨૧	સામાજીક ચિંતાઓને લઈને અભ્યાસ તરફ દુર્લક્ષ્યતા સેવાય છે.					
૨૨	શાળા સુધી પહોંચવા માટે વાહનભાડાનો પ્રશ્ન થાય છે.					
૨૩	શિક્ષકો તરફથી સમસ્યાનો ઉકેલ મળતો નથી.					
૨૪	શાળાનું વાતાવરણ સાંવેગિક જરૂરિયાતો સંતોષી શકતું નથી.					
૨૫	કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ અધ્યયનને અવરોધે છે.					